ION AGÂRBICEANU OPERE
ACEST VOLUM A FOST PREGĂTIT PENTRU TIPAR SUBT SUPRAVEGHEREA AUTORULUI, INTRE ANII 1961 – 1963
Coperta şi supracoperta: *Cristea Müller*

ION AGÂRBICEANU
OPERE 4
SCHIŢE ŞI
POVESTIRI *
* * *
19 6 5
EDITURA PENTRU LITERATURĂ

PĂRINŢI

Mătuşa Stana deschise repede portiţa, îşi vârî capul şi strigă cu glas gros, hodorogit, spre casa veche, văruită proaspăt, din fundul curţii: – Chivo, a venit Ionu Şchiopului! Apoi, fără să mai aştepte vreun răspuns, cu conştiinţa că şi-a făcut datoria, porni >cu paşi largi, cât putu de repede „pe uliţă la vale. Mergea aplecată înainte, făcându-şi vânt cu braţele, şi părea foarte însufleţită.

Chiva, în tindă, mesteca mămăliga. Când auzi vestea, rămase pe-o clipă nemişcată, uitându-se în ceaun, ca şi când ar fi voit să zise încredinţeze dacă a auzit bine; în clipa următoare se ivi în uşa tinzii şi porni, alergând, spre portiţă. În uliţă, ajunse în grabă pe mătuşa Stana, şi cele două femei, aruncându-şi mereu câte-o vorbă, dar privind mereu înainte, păşeau din ce în ce mai repede, gâfâind, pe uliţă la vale.

Nenea Gheorghiţă, bărbatul Chivei, fusese în grădină s-aducă doi viţei pe care-i lăsase să ronţăie iarba fragedă, de april. Cădea însărarea dintr-un cer albastru şi înalt, cădea fumurie, cu o aromă ce te făcea să te gândeşti încă la zăpadă. Din coperişul vechi, de paie „al casei bătrâne,

fumul se-nălţa alburiu.

Nenea Gheorghiţă închise viţeii, apoi o luă încet „legănat, spre casă. Când văzu în tindă ceaunul cu mestecătorul înfipt în mămăligă, şi pe Chiva nicăiri, zise năcăjit:

— Îţi faci de cap!

— Apoi începu s-o cheme: Chivo, hăi!

Era încredinţat că nevasta e pe-aici pe-aproape, în casă sau în cămară. Dar cum nu-i răspunse nimeni „deschise uşa de la cele două odăi şi strigă din nou.

— Ei, comedie! zise bădicul, supărat. Unde să fie?”

Strigă în vecini, la mătuşa Stana. Aici nu era suflet de om. Nenea şezu pe scăunel şi începu să mestece mămăliga, care nici pe jumătate nu era mestecată. O răsturnă apoi pe cârpător, pe masă, strânse tăciunii în jurul unei oale cu fiertură, închise uşa tinzii, să nu intre cânele, şi ieşi la portiţă. N-o văzu pe Chiva nicăiri.

— Cine ştie unde va fi! Iar va fi auzit vreo veste „zise bădicul Gheorghiţă, vorbind cu sine, şi intră supărat în curte.

De vreo patru ani, după câte veşti n-a alergat Chiva lui, şi toate nu i-au fost de niciun folos! Câte nădejdi nu şi-a făcut, şi toate au fost zadarnice! El intră în casă, se lăsă pe-o laviţă, cu gândurile împrăştiate. Cu cât i se împrăştiau gândurile, cu atât îşi simţea sufletul mai greu. Va fi rămas aşa vreun ceas; întunericul copleşise tot jurul, numai pe vatra din tindă mai lumina un ochi de jar.

Cina se răcise, dar bădicul Gheorghiţă n-avea gust de mâncare. Ieşi din nou la portiţă. Două femei treceau pe drum, şi el le auzi vorbind:

— Nu-l mai cunoşti… Bărbos şi galbin…

— Cine-ar fi gândit să mai vie?!

Bădicul simţi un junghi la inimă, şi răsuflarea i se opri.

— Cine are zile, vine.

— Şi de Niculae al Chivei nu ştie nimic?

Aşadar, cel care venise nu era băiatul lui! Pe-o clipă, auzindu-le vorbind, lui Gheorghiţă i-a fulgerat prin gând că feciorul lui e bărbosul despre care vorbeau femeile şi că s-a oprit, în drum spre casă, la frate-său, la Pavel: de bună seamă, Chiva, auzind, n-a mai putut aştepta.

Omul îşi încordă auzul, dar nu mai putu auzi răspunsul celeilalte femei; se depărtaseră.

Da, se sfârşise! Nu era Niculae al lui!

Bădicul se lăsă frânt pe laviţa de la portiţă; nu-l mai ţineau picioarele. Cine ya fi acela care venise bărbos şi galben, şi care despre Niculae al lui nu ştia nimic? Gheorghiţă simţea că omul acesta nu putea să-i aducă nicio veste bună. De altfel, el de mult nu mai nădăjduia. Numai Chiva îi mai făcea câteodată să-i tremure sufletul împietrit, ea, care îşi lega nădejdea şi de-un fir de păr.

Bădicul nu-şi putu da sama cât va fi şezut pe laviţă, când, pe drum, auzi paşi şi vorbe.

— Săracu' Ionu Şchiopului, cum a-mbătrânit, cum s-a schimbat!…

— Mirare-i, să duci patru ani aşa viaţă? De câne, nu de om!

— Da bia ta Chiva lui Gheorghiţă? Ai văzut-o? îi plânge satu-ntreg de milă.

Bădicul sări drept în picioare, dar repede se lăsă din nou pe laviţă, ca şi când l-ar fi pocnit cineva c-un mai drept în numele tatălui.

— Poate era mai bine să nu-i spuie nimic.

— Vezi, că dacă i-a lăsat cu limbă de moarte…

Nenea Gheorghiţă auzi nespus de clar vorbele din urmă ale celor ce treceau pe drum.

Apoi nu mai auzi nimic. Mai trecură bărbaţi şi femei, care, toţi, vorbeau de întoarcerea lui Ionu Şchiopului din prinsoare şi de vestea ce-o adusese despre Niculae al Chivei. Dar bădicul nu mai auzea nimic. îi răsări în suflet,

nespus de limpede, chipul feciorului, aşa cum îl văzuse în ziua plecării la război. Năltuţ, bine legat, cu mustăcioara abia mijind, cu ochii negri umezi de înduioşarea despărţirii. îl văzu apoi pe când era în leagăn, pe când era de-o şchioapă, pe când păzea vitele, pe când mergea singur eu plugul şi la toate trebile. Ce mai bărbat ar fi ieşit din el!

Cu moartea celui mai mare, cu a lui Ion, în anul dintâi al războiului, s-a împăcat mai uşor. Venise, în spital, chilăvit rău. Cum ar mai fi trăit?! Şi cum era cu satul aproape de oraş, a căpătat voie să-l îngroape acasă. I-a adus cu carul lui, cu boii lui. L-a văzut cu oasele frânte, l-a văzut mort, îl are aici, în cimitirul din sat.

Dar Niculiţă!

Ştia el de mult că băiatul nu poate fi între cei vii, – de patru ani n-a mai dat niciun semn de viaţă. Credea că s-a împăcat şi cu moartea lui, – aşa părea că-i spune sufletul împietrit de durere. Dar iată că sub gheaţă licărise viu izvorul nădejdii.

Şi acum nu mai putea fi nicio îndoială!

Bădicului îi curgeau lacrămile în neştire, lacrămi grele, pe obraz, când deodată tresări: se apropia pe uliţă, de la vale, ca un vuiet împletit din bocete de înmormântare. Vreo zece femei veneau cu lelea Chiva.

Toată noaptea, casa cea bătrână răsună de tânguirile mamei. În curte, cânele urlă a pustiu, a moarte. Bădicul Gheorghiţă rămase, până dimineaţa, nemişcat şi mut, tot mângâind o căciulă. O purtase feciorul său Niculiţă, şi, pe patul de moarte, îl rugase pe Ioni Şchiopului s-o ducă acasă, s-o deie tatălui său: era încă bună şi ar fi putut s-o folosească. Dacă n-ar fi fost dorinţa asta din urmă a lui Niculiţă, Ionu Şchiopului n-ar fi spus nimic în sat, deşi el i-a ţinut luminarea. împreună au luptat, deodată au fost prinşi, şi, cu patru ani în urmă, când sosise scrisoarea de la Ion, era scris în ea că-i laolaltă cu Niculiţă a Chivei şi că

sunt sănătoşi amândoi.

Dimineaţa, cei doi părinţi păreau două umbre, care au întârziat în casa veche, din cortegiul stafiilor de noapte. Zadarnic guiţau purceii în coteţ; zadarnic făceau larmă găinile închise; zadarnic zbierau viţeluşii în grajd. Nime nu deschidea uşa de la tindă. Mămăliga de sara prinsese scoarţă.

Pe; la ojină, portiţa curţii scârţâi, şi mătuşa Stana îşi arătă obrajii zbârciţi în fereastră, turtindu-şi nasul lung de geam. Mâna stângă o ţinea streaşină deasupra capului, şi în palma bătrână, învelite într-o năfrămuţă, ţinea o ramură de salcie înverzită şi o luminiţă de îşi ascuţea privirea slăbită, să vadă pe cei din casă, dar nu-i vedea. Începu să ciocăne în geam:

— Chivo! Tu, Chivo!

Din casă nu răspunse nimeni.

— Măi Gheorghiţă! Care sunteţi acasă?

Dar cum nici de data asta nu răspunse nimeni, mătuşa Stana, târându-şi cizmele grele, veni la uşa tinzii, o deschise şi intră în casă.

— Vai de mine, Doamne, suspină ea, văzând pe cei doi bătrâni cum şedeau înlemniţi, i se vede că voi nu ştiţi ce zi e azi! E Sâmbăta Floriilor! Haidaţi la cimitir!

Dar cei doi părinţi nu înţeleseră decât când văzură în mâna mătuşii ramura verde de salcie şi lumânărica de ceară;

— Nu lumânărică aşteptam eu să-ţi aprind, Niculiţăra mamei!

Atâta putu zice lelea Chiva, şi începu să plângă cu deznădejde. Tot bocindu-se, răsuci, din ceară şi feştilă de fuior, două lumânări, ajutată de mătuşa Stana.

Bădicul se ridică cu greu, se duse în grădină şi rupse două ramuri de salcie.

Gândul că pot face ceva pentru Niculiţă cel mort departe îi trezi din cumplita lor durere. Lelea Chiva aruncă

în grabă ceva de mâncare la purcei, la găini, bădicul puse o mână de otavă în ieslea viţeilor, şi, curând, cei trei bătrâni ieşiră pe portiţă şi luară drumul cimitirului.

Cânele, obosit şi trist, îi petrecu din ochi, apoi sări gardul şi se întinse la pământ înaintea portiţei, cu botul pe labe.

19 2 2

ADĂPOST DE-O NOAPTE

Isprăvise târziu cu spălatul vaselor în sara aceea. Stăpânii avuseseră oaspeţi la imaşă, cina abia se terminase pe la 11, iar felurile multe de mâncări scoseseră toate farfuriile de prin scrinuri, coborâseră toate vasele de bucătărie din cuiele de pe păreţi, unde atârnau strălucitoare. Ilinca, frântă de oboseală, şedea, răzimându-se într-un cot de căpătâiul patului din bucătărie, şi se uita, ca la nişte duşmani, la turnuleţele de vase şi de farfurii de pe masă: să le mai. puie la loc în sara asta, ori să le lase până dimineaţă?

Se gândi cu ură şi cu scârbă – că abia pusese în rând bucătăria după masa de la prânz, şi se şi apucaseră de lucru pentru pregătirea cinei. Pe lângă bucătăreasă şi fata din casă, însăşi stăpâna se coborâse în bucătărie, şi fusese o adevărată babilonie până începuseră să sfârâie cratiţele. Şi chiar după ce mâncările fuseseră împărţite şi puse la foc, stăpâna venea mereu să supravegheze, ţipând cu glasul ei ascuţit la cele trei femei.

Ilinca nu pricepuse niciodată la ce-s bune atâtea feluri de mâncări, şi când vedea maldărele de carne, îi venea întotdeauna cu scârbă. Şi apoi, ce de lucru avea ea până spăla atâtea vase, până punea în rând bucătăria, după fiecare masă mare! Bucătăreasa şi fata din casă nu-i ajutau niciodată la spălatul vaselor; şi pentru că erau mândre şi se ţineau cucoane, Ilinca, venită numai de un an la oraş, dintr-un sat din nordul Moldovei, le ura cu străşnicie şi, în sufletul său, le dispreţuia adânc.

Ilinca îşi frecă ochii cu dosul palmei: pica de somn. Se mai uită o dată la vasele de pe masă, şi, deplin hotărâtă să le lase nemişcate până dimineaţă, se lăsă moale pe pat, aşa îmbrăcată cum era. Pleoapele-i căzură grele.

Afară, – după ce viscolise ziua întreagă, învolburând zăpezile de pe acoperişuri, de pe uliţi, purtându-le în perdele mari, ca neguri zdrenţuite, ca suluri fumurii, – se înseninase; stelele sclipeau îngheţate, sus, în înălţimi, iar acoperişurile de ţiglă trosneau de ger.

Ilinca auzea, muiată de somn, cum trosnesc acoperişurile, cum scârţâie pe stradă zăpada subt paşii vreunui trecător grăbit. Cuprinzând-o dulceaţa aţipirii celei dintâi, în căldura din bucătărie, printr-o ciudată împărechiere de gânduri, îşi aminti c-un fel de scârbă de mâncările multe care se topiseră în sara aceea la masa stăpânilor. Cum poate cineva să ospăteze aşa pe astfel de vremuri?! Cum trebuia să ajute la servit, şi cum bucătăria era dezlipită de locuinţa stăpânilor, Ilinca, de câte ori făcuse, azi după amiază şi sara, drumul de la bucătărie la prânzitor, văzuse pe stradă cele din urmă rămăşiţe din convoiurile retragerii: bieţi soldaţi învineţiţi, degeraţi, în cete. mici, grămădiţi uneori în jurul unei căruţe care ţipa îngrozitor din osiile uscate, trasă de căluţi ce-şi frământau oasele, lunecând la fiecare pas, strivind săc sub roţi zăpada îngheţată, cu urechile şi coama îmburaţe, sure, părând nişte moşneguţi neputincioşi, ce se trudesc, amar să meargă înainte. Luând-o somnul, în mintea ei se învăluiau impresiile de azi, pentru, a lua cine ştie ce forme în haosul visului.

Deodată tresări. Bătuse cineva în geam? Ei, cine era să bată?! Poarta curţii era încuiată doar! încuiată? Fata deschise ochii mari, speriată: lampa din bucătărie nu era stinsă! Cum de s-a culcat ea fără să stingă lampa?! De va fi văzut lumină la bucătărie!… De câte ori nu i-a spus că-i dă drumul dacă nu cruţă gazul, care-i aşa de greu de găsit pe

vremea asta de război. Ilinca sări din pat şi stinse lampa. Dintr-o aruţicătură de ochi văzuse ceasul de pe părete: arăta două. Stăpână-sa se va fi culcat, de bună seamă, şi nu va fi văzut nimic. Dar chiar să fi văzut lumină în bucătărie, ea nu ştia câte vase au fost de spălat?

Îngeam se auzi din nou o bătaie uşoară. Fata se cutremură: îşi aduse acum limpede aminte că uitase să încuie poarta. Nu de tâlhari îi era frică, ci de neîmplinirea straşnicei porunci pe care i-o dăduse stăpână-sa: nu cumva să uite poarta descuiată, căci prin oraş trec mereu trupe în retragere, şi «zdrenţuroşii aceia, care au fugit din faţa duşmanului, – zicea doamna, – fură de sting. Sunt flămânzi dese-ncovoaie, Ilinco, şi-au ajuns de nu mai au niciun dumnezeu.»

Ilinca luă cheia din cui şi porni spre uşa bucătăriei, în clipa aceea cineva ciocăni din nou în geam, de două ori: «Cioc, cioc!». Ilinca se-nfioră; se apropie de fereastră şi-ncercă să – privească afară. Dar geamul era, tot, o floare de gheaţă.

— Cine-i acolo? întrebă fata.

— Om bun! răspunse un glas obosit şi răguşit. Deschide-mi să mă-ncălzesc puţin! îngheţ!

— Eşti soldat dumneata?

— Da, soldat! Am văzut lumină şi am tras aici.

— Da, am uitat poarta descuiată! spuse cu deznădejde fata.

Un soldat! Iată ce-a trebuit să-i mai cadă pe cap în noaptea asta! E limpede: mâne, stăpâna o va alunga. Nu era zi să nu-i spuie ameninţătoare: «Ascultă, Ilinco! Să nu care cumva să găzduieşti vreun soldat la bucătărie! Vin degeraţi, şi nu mai scapi de ei ca de cerşetori! Dar bagă-ţi minţile-n cap! Sunt plini de păduchi! Şi tu ştii câţi au murit până acum, în oraş, de tifos exantematic!»

Cucoana îi tâlcuise de mult Ilincei, de când se iviseră primele cazuri de tifos exantematic, ce boală grozavă e şi

cum te poţi feri de ea. Ilinca, de câte ori mergea în piaţă, trebuia să-şi ungă cizmele cu gaz, iar peste veşminte să îmbrace o manta veche de-a cucoanei, care mirosea mereu a lichid salvator. Aşa o povăţuise pe cucoană un doctor, prieten al casei.

Şi iată, acuma îi cade pe cap un soldat! Ea e de vină. Cum a putut uita să încuie poarta?

— Deschide-mi să mă-ncălzesc puţin. Nu mai pot merge mai departe, se auzi din nou vocea obosită de-afară.

— Ţi-aş deschide, zise fata, dar am poruncă straşnică să nu las soldaţi în bucătărie.

— N-o să rămân. Mă-ncălzesc niţel şi plec. Trebuie să-mi ajung unitatea.

— Dar de va afla stăpâna? Mă alungă ca pe-un câne. Mi-a spus.

— E întuneric la boieri, am văzut când am trecut pe lângă casă. Şi, apoi, nu rămân. Plec îndată.

— Nu! zise fata, cu spaimă. Uite, eu deschid şi merg să încui poarta. Vei veni şi dumneata cu mine. Crede-mă, nu pot. A să mă bată, vai cum a să mă bată!

Se auzi un mormăit, ca şi când cel de-afară şi-ar fi spus sieşi ceva, dar Ilinca nu înţelese nimic. Ca orice fată de la ţară, nu se temea de întuneric, nu se temea de oameni. Şi apoi, afară nici nu era întuneric. Zăpada şi stelele cerneau o lumină potolită, ca de negură.

Descuie uşa bucătăriei. Mai ardea un butuc pe foc, şi, în slaba zare de lumină, fata, în prag, fu învăluită de aburul ce năvălea pe uşa deschisă.

Soldatul se desprinse greoi de lângă zid şi, iarăşi mormăind ceva neînţeles, porni, târându-şi un picior, către poarta.

Ilinca se uită la el, făcu un pas, făcu doi, se opri şi zise:

— Dac-aş şti că nu stai mult… Te doare piciorul? Nu-i fi împuşcat?

Soldatul se apri.

— Nu. Mi-a degerat şi s-a umflat puţin.

Ilinca se uită cercetător la casa boierească, ascultă câteva clipe liniştea nopţii îngheţate, trosnetul acoperişurilor sub ger, apoi, întoroându-se spre bucătărie, zise hotărâtă:

— Vino!

Dimineaţă, iânainte de 6, învăluită în ceaţă, Ilinca „încuie poarta, ascultă un răstimp cum se-ndepărtează jscârţâitul zăpezii, aspru subt paşii soldatului, aruncă o privire spre geamurile mute şi oarbe – ale casei boiereşti, apoi, pătrunsă de frig, fugi în bucătărie. Aprinse lampa şi se apucă să puie vasele la locul lor.

Soldatul, cât ce mâncase, adormise buştean, pe patul <ei. Nu s-a îndurat să-l scoale. S-a-nfăşurat într-un ţol şi s-a culcat pe podelele de scânduri ale bucătăriei, lângă plită; dar gerul de-afară se prelingea pe subt uşă, înfiorând-o. Şi deşi mereu pusese lemne pe foc, nu putuse adormi. Dar nu-i părea rău. Rămânând trează, l-a sculat la vremie pe soldat, şi i-a dat drumul pe poartă, fără să bage cineva de seamă. Nici prin gând nu i-a trecut să se teamă de boala aceea despre care-i spusese stăpână-sa că o aduc soldaţii.

Ilinca atârna vasele strălucitoare în cuie, şi, deodată, aducându-şi aminte cu câtă lăcomie mâncase omul, cât fusese de flămând, şi cât de in grabă adormise, simţi o ură adâncă faţă de cei pe care-i văzuse cinând în sara trecută. Bine-a făcut că la plecare i-a umplut sacul cu bunătăţile ce se mai găseau prin bucătărie! Dar cât de greu s-a deşteptat azi-dimineaţă soldatul!

Cât a trebuit să-l zguduie, să-l strige! Şi ce faţă galbenă, de mort, avea! Şi cât de mari şi de-adânci îi erau găvanele ochilor! Şi ce barbă sălbatică îi umbrea obrajii! Ilinca se opri în mijlocul bucătăriei, cua oală în mână: îi veniră în minte feţele sănătoase, mulţumite, de oameni ghiftuiţi, ale celor care cinaseră asară cu stăpânii ei, şi zise

tare:

— Bine-am făcut că l-am adăpostit! Bine-am făcut că i-am dat de mâncare!

Şi, cum atârna oala în cui, simţi din nou în inimă junghiul care o încercase de atâtea ori peste noapte: poate tot aşa va fi şi fratele său Ion! Dintr-odată gândurile i se limpeziră şi adăugă încet, pentru sine:

— Mare-i nedreptatea în lumea asta, Doamne! Unii îngheaţă şi mor de foame, iar alţii mănâncă la căldură zece feluri de mâncări!

De ce nu i-a deschis numaidecât asară? De ce l-a mai ţinut în ger? Când i-a spus să-şi scoată bocancii, el i-a răspuns: «Nu-i mai pot încălţa dacă-i scot. Mi-s degerate picioarele!» Şi ea l-a ţinut atâta vreme afară, afară, în ger! O copleşi un nedesluşit simţământ de scârbă şi de mânie faţă de sine însăşi.

Toată dimineaţa munci în silă. îi venea să se certe cu bucătăreasa, cu fata din casă. Se simţea între ele străină, mai străină decât în ziua când intrase, aici, în slujbă.

La 12 veni, ca de obicei, stăpâna. Înainte de-a servi masa, obişnuia să facă o inspecţie în bucătărie. De când izbucnise tifosul exantematic, controla în fiecare zi şi hainele şi patul servitoarei. Cucoana era în toane rele. Fata din casă pomenise de-un schimb de vorbe acre între stăpână şi stăpân. Dar Ilinca nu luase în seamă şopotul dintre bucătăreasă şi fata din casă.

Cucoana, – femeie înaltă, negricioasă, cu ochii încercănaţi, cu mustăcioară, cu pieliţa obrazului groasă, – gustă din mâncare, aruncă o privire spre vasele atârnate în cuie şi se apropie de patul Ilincăi. Patul era nedesfăcut, dar târnosit. Ilinca uitase să fi aranjeze după ce se sculase soldatul. Cucoana prinse acoperitoarea de un colţ şi o zmânci de pe pat.

— Poftim! Aşa se aşterne?

— Voi să se întoarcă spre Ilinca, dar rămase deodată

nemişcată, mirosind cu narile dilatate, strâmbându-şi faţa: Ce miroase aici? Miroase a… rânced! Curele, smoală, ori ce dracu-a fost în patul ăsta?

Deodată, cum se aplecase de parc-ar fi vrut să miroase de-aproape aşternutul, scoase un ţipăt ascuţit, ca şi când ar fi zărit un şarpe, şi sări. Înapoi. Cu. mâna întinsă arăta, mută, ceva pe perină. Ce văzuse. trebuie să fi fost înspăimântător, căci faţa ei, desfigurată, arăta şi groază, şi dezgust cumplit.

Cele trei femei se apropiară de pat. Pe perină, în direcţia arătată de degetul cucoanei, se târau încet, abia vizibil, doi purtători de… tifos exantematic.

Cucoanei i se făcu rău. Strigară pe stăpân, îi frecară tâmplele cu oţet, şi abia o deşteptară.

Ilinca se făcuse palidă ca moartă.

— Dar ce-i, pentru Dumnezeu? Ce s-a-ntâmplat? întrebă boierul, uitându-se speriat la servitoare.

Nici bucătăreasa, nici fata din casă nu se putură hotărî, să pronunţe numele celor două vietăţi: era prea de ruşine.

— Vai, Alecule! De ce n-a fost să scăpăm, Alecule f Ce nenorocire, Alecule! începu să ţipe cucoana şi izbucni într-un plâns isteric.

O apuca de multe ori, aşa că bărbatul nu se prea sperie.

— Dar ce-i? Spune-mi odată!

Cucoana îl luă de mână şi îl duse la pat.

— Uite! zise ea, întinzând braţul.

Boierul se plecă, văzu şi se retrase cu scârbă.

— De unde-au ajuns aici? întrebă el cu asprime.

Bucătăreasa şi fata din casă nu puteau fi bănuite- Feţele lor arătau atâta scârbă de cele două vieţuitoare ce se târau încet pe perină, că puteai crede că din clipă-n clipă li se va face şi lor rău şi vor leşina.

Fu luată la-ntrebări Ilinca. Cucoana, ţipând meret» şi

pălmuind-o, îi căută hainele cu care era îmbrăcată „pe cele pe care le ţinea într-o geantă veche, o căută în cap, făcând o larmă de părea că arde bucătăria.

— Cucoană, zise fata, nu mă mai căuta! E degeaba! Eu n-am!

— În zadar o cauţi în cap, sunt de veşminte, zise boierul.

— Eşti sigur? întrebă, cu o spaimă nouă, cucoana.

— Da, sunt sigur! răspunse bărbatul, ridicându-se din contemplarea paraziţilor.

— Şi de pe ce-i cunoşti?

— Sunt mai mari şi mai suri. Desigur, i-a adus. Ilinca de prin oraş.

— Nu, boierule, zise fata, simţind o ură aprinsă de un adânc dezgust în faţa văicărelilor stăpânii. De la soldat trebuie să fie!

— De la soldat?! ţipă cucoana, încremenită.

— De la ce soldat? întrebă boierul.

— Azi-noapte am găzduit un soldat. Uitasem poarta descuiată şi lampa aprinsă. Era aproape îngheţat şi abia se mai târa.

Vorbise foarte liniştită, ca şi când ar fi povestit o întâmplare firească.

— Aşa! Şi ce poruncă ţi-am dat eu ţie, tu, neruşinat?!

Cucoana nu mai aşteptă niciun răspuns, ci tăbărî, cu toată furia, asupra fetei. Ilinca mai răbdă o palmă, două, trei, apoi deodată ridică mâna şi o izbi pe cucoană de plită. Cu hainele şi cu părul în dezordine, cucoana ţipa ca o furie, gata să se arunce din nou. Dar bărbatul o opri şi încercă s-o liniştească.

— Să-l fi lăsat în ger? Să-l fi lăsat să-ngheţe? Nu-i şi el om? Nu-s oameni toţi ăştia care trec degeraţi şi flămânzi pe drum? Numai dumneavoastră sunteţi oameni?

Ilinca întreba aşa, cu faţa aprinsă, tot punându-şi în rânduială părul, ciufulit de stăpână, şi hainele.

Ca şi când ar fi uitat-o cu totul pe Ilinca, cucoana începu să vorbească foarte neliniştită şi înfricată cu „boierul.

— Alecule, trebuie prinşi! Alecule, aleargă la telefon şi cheamă pe doctor. Cu siguranţă că-s exantematici! Să aducă etuva! Să dea hainele la etuvă!: Să-i ducă la laborator! Să-i examineze dacă sunt exantematici sau ba! Dar pentru ce să-i mai examineze?

— Cu siguranţă că sunt exantematici!

— Ei, nu se poate şti. Nu-s toţi exantematici, spuse boierul în silă. Trebuie să-ntrebăm doctorul, trebuie să-i vadă doctorul…

— Vino, Lizeto, şi – prinderi, spuse cucoana, mai liniştită la gândul că va veni doctorul.

— Eu, cucoană?! întrebă fata în casă, scârbită şi simţindu-se înjosită.

— Las, că-i prind eu, cucoană! zise Ilinca, apropiindu-se de perină.

Şi, cât ce-l prinse pe unul, făcu un gest pe care-l cunoştea şi stăpâna. Dar aceasta o opri îngrozită.

— Ce vrei să faci, nenorocito? Să-l omori?

— Păi bine, cucoană, să-l păstrăm de sămânţă?

— Dar nu ţi-am spus, proasto, că trebuie să-l cerceteze doctorul?! Lizeto! Anico! Căutaţi o cutiuţă, să-i închidem.

Până să se găsească cutiuţa, Ilinca prinse şi pe celălalt

— Grijeşte să nu te muşte, nenorocito! Nu ţi-am spus de-o mie de ori să te păzeşti, să nu primeşti în bucătărie vreun soldat? Acum nenorocirea e gata! Cine ştie câţi mai sunt în pat, în bucătărie!

Până ce sosi doctorul, cele trei femei căutară cu de-amănuntul în pat, prin bucătărie, dar nu mai găsirănimic.

— Închipuie-ţi ce nenorocire, doctore dragă! şi cucoana îşi bătu cu deznădejde palmele.

— Da, sunt de haine! zise doctorul, închizând cutiuţa.

— Exantematici?

— Hm! Asta nu se poate şti, răspunse doctorul „încurcat. Nu sunt toţi exantematici. Atârnă dac-a fost bolnav soldatul…

Ilinca trebui, la stăruinţele stăpânei, să-l descrie pe soldat.

— Cu siguranţă c-a fost exantematic! zise cucoana, îngrozită.

— Nu-i nicio siguranţă. A putut să fie, într-adevăr, numai degerat, spuse doctorul.

— Dar poţi să-i examinezi, doctore? Dumneata, nu?! Ce grozav! Numai la Iaşi?!

Doctorul, ca s-o liniştească, îi spusese că numai la Iaşi se poate cerceta dacă sunt exantematici sau ba. Hotărârâ să-i trimită acolo. Aşternutul de pe pat fu scos în mijlocul curţii. Trebuia să sosească etuva.

Cucoana, după ce se făcu dezinfectarea la etuvă, îşi opri privirile asupra Ilincăi. Fata, de nesomn şi de obidă, era palidă la faţă şi pierdută.

— Mi se pare că a şi-nceput! spuse ea doctorului, arătând spre Ilinca.

Acesta, ca să-i facă plăcere, se apropie de slujnică, îi luă pulsul.

— Puţină febră! Vreo treizeci şi opt, zise el.

— Treizeci şi opt? întrebă cucoana, îngălbenind din nou.

— N-ai pentru ce te speria! Chiar de-ar fi muşcat-o, febra nu-i din cauza muşcăturii. Nu se-arată boala aşa de repede. De la inoculare…

Dar doamna îi tăie repede vorba:

— S-o duci la spital, doctore, să nu mi-o laşi pe cap!

— Apoi, mai încet, adaose: Pune-o, te rog, într-o odăiţă singură. Dacă nu-i nimic, nu cumva să se molipsească acolo! Ştii, o am pe nimic. Nu mai capăt una

ca ea, cu atâta plată. Şi-i harnică foc!

Deşi doctorul raporta în fiecare zi că slujnica nu are nimic, deşi Ilinca însăşi ceru în nenumărate rânduri să fie scoasă din spital, unde i se ura de moarte „stăpâna o lăsă acolo şase săptămâni.

Dar în cea dintâi zi după ce ieşi din spital, Ilinca. îşi ceru plata. Stăpâna nu o crezu, şi nu-i plăti. Sara târziu, după ce se culcară toţi, Ilinca îşi adună în geanta ei veche, spartă, puţinele lucruri pe care leavea, ieşi tiptil din bucătărie, se strecură pe lângă caselestăpânilor, deschise poarta şi ieşi în stradă.

Era o noapte tot aşa de senină şi tot aşa de geroasă. ca şi aceea în care adăpostise pe soldat. Subt paşii ei zăpada scârţâia tot aşa de aspru ca şi atunci subt paşii soldatului... Unde-o fi el acum? Dar fratele ei Ion unde-o fi? Şi oare ce-or face toţi aceia pe care i-a văzut în toamna şi-n iarna asta strecurându-se pe uliţele oraşului? Păşea din greu, şi gânduri grele îi frământau sufletul tânăr, gânduri nedesluşite, prin care se zbătea să ţâşnească înţelesul, lumina.

19 2 2

PENTRU PACE

— Te-am ruga să osteneşti cu degrab. Se-neacă şinălbeşte din ochi. Nu mai are mult. Şi te cheamă mereu.

— Eşti rudenie cu bolnava, mi se pare.

— Ba deloc. Sunt o vecină. De pe partea rudeniilor, ar putea înlemni de veci, fără împărtăşanie, fără luminare. Rudeniile i-au scurtat zilele.

— Da, am auzit. Mi-a spus şi bătrâna. De, sunt oameni şi ei.

— Oameni, da, da prea lacomi, părinte. Ştii dumneata de când îi tot bat capul bătrânei să le-mpartă averea? De doi ani, încă nainte de a se şti ceva de moartea lui Dumitru. Chiar ş-acum, numa cât au părăsit-o. Au venit cu blăstăm, cu ameninţări. Dintr-asta i s-a făcut şi mai rău

bătrânei.

Preotul se pregăti de drum. De doi ani, tot la şase săptămâni, urca dealul viilor să împărtăşească pe văduva Măriuţa Ispas, căzută la boală şi da neputinţă, mai ales de când îi venise ştirea că feciorul ei murise undeva pe front. Ispas bătrânul fusese om de seamă în skt, bun citeţ la strană, în slovele chirilice, mai slab citeţ de gazete. Chiar şi Măriuţa, nevastă-sa, ştia citi, putea înfiripa o scrisoare. Lui Dumitru, până i-a ţinut urma, tot cu mâna ei i-a scris. Rămasă văduvă încă înainte de război, Măriuţa n-a prea simţit lipsa lui Ispas în purtarea gospodăriei, deşi avea gospodărie întemeiată. Dumitru era mare, cele două sluguţe nu părăsiseră casă, ba Măriuţa le mai avea încă şi-n ziua de azi.

Câtă vreme ştiuse de urma lui Dumitru, muncise cu râvnă, să-i crească averea, să aibă feciorul cu cese-ncălzi, unde se hodini după ce se va întoarce stors de greutăţile şi primejdiile războiului. După ce nu-i mai ştiu cărările, munci cu nădejdea că odată i le va afla, dar de când s-a încredinţat din gura unui văr al băiatului că Dumitru doarme undeva în pământul Poloniei, mort de tifos, Măriuţa a lăsat toate treburile din mână, le-a scăpat cum scapi un ghem care se rostogoleşte de nu-l mai poţi ajunge. A căzut la pat, şi-au rămas sluguţele stăpâne în curte, în casă, pe moşie.

E adevărat că treburile pornite bine de la început şi purtate cu rânduială, în acelaşi făgaş, ani de zile, nu se încurcă repede. Vreo jumătate de an cele două ajutoare se purtară aşa ca şi când ochii stăpânului ar fi fost mereu asupra lor. Dar de la o vreme, văzând că nimeni nu le poartă socoteală, o mai scrânteau şi ele, oameni fiind, deşi vreo zece ani slujiseră cu credinţă la casa lui Dumitru Ispas.

<Văzând aşa, rudeniile căzuseră pe capul Măriuţei. Cum poate ea răbda să se lăfăiască nişte străini în averea

lui Ispas? N-are veri şi verişoare, n-are neamuri destule, care, după lege, vor fi şi moştenitori, nemaifiind alţi copii afară de Dumitru? Nu poate să-l aducă pe unul în casa cea de piatră, să învârtă gospodăria, să grijească de bătrână câte zile va mai avea „şi să nu lase să se risipească o avere aşa de frumoasă?

Dar toate stăruinţele rudeniilor rămăseseră zadarnice. Din clipa în care ştiu că Dumitru e mort, Măriuţei nu-i mai păsă de agoniseală. Ştia că, oricât ar împrăştia sluguţele, vor aduce şi în coş atâta cât să aibă şi ea de-o hrană. Iar cât priveşte moşia, ea-i făcuse de mult legea, dar nu-şi spusese încă la suflet de om: hotărârea.

Preotul cunoştea bine certurile şi îndârjirea tot mai mare dintre văduvă şi rudenii. El dădea dreptate neamurilor, şi adeseori, când cerceta pe bolnavă, s-o împărtăşească ori să-i citească o rugăciune de uşurare, o înfrunta şi-i spunea că nu-i lucru creştinesc ceea ce face.

Bolnava, de cele mai multe ori, se lăsa certată, nu-i răspundea. Alteori iântra în vorbă:

— Nu-i niciun păcat! Las să se mai încălzească, şi ei.

— Cine?

— D-apoi Petru şi Ionaş, slugile. Sunt oameni la vârsta jumătate, şi încă n-au o casă. Crezi sfinţia-ta.

că averea noastră ar fi aşa cum e dacă n-ar fi fost râvna şi credinţa lor?

— Bine, dar ş-au avut simbria!

— Simbria! Las, că ştiu eu, părinte, ce-i simbria! Crede-mă, dacă-ţi mărturisesc. Dumnezeu îmi va ierta păcate pentru asta.

— Pentru că laşi slugile să te fure?

— Dacă vrea sfinţia-ta, fie şi-aşa!

— În vreme ce rudeniile nu se pot apropia de casa – dumitale!

— Tot pentru ele, pentru binele lor, fac ceea ce iac, părinte. Să nu crezi că nu m-am gândit. Amarnic m-am

gândit până am aflat hotărârea cea adevărată. Pentru ele, pentru rudenii, fac ceea ce fac.

Auzind-o vorbind aşa, preotul se gândea de multe ori că bolnava va fi făcut vreun testament pe sama rudeniilor, aşa cum se şi cuvenea. Dar nici primarul, nici notarul, nici alt ştiutor de scrisoare din sat nu ştiau despre vreo hârtie făcută la dorinţa bolnavei.

Acum, mergând alăturea de vecina ce-l chemase la bolnavă, gâfâind pe urcuşul de pe dealul viilor, preotul se gândea că are să-i vorbească mai hotărât, s-o convingă să puie odată capăt nemulţumirilor din jurul ei, să le împace pe rudenii, să n-o apuce clipele din urmă între atâtea suflete răzvrătite, între atâtea blăstăme. Luase de-acasă o coală de hârtie şi se gândea la cei doi vecini pe care-i va chema ca martori când va scrie voinţa din urmă a bolnavei.

Cu toată graba la care-l îndemna vecina ce venise după el, preotul nu credea s-o afle pe Măriuţa în clipele din urmă. Ştia dintr-o lungă experienţă că ţăranii, când îl chemau la un bolnav, măreau totdeauna primejdia, fie că se temeau în adevăr, fie că voiau să-şi uşureze conştiinţa văzându-l pe preot în drum spre cel bolnav. Dar acum, îndată ce intră în casă, îşi dădu sama că vecina avusese dreptate. Măriuţa era în clipele din urmă. Abia-l recunoscu pe preot, dar după ce-l recunoscu, se linişti, ochii i se limpeziră şi începu st vorbească în toată firea.

Clătină din cap când preotul îşi puse patrafirul.

— Nu mai am păcate, părinte, nu mai am ce spovedi. Pentru alta te-am chemat eu acum.

Ea îşi duse mâna uscată în sân şi scoase cu mare greutate o hârtie împăturată, îngălbenită de sudori.

— Iată, aici e voinţa mea din urmă, începu bolnava. Vor fi doi ani de când am scris-o, cu mâna mea. O port în sân numai când vin rudeniile, altfel o ţin subt perină.

Faţa preotului se lumină.

— Aşadar, tot te-ai gândit dumneata la neamuri, tot

ţi-ai cunoscut datoria de creştină, să pleci împăcată cu cei din jurul dumitale!

În loc de răspuns, bolnava îi întinse hârtia.

Preotul o luă şi o desfăcu. Două pagini mari erau pline cu rânduri strâmbe, cu litere întortocheate. Trecu o vreme până ce o putu citi. Trecu vreme îndelungată „mai ales pentru că, de câte ori putea descurca o frază „el ridica ochii şi privea tot mai. mirat la bolnavă. După ce isprăvi cu cititul, preotul rămase trist, cu privirea în gol.

— Îţi place? îl întrebă Măriuţa.

Preotul nu răspunse.

— Nu e adevărat, nu e creştinesc ceea ce scriu ei t acolo?

Preotul oftă şi zise:

— Cum ţi-au trecut dumitale prin cap astfel de lucruri? Cine e călugărul acela Gherasâm?

— Păi bine, nu-l cunoşti, sfinţia-ta? înainte de război nu venea în tot anul pe la noi prin sat să adune milă pentru mănăstirea ceea? Ş-apoi, cum să nu-mi treacă prin cap astfel de lucruri? Da’ nu te rogi şi sfinţia-ta, în toată duminica, pentru pacea a toată lumea? Noi, creştini de rând, nu avem datoria să ne rugăm pentru pacea lumii? Că de-ar fi fost pace în lume, Dumitru al meu n-ar putrezi acuma-n pământ.

Ea izbucni într-un plâns cu zbucium adânc. Preotul aprinse luminiţa de ceară de la căpătâi, gata să-i dea dezlegarea din urmă.

Dar după un răstimp, bolnava se linişti, îşi adună puterile şi zise:

— E voinţa mea din urmă, părinte, şi pe sfinţia-ta te las să mi-o îndeplineşti. Testamentul nu poate fi stricat. De averea bărbatului nu mă ating, numai de ceea ce-am adus eu de zestre.

Preotul ştia că zestrea ei era partea covârşitoare din moşie. O privi întrebător.

— Acuma, e adevărat, neamurile mă vor blăstăma, da' n-am ce le face. Omului trăbă să-i faci binele cu de-a sila uneori.

— Binele? se miră preotul.

— Apoi da, binele! Ce folos ar avea rudeniile de averea mea? Ar împărţi-o, şi-ar creşte mai uşor copiii, şi când vor fi mari, se va porni un nou război, şi copiii nu se vor bucura de avere, că vor putrezi cine ştie pe unde. Pe când sfintele rugăciuni din sfânta mănăstire vor îndupleca pe Dumnezeu să săce sămânţa bătăilor., să deie pace lumii.

— Zadarnic, bunico, dorinţa dumitale nu se poate îndeplini. O mănăstire în care călugării să nu facă altceva, – ziua, noaptea, – decât să se roage pentru pacea lumii, cum doreşti dumneata, nu ştiu, nu cunosc. Cred că nici nu-i zidită încă o astfel de mănăstire, căreia îi laşi dumneata averea. Călugărul acela Gherasâm aduna bucăţile de dulce pentru traista lui, şi bani pentru şerparul lui. Nici nu se ştie dac-a trăit vreodată în mănăstire, şi nici că i-aş putea da de urmă. Nu pot primi să-ţi împlinesc dorinţa!

Dar bolnava nu-l mai auzea. Preotul nu băgase de seamă că, de-ndată ce începuse el să vorbească, Măriuţa închisese, liniştită, ochii, cu mâinile cruciş pe piept. Un zâmbet de mulţumire îi adia încă pe faţă când preotul, înspăimântat de muţenia ei, se apropie să-i cerceteze respiraţia. Nu mai avea ce simţi. Bolnava murise, încredinţată că din averea ei se vor înălţa, – ziua, noaptea, – din mănăstirea aceea afumată de care-i povestise călugărul Gherasâm, rugăciuni pentru pacea lumii, ca să nu mai sufere şi alte mame suferinţa ei.

19 2 2

ÎNTR-O GARĂ

În câmp deschis, în mijlocul unei nesfârşite întinderi de lanuri şi de fâneţe, înaintea unei clădiri cu etaj, trenul de treizeci de vagoane se opri, hurducând, sunând săc. Prin uşile deschise ale vagoanelor de marfă se aplecau

capete buhoase de femei, de copii, feţe bărboase de oameni, care priveau cu toţii în aceeaşi direcţie: la tabla de pe clădirea cu etaj. Era scris numele gării. Numai câţiva îl putură descifra. Numele trecu din gură în gură, de la vagon la vagon. Călătorii păreau şi mai osteniţi: mai aveau drum lung de făcut!

Dar cum trenul poposea aici două ceasuri, cei mai mulţi dintre călători, – pribegi de război, – se coborâră din vagoane să se mai dezmorţească. Unii se îngrămădiră în jurul fântânii şi începură să-se spele. Erau murdari, plini de funingine, cu hainele cănite. De-o săptămână călătoreau în vagoanele de marfă, care se schimbaseră în adevărate coteţe ce răspândeau un miros acru, cu toată stăruinţa femeilor de-a ţine curat. Erau aici oameni de toate condiţiile sociale, de la ţărani până la avocaţi, de la copii de ţâţă până la elevi de liceu, cu toate lucrurile ce le putuseră lua în clipa de spaimă a plecării, – de obicei lucrurile cele mai proaste ce le aveau în casă. Puţine de fiecare cap, dar multe în fiecare vagon, în care oamenii stăteau înghesuiţi ca sardelele. Apoi, mirosul atâtor feluri de provizii nu putea fi scos din vagoane cu niciun chip.

Pe feţele bărbaţilor se putea citi un fel de îndobitocire, ca şi când nu le-ar mai fi păsat de nimic. Dar feţele femeilor vădeau o tristeţă adâncă. Pe ele le deznădăjduiau, în măsură mai mare, şi depărtarea de casă, şi nesiguranţa acestei călătorii prin locuri necunoscute, şi, pare că, mai ales le dispera situaţia la care erau condamnate, de-a sta înglodate în aerul, în murdăria vagoanelor de marfă, neavând măcar nici unde se pieptăna, decât aici, în faţa celor treizeci-patruzeci de oameni necunoscuţi. Puţine avuseseră îndrăzneala să se spele, să-şi schimbe cămaşa, rochia; acestea erau şi cele mai senine, care parcă răbdau mai uşor pribegia. Cele mai multe nu-şi schimbaseră hainele cu care plecaseră înainte cu o săptămână. Când rămâneau în vreo gară două-trei

cunoştinţe din acelaşi vagon, se priveau cu înţeles, începeau să desfacă geamăndanele, dar, cum nu se puteau feri de ochii călătorilor, se opreau deodată, triste, dezamăgite.

Aşa că în gara asta, cele treizeci de vagoane deşertaseră pe terasament un popor în haine sure, ciudat. Nenorocirea şi suferinţa, plictiseala şi necurăţenia îi asemănaseră între ei, de nu mai puteai deosebi nici vrâsta, nici poziţia socială. Unii se plimbau tăcuţi, alţii se spălau cu grijă, alţii se strângeau roată în jurul unui slujbaş de la tren, care citea, silabisind, într-o gazetă străină.

În vagonul care staţiona chiar în faţa clădirii cu etaj îşi făcuse drumul până aici, între alţii, o femeie cu trei copii. Nu-şi putea da sama cum a luat-o vârtejul, cum a scos-o din casă şi-a alungat-o pe drumuri. Cel mai mic din copii era o fetiţă ca de 3 ani. Ceilalţi doi, fecioraşi, erau mai mărişori.

Cum în hurducarea trenului se căznise-n zadar să fiarbă ceaiul la maşina de spirt, mama, cât ce se oprise trenul în gară, aprinse spirtul, şi, până să fiarbă apa, începu să puie în rând lucruşoarele copiilor.

Copiii şedeau pe-o bancă, toţi trei în şir, şi nu ziceau nimic. Priveau neclintit în sus, la etajul gării, într-o fereastră, în lumina soarelui de dimineaţă, străluceau buclele de aur a doi copilaşi cam de sama lor, şi străluceau şi hăinuţele lor albe, ca de zăpadă. În mijloc, stătea, răzimată de fereastră, o femeie voinică, sănătoasă, cu gât alb şi cu păr bogat, abia ascuns subt o mică năframă.

Copiii din vagon se uitau miraţi, ca la o minune, la arătarea din fereastră. Mama şi cei doi de sus nu-şi mai luau ochii de la vagonul lor. Îndeosebi femeia, desigur soţia şefului de staţie, urmărea îndeaproape toate mişcările femeii din vagon, şi o tristeţă tot mai adâncă se zugrăvea pe faţa ei. Copilaşii de sus se uitau mereu la cei din vagon; ai fi crezut că-ncearcă să se hipnotizeze uimi pe alţii.

Ceaiul era gata. Mama, din singurul pahar pe care-l avea, îi dădu» mai întâi fetiţei. Dar zadarnic o îmbie, mestecând în pahar; nu o auzi nimeni. Mama se uită la copii şi-i văzu pierduţi cu totul în contemplarea celor, din fereastră. Dintr-o aruncătură de ochi înţelese ce le-atrăgea privirile. îşi strânse bluza desfăcută puţin la pieptşi o trase de mână pe copiia>

— Mimi, se răceşte ceaiul!

Copila întoarse spre mamă-sa doi ochi visători; pe-o clipă păru că n-a înţeles ce i se spusese. Apoi luă paharul, tristă şi gânditoare, şi-l ibău cu sorbituri rare. Băură şi ceilalţi doi, în vreme ce mama simţea o invidie de nespus faţă de femeia ce-o spiona de-acolo, din fereastră; atât de sigură de sine, de viaţa sa, de familia sa. De când a plecat de-acasă, de când, aruncată pe drumuri încoace şi încolo, n-are un adăpost, sufletul i s-a înrăutăţit într-atâta, încât a ajuns să-i duşmănească pe toţi aceia care stau subt acoperişul casei lor. Nu-şi putea da sama când i s-a strecurat în suflet veninul acesta. Dar căutând locuinţă în oraşele prin care-a pribegit până acum, istovită de alergătură zadarnică, sfârşise prin a-i urî pe toţi aceia pe care viforul războiului nu-i pusese pe drumuri.

Doar de trei ori şi-a aruncat privirile către soţia şefului de gară, – curată, luminoasă, odihnită, – şi femeia din vagon simţise fierea urii. De ce o spiona? De ce-i urmărea toate mişcările? Ce-avea cu copilaşii ei, de se uită la ei cu-atâta interes? Ce? Erau animale de menajerie?

Deretica prin vagon, mereu cu spatele spre gară, şi o judeca aspru. Femeia aceea fericită, mulţumită, trebuie să fie o brută! Ce lucru interesant poate descoperi în mizeria lor, în coteţele astea pe roate, care degradează orice suflet omenesc? în loc să-şi fi acoperit ochii de-ndată ce i-a zărit, ea stă şi-i priveşte, ca şi când ar face observaţii savante! Ce dezgustători sunt oamenii! Nenorocirea altora îi poate distra, le poate spulbera monotonia vieţii. Apoi, deodată,

mama se înduioşă: îşi aduse aminte de casa ei părăsită, de tot ce lăsase în urmă. îşi şterse două lacrămi şi dădu băieţilor câte-un ou fiert.

— Vedeţi şi mâncaţi pân' nu pleacă trenul!

Copiii rămăseseră însă cu ochii la fereastra de la etaj. Zâmbeau. Copiliţa de sus le făcea nişte semne ciudate, pe care ei nu le pricepeau. Dar zâmbeau.

Deodată, în faţa lor se ivi o fată grasă, buhoasă; aducea pe-o tavă trei pahare cu lapte. Copiii de sus priveau stăruitor spre vagon. Copiliţa din fereastră le făcea mereu aceleaşi semne. Fata, înălţând tava cu pahare, bombăni ceva într-o limbă neînţeleasă. Mama se-ntoarse; dintr-o privire pricepu. Făcu un gest de respingere. Slujnica nu înţelese, şi ridică şi mai sus tava cu pahare. Mama era gata să o respingă din nou, dar, în aceeaşi clipă, văzu pe Mimi cum îşi întinde mânuţa după tavă. De cinci zile nu mai gustase un strop de lapte.

Cei doi băieţi, încurajaţi de purtarea celei mai mici, întinseră şi ei mâinile după pahare. Mama se întoarse cu faţa spre păretele vagonului. Se simţea umilită, ruşinată: avea senzaţia că-i o cerşetoare, şi, cu toate acestea, inima el fu mişcată, ochii i se umeziră…

Şi când băieţii puseră paharele goale pe tavă, mama privi către fereastra etajului şi zâmbi sfioasă, înclinând uşor din cap. Şi, ciudat, nu se mai simţi umilită, nu i se mai păru că-i o cerşetoare, ci o cuprinse un neţărmurit dor de casă, şi sufletul ei fu copleşit de-o undă de părere de rău că plecase aşa, în lume, spre necunoscut, cu mărunţeii ei.

19 2 2

ZA V ATI

Iată ce-mi povesti într-o zi dascălul Ion Văleanu, din vremea pribegiei sale:

Nu ştiu cât voi fi durmit, dar mă trezii în silă, obosit, năduşit. Numai întru târziu ibăgai de: seamă că deşteptarea mea se datora zgâlţâiturilor puternice şi

ghionturilor pe care nevastă-mea mi le dăduse în răstimpuri regulate, şi care nu încetaseră nici când îmi deschisei ochii.

— Dar trezeşte-te odată, pentru Dumnezeu! Ce-i cu tine? Ce gemi aşa? Ce-ai visat?

Cât ce-mi deschisei bine ochii, mi-i pironii într-un colţ al camerei: nu văzui pe nimeni. Răsuflai uşurat.

— Ai visat ceva rău? mă întrebă nevasta.

— Da i L-am visat pe Zavati!

Şi până dimineaţa n-am mai aţipit, oricât m-am frământat să adorm. Lucrul acesta mi se-ntâmplă de câte ori îl visez pe Zavati. Şi-l visez adeseori. E singurul om pe care l-am izbit cu pumnul, de când mă ştiu. E o amintire rece, respingătoare, din zilele pribegiei.

În orăşelul acela din nordul Moldovei nu mai puteam rămânea; orice mijloc de existenţă mi se tăiase odată cu demobilizarea unităţii în care slujisem. Era după pacea de la Bucureşti, pe la sfârşitul lui martie. Cunoşteam un oraş, spre miazăzi, în care mai stătusem. Unde să-mi cerc norocul? Acolo. Norocul era o locuinţă.

Unităţile care trecuseră prin oraş lăsaseră în urmă dărâmături, murdărie, copaci şi arbori roditori jupuiţi de coajă, garduri rupte, case fără uşi, fără fereşti, cu tencuiala căzută. Mă rog, trecuse şi pe-acolo, într-un fel, războiul. O să-mi găsesc, desigur, o locuinţă, îmi ziceam eu, îmbărbătându-mă.

Trei zile am cutreierat oraşul de la un capăt la altul. Nicăiri nu era pus vreun bilet de închiriere, aşa că am luat casele de-a rândul. Aş fi putut face uşor o numărătoare a sufletelor, dar cu siguranţă că populaţia oraşului ar fi ieşit cel puţin îndoită; oricare proprietar, oricare chiriaş, pentru a scăpa mai uşor de mine, îşi înmulţea familia cu o uşurinţă pe care dacă Dumnezeu le-ar fi luat-o în seamă, ştiu că nu s-ar fi bucurat.

Nu era nicio nădejde. Mai ales când le spuneam că

am copii, se închideau ca mormântul. Chiar dacă aveau o cameră, n-aveau pat, n-aveau rufărie de pat… Copiii strică! Şi nu numai oamenii se închideau ca mormintele, ci şi casele; îmi părea că dacă nu le-ar fi închis gazdele obloanele, şi chiar dacă nu le-ar fi încuiat uşile, slujba asta ar fi făcut-o, de la sine, înseşi lucrurile. îmi părea că toate casele părăsite de armată le daseră o pildă straşnică bietelor locuinţe rămase întregi, şi ele, mai ales acum, după război, se păzeau, dintr-un instinct cu totul firesc, de orice străin!

Îţi vorbesc serios! Nu ştiu dacă tu ai văzut casele paşnice ale oamenilor nepuşi pe drumuri în vremea războiului. Sunt oarbe şi îngheţate! Nu te-ar vedea, să cazi de oboseală în mijlocul drumului! Şi nu te simţesc nici când, pe jumătate îngheţat, te razimi de zidul lor. Da, pretine! Casele de piatră sau palatele, în care trăiesc fericiţii ce nu s-au mişcat de-acasă, sunt duşmane de moarte pribegilor fără adăpost. Am să fac odată o-ntreagă teorie pe tema asta. E un lucru foarte ciudat, la care nu ştiu dacă s-au gândit filosofii. Eu le simt şi azi povara privirilor oarbe, a jaluzelelor coborâte, a obloanelor închise. Numai cele dărâmate, cale fără uşi şi fără fereşti, erau mai bune. Bune întrucât te priveau cu o grozavă indiferenţă. Datcă ar fi avut gură, sunt sigur că, în vreme ce mă uitam la ele, ar fi scuipat departe, peste capul meu, de plictiseală şi de nepăsare.

N-am găsit locuinţă. Eram gata să mă-ntorc în oraşul acela din nordul Moldovei, când un cunoscut dintr-un sat vecin mă opri în drum. Înţălese ce năcazuri mă bat.

— La noi ar fi o casă… Nu singur supt acoperiş, ci în curte cu un bătrân, cu proprietarul. Nu ştiu, n-am vorbit, da’ cred că pentru bani buni îţi dă o cameră. El stă într-alta; şi mai este şi o bucătărie.

— Crezi?

— Bătrânul e lacom de bani. îmi pare rău că nu ştiu

alta. Nici nu este alta! Apoi, la el, oricum, e mai bine aranjat.

— Domn mare?

— Nu. E un fost slujbaş. Unu Zavati. E văduv. Dacă vrei, vino cu mine. Sunt cu căruţa. Şi unde mai pui că nu-i departe de oraş – trei-patru kilometri. Cum ai copii la şcoală… Oraşul – la o zvârlitură de băţ. Şi mai e ceva: n-avem dascăl în sat, Poate-ai să fii dumneata»

Ce să-ţi mai spun? Vorba ceea: îmi părea c-am prins, pe Dumnezeu de-un picior!

Satul, cu casele pitite în pomăt, tăcut şi cuvios ca întreg sufletul Moldovei. Gardurile – arse şi pe-aici, arse de ostaşii ţării, care treceau încă pe uliţele pline de glod, cu o nesfârşită melancolie în ochi, ajutând când ici, când colo gospodarilor care, în cap de primăvară, mai dregeau stricăciunile. Părea că stăpâneşte o caldă iertare şi o frăţească înţelegere între pământ şi între oameni, subt văzduhul ce se boltea, deasupra lor, albastru.

— Asta-i casa.

— Şindrilă proaspătă, curată, cu gardul neatins.

— N-a încartiruit pe nimeni?

— Nu! Baba lui de-o jumătate de an trăgea să moară.

Bătrânul ieşi în prag. Mi-a făcut impresia unui ţap în două picioare, încovoiat adânc de şira spinării. Zbârciturile feţei galbine – supte înăuntru; creţuri adânci pe frunte, şi, subt ele, două picături galbine, aprinse de nelinişte, sau poate de boală.

Mi-a cerut un preţ mare, care nici în vis nu-mi trecuse prin minte. Cunoscutul meu, uimit, ruşinat, plecă ochii.

— Poate glumeşti, domnule Zavati.

Picăturile galbine luciră fosforescent.

— Casa-i curăţică, liniştită. Un cap de bătrân! apoi este curte! Poate ţine un pui, o găină. De altfel, pentru c-a venit cu dumneata… Drept spun, n-o dau bucuros.

Văzui camera. Un pat, un divan vechi, iar în cele două fereşti, vreo trei feluri de perdele opreau lumina. Să tot fi avut douăzeci de metri pătraţi. Şi un miros închis, un miros greu, de mucegai, şi, nu ştiu cum mi se păru, de cadavru.

— Dar cu-atâta poate închiria trei camere în oraş, nu una la sat! oftă cunoscutul meu.

— N-are decât să închirieze! Parcă eu l-am chemat pe dumnealui? Casă, aşa cum e, rămâne neatinsă. Dumnealui va veni cu nevastă, ce mai ştiu eu, cu slujnică. Lucrurile se strică.

Cunoscutul meu mă privi; în aceeaşi clipă îmi ridicai şi eu ochii: ne-am înţăles să nu pomenim nimic de copii.

Îmi făceam mereu socoteala în cap câţi bani pot să dau, şi tot urcam chiria, în vreme ce ţapul cel bătrân n-o coborî decât cu zece franci, vreme de un ceas.

Casă, nu, dar curtea, mai ales grădina cu pomăt, cu iarbă proaspătă pe lângă gard, mă-mbia. Am ridicat chiria până la ultimul ban ce-l puteam da, şi plecai scârbit.

Din drum, Zavati mă chemă.

Am mai adăugat douăzeci de lei şi ne-am bătut palma. O palmă rece, cu gheare, ca de cadavru. I-am dat arvună. Nu se învoise decât la chirie cu luna.

— Nu! Să-mi plăteşti nainte suma întreagă.

I-am plătit. Nu-mi mai rămăseseră pe-atâţia bani în buzunar.

Bătrânul îi numără de trei ori în faţa noastră şi l-am lăsat numărându-i a patra oară.

Când am venit cu carul încărcat, cu copiii, cu hodrobeiele pribegiei, cu un purcel, Zavati şi-a pus mânile-n păr. Ieşise să ne întâmpine la poartă, şi a răcnit mereu, până ce l-a apucat un plâns cu sughiţuri. Încremeniţi şi îngheţaţi de drum, nu l-am prea luat în seamă. Ograda era largă, şi odaia ne aştepta. Copiii începură să zburde prin curte, apoi, la un sămn al mamei, veniră să ajute la

despachetat. Un cotecior cu câteva găini fu luat în grabă din car şi dus după casă. Copiii culeseră firicele proaspete de iarbă. Purcelul fu priponit lângă lemnele bătrânului.

Tu nu-ţi poţi închipui ce bucurie simt şi vietăţile şi lucrurile când, în pribegie, li se opreşte pământul subt picioare. Mai ales aveam două plăpumi şi o saltea; când ajungeau să se hodinească într-un pat, ori pe vreo laviţă, erau vesele de tot, pe cât erau de triste şi. de nemângâiate când, înfăşurate roată, călătoreau în căruţă. Şi oalele de bucătărie se aşezară tihnite pe fundurile lor negre.

Nevasta deschise fereştile.

— E un aer mocnit aici, de mortăciune parcă…

O ţărancă din vecini, care cuteză să intre în ogradă.

— Ştiu bine ce spun, *cutează*, pentru că multe ne priveau de la poartă, şi ar fi venit bucuros să vadă cine suntem.

— Era înaintea fereştii.

— Da, miroase a mort, zise ea. Numai de-o săptămână a-ngropat-o.

— Pe cine?

— Pe jupâneasă. Şi n-a făcut priveghi ca lumea. Trei zile a ţinut-o încuiată aci, fără luminare.

Neveste-mii i se făcu rău. Se lăsă pe un scaun. Era mai galbină ca ceara.

— Aici a zăcut bătrâna o jumătate de an, tot singură. Zgripţuroiul a durmit mereu în casa dinainte.

M-am uitat ca un hoţ prin casă. Un şuvoi rece îmi trecu prin şira spinării. Fiinţa moartei, a bolnavei, părea că răsuflă din toate ungherele, din fiecare lucru din casă. O tristeţă de moarte ne cuprinse.

Dar, în sfârşit, ne-am desfăcut din toropeală. Am aşezat mai departe lucrurile. Copiii intrară veseli: purcelul mânca lacom iarba verde.

În toată vremea asta, Zavati, închis în casă, încuiat, pe dinlăuntru, spiona prin geam, cu ochii lui fosforescenţi,

de pisoi bătrân. L-am văzut de câteva ori, când treceam cu lucruri către camera de trei paşi care purta numele de bucătărie.

După ce mâncarăm, răsunară deodată, de-afară, ţipetele copiilor. Cineva dăduse drumul celor patru găini, iar purcelul nu era nicăiri. Găinile fură prinse cu mare zdroabă. Purcelul abia l-am. găsit spre sară, hăt-departe, spre apa Moldovei, tot îndrumându-ne oamenii care văzuseră un purcel aşa şi-aşa.

Înapoiat, îi bat în uşă lui Zavati.

Niciun răspuns. Îl văzui pe fereastă. îl strigai.

— Oho! oho! mai încet! Vrai s-o spargi? Vrai să-mi răstorni toată casa?

Îmi deschise. Era verde. Era cu obrajii rupţi în bucăţele de brazde adânci, de linii groase. Vâjul era încordat ca un arc şi se uita la mine ca un uliu.

— Pentru ce-ai dat drumul găinilor şi-ai slobozit purcelul în uliţă?

— Eu?

— Te-au văzut oamenii!

— Da ce vrai dumneata? izbucni el deodată. Ţi-am dat cu chirie o odaie, şi-mi vii cu cinci suflete, şi-mi mai aduci şi găini şi purcel? Ce-i casa mea? Ce-i ograda mea? Ce sunt eu? Gazdă de itâlhari?

— Pot cuprinde camera şi cu douăzeci de suflete. Pe dumneata nu te mai priveşte, odată ce mi-ai închiriat-o şi ţi-am plătit-o.

Tipul se uită la mine încremenit. Văzui limpede că se teme serios să nu-i umplu casa cu douăzeci de inşi. Căscă gura largă, trase aer, apoi oftă.

— N-ai fost cinstit cu mine! Nu mi-ai spus câţi sunteţi.

— Ai luat chirie ca pentru douăzeci; nu mai aveam nicio datorie să-ţi spun.

— Ba da, ba da! Să fi ştiut, nu te-aş fi luat. Dar acum

vei recunoaşte şi dumneata: purcelul şi găinile nu erau în socoteală.

— Ei şi?

— Trebuie să plăteşti pentru ele!

— Cum, chirie pentru patru găini?!

— Da, şi pentru porc! Să mă bată Dumnezeu de nu păgubesc! Să-l vezi cum râmă! îmi strică ţelina f Ce mai cosesc eu? Şi, pe urmă, găinile o încurcă, o bătucesc! Las, că ştiu eu! Dumneata vezi ce curăţenie-i la mine.

Până aici vorbise cu glasul moale. Acum îl ridică deodată şi, behăind ca o capră, îmi zise:

— Scurt! Să-mi plăteşti! Altfel, te dau afară!

Simţeam cum îmi vâjâie capul.

— Pe mine?!

— Pe dumneata, cu tot marafetul dumitale. Ce-s eu? Gazdă de sărântoci? Uite-ţi banii!

Dar zadarnic voi. să mi-i arate; mâna nu i se supuse. Şi el rămase descurajat în faţa mea.

Simţii o scârbă nestăpânită.

— Ascultă, domnule Zavati, cât să-ţi mai dau să fie pace?”

— Cinzeci de lei.

— Bine, dar de mai dai drumul la găini sau slobozi purcelul, să ştii că nu-i bine!

Mă privi fix în ochi – o privire rea, tăioasă, batjocoritoare, neruşinată, o căutătură de ghiavol.

Patru zile avurăm pace: din tot ce se pregătea pentru masă, nevasta îi dădea şi bătrânului. Umbla cu nările-n vânt prin coridor, prin ogradă, în preajma bucătăriei, şi niciodată nu şădeam la masă să nu ne trezim cu el. În ziua întâi nu i-a fost poftă decât de un pahar de ceai fierbinte. În ziua a patra nu-şi mai cumpăra nici pâne, îl ţineam noi.

Ah! ce scârbos era viermele ăsta lacom! îmi venea să-l iau de spate şi să-l trec prin părete. După câteva zile trebuia să ţinem închis de el tot ce aveam. Şi ce pământul

aveam? Căpătase o poftă de mâncare ca şi când ar fi postit o viaţă întreagă.

Câteva vecine ne lămuriră: cât gogise nevastă-sa, zvânta fierturile pe care femeile miloase le aduceau babei bolnave.

Nu-l mai puteam suferi să mânce lângă noi: era respingător în lăcomia lui. Nu-l mai puteam sătura. Părea că s-au deschis prăpăstii în adâncurile din el.

— Nu cumpără carne decât la Paşti, ne lămuriră vecinele.

După ce-am rupt pretinia, vreo două zile se învârti în camera lui ca o hienă în cuşcă.

Aveam o slujnică dată dracului: de câte ori trecea pe subt fereştile bătrânului, privea prin geam şi-şi făcea cruce. În casă, vâjul turba.

Într-o dimineaţă nu mai avurăm de unde să luăm găinile. Norocul nostru că pe două le făcuserăm fiertură, mai nainte.

Se blăstămă cu un pomelnic întreg de sfinţi că nu ştie nimic. Luă crucea de lemn de pe părete, o strânse în ghearele lui, se puse în genunchi, se jură şi se bătu cu toţi dumnezeii.

Fugii îngrozit! Şi, totuşi, el dusese peste noapte găinile. Am aflat mai târziu.

Peste trei zile intră din nou în camera noastră. Se apropie de masă, îi trase puiucul şi scotoci vreun sfert de ceas.

— Aici am avut treizeci de lei în argint, de la răposata, fie iertată. Vă rog să mi-i daţi, că sunt om sărac şi bătrân. Pentru mine e o avere.

— L-am scos de spate pe uşă, dar nu l-am lovit.

Cât ce-ajunse în curte, îşi ieşi din fire. Şi doar fusese liniştit în casă. Striga în gura mare, în vreme ce-şi smulgea firele rare de păr alb:

— Hoţii! Tâlharii! M-au nenorocit! Averea mea!

Arginţii bătrânei! Săriţi, hoţii!

Ţăranii se grărhădiră la poartă.

— Legaţi-l, oameni buni, a-nnebunit!

Dar nime nu se mişcă. Bătrânul, furios, striga înainte:

— Afară din casa mea! Afară! Afară! Ori aprind casa pe voi, să ardeţi ca şoarecii!

Mă gândeam: şi-a bătut ăla joc de mine, de m-a adus la ghiavolul ăsta? Cum aveam de lucru la el, în legătură cu dăscălia mea, pe care abia o începusem, l-am întrebat:

— Bine, domnule, unde m-ai găzduit?

— Ştiu ce-ţi face! Am auzit şi aud! Crezi că nu-s nenorocit? De când îmi bat capul unde să te-adăpostesc! Nu ştiam că-i chiar aşa de nebun.

— E îndrăcit, domnule! Ar trebui să i se cetească molitfele sfântului Vâslle. Nu-i de trăit acolo. Unul ca ăsta te poate face ucigaş de om.

Băteau vânturi călduţe. Primăvara creştea văzând cu ochii. Purcelul îl priponeam în drum, în şanţul înverzit. Prin ogradă-l zburătărea bătrânul cu ce-i venea în mână. De-afară, Zavati îl despriponea de câte ori nu băgăm de seamă.

Păzea toată ziua pasa şi orice urmă a copiilor. Dacă fugeau prin curte – călcau iarba; dacă şedeau pe pridvor – murdăreau de tină. Şi clipă de clipă glasul behăitor, de capră, umplea curtea.

Sara, se încuia în casă, îşi lua mătănii le şi bolborosea până noaptea târziu.

Începură să ne dispară vasele de bucătărie: azi unul, mâne altul. Nu mai avea nevastă-mea în ce să gătească demâncarea.

Într-o zi, – abia ne mutasem de trei săptămâni, – îl văd strecurându-se în odaia lui, cu o lopăţică rusească, de tranşee. Era a noastră, de mult, şi o unealtă de care aveam nevoie, dar, desigur, nu în aceeaşi măsură ca de oalele de bucătărie. Şi, iată, îmi stăpânisem firea la năcazuri mai

mari pe care mi le făcuse, dar acum mi s-a-ntunecat înaintea ochilor. Pentru lucrul ăsta de nimic? vei zice. Nu ştiu. Niciodată n-am să ştiu. M-am strecurat după el în casă.

— Ce vrai cu lopăţica asta?

— O pun bine, subt vatră. Iau cenuşă cu ea.

— Bine, dar ai furat-o. E a noastră.

— O am de zece ani, cum să fie a dumitale?

— De zece ani?!

Şi, fără nicio altă vorbă, încep să-i car la pumni. Izbeam cumplit, în neştire.

În nime nu dădusem pân-atunci, de când mă pomenisem. Ş-acum simt în mână cioturile oaselor lui. Le simţeam şi când îl izbeam; aveam senzaţia că dau într-un schelet! Mi-era scârbă, dar izbeam cu sete! Ştiu eu ce mă apucase?

Mi-am simţit deodată braţele cuprinse de nevastă-mea.

— Ce-i faci? îl omori!

Ţapul bătrân se sprijinise de un părete, cu gura căscată, se uita fix la mine şi nici nu sufla. Nu mai era om: era o bestie care voia să plângă şi nu putea!

Încă în ziua aceea am luat un car, mi-am încărcat hodrobeiele şi m-am mutat la şcoală. Era o singură sală. Am scos jumătate din bănci.

— Să mă ierţi, sfinţia-ta, i-am zis preotului, o zi, două, trebuie să-mi găsesc o locuinţă. Acolo nu mai pot sta. Era să-l ucid.

Şi am găsit una în oraş. Între casele reparate. Pe Zavati nu l-am mai văzut de-atunci. Dar când îmi vine în minte, mi se tulbură firea până-n adâncuri. Vezi tu, sunt criminali care caută crima. Da pot fi crime care se cere impetuos să fie săvârşite: când te-ntâlneşti cu o ghiavolească perversitate a naturii. Ai senzaţia că ucizi pe ghiavolul care a stricat firea.

Iar când îl visez pe Zavati, şi-l visez adeseori, mă trezesc ostenit de moarte, şi zile întregi nu mă mai părăseşte o scârbă adâncă.

E o amintire rece şi respingătoare din zilele pribegiei.

19 2 2

SINGURĂTATE

În sat, în Valea-Rea, cu cât trece vremea, se spun tot mai multe poveşti pe socoteala dascălului Marin Mureşan. Fusese el un singuratec şi înainte de război, dar de când s-a întors de pe frontul italian, odată cu revoluţia, odată eu proclamarea stăpânirii româneşti asupra Ardealului, dascălul Marin nu mai vorbea decât în şcoală, cu copiii; aproape toată vremea slobodă şi-o petrecea la câmp, mai ales pe dealurile mai înalte din jurul satului, pe ţărmurile râuleţului de munte, ori hoinărea prin pădurile bătrâne din apropierea satului.

Mulţi săteni l-au văzut stând tolănit în iarba câmpurilor, cu urechea la pământ, ca şi când ar fi ascultat ceva; alţii au dat peste el în poienile pădurii, privind pierdut la frunzişul stejarilor, ce strălucea metalic în bătaia soarelui; alţii l-au întâlnit pe malul râului, cum asculta, încântat parcă, şopotul valurilor.

Şi ceea ce-i mira mai mult pe săteni era zâmbetul acela luminos, dintr-alte lumi parcă, ce-i stăruia mereu în colţul buzelor, zâmbet pe care nu i-l văzuseră înainte de război. Prilej de vorbă erau, iarăşi, mărturisirile unora care se jurau că l-au auzit vorbind încetişor, abia şoptit, singur, şi că părea a mângâia pe cineva foarte drag, cu vorbele lui.

Cât a ţinut toamna şi iarna, veştile, aduse acasă de către copiii de şcoală, sporiră şi ele poveştile ce începeau să umble prin sat despre dascălul Marin. Copiii, adeseori, se întorceau de la şcoală cu feţele schimbate, pătrunse, şi ele şi privirile lor, de ceva străin. Ca şi când s-ar gând la ceva deosebit, la un lucru nespus de mare, care nu poate

intră în priceperea lor, şi care totuşi le făcea plăcere şi-i ţinea multă vreme cuminţi, gânditori.

De cele mai multe ori copiii aduceau acasă vestea asta:

— Mamă, azi a plâns domnu' învăţător.

Şi, la întrebarea părinţilor, la încercarea lor de-a-i. descoase, ei se întristau şi nu ştiau ce să spună, decât doar atât:

— Da, ne-a tot spus foarte frumos, pe urmă, începând să plângă, şi-a dus năfrămuţa la ochi şi a ieşit din şcoală.

Mai rar, copiii aduceau o altă veste:

— Azi ne-a învăţat un cântec nou. Ni l-a cântat dumnealui, mai de multe ori. Şi să vezi, mamă, cânta mai frumos decât în biserică.

O altă schimbare în viaţa dascălului Marin, de asemenea prilej de multe vorbe, era obiceiul ce-şi luase să meargă o dată, în fiecare săptămână, până la oraşul din apropiere. Înainte de război, dacă mergea de două ori într-un an.

În aceeaşi vreme oamenii se mirau din ce trăieşte. Se ştia că o vecină îi vinde în fiecare zi trei litri de lapte. Dar de unde-şi aducea altă hrană în mica lui odăiţă, lipită de sala de cursuri, sau dacă mai mânca şi altceva, nimeni nu ştia nimic.

Din aceste şi din alte observări începură să umble vorbe prin sat despre dascălul Marin Mureşan.

— Cine ştie, poate a omorât pe cineva în război, ziceau unii.

— N-ar fi aşa de senin la faţă şi n-ar zâmbi mereu, răspundeau oamenii care au făcut războiul.

— În iadul acela de pe frontul italian se va fi stricat, bietul om.

— Poate din bătăile de când l-au prins în munţi.

— Poate va fi îndrăgostit, de merge aşa des la oraş, ziceau femeile.

— Ce staţi să vorbiţi? L-am văzut şi la oraş. Ştiţi ce face? Se duce pe câmpul de instrucţie şi priveşte cu ceasurile la soldaţi.

Şi încheierea la care ajungeau cu toţii era aceeaşi:

— Dumnezeu să ferească! Cine ştie cum, din ce, dar îi lipseşte o doagă.

Sătenii spuneau cuvintele acestea cu părere de rău, cu compătimire pentru dascălul Marin. De când s-a pomenit satul, n-au mai avut aşa învăţător. Bun ca pâinea moale, drept, isteţ, cinstit, fără pic de măreţie, harnic în slujba lui şi drăguţ, de plângeau copiii când se îmbolnăvea uneori învăţătorul, cântăreţ mare, ca un arhanghel, în sfârşit, un om care nu le-a făcut nicio neplăcere, care se îndestula cu salariul cât i-l puteau plăti sătenii.

S-a văzut cât ţinea Valea-Rea la dascălul său când, în 1913, într-o sară l-au luat jandarmii şi l-au pornit la oraş între baionete; sătenii îşi aduc limpede aminte de ziua aceea: tot satul se alarmase, şi-l petrecuse la gară cu bărbaţi, femei şi copii.

Şase luni a robit atunci. Sătenii s-au mirat că un om aşa de blând şi liniştit ca el a putut să spuie aşa, deodată, luat de un gând, în faţa şefului de gară: «Să ştii dumneata că la anul vor trece Carpaţii».

Sătenii s-au mirat că omul acela blând a cutezat să vorbească aşa. Dar vorbele lui, cutezanţa lui le-a mers la inimă. Rare clipe de mulţumire sufletească au avut, ca aceasta, în viaţă! N-a trecut săptămâna, – o jumătate de an, cât a stat în închisoare, – să nu-i ducă cineva din sat merinde şi să vadă ce mai face.

Ţăranii din Valea-Rea ţineau mult la dascălul lor, – cinci ani le-a învăţat copiii, înainte de război, şi le instruise şi un cor bisericesc cum nu era în tot jurul, – şi le părea rău din toată inima că acum, după război, bietul om se cam ţicnise. Mulţi erau de credinţă că l-au stricat bătăile jandarmilor, când îl prinseseră în munţi, în toamna lui

1915, gata să treacă graniţa. Un amărât de ciobotar din sat înştiinţase jandarmeria că l-a văzut pe dascăl urcând plaiul munţilor.

Sătenii îşi aduc limpede aminte şi de întâmplarea asta. Când s-a sunat mobilizarea, dascălul Marin a trebuit să se înfăţişeze printre cei dintâi. Un an şi două luni n-a căpătat concediu. Veni, în sfârşit, cu o rană vindecată la mâna stângă, în octombrie 1915. Azi a sosit, – de atunci le păruse sătenilor cam schimbat, – şi a doua zi dimineaţa a dispărut din sat. Peste patru zile, jandarmii îl aduceau legat. Spunea un pădurar că l-au prins aproape de graniţă.

Ce mai bătăi i-au tras atunci!…

Oamenii se mirară de cutezanţa lui, şi îşi simţeau sufletul mai larg, mai mândru, deşi femeile plângeau cu hohote. De atunci nimeni nu l-a mai văzut, de atunci a fost neclintit din mijlocul iadului de pe frontul italian, până la prăbuşirea monarhiei.

Sătenii îşi aduceau aminte de viaţa lui din trecut, căutând să înţeleagă felul lui de viaţă de azi; le părea rău că se prăpădeşte un om aşa de scump, dar nu puteau pricepe ce durere, «au ce bucurie, ce lucru ascuns a pus acum stăpânire pe sufletul lui. Câteodată le licărea prin minte gândul: «Poate a fost ceva cu el încă de când spusese că vine România, sau de când a încercat să treacă graniţa!»

Ei cereau să-şi itâlcuiască taina vieţii lui de acum cu toată bunăvoinţa; dar, oricât se străduiau, nu puteau ajunge decât la încheierea că bietul om e puţin ţicnit, – Dumnezeu ştie din ce, – şi că, poate, şi mai demult nu era în toate apele, dar că n-au băgat ei de seamă.

În credinţa aceasta îi mai întărea şi faptul că dascălul Marin a venit cu cei dintâi demobilizaţi, că puşcase alături de ei din geamurile vagoanelor, că se purtase ca un adevărat ţicnit vreo trei zile în şir, el care, înainte, fusese liniştea şi bună-cuviinţa întrupate.

Şi apoi, deodată, potolirea asta bolnavă, surâsul ăsta care nu-l mai părăsea, limpezimea privirilor, care-l arăta ca şi când n-ar avea un singur gând, ca şi când n-ar trăi pe lumea asta, şi veşnica lui tândălire prin locuri singuratece.

Nimărui din sat nu-i trecea însă prin cap gândul că Marin nu le-ar mai putea fi bun dascăl. Las că şcoala lor fusese închisă cât a ţinut războiul, dar Marin cânta şi acum minunat în strană, învăţa bine copiii, şi se vede că le spune mereu astfel de lucruri, încât copiii se întorc de la şcoală ca şi când s-ar întoarce de la biserică.

Mai mult decât pe săteni, viaţa dascălului Marin îi intriga pe foştii lui colegi de dăscălie, azi, cei mai mulţi, ocupând alte slujbe pe la oraşe. Nu puteau înţelege cum un om ca el, dintre cei dintâi învăţători ai Ardealului, să rămâie uitat de Dumnezeu într-un sat ca Valea-Rea. N-a cerut nicio slujbă la oraş, n-a primit niciuna dintre cele ce i se îmbiaseră. Cum faptele şi viaţa altora ne interesează totdeauna mai mult decât faptele şi viaţa proprie, şi pe acelea cercăm mai cu nerăbdare să le înţelegem decât pe aceste, foştii lui colegi, de câte ori se întâlneau, vorbeau despre Marin Mureşan.

Mai mult decât sătenii, ei erau gata să creadă că Marin e nebun, şi ajunseră chiar să se întrebe cum mai poate rămânea în învăţământ un astfel de om nenorocit.

Într-o după-amiază de april, revizorul şcolar al judeţului, subprefectul, un notar de la judeţ şi trei învăţători se întorceau de la un examen. Veneau în automobilul prefecturii. Satul în care se ţinuse examenul era vestit de vin bun, de preot foarte primitor de oaspeţi, şi văr cu subprefectul, – şi aşa, când revizorul îi întrebă dacă n-aravea plăcere să-l însoţească la acest examen, propunerea lui fu primită cu însufleţire. Au mâncat şi au băut din belşug, şi acum se întorceau foarte veseli către reşedinţa judeţului.

Drumul ducea prin Valea-Rea, şi trecea chiar pe

lângă şcoala satului. Când automobilul se apropie de şcoală, unul din cei trei învăţători propuse:

— Domnilor! Să facem o scurtă vizită colegului Marin.

Chefliii se priviră o clipă.

— Opreşte, şofer! strigă subprefectul.

— Bună idee, zise revizorul. Nu l-am văzut din toamnă. Aş vrea să mă conving ce-i cu zvonurile care umblă în jurul lui. Bună ocazie.

Dar uşa de la locuinţa învăţătorească era încuiată.

Ciocăniră, – niciun răspuns!

— Doarme sau meditează adânc, zise unul din cei trei învăţători, şi împinse uşa cu umărul. Încuietoarea, slabă, nu rezistă.

O cameră mică, pătrată, foarte albă, cu o singură fereastră, cu un pat, o. masă, trei scaune, o etajeră plină cu cărţi într-o foarte bunănându-i ală, şi un miros pronunţat de flori de câmp veştede.

Revizorul, cei trei învăţători de la oraş avură o senzaţie neplăcută: pe-o clipă le păru că-şi revăd locuinţele lor de dinainte de război. Aceeaşi sărăcie ca la ei, pe vremuri. Pe-o clipă îşi pierdură simţul realităţii şi le păru că-s la ei acasă.

Dar senzaţia asta trecu repede.

— Unde să fie dascălul? întrebă întru târziu subprefectul.

— Desigur, rătăceşte pe undeva pe câmp. De la 4 e liber. Se vede că tot sunt adevărate zvonurile despre el.

Unul din cei trei învăţători dădu, între hârtiile de pe masă, de un caiet gros, şi, deschizându-l, văzu multe foi pline cu o literă măruntă şi deasă. Numaidecât se adunară cu toţii în jurul mesei. Revizorul luă caietul, îl deschise la pagina întâia.

— Citeşte ceva, să auzim cu toţii, ziseră ceilalţi.

Revizorul citi, încordându-şi privirile, care păreau că

joacă deasupra literei mărunte:

«Nu te vei supăra că stau şi aici de vorbă cu tine, lângă aceste file albe de hârtie. Eşti atât de frumoasă în libertatea ta, atât de dulce, atât de divină în tainele care mi le şopteşti, încât nici pe-o clipă nu mă pot despărţi de fiinţa ta, pe care o simt cum trăieşte în mine. Tot ceea ce-mi şopteşti tu, tot ceea ce-ţi spun bătăile inimii mele, când mă îmbăt de apropierea ta, vreau să le aştern aici, pentru ca să te slăvesc şi mai mult. Să nu te temi; nimeni nu va cunoaşte minunile în care trăieşti tu şi pe care mi le spui mie! Vreau să le însemn aici numai pentru a sta mereu de vorbă cu tine, să-ţi treacă supărarea că nime nu te vede, nime nu se qpreşte să te admire, deşi eşti aşa de nespus de frumoasă, iubita mea.»

— Aha! în sfârşit se va însura şi Marin. E şi vremea. Cred că are treizeci şi doi de ani, zise unul din cei trei învăţători.

— Mai citeşte ceva, zise subprefectul. Al dracului e de îndrăgostit băiatul, adaose, lăsându-se pe un scaun. Obrajii lui, mari, dogoreau de căldura vinului.

Şi revizorul, întorcând câteva foi scrise, se opri şi citi la-ntâmplare:

«Tu ştii cât am dorit să te văd aşa cum eşti acum: cu toate lanţurile sfărâmate, să „străluceşti de întreaga ta tinereţă şi frumuseţe. Credeam că-ţi vor cădea la sfintele tale picioare adoratorii cu sutele de mii, să te vadă, să te admire, să te cunoască, să te iubească. Credeam că se va face o linişte de biserică de jur-împrejur, şi tu vei fi altarul. Şi iată, în jurul tău e larmă şi alergare, oamenii se zbat după lucruri trecătoare, şi tu, veşnică frumuseţe, veşnică avuţie, eşti dată uitării. Nu te vei supăra de iubirea mea, tu, care eşti mai mult decât împărăteasa împărăteselor?»

Cei şase oameni se priviră întrebători. Vinul începea să li se urce tot mai mult la cap, cum stăteau locului, în aer închis, după alergarea cu automobilul.

— La cine dracu’ face aluzie? Cine să fie iubita lui, care-i mai mult decât împărăteasa împărăteselor? întrebă cu ciudă notarul judeţului.

— Bate câmpii, spuse cu o voce insinuantă revizorul. Se vede că de unde nu-i foc, nu iasă fum.

Dar subprefectul dori să i se mai citească. Revizorul mai trecu peste vreo zece foi şi citi din nou:

«Azi am plecat urechea la pământ şi am auzit şoaptele tale cele mai adânci. De jur-împrejur, ierburile, florile tale se mlădiau vesele şi luminoase în adierea vântului. Ele creşteau, pline de viaţă, din libertatea ta. Şi, din adânc, tu-mi şopteai: „Ce bine mi-e acum! Pleacă-te mai tare şi lipeşte-ţi inima de sânul meu! Pleacă-te şi mă sărută!”»

Un fior trecu prin sufletul celor şase bărbaţi.

— E nebun, ziseră ei.

Dar ceva – i reţinea aici, lângă caiet, şi nu se puteau hotărî să plece.

Revizorul deschise la faţa cea din urmă, şi citi c-un fel de înfrigurare, fără să mai aştepte să fie rugat de cineva: «Oamenii clatină din cap, când văd că mă ţin mereu pe urma ta. Dar cum mă voi sătura de frumuseţile tale? Eu văd că eşti alta, eu văd că eşti fericită, eu simt bucuria şi noua ta viaţă! Te-aş mângâia ca pe un copil, de-ar fi să trăiesc veacuri. Câmpiile tale, codrii tăi, apele tale, toate-mi vorbesc de negrăita ta fericire, patria mea! Nu eşti pământ mort, nu eşti vânt, nu eşti apă; eşti suflet ce tremuri de bucuria libertăţii.»

Revizorul închise caietul.

Cei şase nu se mai priviră. Le trecu beţia, ea luată de-o undă de vânt.

Părea că se sfiesc să se privească.

După un răstimp, subprefectul făcu doar atât: «Hm!».

Iar unul din învăţători, uiitându-se la zarul stricat, zise:

— Cum încuiem noi acum uşa asta?

În curând, automobilul porni. Se însăra. De subt poalele codrului se ivi chipul dascălului Marin Mureşan. Înalt, subţirel, cu mers legănat, cu multe ierburi şi flori la subţioară, cobora încet pe cărăruşa din fâneţele fâşâitoare.

Luna se ivi de după muchia pădurii.

Dascălul cobora încet, cu zâmbetul pe buze, cu faţa luminoasă.

Ce murmurau buzele lui, luminate de zâmbet? Un cântec? O rugăciune? O poezie?

Era nebun?

Trăia în singurătatea în care se pot auzi şoaptele sfinte.

19 2 2

ANUNŢUL

Afară mâzguia mărunt şi des din văzduhul înnegurat; părea că plouă din neguri, nu din nouri. De trei săptămâni ploua mereu. Uliţele nepietruite ale orăşelului de provincie zise desfundaseră. Carele, căruţele treceau încet. Rar, când se abătea vreun automobil, stropea cu tină păreţii caselor, vechi, până subt acoperiş, şi, adeseori, împroşca şi obrajii paşnicilor cetăţeni, dar mai ales cetăţene, care deschideau vijelios ferestrele, când se auzea sirena, să vadă cine-i. Atâta distracţie mai aveau în potopul necurmat: trecerea vreunei maşini, care dădea sămânţă de vorbă în contradictoriu, zile de-a rândul, asupra drumeţilor, – cine-s, unde merg, de unde vin, – şi, «îmbată sara, apariţia gazetei săptămânale locale – *Ghimpele*.

Din marea de noroi şi ciorofleacă, luminează, ca o oglindă, singura tablă de asfalt a oraşului, caldarâmul din faţa primăriei şi a hotelului-cafenea «Dacia», vecine. Aici simţi că ai ceva solid subt picioare, deşi pe asfalt zace o vărsătură de smântână aurie, groasă şi uleioasă. Pe vreme bună, pe acest trotuar, lung de-o sută de metri şi lat de doi, se adună toată elita oraşului, pe «Corso». Pe-o asemenea

vreme însă nu-i de niciun folos pentru lumea elegantă, şi-i simt binefacerile numai bărbaţii pătimaşi, care înoată prin tină, din cine ştie ce hudiţă a oraşului, pentru a lua o ceaşcă de şvarţ la cafeneaua «Dacia», iar sâmbătă sara pentru a citi gratuit *Ghimpele*. îmi vine greu de tot să mărturisesc, pentru numele bun al oraşului, că mai ales o masă cu cărţi de joc aducea, cu o putere într-adevăr magnetică, pe vreo zece părinţi de familie, sară de sară, în cafeneaua «Dacia».

Dar, în sara aceasta de sâmbătă, cărţile de joc stăteau neatinse. O roată de capete înconjura ziarul *Ghimpele*, proaspăt ieşit de sub teascuri. Toţi oaspeţii din cafenea, doisprezece la număr, erau în jurul unuia, în picioare, şi sorbeau cu lăcomie câteva şiruri de pe faţa a doua, totodată şi ultima, a ziarului. Cel cu *Ghimpele* îl ţinea ca pe un trofeu, cu amândouă braţele întinse, şi privea cercetător, dar mai ales triumfător, când la unul, când la altul dintre cei unsprezece. El fusese mai devreme în cafenea, el descoperise anunţul pe care-l citeau acum şi-l reciteau, nemaisăturându-se, prietenii. Roata de capete mai crescu cu trei, apoi nimeni nu mai pătrunse din ploaia subţire de-afară, din ciorofleaca trotuarului în saia altfel părăsită a cafenelei, luminată somnoros de o lampă cu petrol, cu feştila rotundă, care fumega mereu.

«DOMN tânăr, jovial, de bună condiţiune socială, caută distracţie doamnă tânără ori domnişoară de bună condiţiune, preferabil blondă. Discreţie absolută. Răspuns la administraţia ziarului, prin poştă, recomandat, cu indicaţia *Distracţie*.»

Îl ştiau acum pe dinafară toţi oamenii adunaţi în jurul descoperitorului, Mârâiau, făceau câte un «hm!» şi iar îl citeau. În sfârşit, cel ce avea *Ghimpele*, ostenit pesemne de felul marţial în care îşi ţinea trofeul, şezu şi puse ziarul pe masă. Ceilalţi îşi târâră scaune şi-l imitară. În jurul mesei era acum o roată de cincisprezece capete de cetăţeni,

grave, deşi grozav de neliniştite.

Băieţaşul de serviciu se învârti multă vreme în zadar în jurul lor. Cum nu vorbea niciunul, nu cuteza să tulbure tăcerea solemnă. Dar domnul care ţinuse gazeta rupse, în sfârşit, tăcerea într-un chip care părea că mulţumeşte pe toţi ceilalţi. El izbi, încruntat, cu pumnul în masă, strigând:

— E un scandal! Un nemaipomenit scandal! Aşa ceva, în oraşul nostru!

Toţi începură deodată să mormăie aprobator, şi în curând se ridică o larmă de nu se mai putea înţelege nimic. Ochii fulgerau a dispreţ, a răzbunare, feţele se crispară, şi masa din mijloc fu izbită de mai mulţi pumni. În lărmălaia aceea, băieţaşul se aplecă la urechea unuia, la urechea altuia, şi, în grabă, masa se umplu de ceşti cu şvarţuri.

Abia acum, sorbind, se mai potoliră şi se putură înţelege cuvintele pe care le rosteau.

— E nemaipomenit, pe onoarea mea!

— Mai înţăleg, într-o capitală, într-un oraş mondial, dar la noi?! E culmea ticăloşiei!

— E începutul corupţiunii!

— Nevasta mea ş-a dumitale vor ceti acest anunţ neruşinat. Ce vor gândi ele?

— Nevestele ca nevestele, dar fetele!

— E un vampir!

— Dar gazeta! Cum a cutezat să tipărească o ticăloşie ca asta? Să se facă propagatoarea corupţiunii, mă-nţelegi, într-o vreme când toată lumea trăieşte aşa de greu. Mă-nţelegi ce vreau să spun, nu-i aşa? De-o pildă, nevasta cutare: cinstită femeie, bună mamă de familie, harnică de dă în brânci. Dar pe scumpetea asta, bietu’ bărbat se nu-i poate face o rochie ca lumea, mă-nţălegi. Acum, iat-o cu ispita subt ochi. îşi va zice: e vorba de ceva nevinovat, de-o distracţie, pentru că, mă-nţălegi, vampirul ştie cum s-o aducă. Nu spune ce-i trebuie, ci zice, mă-nţălegi, simplu: «distracţie». Acuma, nu va fi ea ispitită, pentru o rochie,

să-i scrie, mă-nţălegi, că-i gata să-i facă «distracţie»?

Cel care vorbise roşi ca un rac. Avea obrajii bucălaţi, şi, când perora, părea că mestecă stridii. Ceilalţi îşi zâmbiră cu înţeles: cetăţeanul îşi descrisese propria nevastă. El băgă de seamă zâmbetul, se înfurie şi zise:

— Primejdie este, domnilor, fie că e vorba de femeia mea, fie că e vorba de nevestele dumneavoastră! Nu uitaţi, mă-nţălegi, în ce lume trăim şi-n ce scumpete. Banu-i ochiu' dracului, mai ales acum. Ş-apoi, vă rog, nu uitaţi cum ştie el să momească: «distracţie», «domn tânăr», «jovial», «bună condiţiune socială», «discreţie absolută»! Ce-s toate astea decât apucături de crai, care vrea, mă-nţălegi, să ia minţile femeilor?!

Acum se bucură de aprobarea unanimă a prietenilor. Nimeni nu mai zâmbi. Se gândeau cu toţii: Cine să fie nemernicul? Om năcăjit nu putea fi. Om până la salariu de o mie cinci sute, nici poveste! Iată, lor ar fi putut să le trăsnească prin cap aşa ceva? Pitii, drace! Nu-n zadar tipărea mişelul că-i om de bună condiţiune socială.

Dar cine să fie?

Luară pe rând pe toţi slujbaşii cu plată mai mare, dar nu se puteau hotărî să aducă osânda asupra nici unuia. De bănuit, mai greu, dădea numai judecătorul de ocol. Era necăsătorit, trăise prin oraşe mari, dar toată lumea ştia că el îşi jertfeşte toate ceasurile slobode mamei sale bolnave, care trăieşte aici, lângă fiul ei. Se opriră apoi la şeful de poliţie, la comandantul de jandarmi. Aş! ăştia-şi făceau «mendrele» şi fără să mai tipărească anunţuri la gazetă.

— Dac-ar fi cel puţin ofiţer în oraşul nostru! Aşa, cine dracu' să-l fi dat la tipar?

Băură câteva rânduri de şvarţuri, frământându-se mereu. Un singur lucru era cu putinţă: să-i ceară socoteală redactorului. El trebuia să-l deie la iveală, şi tot el trebuia să răspundă pentru introducerea «corupţiei publice» în oraş. Pentru asta o să-l deie pe mâna justiţiei, dar mai întâi

să-i scoată cu cleştele secretul.

Chiar în clipa când ajunseră la hotărârea asta, redactorul, un om de vârsta jumătate, – învăţător pe vremuri, chel, slab, cu hainele vechi pline de noroi, intră în cafenea. Ceilalţi, pe-o clipă, amuţiră. Apoi, deodată, o ploaie de insulte-i căzu în cap.

— Bine, nene, aşa ţi-i felul?

— Asta e educaţie?

— Asta e gazetărie?

— Ne strici femeile, ai?

— Ne scandalizezi fetiţele, bestie?!

— Nu ţi-a fost ruşine?

— Păi bine, mă Petre, cine dracu' te-a pus să faci o nebunie ca asta? Cum te-i mai arăta tu între oameni?

— Între oameni? Ba, mă-nţălegi, în puşcărie, acolo i-e locul!

— Pfui!

— Satano!

Omul, palid, tremurând, nu putu ajunge la cuvânt decât întru târziu.

— Iertaţi-mă, fraţilor, şi ascultaţi-mă. Ispita… Ascultaţi-mă, de-aceea am venit, ştiam că vă aflu aici. Am venit să mă spovedesc. Recunosc că-i rău ce-am făcut, dar ispita a fost mare.

Cetăţenii tăbărâră pe el.

— Ce ispită? Ce tot vorbeşti de ispită? Pentru femei e ispită, ticălosule!

— Şi pentru mine a fost ispită. Da, şi pentru mine.

Ceilalţi rămaseră cu gura căscată.

— Cum ispită, măi Petre? Doar nu te-ai schimbat în femeie!

Redactorul ridică, nenorocit, un braţ.

— Ascultaţi-mă, nu mă osândiţi! Sunt sărac, mă ştiţi, am o casă plină de copii. Vineri capăt o scrisoare, un anunţ şi un şec de trei mii de lei. Toate într-o scrisoare

recomandată.

— Anonimă?

— Se-nţălege că anonimă! Scrisoarea zicea aşa: dacă public o dată, în numărul de azi, anunţul, la ceasurile cinci pot ridica, cu şecul alăturat, de la bancă, trei mii de lei. Altfel, şecul nu are nicio valoare. La bancă trebuie să mă înfăţişez cu *Ghimpele* în care s-a tipărit anunţul. Două zile ce-am făcut? M-am frământat ca şarpţele pe jar! Sâmbătă dimineaţa m-a pus dracu' de-am descoperit şi nevestei taina. «Şi mai stai pe gânduri, nenorooitule?! zise ea. Nu vezi că dă iarna peste noi, şi nici lemne, nici paltonaşe la copii? E un dar de la Dumnezeu!» «Nu, zic eu, mai degrabă de la dracu'! Dar dacă vreo femeie ori vreo fată se prinde-n cursă, cine răspunde?» «Ea va răspunde, – îmi zise femeia, – dacă are minte proastă, ea să deie de dracu'.» «Vezi că tot de la dracu' vin banii ăştia, tu, muiere!» Dar ea unde nu s-a mâniat, unde n-a-nceput să ţipe, de credeam că şi-a ieşit din minţi. N-am putut birui, şi am publicat anunţul.

— N-am spus eu, mă-nţălegi, că banu-i ochiul dracului, şi mai ales pentru o femeie, şi mai ales, mă-nţălegi, în soumpetea de-acum?!

Omul care vorbise era grav de tot, aproape deznădăjduit.

— Ei, şi-ai ridicat banii? Ţi i-au dat?

Redactorul întări, trist, din cap. O tăcere adâncă se făcu în sală. Oamenii se gândeau. Abia acum, după ce auziseră de cele trei mii, înţeleseseră că lucrul e serios de tot. Dacă pentru un anunţ a plătit trei mii, câte va fi gata să plătească pentru «distracţie»? Şi pentru care femeie ai putea jura că nu va cădea în ispită? Mai ales cei cu femei şi cu fete blonde se întristară rău de tot. Trebuiau să afle cine-i, trebuiau să-l împiedice de a-şi face «mendrele».

— Nu bănuieşti cine poate fi? întrebă unul.

— Ca pământul! răspunse redactorul.

— Nu-i cunoşti scrisoarea, caracterul, cum se zice?

— E bătută la maşină!

— Şi anunţul?

— Şi!

— Măi, al dracului! Ăsta-i subţire de tot! Şi cu-atâta e, mă-nţălegi, mai primejdios!

Urmă un alt răstimp greu de tăcere.

Deodată, altul îşi plesni fruntea cu palma stângă.

— Îl putem afla! Scrisorile de răspuns n-au să vie la administraţie? Aşa zice în anunţ: recomandată la administraţie, cu indicaţia «distracţie».

— Da!

— Atunci, e ca şi prins! Tu eşti şi redacţie, şi administraţie! El va veni să le ridice, sau va trimite pe cineva. Nu trebuie să ne spui tu. îl vom pândi noi. Până acum n-ai primit nicio scrisoare cu destinaţia ceea păcătoasă?

— Când dracu' să primesc?! Abia de două ceasuri a ieşit anunţul de sub teasc.

Cetăţeanul îşi plesni din nou fruntea.

— Ai dreptate! Dar vei primi destule, te-asigur! O să-l pândim când va veni după ele, el sau vreun om de-al lui.

Redactorul îngălbeni.

— Nu va veni nici el, nici vreun om de-al lui.

— Cum? Ce-nsamnă asta?

— Eu va trebui să le trimit, tot recomandat, pe adresa ce mi-a dat-o.

— Ei, tot un drac, ne vei da adresa, el va veni acolo după scrisori, şi-l găbuim!

Redactorul se făcu mai palid. Privea ţintă în pământ.

— Hm! E o datorie de onoare!

— Cum?! Datorie de onoare?! Ce suntem noi… englezi, să dăm ceva pe-un fleac de ăsta? E o datorie morală, a ta şi a noastră, a tuturor, să împiedicăm primejdia corupţiei! Ai luat miile? Bine-ai făcut! Ai publicat anunţul? N-ai avut încotro! Şi cu asta, gata!

Omul se gândi un răstimp, apoi zise, abia şoptit:

— Cred că ai dreptate. Portarul de la hotel «Dacia».

Toţi ţipară ca un singur om.

— Cum, aici?

— Pe adresa asta voi trimite scrisorile.

Cetăţenii se potoliră ca prin farmec. îl înconjurară pe redactor cu dragoste, ca şi când ar fi fost binefăcătorul lor. Băură vin, mult vin. Unii fură de părere să păzească aici toată noaptea şi-n ziua următoare, iar de luni, să păzească tot câte patru. Lucru era hotărât: îl înşfacă şi-i dau o bătaie soră cu moartea.

Luni, pe la ceasurile 10 dimineaţa, la cafeneaua-hotel «Dacia» izbucni un scandal ce răscoli tot oraşul. Las, că răscolit fusese de sâmbătă sara, când *Ghimpele* se vându-se ca pâinea cea caldă. Dar luni, pe la ceasurile 10 dimineaţa, părea că se uscase glodul de pe uliţi, aşa alergau de sprinteni către hotelul-cafenea cetăţeni şi cetăţene, în cele mai învrâstate costume, cum îi apucase vestea cea mare.

Cei care sosiră mai târziu, zadarnic mai încercară să intre în cafenea. Se grămădiră pe la geamuri, sparseră vreo câteva. Poliţia era neputincioasă.

O doamnă blondă, tinerică, grăsulie, care nu ajunsese să se pudreze decât pe jumătate, şi aşa alergase între cei dintâi la locul scandalului, îşi făcea, izbind furios cu coatele, drum prin mulţime, să iasă din cafenea. Afară, pe singurul asfalt al oraşului, se opri, răsuflă din adânc şi zise eu dezgust, deznădăjduită:

— Bine i-au făcut! Pârlitul! Să se deie drept domn de bună condiţie socială! Cum, pentru că-i deputat? Da’ nu-l ştim noi pe dăscăluţu? Vezi cine poate compromite pe-o femeie cumsecade? Pârlitul! Bine i-au făcut!

Şi porni furioasă pe-o uliţă strâmbă.

19 2 3

ÎNTR-UN PICUR DE APĂ

Ei, acuma, şi dumneata! Dă-te mai napoi, soro, nu vezi că dai peste tribună? Cine, păcatele, vă-ndeasă tocmai în rândurile dintâi?

Şi primarul, om voinic, tânăr trecut prin jandarmerie, îmbrăcat de sărbătoare, cu mustaţa răsucită, cu cizmele oglindă, proptindu-şi palma lată în pieptul scofâlcit al unei bătrâne zdrenţuroase, o tot împingea înapoi, mustrând-o. Izbuti s-o treacă prin vreo patru rânduri de oameni, după cum, mai nainte, pusese «la locul lor» pe vreo câţiva «codaşi» ai satului, care de-asemenea se îmbulziseră la loc de frunte.

— O s-auzi şi de-aici, mătuşo, n-ai grijă, îi zise primarul, mulţumit c-a pus-o şi pe asta «la locul ei».

— Ha? făcu bătrâna, privind speriată în jur.

Dar cum nime n-o lua în seamă, clipi din ochi şi, după ce se-nţepeni bine în cizmele-i uscate, pământii, scorojite, pline de umflături, începu să dea din coate, să pătrundă iarăşi înainte.

Primarul se înapoiase lângă tribună. Făcea rânduială. Aşeza în frunte pe bărbaţii cei mai bine îmbrăcaţi, pe femeile cele mai gătite. Deodată se trezi cu bătrâna, gâfâind, năduşită, în faţa lui. Era înghesuială mare, dar oamenii tot îi făcuseră loc să poată răzbate.

Primarul tocmai se pregătea, mânios, s-o umfle, când pârgarul satului îi şopti ceva la ureche. În clipa următoare trâmbiţă o sirenă de automobil. Toate capetele se-ntoarseră în partea aceea. Se auzea tot mai desluşit forfoteală de motoare.

Se zvonise că vine regele, dar din maşini nu coborâră decât un ministru, vreo doi deputaţi şi câţiva înalţi slujbaşi de la prefectură. În curând capetele priveau drept înainte: domnii erau pe tribuna instalată la repezeală, din scânduri, şi înfrumuseţată cu ramuri de stejar.

Discursurile începură în mijlocul unei dezamăgiri obşteşti. Toţi îl aşteptaseră pe rege. Aşa vestise dobaşul

satului. De-aceea fâlfâiau steagurile tricolore în turnul bisericii, la şcoală, la primărie şi la alte vreo trei case mai mari. De-aceea fusese adunată atâta lume.

Dar oratorii se înfierbântară şi fără audienţă. Trecuseră vreo două ceasuri de când oamenii îi ascultau năuciţi, fără să deie semne de înţelegere a «marilor comandamente» de la «răscrucea veacului», care cereau «colaborarea tuturor energiilor în jurul tronului»… Numai mătuşa Stana, zdrenţuroasa, asculta cu lacrămi în ochi. îşi pleca, pătrunsă, capul, când pe umărul drept, când pe cel stâng, şi ofta. Ofta şi suspina, lăsând să-i curgă în voie lacrămile pe pârâiaşele obrajilor brăzdaţi ea lemnul vechi mâncat de ploi. Făcea o bună impresie oratorilor. Uneori parcă i se adresau numai ei, parcă nu-şi mai puteau lua ochii de la faţa bătrânei, pătrunsă de înduioşare.

În sfârşit, discursurile se isprăviră. Lumea începu să se învălmăşească. Până a nu băga cineva de seamă, mătuşa Stana fu sus, şi acuma ţinea de mânecă pe unul din domnii străini, pe acela pe care-şi pusese ea ochii încă de când îl zărise. «Nu-i împăratu, îşi zisese bătrâna, dă-i unu care şade aproape de înălţimea-sa.» Şi, fără să se gândească la mustrările primarului, se căţărase cu greu pe tribună şi se dusese aţă la domnul ei.

Lumea se împrăştia, dar mulţi, văzând-o pe bătrânică sus, între domni, se opriră şi începură să se apropie încet-încet. Primarul nu se vedea nicăiri; era, pesemne, plecat cu «ordene».

— Şi aşa, mărite domn, nu eşti împăratu! Ştiam io că nu eşti, că împăraţii, toţi, umblă îmbrăcaţi ca ghinărarii. Da-l întâlneşti, îl vezi, nu-i aşa?

Străinul stătea bucuros de vorbă cu ea: o văzuse cu cât suflet îl ascultase.

— Apoi, de zise el, zâmbind, pân’ la împăratul e departe!

— Departe, da tot află măritu domn drumu’. N-ai

spus chiar dumneata câtu-i de bun şi drept? De unde-ai şti?

— Ţi-a plăcut ce-ai auzit, nu-i aşa?

— Ce s-aud, păcatele mele! Că uite ce mă bagă pe mine în mormânt: mă scoate din casă, că Achim a murit.

Domnul cel străin tresări. Privi îngrijorat împrejur. Vreo câţiva ţărani, care ascultau jos, lângă tribună, zâmbiră. Simţiră strâmtorarea străinului.

Şi mătuşa Stana, gârbovită, de-atingea cu nasul haina oratorului, începu să-şi povestească năcazul. Cincizeci de ani a trăit, ea şi cu Achim, bărbatul ei, la curtea grofului. Erau de îndemână la toate: aduceau apă, tăiau lemne, măturau hambarele de bucate; şi aveau o odăiţă într-o casă pentru slugi. Aşa au trăit, fiind de îndemână la toate.

Străinul părea tot mai plictisit, însă oamenii de pe lângă tribună ascultau tot mai înviorați şi cu mai mult interes decât ascultaseră vorbirile domnilor.

— Cine-ar fi gândit că va muri naintea mea? Dă-i dase ceasu rău în drum! N-a mai fost el în hambar, mărite domn? Of! păcatele lui! Da, cinzeci de ani, trecut-a o zi să nu urce scările şi să le coboare? Şoltâc-şoltâc, cum putea, ş-acum, la bătrâneţă, da tot le urca şi le cobora. Mai demult le suia cu sacu-n spate! Of! păcatele lui! Câţi saci o mai suit, că se-ngârbovise până la pământ. Nu minţesc, mărite domn. Fără să se mai plece, aduna gătejele de pe jos.

Străinul cercă să-şi scape haina din mâna bătrânei; se uită împrejur, dar tovarăşii lui, jos, între oameni, ascultau alte năcazuri.

— Aşa că nu din vina lui i-o venit moartea. Cunoştea el scările! Dă-i dase ceasu rău în drum. Cobora cu patru saci goi în spate, şi, deodată, i-o venit leşinu, pe ochi i s-o pus orbu-găinii şi s-o prăbuşit pe ăsta, pe asfelt, adecăte pe chiatră. Maică Precestă! Când am dat de el, nu mai sufla. Nu murise, era cald încă, da nu mai sufla. Până sara o fost gata. Şi-acuma, io am rămas c-un cap de vacă. Zice

tistu că să dau vaca la o gazdă, să mă ţie câte zile-oi mai avea, că el nu mă mai poate suferi în casă. Acuma, măritu domn ce zice? Io, în năcazu meu, aşa gândesc: ce s-o alege de mine dacă n-a mai fi vaca? Omu-acela mă va pune şi el în drum. Măritu domn ce zice să fac?

Străinul se frământa. Cum să scape? Primarul nu se zărea nicăiri.

— Io, în capu' meu de muiere proastă, mi-am zis că să nu ies din casă şi să bag jalbă la împăratu. Acum avem împărat de rumân. Bună treabă dacă-i de rumân: şi de lege rumânească! Şi de-aceea m-am bucurat aşa de pogan, că de n-o venit împăratu, au venit măriţii domni, să-mi ducă jalba. Cât aţi grăit, tot la asta m-am gândit. Că aici în sat, şi-n varmeghie, nime nu-ţi face dreptate. Am bătut la toate uşile; şi uşile şi inimile – pecetluite. Primaru' nost …

Dar nu sfârşi vorba, şi primarul, care tocmai se ivise pe tribună, o luă de piept, o trase binişor la o parte şi se înclină respectuos, ca la oraş, înaintea străinului…

— Am onoare să mă prezanţ: primarele Bucur.

Domnul zâmbi, îi strânse mâna şi, bucuros că a scăpat de cazania bătrânei, porni cu primarul şi coborî de pe tribună. În grabă, toţi oaspeţii fură în automobile. Grupuri de ţărani rămaseră ici şi colo, – cum vorbiseră cu domnii. Bătrâna, singură, pe tribună, părea că nu înţelege nimic. Nu se mişca, se uita în jur năucită.

Ţăranii priviră un răstimp întunecaţi, tăcuţi, spre automobilele care duduiau. Deodată, dintr-un grup se desprinse unul, cărunt, roşcovan, lungăneţ, şi zise tare, să fie auzit:

— Bine faceţi că mai veniţi pe la noi! Dacă n-aţi fi dumneavoastră să ne mai alinaţi năcazurile, de mult ne-ar fi luat dracu' pe noi, ăştia de pe sate!

Oamenii zâmbiră ascuţit. Apoi, tăcuţi, se-mprăştiară spre case. Numai mătuşa Stana rămase nemişcată, îngârbovită, pe tribună. De departe părea un uriaş semn

de-ntrebare pus în mijlocul pătratului de scândură nouă.

19 2 3

UMBRA UNUI OM

Eram singur acasă, după prânz. Afară dogorea cerul de august, dar în odaie era răcoare. Ceteam o gazetă şi, în răstimpuri, mă gândeam la câte toate. Din întâmplare, privesc spre fereastră. Pe drum, din jos, venea un om străin, un domn. Pe la noi prin sat rar de trece vreun domn.

Mă apropii de fereastră să văd cine-o fi. «Poate să mă caute pe mine», gândeam.

Străinul venea încet, clătinându-se. Era încă departe, dar, totuşi, văzui că nu-i vreun cunoscut de-al meu. îmi luai gazeta şi ceţii mai departe. Când privii din nou pe fereastră, străinul – oprit la portiţă. Cerceta cu ochii casa. Era un om slab, deşirat, cu spinarea încovoiată. Deschise portiţa şi intră în curte. «Va fi vreun călător, vreun om pătimaş, gândeam, şi cere milă.» Cătai în grabă după ceva parale. Auzii un ciocănit în uşă. Un ciocănit rar. Mă gândeam: «E un cerşetor instruit, cum umblă mulţi în ziua de azi». Deschid.

Omul se strecură încet înăuntru. Capul, întins înainte, părea că trage ca pe-o povară, după sine, trupul. Ţinea în mână o pălărie tare, soioasă, turtită. Ghetele-i erau lăţite, deformate, şi una deschidea o gură urâtă, de peşte, în care se vedea degetul mare al piciorului – un deget murdar ş-o unghie lungă. Ah! ce monstru! Hainele vechi, decolorate, roase şi rupte, tremurau parcă, lăsându-te să ghiceşti subt ele un schelet. Mânecile – scurte. O mână păroasă, galbenă. Scurţi pantalonii.

— Bună ziua, zise un glas răguşit şi gros.

— Să deie Dumnezeu, îi răspund, uitându-mă la două ţigări groase, ordinare, ieşite pe jumătate afară din buzunarul vestei.

— Ce mai faci, Floriene? Bine? Sănătos? Da, văd că

eşti sănătos.

În gură i se adună parcă o apă amară. O strânse, mişcându-şi buzele, şi-mi păru că vrea s-o scuipe, cu greaţă, undeva. Dar, după ce privi puţin în laturi, o înghiţi.

— Dumneata nu se poate să mă cunoşti, îi zic. Poate că pe altcineva cauţi. Eu n-am de unde te cunoaşte pe dumneata.

Şi mă simţii deodată neliniştit, înfiorat.

— Ba te cunosc. Am stat amândoi într-o odaie. Vor fi cincisprezece ani de-atunci. Petru Florian. Cum să nu te cunosc?!

Şi el mă privi cu ochii aprinşi, măriţi de suferinţă-Mă privi liniştit. Aştepta.

— Nu, dragul meu, să ierţi, dar te-nşăli. Pe dumneata nu te cunosc.

Şi în vreme ce-l priveam, neliniştea îmi creştea mereu. El zâmbi, arătându-şi dinţii galbeni, mari, rari

— Pe mine, cel de acum, cred că nu mă cunoşti. Dar pe cel de atunci, pe Ion Mihuţa, ştiu că-l cunoşti

— Pe Ion Mihuţa? Da, de el îmi aduc bine aminte-şi deodată, deasupra ochiului stâng, văd un semn cunoscut. «Ah, Dumnezeule, doar nu va fi Ion Mihuţa?»

— Sunt eu, pretine, nu te mai mira, ci mai bine dă-mi un scaun. Sunt obosit.

— Da bine, nu se poate, frate! Nu se schimbă astfel un om!

El şăzu, surâse amar şi-mi zise:

— Ba da, se poate. Şi se schimbă încă şi altfel. Nu mai rămâne, cu vremea, din om, decât o mână de gunoi. Da, pretine, o mână de gunoi.

Ca-ntr-o fulgerare mi-au trecut prin minte amintirile despre omul acesta. Îi ştiusem de urmă până ce terminase universitatea. Da, era el, era Ion Mihuţa.

— Tu eşti singur? mă întrebă el.

— Da, singur!

Mi se sleiră toate puterile. Mă simţeam jenat că l-am primit aşa, că nu i-am dat mâna, că nu m-am bucurat, însă acum nu mai puteam face nimic. Dacă ar fi tăcut el, eu n-aş fi putut să-i spun o vorbă. Parcă înlemnisem.

— Faci rău că stai singur, îmi zise. Vezi, ar fi trebuit să te-nsori.

— Că-s însurat, Ioane, – şi numa cu greu am putut să-i zic pe nume, ca mai nainte, – sunt însurat, da nu mi-i familia acasă.

— Ai făcut bine că te-ai însurat, zise el, în vreme ce-şi scotea una din cele două ţigări groase din buzunarul vestei.

— Stai, te rog. Iată, fă-ţi o ţigară de-aci, şi i-am dat cutia cu tutun.

— Mulţămesc, îmi zise, m-am obişnuit cu ăsta. E mai

Şi, aprinzându-şi ţigara, sorbi cu lăcomie fumul. Mâna în care ţinea ţigara tremura uşor, ca la bătrâni. Şi, acum băgăm mai întâi de seamă, îi tremura şi mâna cealaltă, şi picioarele.

— Da cum ai ajuns tu la imine, frate Minuţa?

— Am un drum. Merg într-o cancelarie.

— La vreun avocat?

— Nu, la un notar. Un cunoscut de-al tatii. Şi mi-a scris să merg la el. Are lipsă de-un om. Şi m-am oprit, până la trenul de după amiază, să te văd. Nu ne-am văzut de mult, aşa-i?

— Da, de cincisprezece ani, cred. Multă vreme.

— Tu cum o duci cu viaţa, îţi merge bine? mă întrebă deodată, ridicându-şi privirile spre mine.

— Cum s-o duc? Amestecat. Cine se poate lăuda că-i merge bine în viaţă?

— Dar, nu aşa? eşti mulţămit… îţi place să trăieşti?

Ceva rece îmi strânse inima.

— Că-mi place să trăiesc? Trăbă să-ţi placă, altfel n-ai trăi. Poate sunt clipe când ai vrea să te scapi de viaţă.

— Clipe? Atunci e bine. Atunci îţi place să trăieşti. Atunci eşti mulţămit. Eu însă urăsc viaţa.

În ochii lui se iviră ape tulburi, mânioase. Slobozea în nouri groşi fumul pipărat, şi cu un deget lung, osos, bătea un tact rar pe scaun.

Am adus în grabă ceva de mâncare. Am adus o sticlă cu rachiu de drojdii şi vin.

— Te omenesc, pretine, cum pot. Sunt singur. Da poate vei fi flămând. Prin satele noastre nu capeţi de mâncare în birturi. Uite, să iei un păhărel de rachiu, un apetitor. Cred că eşti înainte de masă.

Nu-mi răspunse nimic, părea că nici nu m-a auzit. Ochii i se umplură deodată de străluciri privind beutura.

— Nici nu te-am întrebat: unde-ai stat de la sosirea trenului? Ajunge la noi la unsprezece.

— N-am venit cu trenul, îmi zise, apropiindu-se de masă. Am venit pe jos de la gara proximă. Am avut ceva daraveri acolo în sat.

Beu rachiul, se cutremură şi-mi zise cu ochii umezi:

— E de-al tău?

— Da, din pivniţa mea. Păstrez şi eu, aşa, de leac.

— Şi tu nu bei?

— Rar; îmi mai place vinul.

El luă sticla şi-şi mai turnă un păhar; beu şi-şi aprinse cealaltă ţigară.

— Da să-mbuci ceva, îi zic.

— O să iau, da' nu-s aşa flămând. Rachiu-i bun, rachiu ai minunat. Şi zici că tu nu-l prea beai?

În vreme ce-mi vorbea, în ochi i se aprindeau flăcări ciudate. Tăcu.

— Eu sunt beutor de rachiu, zise tot el, deodată. Mai pune-mi un păhar.

Îi pusei. Şi-mi păru că-l suge cu limba în gâtlej, dintr-o singură lunecare. Nu ştiam ce să-i spun. Mi se dusese tot curajul ce-l mai aveam, ca luat de-o aripă de vânt. Stăteam

tăcut, cu capul frânt în piept. Şi o durere necunoscută, aspră şi rece, îmi pătrundea sufletul.

— Acum am deilirium, zise dl, ducându-şi, tremurând, ţigara la gură. L-am căpătat de vreo jumătate de an. Zic doctorii că acum e în măsură mică, dar are să vie în grad foarte mare. E ciudat să tremuri aşa, ca bătrânii, nu?

Şi-şi mai umplu o dată păhărelul.

Mie mi se legase limba. îmi simţeam ochii reci, şi capul mi-i apăsa o povară mare.

— Tu, ce să zici? începu iar. Tu iubeşti viaţa, dar eu o urăsc. Din suflet o urăsc! Şi astfel, mie nu-mi pasă de delirium.

— Da bine, frate, n-are leac? Nu s-ar putea să te supui unei cure?

— N-are leac. Da' nici n-aş vrea să aibă, pentru că mie mi-i scârbă de viaţă. Viaţa noastră, pretine, e o nemărginită nedreptate. Nu-i vrednică să-i laşi un trup întreg când treci în lumea cealaltă, ci lasă-i o mână de gunoi, că de-atâta-i vrednică.

Durerea necunoscută îmi stăpânea tot mai tare sufletul.

— Nu vorbi aşa, Ioane. Viaţa-i o taină. Noi trăbă s-o trăim aşa cum ni-i dată.

El sorbi iute păhărelul, trase din ţigară şi zise:

— Nu, viaţa nu-i nicio taină. Viaţa-i o bătaie de joc. Cine-şi bate joc de noi? Nu ştiu. Da cineva îşi bate amarnic joc de noi. Să trăim viaţa cum ni-i dată… Hm, bine, s-o trăim, da nu pentru că vrem, ci pentru că trăbă. Eu, de altfel, cetesc şi filosofie. Da, am cărţi şi cetesc. Şi ce văd eu din toate gândurile mari ale oamenilor? Toţi cearcă să-i deie o explicare acestei bătăi de joc cu care ne primeşte viaţa la naştere, şi, înghiţindu-ne, nu ne mai liberează decât când e groapa proaspăt săpată. Nu! Şi filosofii sunt nişte nebuni, ca noi toţi. Acum mă gândesc: la mine e stadiul întâi al bolii. Vin în curând celelalte. Şi o să sufăr

mult. Acum eu ştiu ce mă aşteaptă: moartea. Ei bine, pentru ce nu vine moartea acum, să mă ducă, pentru ce n-a venit înainte cu opt ani, că de opt ani beau rachiu! Nu vine, ca viaţa să-şi poată bate joc de mine. Ah! eu urăsc de moarte comedia asta!

Deodată îmi zvâcni ceva cu tărie în inimă. Durerea necunoscută ce-mi pătrunsese fiinţa se strânsese parcă toată la inimă. Şi cum stătea în faţa mea, cu ochii măriţi, răi, cu obrajii căzuţi, pământii, cu mustăţile zburlite, mi se păru că văd deodată înaintea mea moartea. Ş-atunci, durerea, adunată ghem, zvâcni, şi mă cuprinse o teamă adâncă. îmi părea că toată durerea de mai nainte mi s-a schimbat în frică, ori, mai bine, că şi mai nainte tot teama mă neliniştise.

Abia voi să îmbuce ceva, dar, în schimb, mai beu rachiu. De vin n-a voit să se-atingă. În răstimpuri privea tablourile din casă, cerceta cu interes vreun obiect mai mic.

Îmi zise, oprindu-şi ochii la o fotografie:

— Ai copii?

— Da, o fetiţă.

— Ceea de-acolo?

— Da.

— Te rog adu-o puţin.

Un surâs uşor, cald, îi trecu peste faţă, ca o umbră de lumină peste apă. Dar în clipa următoare ochii i se întunecară din nou, şi, dându-mi fotografia, îmi zise:

— Zadarnic! Viaţa tot o bătaie de joc e!

Privi la ceas şi zise:

— Acum trăbă să plec. Am vrut să te mai văd. Ştiu că e pentru cea din urmă oară. Ş-odată am petrecut zile plăcute împreună… Pe-atunci, când nu cunoşteam viaţa, şi nu-i puteam simţi colţii… Trenul pleacă la trei?

— Da, la trei.

— Atunci, mă duc. Aş vrea să nu-l scap.

— Da poţi să rămâi la mine, să mai stai, să mai vorbim…

El se ridică, îşi luă pălăria turtită şi zise, rânjind:

— Ce să fac la tine?! Eu bat un drum, tu – altul. Eu mă apropii de moarte, tu iubeşti viaţa. Eu mă macin. Simt cum mă secătuiesc şi cum mă macin. Şi mă bucur. De ce să mă supăr? Trăbă să fim cuminţi.

Nu ştiam ce să-i spun. îl priveam înfiorat. Eram rece.

— Acum te rog să-mi dai cinci coroane. Ţi le trimit îndată ce ajung la notar. Nu mai am bani de drum.

I-am dat şi m-am îmbrăcat să-l însoţesc la gară.

— Ce vrai să faci? mă întrebă.

— Să te petrec până la gară.

— Nu, nu-i de lipsă. Te rog să mă laşi singur. Şi mă privi cu durere, cu deznădejde.

Şi s-a dus. Da parcă tot a rămas lângă mine. îl simt şi-l văd mereu. Şi, nu ştiu cum, pare că nu pe el îl simt, ci toată durerea vieţii şi-a morţii…

19 2 3

DIAVOLUL

De trei zile ieromonahul Macarie nu mai are hodină: îndrugă la psalmi, bate mătănii, citeşte canoane de pocăinţă, cercetează tratate de morală cu întrebări şi răspunsuri. Ceilalţi călugări îi cunosc de mult râvna către cele sfinte, dar tot se miră. Se miră şi-l privesc c-un fel de teamă religioasă. îşi zic în gândul lor: «îl ia în stăpânire pe stareţ duhul sfinţeniei!».

Nici hodină, nici somn; toată noaptea priveghează în biserică. Şi ochii-i ard, şi obrajii lui bărboşi sunt tot mai palizi, şi Macarie slăbeşte văzând cu ochii.

Nimeni nu cutează să-l întrebe ce are. Nici el nu se uită la fraţi, dimpotrivă, le înconjură privirea.

Ahia-i trecut de 40 de ani, şi e stareţ de şase. Om cu carte, dar mai ales curat şi aspru în moravuri. E cunoscut în tot ţinutul, şi multă lume s-a îndepărtat mângâiată de

subt patrafirul lui cu miros de tămâie şi smirnă. Veneau bărbaţi, veneau femei, din mari depărtări, să-şi uşureze sufletul de păcate, să-şi schimbe viaţa după sfaturile acestui om al lui Dumnezeu. îi mersese vestea, şi păcătoşii se apropiau de el cu încredere.

Şi, cu toate că zi de zi i se destăinuiau atâtea fărădelegi, el rămânea liniştit, cuminte, senin şi nepătruns, ca şi codrul secular în inima căruia era ascunsă mănăstirea. Dar acum, de trei zile, nu se mai putea linişti, cum nu se poate hodini stejarul bătut de vânt. îşi simţea rădăcinile credinţei şi ale legii lui Hristos adânc înfipte în viaţa sa, şi totuşi, în zbuciumul său, îi părea uneori că se cufundă într-o prăpastie.

Chinuia rugăciunile, cărţile şi gândul său să afle tâlcuirea unui păcat pe care îl săvârşise înainte cu trei zile. Se chinuia să ştie dacă-i păcat sau nu, dacă-i de moarte sau uşor, şi să se dumirească, dacă-i de moarte, cum de l-a putut săvârşi…

Greutatea cea mare era că nu putea judeca liniştit, nu putea spune o rugăciune cum se cade: în mijlocul unei citanii, ochii-i fugeau pe carte, iar gândul, într-altă parte. îl mistuia ceva, ca o suflare arzătoare, şi nu-i dădea răgaz să cumpănească în şir cele petrecute.

Iată ce se petrecuse înainte cu trei zile:

Ieromonahul Macarie citea, în chilia sa, *Paraclisul Maicii Domnului*, după ce se înapoiase de la liturghia de dimineaţă. De un şir întreg de ani el făcea canoane peste cele statornicite de rânduiala monastirească. Citea cufundat în laudele aduse Preacuratei, când în uşă se auzi o bătaie uşoară.

— Ce veste, Damiane? întrebă el pe fratele portar, un călugăr slinos pe rasă, pe faţă, pe mână, ca şi când viaţa lui întreagă ar fi avut de lucru tot cu poloboacele pline cu petrol sau cu ulei.

— Un om, un domn, vrea să vorbească cu sfinţia-ta.

— Vrea să se spovedească?

— Nu ştiu. Nu l-am întrebat.

— Să vie, zise stareţul.

Şi, liniştit, făcându-şi o cruce largă, continuă să citească.

— Străinul, – un bărbat voinic, frumos, – nu voia să se spovedească el, ci voia să aducă pe altcineva la spovedanie. La-nceput era scump de tot la vorbă, aşa că stareţul nici nu pricepu ce vrea anume. Dar fie că blândeţea călugărului, vorba lui cuminte şi domoală, curăţia ce i se citea din ochi, din faţă, topiră toată sfiala străinului, fie că acesta nu-şi mai putea stăpâni încordarea nervilor, ieromonahul se trezi deodată că oaspele îi îmbrăţişează genunchii, izbucnind într-un plâns ce-l zguduia ca nişte friguri.

Monahul îl ridică în grabă, uimit de purtarea lui, şi-l puse să şadă pe un scaun. După ce se potoli, străinul începu să-i spuie durerea şi nenorocirea lui. Era o poveste cum nu mai auzise stareţul din gura nici unui păcătos. Străinul îi povesti traiul lui ou nevastă-sa: toate păcatele fireşti şi împotriva firii le săvârşise femeia aceea. Şi-l ducea şi pe el, pe bărbat, în fundul iadului.

Stareţul rămase adânc întristat la sfârşitul povestirii.

— Nu văd altă mântuire pentru dumneata decât să te desparţi de femeie, zise el întru târziu, suspinând din adânc. Firi de femei ca aceea a dumitale sunt menite pieirii şi duc în pierzanie şi pe bărbat. De ce nu o laşi? E păcat la ce te sfătuiesc eu, dă-i mai mare păcat să mai trăieşti cu ea.

— Am cercat, părinte. Am lăsat-o de zece ori până acum, de nenumărate ori a fugit ea. Fuge cu oricine-i place. Da şi când am lăsat-o eu, şi când m-a părăsit ea, tot eu am fost acela care am căutat-o.

— Vezi, pierzania ţi s-a şi-nceput, suspină ieromonahul, supărat de moarte. Te-a legat cu legăturile

păcatului. Te-i tot ţinea pe urma ei până-ţi va zdrobi capul. Da bine, nu eşti dumneata bărbat?!

Străinul îi privi sprâncenele încruntate. Nu-l pricepu.

— Înţăleg, dacă eşti bărbat, să fii una din două: ori stăpân pe voinţa dumitale, ori stăpân pe voinţa ei. Acuma, pe-a dumitale nu mai eşti: te-a legat cu legăturile păcatului, cele mai tari legături. Da fii stăpân pe voinţa ei. Braţ n-ai? Funie n-ai? Par n-ai? Sunt femei care numai aşa pot fi stăpânite. Cu un cuvânt, ai bătut-o vreodată?

Străinul clătină, îngrozit, din cap.

— Poate că nici dă-te-ncolo nu i-ai zis?

— N-am putut, nu pot! zise omul, sfârşit.

Călugărul îl privi cu băgare de seamă: e om în toate minţile, ori ba?

— Nu pot s-o bat, nici s-o cert…! oftă el.

— Atunci leagă-te de coada ei şi daţi-vă de-a prăstăvala în iad, zise, cu mânie şi cu dezgust, stareţul. Eşti numa bun tovarăş pentru stricata ceea. Nu-n zadar e zicala că orice sac îşi găseşte petecul. Nici nu-nţăleg pentru ce m-ai căutat pe mine, în fundul muntelui!

El se ridică şi-şi luă cartea.

— Uite ce e, părinte stareţe. De-o săptămână, s-ar părea că-şi vine-n minţi. A fugit mai pe urmă cu ficiorul pădurarului meu. Da s-a-napoiat, de bună voia ei; nu ştiu ce va fi păţit. Da zice că i s-a urât de toate, c-ar vrea să se spovedească, da că-i trebuie un preot straşnic, care s-o lege cu jurământ şi cu greu de ispăşit canoane, să nu mai poată păcătui. De-aceea am alergat până aici.

Stareţul închise cartea şi privi îndelung prin ferestruică.

— Asta-i, zise iar străinul, jurământ şi canon straşnic! Iată ce cere ea!

— Tocmai ce-i lipsea din partea dumitale: pedeapsa! Hm! Da’ nu se leagă păcatul prin jurământ! Mila Domnului e însă nemărginită. Te vei duce acasă şi vei aduce-o, peste-

o săptămână, peste două, – cu cât mai târziu, cu atât mai bine; va fi semn că hotărârea-i e statornică, că nu-şi bate joc de cele sfinte.

Străinului i se luminară ochii pe-o clipă, dar îndată se tulbură din nou. Stareţul îi făcu semn c-au isprăvit, dar el nu pleca.

— Am adus-o acum, zise în silă. Ea a vrut să vie.

Monahul simţi un fior ca de frig.

— Cum?! E aici?!

— În satul vecin.

— Fie voia Domnului! zise călugărul. Spune-i c-o aştept.

Îşi deschise cartea şi se cufundă în rugăciuni.

Pe la ojina cea bună, sosi păcătoasa: o femeie de vreo 25 de ani, tulburător de palidă şi de frumoasă, c-o nevinovăţie în ochii melancolici, ca de copii, ca de sfinte. Era puţintică, delicată, se pierdea aproape în hainele-i scumpe.

Călugărul, cum o zări, îi păru că străinul îşi bătuse joc de dânsul. Dar, în grabă, cât ce-şi puse patrafirul, se încredinţă, îngrozit, că bărbatul avusese dreptate. Asculta fărădelegile spuse c-un glas cântător, cald, mai grozave decât cele istorisite de bărbat, mai multe, mai păgâneşti, şi se gândea mereu la înfruntarea amară ce-i va face, la canonul greu ce-i va da, la jurământul înspăimântător pe care păcătoasa va trebui să-l facă.

Dar, în aceeaşi vreme, monahul avea mereu senzaţia că subt patrafir e un giuvaier de mare preţ; şi, fără să-şi deie sama cum, sufletul lui se umplea de milă, de înduioşare, de încântare.

Păcătoasa se plânse că nu mai poate sta în genunchi, şi Macarie se grăbi să-i deie un scaun. Şi ea, cu ochii plecaţi, spunea mereu, descoperea prăpăstii morale cum nici nu-i trecuseră călugărului vreodată prin cap că-s cu putinţă.

Groaza, scârba de păcat îl întărâtau şi-l făceau să statornicească, în cap, canonul greu şi cuvintele jurământului straşnic; dar, în aceeaşi vreme, cum se uita la fruntea ei, la părul ei greu, la obrăjorii ei palizi, la întreagă frumuseţea asta delicată, desăvârşită, simţea ca sufletul i se înduioşează, că i se umple de bunătate şi că o iartă.

Când păcătoasa isprăvi pomelnicul lung al fărădelegilor, stareţul o mustră cu mare blândeţe şi-i dete un canon de mântuială…

Cum s-a putut întâmpla aşa ceva?! Iată ce-l frământă şi-l arde pe ieromonahul Macarie de trei zile. Cum de nu şi-a îndeplinit el datoria de duhovnic ca totdeauna până acum, şi tocmai în cazul cel mai greu pe care l-a avut? Iată pentru ce bate mătănii, chinuie ocinaşele, molitvele şi tratatele de morală, să afle cât e de mare păcatul lui, dacă-i păcat; şi ce l-a putut îndemna să-l săvârşească…

Din ce citeşte, din ce află din cărţi, crede uneori că nu-i niciun păcat: i-a dat canon mai mic, a înfruntat-o mai cu blândeţe, nu s-a mai gândit s-o jure fiindcă păcătoasa era pocăită, însăşi având hotărârea de a se îndrepta. Altfel, pentru ce ar fi venit să se spovedească, şi chiar la el? Se vede că, în fuga ei cea din urmă, va fi luminat-o Dumnezeu. Altfel, pentru ce s-ar fi întors, singură, de bunăvoie, la bărbat, întâia oară în viaţa ei?

Când se gândea aşa, stareţul se mai răcorea, şi rugăciunile-l erau mai cu şir. Dar când îşi amintea grozavele fărădelegi ale femeii, şi că el, în loc de canon de ani de zile, abia i-a dat ocinaşi de-o săptămână, fără post, fără ajun, fără mătănii, că a lăsat-o să se cuminece îndată, îi venea să se deie cu capul de toţi păreţii!

Ce i-a putut lua minţile, lui, duhovnic cu atâta experienţă? Ce i-a înduioşat atât de tare sufletul, ce i-a muiat voinţa lui necruţătoare?

Din clipa-n care-şi puse întrebările acestea, văzu limpede şi răspunsul: nu-i dăduse mătănii de grija să nu-şi

bătucească genunchii; nu-i dăduse post şi ajun de teamă să nu se îmbolnăvească; n-o pusese să jure pentru că el n-o mai credea primejdioasă. Dar tocmai fiindcă se îngrozea de răspunsul acesta, şi fiindcă, venindu-i în minte, bătea prin sufletul lui un vânt arzător şi nu putea duce nicio citanie până la sfârşit, – cerca să-l alunge mereu.

«Fugi încolo, Satană! îşi zicea el. Cum adică, eu să mă gândesc la ispitele lumii, şi acestea să-mi fi poruncit?»

Şi avea dreptate stareţul: el nu se gândea la ispitele lumii; nicio dorinţă păcătoasă nu-i venise în apropierea sau la gândul acelei femei. Şi totuşi, după zbucium de trei zile, nu se mai putea îndoi: dacă păcătoasa aceea nu ar fi fost aşa de frumoasă, el ar fi canonit-o straşnic şi ar fi legat-o şi cu jurământ îngrozitor.

Dar, odată ajuns aici, stareţul căzu pe gânduri şi mai grele. El săvârşise un păcat neîmplinindu-şi datoria. Dar păcatul l-a săvârşit datorită milei, iertării şi bunătăţii ce i-o revărsase în suflet frumuseţea femeii, însă frumuseţea trupească e un dar de la Dumnezeu. Cum poate un dar al lui Dumnezeu să-l ducă pe cineva la păcat?

Şi, deodată, un gând grozav îi trecu părintelui Macarie. Dar dacă a fost numai o ispită? Dar dacă însuşi Diavolul a încercat să se apropie de el sub chipul acelei femei? Dar dacă toată istoria asta cu bărbatul şi cu nevasta e numai o ţesătură diavolească, să-l ducă pe el în ispită, să nu-şi facă datoria de bun duhovnic, nefăcând mustrarea trebuincioasă şi nedând canonul greu, ce se cuvenea? Nu s-a putut el gândi mai demult la asta? N-au fost din iad fărădelegile neînchipuite ce i s-au povestit? N-a fost o apucătură diavolească la femeia aceea să o doară genunchii, pentru ca, stând pe scaun, el să-i poată vedea farmecele?

«Dacă a fost o ispită a Satanei, apoi, iată, a izbândit!», îşi zicea stareţul, în groază şi în deznădejde.

A patra zi străinul veni iar la mănăstire, cu părul

vâlvoi, cu ochii bulbucaţi.

— Daţi-mi-o!

— Ce să-ţi dăm?

— Nevasta!

— Nu-i aici.

— Ba-i aici!

— Când îţi spun că nu-i, nu-i! repetă cu groază stareţul.

— Ai ascuns-o dumneata!

— Eu?!

— Mi-a spus că-i place de sfinţia-ta şi că vine aici.

Călugărul se cutremură.

— Nu-i, fiule, aici! De-ar fi, ţi-aş aduce-o de plete înainte.

— Atunci a fugit cu ţiganul! făcu străinul, privind ţintă la stareţ.

— Cu ce ţigan?

— A văzut unul, într-o laie, pe drum. Unul blond şi nalt, abia-i mijau mustăţile.

— Prii! Diavolul!

— Şi stareţul, după ce stupi, îşi făcu cruce: Ascultă-mă pe mine, frate! Nu mai alerga după ea: e Dracu', nu-i muiere!

Dar omul îl privi năucit şi părăsi ca o furtună mănăstirea.

Sara, târziu, singur în biserică, Macarie, în strană, însemna pe o pagină din *Minei*, presărată şi cu alte însemnări mai vechi:

«*Ghiavolul su felurite forme s-arată. Mai iute te duce în ispită când s-arată su formă de muiare, şi te piarde când ţi s-arată su formă de mândreaţă mare fumeiască.*»

19 2 4

PUSTIUL

În fiecare vară aşteptam cu nerăbdare cele două săptămâni de concediu. Atâta răgaz de răsuflare ne dau şi

nouă, slujbaşilor inferiori de la bancă. Şi încă suntem mulţămiţi dacă-l avem în fiecare an. Se-ntâmplă să fie lucru mult uneori, sau slujbaşii mai mari să întârzie pe la băi, dezvinovăţindu-se cu un atestat medical, şi atunci trebuie să fie „Om odată funcţionarul cu leafa subt patru mii care cutează să se înfăţişeze directorului pentru concediu! Şi dintre cei care cutează, rari sunt aceia care să nuse-ncurce, să nu se bâlbâie îndată ce directorul începe să răcnească, întrebându-i de ce au nevoie de concediu. Nu ştiu cum îţi pare dumitale dar eu cred că un director de bancă mare, pe pământ, nu se poate asemăna decât cu sfântu Ilie din cer. Când începe să tune şi să trăsnească, zadarnic cauţi adăpost, n-ai unde te-ascunde! Iar de oprit, nime nu-l poate opri.

Eu sunt dintre cei puţini care n-au pierdut nicio vacanţă. Am eu meşteşugul meu de-a mă apropia de director. Dar mai ales amintirea zilelor de vară din satul acela de la poalele munţilor îmi creşte curajul de câte ori tiranul nostru vrea să mă despoaie şi de puţina libertate la care se spune că am drept.

În fiecare an trăgeam la aceeaşi gazdă. îmi plăcea grădina rumânului: mare cât un hotar şi adumbrită de meri bătrâni, fragedă. Şi să priveşti, de la umbră, albastrul cerului, prin horbota ramurilor! Zadarnic zâmbeşti dumneata, dar eu cred că în mine doarme un pictor sau un poet! Da, un artist care trăieşte într-o cuşcă cu ferestrele zăbrelite, anul întreg, afară de vacanţa de două săptămâni! Să nu crezi dumneata că mişcările revoluţionare sunt chiar aşa de neîndreptăţite pe cât li se pare unora; geme lumea de nedreptăţile sociale! Să socoteşti numa talentele şi geniile care se îneacă în noaptea inculturii şi a mizeriei, neputând birui valurile grele, neputând să se salte o singură dată la suprafaţă, să lumineze pentru un veac întreg! Ce pierdere, ce pagubă pentru omenire, dar ce chin pentru cei ce se simt aleşi şi n-au. putinţă să fie chemaţi!

Ei nu sorb viaţa, ei sorb pustiul.

Da, zâmbeşti, fiindcă, te ştiu eu, dumneata eşti tipul burghezului, ca şi directorul nostru. Pentru dumneata nu există, decât banul, cu legile lui… Da s-o lăsăm încurcată. Am trecut la teorii numai pentru ca să-ţi dovedesc ce mă lega de grădina gazdei mele.

Am îndrăgit frumuseţile naturii, iată ce mă făcea să merg. În fiecare an în satul acela de la poalele muntelui şi să trag la gazda care avea grădina aceea minunată. Da' nu numai frumuseţea grădinii mă făcea să nu-mi schimb gazda. îmi vei spune dumneata că ma atrăgea cinstea gazdei, fiertura bună ce mi-o pregătea nevastă-sa, ori poate vreo codană de fată sau nevastă tânără? Da, adevărat este că nenea Pavel era om de omenie, lelea Anuţa – femeie harnică, curată şi bună gospodină, şi că mai aveau ş-un drac de fată. Dar eu cam trecusem de vrâsta-drăciilor, iar cele două săptămâni, că; t rămâneam la ei, făceam cură de lapte. Şi ştii ce lapte? De capră! Sănătos lapte!

Dar când lapte de capră poţi găsi la cinzeci de gazde din sat, iar camere tot aşa de bune şi grădini tot aşa de mari câte vrai, ce crezi dumneata că m-aducea în fiecare an la aceeaşi gazdă? Principala cauză a determinării?

Fiindcă, oricât te-ai gândi, nu ai şti ce să răspunzi, îţi voi spune eu, de la-nceput: distracţia, putinţa de distracţie. Da, domnul meu, putinţa de distracţie, acolo, în grădina mare cât un hotar, cu oala de lapte de capră lângă mine, subt umbra merilor bătrâni, printre ramurile cărora se vede seninul înalt al cerului de vară.

Casă, curtea, grădina, toate pustii, din răsăritul până în apusul soarelui. Toţi din casă se duc la lucru. Eu rămân singur şi mă distrez.

Vacanţa, fără distracţie, nu plăteşte nimic. Hodina goală osteneşte şi plictiseşte pe om. Dar cum mă distram? Sorbeam aerul proaspăt şi priveam cerul? Şi, asta e

distracţie, pân’ la un loc. Ascultă, dacă vrai să cunoşti taina atracţiei mele.

Vecini cu nenea Pavel trăiau doi bătrâni: Costan şi Sorica. Nu mai erau buni de lucru. Toată ziua se târau prin curte, şi toată ziua se certau. Ce mai certuri!

Abia se ridica soarele de-un sul, – soroc până la care eu şi beusem două ulcele cu lapte de capră, – şi auzeam pe moş Costan tuşind pe lângă gard. îl cunoşteam după tusă. A lui era mai adâncă, mai energică; a babei – hodorogită, cu răsunete îndelungate în coşul pieptului, parcă sfârâia acolo un ceasornic enorm, vechi de veacuri, cu toate fierăriile ruginite şi stricate.

— Iar te-apucă! se-auzea de undeva de-aproape glasul babei.

— Iar! spunea, cu geamăt, moşul, între două năvale din adâncul pieptului.

— Ţi-am spus să nu mai bei dimineaţa apă din fântână, pe inima goală! Să ştii că odată ai să-ţi scuipi şi sufletul din tine.

— Numai să nu mă-ntreci! zicea moşneagul, cu ciudă, înecându-se.

Şi am băgat de seamă că baba nu se mânia în zadar. Cât ce-l auzea pe moşneag tuşind, nu se mai putea opri: începea şi ea, cu înecăciuni mai grele decât moşul.

— Tu o să deşertezi ce ai în tine mai grabnic decât mine, zicea Costan. Tu nu bei apă rece dimineaţa, şi iată că te prind neputinţele mai avan decât pe mine.

— Tu mă faci!

— Eu?

— Ştii bine. Când te-aud, îmi vine şi mie. Nu păţesc aşa şi noaptea, în păcel?

Un răstimp nu se mai aude nimic; tuşesc şi se îneacă amândoi. Şăd împreună pe-o trupină de stejar mâncată de care, cu coatele răzâmate de genunchi, cu capul sprijinit în palme, şi hârâie pe-o nespus de mare şi de variată mulţime

de glasuri.

Când se linişteau, moşneagul zicea:

— Ce vorbă-i aceea că-ţi vine dacă m-auzi pe mine? Parc-ai umblat tu vreodată în viaţă pe urmele mele?

— Nu vorbi tare, nu striga, că te-apucă din nou, zicea bătrâna, simţind încă gâdilitură în gâtul deşirat, pe care mărul lui Adam se plimba mare cât o vertebră.

— Ei şi! Parcă n-am mai tuşit noi! Ăsta-i cafeiu nost de dimineaţă, tu, babo! Până nu vom trece peste păharul ce ni s-a dat, nu vom avea linişte.

Şi iarăşi avea baba dreptate. Cum gâtlejurile lor erau pline de aţâţările tusei, se porneau din nou pe behăit.

— Blăstămat bătrân! Nu se-nţălege! reuşea, cu mare chin, să spuie Sorica. De cinzeci şi doi de ani nu m-a ascultat niciodată!

— De cinzeci şi patru!

— De cinzeci şi doi de ani mă bagi în pământ!

— De cinzeci şi patru, şi tot nu te văd odată acoperită.

— Să-ţi fie ruşine!

— Mi-a fi!

— Nu ţi-i păcat de Dumnezeu?

— Nu!

— Nici frică de muncile iadului, să vorbeşti aşa?

— Nici! Iad am avut eu pe pământ!

— Iad?

— D-apoi? Cu tartoriţa lângă mine i

— Ptiu, păgânule!

Auzeam cum bătrâna scuipa într-o parte şi, printr-o spărtură a gardului „vedeam cum îşi măsura cruci largi. Un răstimp era linişte. Cei doi bătrâni şădeau tăcuţi vreme îndelungată.

— Costane, zicea de la o vreme baba, ai dat tu mohor la vite?

— Dat! răspundea bătrânul.

— Mohor secerat azi?

— Azi!

— Cel rămas de asară era prea bătrân, şi viţeluşii sunt cruzi încă. Le mai place mohorul tânăr.

— Parcă eu nu ştiu! Cui nu-i mai place ce e tânăr?

— Ptiu, diavole!

Şi bătrâna iar scuipa, şi iar bătea la cruci. Urma din nou un răstimp de tăcere.

— Da le-ai umplut bine ieslea? întreba Sorica, întru târziu.

— Umplut, n-avea grijă!

— Şi le-ai pus şi ciubăraşul cu apă?

— Pus!

— Atunci, e bine!

— Bine, da! Dacă le fac eu toate!

— Le faci tu toate?

— D-apoi? La ce-mi ajuţi? Tai tu mohor? Aduci tu bostani din grădină, pentru porci? Scoţi tu apă din fântână? Dumneaei întreabă, porunceşte! Costan, săracu', să se-nvârtă şi acum ca un prâsnel! Dumneaei – stăpână!

— Vai, păgânule! Cum poţi vorbi aşa? Mai pot eu scoate găleata din fântână? Mai pot căra bostani? Nu mă ştii cu vătămătură?

— Da, eşti hârbuită rău! Ţi-a ieşit un sfânt din gură, babo! Nu mai eşti bună de nimic! De-acuma sapa şi lopata!

— Da de bunăvoie m-am hârbuit, ticălosule? Aşa am fost când m-ai luat, acum cinzeci şi doi de ani?

— Cinzeci şi patru!

— Iacă! Nebunie curată! Ţii mereu la cinzeci şi patru! Parcă nu ţi-a spus popa! Parcă nu ţi-a spus nănaşu, – acum douăzeci şi cinci de ani. Da spune-mi, bătrân ticălos, aşa hârbuită m-ai luat? N-am îngenuncheat în jugul pe care mi l-ai pus după grumaz? câţi copii ţi-am făcut? câţi copii ţi-am crescut?

— Ţi-am zis eu să-i faci? Cin te-a pus? Te-ai pornit ca

o maşină! Cin te-a mai putut opri?

— Talpa-iadului ai s-ajungi! Vorbeşti aşa de copiii pe care ni i-a dat Dumnezeu?!

— Ba eu ştiu că mie tu mi i-ai dat! Şi dacă nu te grăbeai şi nu te hărniceai aşa, ştiu că era mai bine. Aşa, am mai umplut şi noi lumea cu şase sărântoci. Un petec de moşie împărţit în şase! Ştiu că o să te blagoslovească şi ei! Şi ce-ar putea face, când de-atât amar de ani trag pe dracu' de coadă! mai bine rămâneau în zgău vreo patru.

— Ce?

— Mai bine te opreai la doi! Asta vream să spun!

Bătrâna îşi lua capul în palme şi începea a se jelui ca la îngropare.

— Măi Costane, zicea în urmă, cu greu suspin, după cât văd eu, cu cât îmbătrâneşti, te dai tot mai mult de partea Necuratului. îi scris la Evanghelie că copiii sunt darul lui Dumnezeu.

— Vor fi! Iată ce hodoroagă au făcut din tine! N-ai spus tu că ai crescut mulţi copii, şi de-aceea te-ai hârbuit?

— Da, că n-ai avut grijă de mine, nu m-ai cruţat nici ea pe-o slugă. M-ai pus la poveri, cu copilu-n braţe, cu ei după mine. Da' tu ştii bine, – de ce iai în deşert numele lui Dumnezeu? – că nu din copii mi-a venit vătămătura. Din ridicătură prea multă, Costane! Nu ţi-aduci aminte când plângeam că nu pot urni ciubărul plin de rufe muiate, şi cum te-am rugat, ca pe Dumnezeu, să vii să-mi ajuţi? Stăteai sub şopron şi trăgeai fum din drăcia aia neagră, şi n-ai vrut! Bărbatul e capul răutăţilorsă ştii de la mine!

— Parcă nu ştiu! Parcă acum mi-o spui întâia oară!

— Dacă ştii, să-ţi tacă fleanca! Eu, dacă nu pot căra bostani şi nu mai pot scoate găleata din fântână, nu mai sunt de niciun folos? Dar cine-ţi face mâncare? Cine „” te spală? Cine-ţi dă primeneli duminica? Cine-ţi aşterne? Cine mătură-n casă? Cine mulge vacile? Of, că nu m-adună odată Dumnezeu sfântul, să rămâi tu singur! Atunci să mă

plângi!

— Aş pune o pomană să se ducă vestea!

— Tu? Zgârcit cum eşti?

— Da! Cu vase noi, cu rachiu şi cu mâncări de dulce!

— Nici pentru părinţii tăi n-ai vrut să faci aşa, o comândare creştinească! Vei face pentru mine? Cin te crede?

— De bucurie ce nu face omul? Poate aş mai avea şi eu un an, doi de trai, şi i-aş trăi în linişte. Da ştiu eu că dorinţa mea-i zadarnică! Ce dorinţă mi-ai împlinit tu vreodată?

Bătrâna se scula supărată, intră în tindă, vedea de cleşte, de fiertura de la foc; ieşea o clipă la portiţă, privea în lungul uliţei, apoi, potolită, împăcată, se apropia din nou de buturugă. Da moşul nu mai era aci. îşi luase secera şi trecuse în grădină, să secere mohorul ce creştea ea pădurea în porumbul din fundul grădinii, unde aveau un petec de pământ, pe care încă nu-l dăduseră copiilor.

— Costane hă! măi Costane!

Moşul o auzea, dar o lăsa să strige un răstimp. Şi baba se tot apropia de porumbişte strigând:

— Costane!

— Aici-aici! răspundea de la o vreme bădicul.

— Seceri mohor? Ce faci acolo?

— Secer!

Sorica se apropia şi abia-l găsea pe moşneag, pierdut în porumbul mare.

— Las, că-i destul, Costane!

— Mai tai puţin.

— Se veştejeşte şi nu-l mâncă viţeluşii bucuros. Stai să vin să-ţi ajut şi eu.

Bătrâna fâşâia printre porumb, prin mohor, încârligată de spate, aduna mănunchiurile de verdeaţă tăiate de bătrân.

— Destul, Sorico, nu mai lua!

— Ba mai iau un mănunchi!

— Nu mai lua, că iar ţi s-a face rău. Ştii tu bine că nu mai suferi la povară!

— Nu mai sufăr, e drept, da şi tu, prea te-ncaici cu greutăţile. Eu, dacă mor, nu-i nimic!

— Cum?

— Tu poţi trăi şi fără mine!

— Ei iacă! Ce-ţi mai trece prin cap!

— Da, Costane! Odată tot te vei scăpa tu de mine i

— Ce mai vorbă! De ce să mă scap de tine?

— Nu că vrai, dar aşa-i legea lumii. Şi, dintre noi doi, eu sunt cea mai hodorogită. Să deie Dumnezeu să mor eu mai întâi.

— Cum va vrea Dumnezeu! Aici omul nu se poate amesteca. De trăit, ce să spunem, am trăit destul. Cu bine, cu rău, cum a dat Cel-de-sus. Ascultă, Sorico, mâne-i sâmbătă?

— Cum se poate! E duminică!

— Nu-i sâmbătă? Am vrut să merg la popa să mă grijăsc odată. Mi se pare c-au trecut şase săptămâni de când m-am cuminecat mai în urmă.

— Au trecut. Două zile peste şase. La mine – patra zile peste cinci săptămâni. Ai putea merge desară.

— Aşa mă gândesc!

Şi amândoi bătrânii înaintau domol, cu mohorul în braţe, spre ţarcul viţeluşilor.

De zece ori pe zi se certau şi se împăcau.

Ascultându-i, ajunsei să cunosc tot traiul lor de cinzeci şi patru de ani de căsătorie, ba şi vremea dinaintea căsătoriei. Înţălesei, rând pe rând, durerile şi bucuriile vieţii lor, luptele lor, biruinţele şi înfrângerile lor. îşi depănau viaţa în crâmpeie de vorbe aruncate, în tăceri lungi, în amintiri fără sfârşit, fără nicio rânduială împărecheate. Părea că vorbesc numai din trecere de vreme, să împrăştie urâtul şi pustiul ce-i înconjura c-un aer

de cimitir, de moarte. Sfezile, supărările lor nu lăsau urme. Nu ştiu cum, ascultându-i, îmi părea că vorbesc numai din gât, ca şi când acolo ar fi avut o maşinărie care depăna amintiri ce nu le mai atingea inima, sufletul.

Ajunsei astfel, vară de vară, fără să citesc vreo carte, să cunosc romanul unei vieţi.

Era o distracţie cum nu se poate mai minunată. Fără să mă obosesc, fără să-mi forţez privirea sau intelectul, cunoşteam o viaţă de cinzeci şi patru ani de căsnicie, în fiecare vară, câte un nou amănunt. Dar nu însăşi povestea vieţii celor doi bătrâni mă distra şi mă hodinea, ci ceea ce se desprindea din felul cum o înfiripau ei. Cu o emoţie de porunceală, din obişnuinţa de a trăi, fără să se supere, să se mânie, să le pară rău, ori să dorească ceva din ce a trecut, ei îşi dădeau sama de deşertăciunea vieţii lor. Şi ascultându-i cum şi-o povestesc, eu, din an în an, îmi dădeam tot mai mult sama de deşertăciunea întregii vieţi.

Şi acuma, fiindcă eu te stimez şi ţiu la dumneata, cred că îţi pot spune adevăratul motiv pentru care mergeam în fiecare vacanţă în acelaşi jsat de munte, la aceeaşi gazdă. Era tocmai ca să am acest simţământ al deşertăciunii. Şi ştii pentru ce? Ca să pot suporta mai uşor viaţa, traiul meu de mic funcţionar, cu salariu subt patru mii, într-o celulă cu zăbrele, între cifre şi condeie, când, în mine, sigur c-ar fi putut trăi un pictor ori un poet.

Din an în an regretam tot mai puţin că nu trăiesc în împrejurări în care artistul din mine să-şi fi putut lua avânt. Acum ştiam: artist ori om de rând, viaţa, după ce-am trăit-o, nu mai are niciun preţ. Nici ea, nici ceea ce ai făcut, ce ai realizat. Cu ce te alegi în pragul morţii? Cu ce pleci?

Anul acesta am stat numai trei zile în satul de munte, la vechea mea gazdă. În vecini se schimbase ceva. La-nceput, un ceas, două, după ce-am intrat în grădină, nu-mi puteam da sama ce s-a petrecut. Aveam impresia că ceva

fumuriu, ca o negură, se lăsase peste grădina, curtea şi casa lui Costan. Un pustiu greu plutea deasupra lor.

Nu auzeam nicio vorbă, nicio sfadă. Mă simţeam rău în liniştea asta grea. Întru târziu îmi păru că aud un zgomot uşor, nedesluşit, ca fâşâitul unei pasări de noapte. Mă apropiai de gard şi mă uitai printr-o spărtură. Era baba Sorica, da singură. Şădea pe buturuga mâncată de care şi căsca. Căsca să-i cadă falca, nu alta! Şi după fiecare căscătură făcea: «Hăi! Hăi!», Uşor, domol, ca un fâşâit de pene moi.

O urmării cu privirea vreme-ndelungată. Trecu încet prin curte, prin grădină, se înapoie domol, şi, în răstimpuri, se oprea şi iar căsca. Aşa o văzui înapoindu-se de la portiţă, ieşind din tindă. Se oprea în mijlocul curţii, se uita în neştire, şi, (Jupă ce căsca, făcea: «Hăi! Hăi!».

«E singură. A murit Costan! A murit moşneagul!», mi-am zis. Şi ascultam c-un fel de teamă oftările bătrânei: «Hăi! Hăi!». Nu-mi părea să-nvăluie un regret, o durere. îmi părea că hăuitul acela vine de undeva din marginile existenţei, că însăşi firea cască, nepătrunsă de ea însăşi, neînţăleasă, zadarnică, că-i un glas de la începutul sau de la sfârşitul lumilor.

Şi atunci am simţit pustiul greu din vecini! Era ca un cer de plumb care turtea casă, şura, pe bătrână; pătrundea prin ferestrele mici, prin acoperişul de şindrilă. Părea că din casă izvorăşte pustiul. Era mohorât, rece, greu, apăsător. Mă înăbuşă. Mi-am luat geamăndanul şi am plecat.

Cu o săptămână înainte îl îngropaseră pe Costan.

19 2 4

JUPÂNEASA CLARA

În partea asta de oraş se-ndeasă una-ntr-alta casele vechi, mohorâte, înnegrite de vremi, cu zidurile groase, ca de cetate, cu ferestrele, sus, în părete, zăbrelite, cu acoperişurile înalte, grele, cu două rânduri. Porţile

puternice sunt toate prinse subt boltituri de zid; au fierăraia veche, parcă scoasă dintr-un muzeu de antichităţi. Curţile sunt de-abia cât nişte cuiburi, împrejmuite de zidurile înalte ale caselor vecine, – ziduri umede şi întunecoase, de care se razimă, de jur-împrejur, coteţe pentru pasări, lemnării înnegrite, putrede de ploi şi de anii îndelungaţi.

În partea asta de oraş uliţele sunt strâmbţe, înguste, pline de cotituri care urcă şi coboară, arătând enorme măsele stricate în pavajul de altă dată. Un miros acru, de vechi, de mucegai, pătrunde de pretutindenea, parcă se desprinde din înşişi păreţii mohorâţi, din acoperişurile de ţiglă bătucite cu negei de muşchi cenuşii.

Şi tot aşa, când prin ferestrele deschise se zăreşte un cap de jupânească bătrână, pare o arătare din vremuri de mult trecute, cu căiţa neagră pe părul de argint, cu obrajii zbârciţi, cu ochelarii lăbărţaţi pe nasul ascuţit, învelită în şal până subt urechile mari şi uscate.

Dar la o cotitură de uliţă întri, pe subt o largă boltitură de zid, într-o curte mare, în formă de paralelogram, pietruită cu bolovani din râuleţul de munte, ce curge învolburat la marginea oraşului, – odată cetate întărită cu ziduri groase.

Pe subt boltitura cu răsunet adânc, şi care sprijină pe umeri două caturi, trec adeseori, căruţe din satele româneşti de prin împrejurimi, hurducându-se de pietriş şi lăsând în urmă miros de fân proaspăt cosit, de otavă, de lucernă verde. Vreun bulgăraş de copil, cu obrajii roşii, saltă pe fân îşi priveşte mirat, cu capul răsturnat pe spate, boltitura sură de deasupra. Alţii, care au mai trecut pe-aici, sunt cu ochii la cai, să nu se sperie de răsunetul gangului.

Vin oamenii, în zilele de târg, de două ori pe săptămână, dar nu-i zi să nu intre. În curte şase, zece căruţe. Câte năcazuri nu-i aduce pe oameni la oraş? Iar

aici e vestita crâşmă a lui Iohan Rot, eu vinuri ca uleiul, cu rachiuri cumu-i catranul, dar mai ales cu curtea largă, cu iesle subt acoperiş, pentru cai, cu fânţână în curte.

Oricând întri în curtea birtului, de dimineaţă şi până sara, dai de căruţe, de cai care ronţăie nutreţul.

plini de coamă lungă şi aspră, fâşâind din cozile mari. Sunt tot căluţi de munte, ai românaşilor din satele din jur.

În căruţe, cuibăriţi în fân, ori şezând pe lădiţele de lemn, nu arareori vezi, lângă băieţaşii care-au rămas de pază, vreun fecioraş mai răsărit, îmbrăcat nemţeşte, în cap cu şapcă de şcolar. Se hârjonesc şi râd, în vreme ce dinţii lor albi muşcă merele aurii, scoase din traista adusă de-acasă.

Curtea asta e căutată de căruţele românaşilor de la sate nu numai pentru hodina bună a cailor, pentru rachiul tare şi vinul de foc al crâşmarului, Iohan Rot, ci şi pentru că, la etaj, locuieşte jupâneasa Clara, vestită gazdă de elevi de şcoală. La etaj are două camere largi, pline de paturi ca de spital, toate înflorite cu scoarţe româneşti, şi care fac o continuă variaţie de la an la an, după cum unii din elevi pleacă, ori vin alţii noi. Şi veneau în fiecare an, fiindcă dumneaei nu ţinea elevi de la clasa cincea în sus.

Etajul e tivit de-a lungul c-un gang deschis, podit cu scânduri mâncate, subţiate de atâta umblet. Şi când şcolarii sunt acasă şi se aude răsunetul boltiturii, băieţii năvălesc în gang şi se uită înfiguraţi în curte: nu cumva a venit cineva de-ai lor, sau de la ei din sat?

Jupâneasa Clara e văduvă, de treizeci şi cinci de ani, şi tot de-atunci ţine şcolari în gazdă. E, de peste trei decenii, cel mai ieftin cvartir din întreg oraşul. Şi cum ţăranii noştri aleargă după ieftinătate, jupâneasa Clara nu s-a pomenit cu altă naţie la ea în gazdă.

Dar nu numai plata în bani e mică; jupâneasa Clara aduce şi altă înlesnire părinţilor şi copiilor: pentru nimica toată le face fierturi şi zămuri, le frige cartaboşii şi

cârnaţii. Părinţii îi aduc făină, fasole, carne de porc afumată, iar jupâneasa e meşteră în gătitui bucatelor.

Jupâneasa Clara a rămas numai cu un copil, dar l-a crescut tot prin Ţara Nemţească. Pe-acolo s-a şi aşezat, însurându-se cu fata unui fabricant de bere, a cărei «poză», ca şi a băiatului, jupâneasa o arăta oricărui nou-venit la ea în gazdă.

Să tot fi trecut de 60 de ani, după anii văduviei, dar o vârstă nu-i puteai da. De ani de zile, toată lumea o cunoştea aşa cum e acum: cu căiţă neagră în cap, cu o haină sură, mohorâtă, ferfeniţită pe la poale, c-un obraz mic, veşnic aprins, cu ochii de cicoare ştearsă, cu privirea blândă, cu mâinile roşii de-atâta spălat şi de-atâta dereticat prin casă.

Veşnic după trebi şi iute ca piperul, mică de statură şi uscată ca o scândură.

Numai un ceas de hodină avea pe zi: sara, după cină, când băieţii se-aşezau cu cărţile deschise în jurul meselor; după ce aşternea paturile, jupâneasa Clara îşi lua gazeta nemţească la care era abonată, îşi petrecea ochelarii pe după urechi şi, ţinând tiparul departe, se cufunda în citit, începând cu primul articol, până la „ultima informaţie. Şcolarii, de obicei, erau liniştiţi în ceasul acesta de după cină; Dar chiar dacă dintr-o vorbă a vreunuia se spărgearâsul, se aprindea lărmălaia, jupâneasa Clara nu-i auzea. Era adâncită în citit, şi de ridica uneori ochii, se vedea bine că nu-nţelege ce se petrece în jurul său.

Rar, în câte-o după-amiază de duminică, scobora scările de lemn şi stătea de poveşti cu crâşmăriţa. Nu se-mpăcau. Nevasta burtosului Iohan Rot era o femeie veninoasă, care nu mai încăpea de băieţii jupânesei Clara. Nu intrau o dată în vorbă să nu-i spuie: «Mânzii dumitale». Se plângea de răul lor, de larma ce arde sus pe coridor, de alergările lor prin curte, cu care-i sperie găinile, şi mai ales puii proaspăt cumpăraţi.

— Nu-ţi ţii în frâu deloc mânzii dumitale. Ruinează casa. O să vezi dumneata că într-o bună zi proprietarul te va pune în uliţă, cu ei cu tot.

Şi birtaşul era chiriaş. Altfel, dacă ar fi atârnat de crâşmăriţă, de mult ar fi dat-o afară pe jupâneasa Clara.

Dar mai ştii! Judecând după veşnicul răspuns al jupânesei, s-ar părea că nu. Clara îi răspundea întotdeauna cu blândeţe:

— Mai iartă-i şi dumneata! Parcă numai eu câştig de pe urma lor? Dar părinţii lor, când vin aici, din crâşma mea beau?

Se scula şi plecă.

Nici ea nu mai putea socoti câte rânduri de elevi s-au perindat prin casa ei până la clasa patra. Mai mult nu-i ţinea. Aşa începuse de când a rămas văduvă tânără, cu gândul la răposatul, iar mai târziu s-a obişnuit cu lumea asta măruntă. Când părinţii stăruiau să le mai ţie odrasla, deşi trecea în clasa a cincea, jupâneasa Clara, care vorbea şi acum stricat româneşte.

— No, le, nu se poate! Nu mai răzbim cu el!

— Cum să nu răzbeşti, jupânească? E băiatul bun şi ascultător, stăruia omul.

— Ie, cine-i bun! Dar de-acum chintă cocoşeşte, răspundea jupâneasa, făcând aluzie la schimbarea vocii băiatului.

— Dau mai mult! Plătesc mai mult, jupâneasa Claro. Se şi cuvine, căci băiatul e mai mărişor.

— Nu, nu se poate. Nu răzbim cu el. Suie în cap acum!

Şi ea arăta cu degetul sus, la căiţa neagră. Omul trebuia să-şi vadă de altă gazdă. Dar numai la început se petrecuse schimbul acesta de vorbe între părinţi şi jupânească. De un şir întreg de ani toţi românaşii cu copii de şcoală cunoşteau legea: când «studenţii» lor terminau clasa a patra, ştiau că trebuie să le caute alt adăpost

Şi chiar era vremea, dacă voiau să înveţe nemţeşte. Aici, deşi jupâneasa Clara vorbea cu ei nemţeşte, tot mai mult o rupea pe româneşte, iar copiii, între ei, în casă, pe gang, în curte, nici pomină de nemţească!

Părinţii nu se prea întristau din partea asta. Erau prea mici; ce, să se chinuie de pe-acum cu limbă străină? Ba, mulţi dintre ei glumeau cu jupâneasa Clara:

— Tot între pui de rumân, te vei trezi odată şi dumneata rumâncă, jupâneaso!

— No, le, ce se fac eu rumună?

— Şi preoteasă, nu ţi-ar sta rău!

— Bine-i aşa cum sunt.

— Bine, nu zic ba, da parcă tot ţi-ar sta mai bine să fii una de-ale noastre.

— Aveţi voi destule! zicea jupâneasa, gata să se supere.

Nu prea ştia de glumă.

De multe ori, drăcuşorii dintr-a treia, dintr-a patra liceală o scoteau din sărite.

— Dumneata de ce nu-ţi faci cruce, jupâneasa Claro? o întreba vreunul când femeia tândălea prin casă, isprăvindu-şi lucrul…

— Iac-aşa! Nu facem! răspundea dumneaei, ridicând din umerii ascuţiţi.

— D-apoi bine, saşii nu sunt creştini?

— Ba creştini!

— Da tot creştinu-şi face cruce! De pe ce sămn cunoşti pe păgân?

Jupâneasa se oprea locului şi-l privea cu cicorile ei spălăcite.

— Îl cunoşti, răspundea băiatul, că nu-şi face cruce. Cum puteţi fi creştini dumneavoastră?

— Iaca bine! răspundea gazda, pornind din nou prin odaie.

Când se-ntorcea cu faţa spre ştrengar, îi vedea pe toţi

făcându-şi cruci largi.

— Iaca, noi suntem creştini!

Gazda se oprea oţărâtă.

— Creştini! Şi tot cu draci în gură, şi suduiţi… Asta creştin?

Jupâneasa Clara îi înfunda de obicei cu răspunsul acesta. Într-adevăr, băieţii se drăcuiau, ba unii suduiau şi de lucruri sfinte, obicei adus de-acasă, din sate, unde sudalma e semn de om în putere. Şi când copilaşul poate azvârli bâta după bou, ca un om în putere, ştie şi sudui ca un om în putere.

Dar alteori ştrengarii nu se dădeau bătuţi.

— Păcatele le iartă popa, – n spovedanie, jupâneasa Clară. Da dumneavoastră n-aveţi nici spovedanie…

— Nu avem! Nu trebuie!

— Cum? Saşii nu-s păcătoşi?

— Iartă Dumnezeu, nu om.

— Dar până la Dumnezeu, ajungeţi pe mâna Necuratului. Poate nici botez n-aveţi…

Gazda lua mătura dintr-un ungheţ şi se avânta cu paşi largi după ştrengari. Toţi fugeau roată, tropotind în jurul mesei. Când vedea că nu-i poate ajunge, se oprea, răsufla din adânc şi striga:

— La carte, mişelilor! Unu, doi, trei!

Dar conversaţia obişnuită între gazdă şi băieţi era felul mâncărilor de fiece zi. Ce să le fiarbă-n ziua următoare? Jupâneasa era bună la inimă, îi erau dragi copiii, dar mai ales îi plăcea să-i vadă că mănâncă cu poftă. Sfătuia îndelung cu ei, şi nu-i părea o pierdere de vreme. Nu se supăra nici când vreun ştrengar de copil propunea, în glumă, o mâncare despre care ea nu mai auzise până-n clipa aceea.

— Cum ai zis? Nu ştii, nu cunosc! zicea jupâneasa Clara cu seriozitate.

— Cum se poate, jupânească? La noi toată lumea o

mâncă!

— Se poate, dar eu nu cunosc!

— Şi ştii ce bună e? îţi lingi buzele! spunea băiatul.

— Dar cum se face? întreba Clara.

Şcolarul începea să-nşire nume de felurite buruieni, punea făină, unsoare, oţăt şi tot ce-i trecea prin cap, până când întreagă ceata copiilor izbucnea în râs argintiu. Gazda nu se supăra, dar nu-i mai întreba ce să le facă de mâncare, şi a doua zi fierbea ce credea ea că-i bun.

Discuţii mai înfocate între elevi şi jupâneasa Clara începură numai după izbucnirea războiului. Nu avea acum prea mulţi în gazdă. Două paturi de fier le scosese din casă. Dar care erau se nimeriseră nişte băieţi drăcoşi, de-i făceau numai zile fripte.

Jupâneasa Clara citea zi de zi, ca şi-n trecut, dar cu patimă tot mai mare, gazeta nemţească. Cumpărase o păreche nouă de ochelari; cu cei vechi nu mai vedea bine. Şi după ce citea ştirile de pe front, cu biruinţele nemţilor şi ale austriecilor, nu se putea răbda să nu le spuie copiilor, aplecaţi deasupra cărţilor de şcoală, sau scârţâind în caiete:

— fără bătut la Franţa, iară bătut la ruşi.

— Cine, jupânească Clară? întreba vreunul, ridicând ochii din carte.

— Cine? Germania bătut! Hindenburg bătut! Ala gheneral!

— Dar cum de i-a bătut pe ruşi, când ei au trecut Canpaţii?! se mira un altul.

Jupâneasa nu era tare în geografie.

— Nu trecut! Ala necat! Toţi necat. Pe muscal băgat Hindenburg în mţorile.

— Da, răspundea repede altul, însă a venit un mare general rus şi, în fruntea altei armate, a trecut prin Galiţia şi-a intrat în Ungaria. Gazeta dumitale nu spune nimic?

— Nu! clătina din cap gazda.

— A noastră spune! Vezi că a dumitale nu spune decât minciuni?

Bătrânica se oţăra, sta gata să plângă şi nu se liniştea până nu se cobora la crâşmăriţă, s-o întrebe. Uneori, nici crâşmăriţă nu putea descurca lucrurile. Frontul de luptă, cu ţările prin care trecea, depăşea cunoştinţele lor de geografie. Dar alteori, după sfat îndelungat, se lămureau. Băieţii îi spuneau câteodată lucruri adevărate, dar care se petrecuseră cu o jumătate de an, cu un an mai nainte.

De la-nceputul războiului, din pricina încurcăturilor în care o aduceau răspunsurile elevilor, venea tot mai des pe la crâşmăriţă, se împrietenise cu ea şi vorbeau aprins despre biruinţele germanilor.

Intrase şi România în război, şi jupâneasa nu-şi dădea sama de răul ce li-l face puilor de românaş spunându-le în toate sările biruinţele germanilor în Ţară. împreună cu crâşmăriţă, erau acum şi mai aprinse. În birt veneau soldaţi, ofiţeri germani care îşi povesteau isprăvile. Iar jupâneasa se ducea în locuinţa ei şi le dădea drumul între copii ca unor alice reci, care îi nimerea drept în inimă.

Copiii, la rândul lor, nu se lăsau nerăzbunaţi. Zi de zi veneau de la şcoală cu traistele pline de ştiri fantastice despre prăpădul armatelor germane şi austriece. Aduceau ziare româneşti, câte mai puteau găsi, de multe ori citeau săptămâni de-a rândul, din aceleaşi galete, ştiri ce-o îngrozeau pe jupâneasă.

Gazda înlemnea, uitându-se cu priviri de buhă, ţintă, la copii. Apoi cobora, alergând pe scările de lemn. la crâşmăriţă.

Într-o zi, prin toamna lui 1918, copiii veniră de la şcoală cu o ştire grozavă.

— E gata cu nemţii dumitale, jupâneaso! zise unul, cu seriozitate şi încruntat. E gata cu Hindenburg!

Jupâneasa nălbi din ochi.

— A murit? Nu se poate! Ăla nu moare.

— N-a murit, dar e ceva şi mai rău, zise alt băiat, desfăşurând o gazetă. Uite-aici!

Degetul lui apăsa pe nişte litere mari.

Gazda se-aplecă îngrozită. Citi, silabisind mereu:

— Mississippi! Ei, ce-i asta Misipi?

— Mississippi, jupâneasă dragă, nu Misipi.

— Şi ce-i asta?

— Ăsta-i un general romiân, care s-a ridicat deasupra lui Hindenburg pe cât se ridică turnul de la biserica săsească deasupra bisericii rumâneşti.

Gazda iar nălbi din ochi.

— Toate gazetele-s pline de isprăvile lui. îl bate pe Hindenburg de-l zvântă, şi fug de dinaintea lui nemţii din ţara rumânească, claie peste grămadă, mâncând pământul.

— La noi nu scrie! şuieră jupâneasa.

— Vezi bine că nu! Dar ia să-ntrebi pe orice rumân care ceteşte gazete rumâneşti.

Moartă de spaimă, jupâneasa se năpusti, pe scări, la crâşmăriţă. Nu ştia nici crâşmăriţă nimic de generalul cel mare care-l bate pe Hindenburg. Jupâneasa Clara îşi aduse aminte că-l cunoaşte pe unul din preoţii români ai oraşului. El trebuia să ştie! Nu mai putea rămâne cu moartea în suflet. Se duse aţă la el.

Preotul râse cu lacrămi.

— Ştrengarii de băieţi! zise el. E un râu în America, doamnă, nu-i general. Bară-i pustia de copii! Da ce te potriveşti dumneata copiilor?

Bătrâna se-ntoarse mai liniştită. Dar se frământă multă vreme până să adoarmă în noaptea aceea. îşi zicea: «Dar dacă popa e cu minte şi nu vrea să spuie?».

Iar când, peste trei luni, armatele germane erau în retragere prin Ardeal, şi căruţele din curtea birtului erau împodobite toate cu steaguri tricolore româneşti, jupâneasa Clara ar fi jurat că dreptate avuseseră copiii, şi

că preotul i-a ascuns adevărul.

Supărarea îi trecu însă curând. Îndată ce se sfârşi războiul şi se potoliră vremurile, ea reintră în hogaşul vieţii de muncă de dinainte de război. Ţinea şi acum şcolari români în gazdă, tot băieţi până la a cincea, le făcea de mâncare, aşternea paturile, iar sara îşi citea liniştită gazeta nemţească, la care era abonată, de la primul articol până la ultima informaţie.

19 2 5

FRĂMÂNTĂRI

Trudit de drumul îndelungat, – şase ceasuri cu căruţa, – abia mă cuibării în colţul unui compartiment, că şi aţipii. Erau puţini călători în trenul acela, iar în compartimentul meu, nimeni. Nu m-am gândit c-ar putea fi primejdios s-adorm singur fiind. Ce să-mi fure? Iar năcazurile care mă aduceau în capitală le frământasem până la saturaţie în cele şase ore de drum cu căruţa. Cât ce ieşisem din curte, se ridicase un stol de pasări nevăzute şi se ţinuse după mine tot drumul, fâlfâindu-mi deasupra, pătrunzându-mi sufletul cu adierile îngheţate ce se desprindeau din foşnetul aripilor. Mă gândesc de multe ori că pasările mitologice, cu cioc şi gheare de fier, care urmăreau pe oameni, n-au putut fi decât personificarea gândurilor chinuitoare, a remuşcărilor mai ales.

Puternic trebuie. să fie cine poate porunci gândurilor să tacă, şi e ascultat! De obicei numai oboseala trupului e leacul lor.

Nu ştiu cât voi fi stat aţipit, ori voi fi dormit, când mi se păru că aud şoapte în compartiment. Deschid pe furiş ochii: în faţa mea, doi oameni bine cunoscuţi continuau o conversaţie care părea începută de mult. Din când în când mă spionau cu privirea: mă recunoscuseră şi ei. Dar, convinşi că dormeam, îşi înălţau tot mai tare glasurile, până când începură să vorbească nestânjeniţi.

Mă chinuii să adorm din nou; capul îmi era greu, mă

dureau toate oasele. O frântură de gând, din cele care mă urmăriseră tot drumul, se trezi în golul din creieri şi începu să crească, cum creşte flacăra unei luminiţe abia aprinse într-o odaie întunecată. Da, începui să mă gândesc: «Robi trupului suntem, pentru nevoile lui ne zbuciumăm o viaţă întreagă! Pentru un adăpost de zi şi de noapte, pentru hrană, pentru îmbrăcăminte, nu ajungem să ne mai gândim şi la lipsurile spiritului. Pe ce tron împărătesc ar străluci azi spiritul cu puterile lui dacă omul ar fi avut vreme să stea de vorbă cu el, să-i încerce zborul?! Şi nu-i o nedreptate să ne înhămăm o viaţă întreagă în slujba părţii de pământ pe care o lăsăm în pământ, iar de spirit, care trece pragul cel trist, să nu avem vreme să ne îngrijim decât clipe sau ceasuri?…»

Frântură de gând învie, crescu, era gata să-mi aprindă iarăşi capul. îmi frecai fruntea, mă întorşii pe canapea şi poruncii gândurilor să tacă. Dar în loc să mă asculte, mă trezii din nou cu întreaga realitate deschisă înaintea mea, ca o carte cu tiparul limpede. Grele nevoi materiale mă puseseră pe drum, şi ele creşteau îngrozitor la cântar prin neputinţa, prin nedibăcia mea de-a putea afla o punte de salvare. Cred că propria slăbiciune, conştientă, deşi nu mărturisită, mă făcu să mă ridic cu gândul până la abstracţii filosofice, cum aveam obiceiul de câte ori eram strâns ca-n cleşte de năcazuri. De altfel, cred că eu nu sunt o excepţie şi că toţi cei ce se pierd în consideraţii filosofice sunt nişte neputincioşi în faţa vieţii. După crezul meu, lipsa simţului practic e întâia condiţie pentru a putea ajunge gânditor… Câtă vreme ştii cum să prinzi lucrurile şi să răzbeşti în viaţă, n-ai nevoie de nicio filosofie, şi nici vreme. Viaţa e acţiune, nu meditare, şi în fiecare clipă îţi deschide portiţa unui acinou, nu a unui gând nou.

Am făcut aceste reflecţii şi pe drumul până la gară, cercând să-mi alung gândurile chinuitoare prin dispreţul

ce voiam să mi-l arăt mie însumi, omului lipsit de simţul practic al vieţii. Mi le făceam şi acum, încercând să aţipesc. Aveam nevoie arzătoare de câteva mii de lei, şi nu ştiam de unde să le iau. Aveam nevoie de ele nu pentru mine, ci pentru o rudenie ajunsă în strâmtoare. Mă cunoşti, celibatar cum sunt, – atât-ar mai fi lipsit, să mă însor, aşa neajutorat, să ţin o familie în muncile iadului, – nu-mi trăbă mare lucru s-o pot încurca de pe o zi pe alta.

Zadarnic încercai să adorm. Cei doi cunoscuţi vorbeau acum nestânjeniţi. Dar nu cuvintele lor mă opreau să aţipesc. Deşi îi zărisem numai în treacăt, cu coada ochiului, totuşi nu-mi puteam lua gândul de la ei. Erau doi oameni bine îmbrăcaţi, bine hrăniţi, şi un fel de mulţămire uleioasă le inunda obrajii mari. Se schimbaseră de când nu-i mai văzusem, deşi de recunoscut i-am recunoscut numaidecât. Şi mulţămirea ce le era întipărită pe faţă mă neliniştea, mă făcea să mă gândesc mereu la ei.

Mă învârtii pe spate, cu un gând hotărât: să le văd geamăndanele. De unde dracu’ îmi răsărise gândul ăsta stupid? Dar nu mă putui împotrivi şi mă uitai în compartiment. Avui o satisfacţie: da, fiecare avea câte două geamăndane de piele groasă, cu închizători de alamă. Odihneau solemn în plasă, şi, din clipirea alămii, mi se păru că se uită la mine cu ochi batjo Văzui şi două paltoane blănite, balansându-se încet, cu tact, la zguduiturile vagonului; din ele se desprindea un aer de măreţie, care părea că nu voieşte în ruptul capului să se apropie de mine, temându-se ca de o profanare. Şi mai văzui o umbrelă care-şi arăta numai mânerul de os fin, ieşind din sacul strâns: îmi păru deosebit de impunătoare, ca o sabie de mareşal în teaca ei, sau aşa ceva. Iar un baston negru, cu capătul de argint, nu-mi pot închipui de ce-mi făcu impresia unei javre scumpe, vii, gata să mă latre.

Într-o clipă îmi veni în minte cufăraşul meu jerpelit, – îl port de douăzeci de ani, – şi pe când mă gândeam cât o fi

de ruşinat în faţa celor patru geamăndane de piele, în compartiment se auzi un râs gutural, scurt, strident. Cei doi conteniră să povestească, mă priviră, dar, încredinţaţi că râdeam prin somn, îşi continuară conversâţia.

Mă răsucii din nou cu faţa la părete. Bietul cufăraş! Ştiu că îndură chinuri drăceşti acolo sus! Ce?! Eram nebun?! N-aveam alt lucru decât să mă gândesc la cei doi cunoscuţi şi să-mi alung somnul? Dar nu mă puteam opri. Îi cunoşteam bine pe amândoi. Şi abia-mi putui stăpâni râsul când îi caracterizai, aşa cum îi ştiam: doi pârliţi. Da, mai pârliţi ca mine, iar din partea învăţăturii, nu mă ajungeau nici pe departe: un dascăl şi un notar. Da, pretine Petre, un dascăl şi un notar! Doi pârliţi! Cu cel dintâi mi s-au încrucişat adeseori cărările: avea un baston de corn luciu, şi în loc de geamăndan de piele cu-nchizători de alamă, când mergea la oraş, îşi aducea târgaşul în desagi, ca tot omul. Cel de al doilea, notarul, în vremea răscoalei fugise din sat, şi oamenii ar fi vrut să-l judece.

Ce spui tu? îi pizmuiam? Te-nşăli, pretine! Nu-i pizmuiam, dar îmi păreau ridicoli aşa împopoţonaţi, aşa graşi, şi cu mulţămirea aceea uleioasă pe faţă. Da, acesta e cuvântul: ridicoli. Sunt încredinţat că din pricina asta îmi venea mereu să râd.

Adevărat că râsul pe care abia mi-l stăpâneam nu era un râs uşor, un râs vesel, de satisfacţie. Era în el ceva acru. Ce mai ştii, poate să ai şi tu dreptate! Poate că-i pizmuiam pentru norocul lor de-acum. Mai ales că eu mă dădeam cu capul de păreţi pentru câteva mii de lei, avere pe care ei o aveau înzecită în paltoanele blănite şi în cuferele de piele groasă, cu încuietori de alamă.

Trenul alerga năuc în noapte. Începui, în gând, să bat un tact după cadenţa zgomotului monstrului de fier, să număr de la o cadenţă până la alta, să înfiripez melodii după aceeaşi cadenţă. Voiam s-adorm.

Dar înfăţişarea aceasta nouă a vechilor mei cunoscuţi

mă sfredelea în suflet ca un sfredel înroşit în foc. Ce aveam eu cu ei? Lumea-i largă, încăpem în ea cu toţi – şi buni, şi răi, şi cinstiţi, şi necinstiţi…

Cum?! îi credeam şi răi şi necinstiţi? Iată că gândurile mele merseseră chiar mai departe decât mi se păruse mie! Cu ce drept îi judecam? Ce ştiam eu despre viaţa lor, de munca lor, de felul cum au ajuns la bani?

Începui, dragă pretine, să mă dispreţuiesc din nou. îmi ziceam: «Neputinţa ta de-a răzbi prin viaţă te orbeşte… Judeci pătimaş! Ei sunt de vină că tu eşti lipsit de simţul practic al vieţii?»

Dar zadarnic încercam să nu-i judec! Aveam puternic şi hotărât sentimentul că nu mă revolt pentru situaţia mea, ci pentru ceva cu mult mai însămnat. îmi ziceam: «Iată rădăcina tuturor relelor din lume – greutăţile vieţii nu se-agaţă de cei care n-au nevoie de spirit pentru a trăi, iar cei care au puteri sufleteşti nu sunt lăsaţi să le desăvârşească, nici să le trăiască, fiind striviţi sub necesitatea mizeră de a-şi susţine viaţa trupească. O rea împărţire, iată izvorul răului.»

Şi, iată, aşa, din bun senin, simţii o arzătoare dorinţă de-a fi în locul lor. Mai mult: îmi ziceam că eu, sau unul ca mine ar trebui să fie în locul lor. Să nu mai aibă nicio grijă, să poată zbura în împărăţia gândirii, a sentimentului, a frumosului. îmi ziceam că nu ar fi decât o restabilire a ordinii adevărate din lume, a ordinii etice. Ce folos au cei doi, – care la intelect şi inimă au rămas tot. doi pârliţi, – de belşugul ce li se vede pe faţă? Se simte din vocea gravă, din felul cum şăd pe canapea ce folos au de belşugul lor? Se vor îngrăşa mereu, şi-atât! Pe când eu! M-aş întoarce de la prima staţie, aş da miişoarele rudeniei care mă aşteaptă înfrigurată, şi apoi, liniştit, într-o împărătească pace, mi-aş da zbor gândurilor. Da, eu aş duce o viaţă superior intelectuală, pe când ei tot nişte brute vor rămânea!…

Brute? Da! Mi-aduc aminte, pretine, că chiar

cuvântul acesta l-am rostit în gând. Era limpede acum, nu numai că-i pizmuiesc, dar că-i duşmănesc.

Avui atunci o tresărire de conştiinţă. Şi dacă i-am nedreptăţit pe ei, n-am rămas dator nici faţă de mine însumi. «Josnică speţă de om», mi-am zis, şi strânsei pleoapele, hotărât s-adorm. îmi dădui sama că toată pornirea împotriva celor doi cunoscuţi izvora din năcazul meu de-a nu avea la îndemână miişoarele acelea de lei. «Iată cum se schimbă omul într-o fiară», mi-am zis, în vreme ce îmi îndesam vârtos capul în catifeaua canapelei.

Dar, ciudat, acum gândul se opri, auzul mi se deşteptă chinuitor. Câtă vreme eram vânzolit de frământările gândurilor, nu mă interesă conversaţia dintre cei doi, n-am prins nici un singur cuvânt lămurit. Acum fiecare silabă îmi picura sonor în urechi. Nu-mi mai aminteam să fi auzit ceva aşa de clar din vremea copilăriei, când ascultam cum picură din streaşină picurii grei, ca nişte alice de sticlă, în bălţile tulburi de jos. Trebuia s-ascult.

Cei doi cunoscuţi tocmai se îmbiau.

— Ai coniac?

— Da. E o calitate superioară. Pofteşti?

— Nu, mersi! Am aici vin vechi. Ulei, nu alta! Obişnuiesc la drum, mai bucuros, vin.

— E din via dumitale?

— Aş! De unde! E vin de cincisprezece ani. Eu abia de cinci ani culeg. Când o s-ajungă al meu de cincisprezece ani, o să-l taie pe-ăsta!

— Adevărat! E o vie vestită. Mulţi au umblat după ea. Ai avut noroc!

— Ce noroc? Cinci sute de mii de lei e noroc?

— Între fraţi, a fost vrednică de zece ori atâta! Al dracului baron! Numai viţă aleasă! Ştiau ei cum se trăieşte bine!

— Eu zic că am cumpărat-o scump, deşi nu-s numai

cele cinci sute de mii. Hm! a trebuit să mai dau.

Se împăcară să guste unul din beutura celuilalt. Lăudară beuturile, şi cel cu coniacul se dădu bătut. Din sticla cu vin închinau mereu, după vechea datină.

Vorba li se aprinse.

— Cu casa cum stai? Ai făcut târgul?

— Încă nu. Mai aştept. O să mai crească la preţ.

— Am auzit că ţi-au dat un milion, ce mai aştepţi?

— Aştept unul şi jumătate!

— Şi ce, crezi că vine?

— Tot atât de sigur cum sigură e moartea.

— Eu, drept să-ţi spun, anul acesta n-am putut face mare ispravă. Ploile multe din vară au fost dezastruoase pentru recoltă.

Dascălul vorbi aşa, şi cu greu îmi putui stăpâni râsul: «Dezastruoase pentru recoltă», şi o viaţă întreagă spusese: «S-o stricat semănăturile»!

— Eşti în regulă cu moşia? Ai toate formele?

— Toate.

— Trei sute cinzeci de iugăre?

— Atât!

— Cu preţul de expropriere?

— Cu!

— Atunci, mai pot veni şi alte veri ploioase. Cu cât se vinde iugărul la voi acum?

— Treizeci, treizeci şi cinci de mii!

— Bun preţ!

— Dă-i vatra Murăşului, ce crezi?!

— Bune proptele ai avut, n-am ce zice!

— Nu mă pot plânge! Dar fără preasfinţitul, tot rămâneam în baltă. Mare lucru să ai un om cu greutate în ziua de azi! Ştii, la centru, când pică vreo bucăţică grasă, se bat ca cânii. Toţi vor s-o apuce. Ori te storc ca-n teasc.

— De, nu ne putem plânge. Alergi în dreapta, alergi în stânga, tot te-alegi cu ceva. În doi ani cred că o să mă

pun în rând. Copila am asigurat-o! Ştiu că nu va mai trece prin ce-am trecut eu.

— A, ţi-i uşor ţie, tu ai pentru cine alerga! Aşa mai înţăleg şi eu. Pentru ca să poţi pune ceva deoparte, – ascultă-mă pe mine, – trăbă să ai tihnă şi mângâiere acasă. Eu…

Auzii un oftat greu. De când îl ascultam, mă liniştisem cu desăvârşire. Nu-i mai pizmuiam, numai râsul mă umfla câteodată, încât abia-l mai stăpâneam. Dar nu mai era râsul rău de mai nainte. Era un râs uşor, luminos, binefăcător.

— Ei, dumneata! Ce-i cu dumneata?

— Parcă nu ştii?

— Auzisem ceva. Credeam că-s numa vorbe.

— Nu, din nenorocire, e adevărat.

— Cum? Divorţaţi?

— Divorţăm!

— La vârsta asta, n-aş sfătui pe nimeni!

— Zadarnic! N-am încătrău. Nu ne mai înţălegem! Nu ne mai potrivim! închipuie-ţi, nu se poate *aclimatiza*! Ca o gâscă! Mă face de râs în societate. Se-mbracă îngrozitor. Nu poate, m-am convins, să-şi *cizeleze manierele*. Am dus-o prin Bucureşti, am purtat-o prin Cluj. Zadarnic! N-are simţ, n-are înclinările de lipsă.

— Hm! Am mai auzit şi noi câte ceva!

— Ei vezi? Până acolo! în alt corn de ţară. Cum ştii, am şi eu legături acum. Vine deputatul, vine ministrul… Unde să tragă într-un orăşel ca al nostru? Eu am casă frumoasă, cu tot conf*ortul. Pe* mine mă cunosc, la mine trag. Şi nu mai pot suporta! Dă în gropi de nătângă ce-i! Aşa, mi se duce dracului tot cred*itul.*

— Hm! Ai dreptate! Ai dreptate! Totuşi, eu m-aş mai gândi.

— Nu! Am hotărât! M-am gândit destul! Dau divorţ!

— Numai cât nu cred să fie aşa de uşor. Ea se-

nvoieşte?

— Se-nţălege că se-nvoieşte! Ce-ar putea face? Apoi, îi dau o rentă după care poate trăi din belşug. Cum vezi, ne despărţim în condiţii onorabile.

Ghiavolul râsului nu-mi mai dădea pace. Mă-necai de câteva ori, mă mişcai pe canapea, mormăind ca în somn, dar, deodată, fără să mă pot stăpâni, izbucnii într-un hohot de râs care-i încremeni pe cei doi cunoscuţi. Mă ridicai de pe canapea şi, râzând în hohote, ieşii pe coridor.

Conductorul, în trecere, se uită la mine cu înţăles. Era după culesul viilor, şi, de bună seamă, credea că-s plin de tulburel…

Dar deodată am contenit din râs: mă cuprinse un adânc simţământ de silă faţă de cei doi din compartiment, faţă de întreaga prostie din lumea asta. Iar pe mine mă simţeam plutind deasupra acestei nimicnicii. Dar nu eram vesel, nu eram mulţămit. Dimpotrivă. Ceva amar îmi umplea întreaga fiinţă.

Şi până azi mă întreb, pretine, ce mi-a putut părea mie aşa de ridicol în conversaţia celor doi cunoscuţi, încât să nu-mi pot stăpâni râsul?

Spui că asta vine din burlăcia mea, din traiul meu singuratec? Nu cred! Vine din aplicarea spre filosofare. Iar meteahna asta se leagă de tot omul care n-are simţul practic al vieţii, care, neştiind trăi viaţa, şi-o mistuieşte în gânduri şi vedenii.

19 2 5

SOLIA DE LA MIAZĂZI

Peste noapte cerul s-a înnorat, s-a acoperit cu un văl des, cenuşiu, gros, uniform, din zări în zări. Vântul ce bătuse de două zile, aspru, pişcător, rupând în răstimpuri nourii ce călătoreau greoi în înălţimi, lăsând să lumineze soarele cu dinţi, se potolise.

Când, la crăpatul zorilor, Ioniţă ieşi încet pe uşa tinzii, să dea de mâncare boilor din grajd, simţi aer nou,

plin de umezeală, de miros de ploaie. Zăpada nu mai scârţâia subt opinci, şi Ioniţă, răsturnându-şi capul pe spate, văzu văzduhul întunecat, încremenit deasupra. Respira din adânc aerul domol, plin de mireasma nouă, şi zâmbea în neştire. O bucurie de care nu-şi dădea încă samai se grămădea în suflet.

Somnoros încă, simţindu-şi mădularele muiate ca într-o apă călduţă, căscând, se strecură încet în grădina şurii, deschise uşa de la iesle şi, de la locul ştiut, luă cu furca fânul înmiresmat şi umplu ieslea boilor.

Şi fânul mirosea altfel în dimineaţa asta. Mireasma tare, de floare uscată, cum o cunoştea din zilele de ger, se topise parcă într-o dulceaţă moale, grea.

Vorbi prieteneşte cu boii, făcu mestecături proaspete din paie şi fân şi, mormăind încet, subţirel, un cântec, intră în grajd şi se apucă de ţeselat.

Afară lumina începu să răzbească – o dimineaţă înceată, posomorâtă. Trâmbiţatul cocoşilor răsuna prelung. Din ocol, behăitul oilor cu miei avea un timbru nou, mai moale, mai cald.

Ioniţă ţesela şi cânta încet, băgând de seamă că boii răscolesc mereu fânul şi aleg mereu, mestecând c-un fel de silă. El se apropie de câteva ori de iesle, cercetă nutreţul şi văzu că nu era mai rău decât într-alte zile: aceleaşi mestecături.

După ce isprăvi, trecu în grădina şurii, luă din claie câteva furci de fân şi-l duse în grădină, risipindu-l pe zăpadă în pâlcuri dese. Zăpada se înmuiase peste noapte, se subţiase, iar pe-alocuri părea pătată de-o funingine uşoară.

Slobozi oile din ocol şi le văzu cu mirare cum aleargă de la un pâlc de fân la altul, cum răscolesc repede cu botul, aleg ceva şi trec la altul, cum, pline de un neastâmpăr nou, ridică în vânt capul şi behăiesc mereu, şi cum se risipesc necurmat prin grădină. Le aduna, dar iar

se risipeau, şi abia întru târziu se hotărâră să mănânce, bolborosind în fân, călcându-l în picioare.

Ioniţă, după ce-şi isprăvi lucrul pe-afară, intră c-un braţ de lemne în casă. Bănuia el adevărul, dar tot nu se simţi liniştit până ce nu-i spuse şi mamei sale.

— Miroasă a primăvară, Ioniţă, asta e, răspunse c-un glas de alintare mama. Să n-ai nicio grijă I Nici boii, nici oile n-au nimic. Dar de-acum simţesc colţul ierbii sub zăpadă. De-acum a venit vremea otăvii.

— Să le dau de azi?

— Oilor să le presari câteva fire. Celor cu miei le dai de mult, dar acum aşteaptă şi celelalte. Pentru. boi, ştii ce ţi-am spus: să aibă deoparte porţia lor pentru vremea plugului.

Ioniţă simţi un val de căldură la inimă: să fie aşa de aproape vremea aratului? Cât vezi cu ochii – zăpadă: ieri bătea încă vânt de iarnă, şi Ioniţă îşi îndesa căciula pe urechi. Da, simţise el de dimineaţă schimbarea, dar nu cuteza să se gândească mai departe. Vor trebui poate săptămâni până să se topească zăpada, până să poată ieşi cu plugul.

Îmbujorat la faţă, privi încântat la mamă-sa.

— Crezi că vom putea ieşi peste câteva zile la arat?

— Aşa mi se pare. Iarna asta a ţinut mult, Ioniţă, şi se poate ca-n câteva zile, de s-a porni vântul de la miazăzi, să înnegrească costişele din feţie. Şi-mi pare mie că vântul acela va veni curând. Sus, în văzduh, a şi sosit. El a adus vântul fumuriu ce împânzeşte cerul. Se pare că s-a luptat cu străşnicie, colo sus, cu vânturile de la miazănoapte. Dar a biruit, că aşa-i legea lumii: toate la vremea lor.

— Da, când am ieşit azi-dimineaţă, am simţit aerul de primăvară. Ovăs punem în feţie, nu-i aşa? întrebă Ioniţă, şezând la masa pe care aburea mămăliga.

— Ovăs şi orz, Ioniţă, şi vreo două băniţi de olac.

Începură să /prânzească în tăcere.

Femeia, Marina, văduvă din anul al treilea al războiului celui mare, creştea în puteri din an în an, pe cât se-nălţa, se-nzdrăvenea şi se cuminţea Ioniţă, băiatul ei cel mai mare. Văzându-l cum se saltă, cum samănă tot mai mult cu cel răpus de-o schijă la graniţa Italiei, sufletul ei se înduioşa, şi, pe furiş, ştergea câte o lacrămă. Doamne, ce-ar fi ajuns acum gospodăria lor, dacă trăia şi bărbatul! Cum i-ar creşte ei inima să-l vadă pe Ioniţă pornind după trebi cu tată-său, ajungându-i până la piept, până la umeri, până la bărbie!

S-a zolit singură ani de zile, s-a înnegrit şi s-a uscat ca o scândură în bătaia vânturilor, în arşiţa soarelui, ţinând pretutindenea locul bărbatului. Abia de vreo doi ani, de când s-a săltat Ioniţă, încep să i se mai ascundă crăpăturile mâinilor şi să i se albească din nou pieliţa obrajilor.

Marina, prânzind, se uita din când în când la Ioniţă cel cufundat în gânduri şi, nevăzută, cu fruntea luminoasă, îşi ştergea o lacrămă.

Deodată, uitându-se prin geamul mic, Ioniţă zări în curte, lângă gard, o găină cu penele răscolite. Se sculă de la masă, îşi lipi faţa de geam şi, după puţină cercetare, şi-o întoarse luminoasă spre mamă-sa.

— Ai avut dreptate! A-nceput să bată vântul de la miazăzi. De acum ştiu ce am de făcut!

El zâmbi, mângâie uşor obrajii mamei, îşi luă căciula de pe laviţă, o aruncă după pernele patului mare, îşi luă pălăria din cuier, o puse pe-o ureche şi ieşi în curte.

Marina, cât ce rămase singură, izbucni în plâns. Niciodată nu i s-a părut mai mare asemănarea dintre Ioniţă şi tatăl lui. Şi după ce-l plânse un răstimp pe cel îngropat în pământ străin, murmură o rugăciune pentru odihna sufletului lui, îşi şterse lacrămile şi-şi văzu de treabă.

În curte, Ioniţă se opri mirat de cântecul nou care umplea văzduhul. Cântecul cobora parcă din înălţimi. Un

freamăt viu se ridica din zări, părea că murmurele se înmulţesc pe fiece clipă. Vântul de la miazăzi vâjâia în crengile negre ale merilor, în streaşina gardului, şi-i izbea faţa c-un răsuflet călduţ, aromat şi umed.

Întâii picuri de ploaie începură să bată rar, ici şi colo, făcându-şi culcuş rotund în zăpada ce-i sorbea cu lăcomie.

— Picură! strigă fericit Ioniţă, şi bătu din palme ca un copil.

Ştia, din alţi ani, că vântul de la miazăzi, dacă sentovărăşeşte cu ploaia, mănâncă zăpada în câteva zile.

Trecu în grădina şurii, alese oile cu miei, le dădu, în ocol, subt acoperiş, otavă, se urcă în şopron, unde avea otavă acoperită cu pale de fân, o descoperi şi cântărr mult din ochi, câtă le-a mai rămas.

Afară, cântecul de biruinţă al primăverii creştea mereu, ca o învăluire, ca o cădere depărtată de ape. Pe sub streaşina şopronului vântul năvălea des, ridica pale de fân, umplea cu mireasmă de flori uscate aerul, mângâia faţa aprinsă a lui Ioniţă şi o răcorea.

— Avem otavă destulă! zise el tare, după ce înlătură fânul care o acoperea. N-o să slăbească boii ia arat!

Se coborî din podul şopronului, aducându-şi aminte că mai are câteva restele de cioplit, de potrivit la juguri. Cercetă fiarele plugului, potângul, rotilele, cobilele din colţ, tânjala: toate erau gata de plugărit. Le pusese în bună rânduială de cu vreme.

Mulţumit, se apucă să cioplească restelele. Nu prea avea spor: se oprea răstimpuri îndelungate, gânditor, cu ochii duşi în zări. Vântul îi aducea mereu miresme proaspete, îmbătătoare. I se părea uneori că ameţeşte, şi se lăsa ca dus de-o apă lină. Se trezea din visare, cioplea din nou, şi iar se oprea. Cum îl pătrundea vâjâitul acela ce. umplea văzduhul!

Ioniţă abia isprăvi un restel şi îşi aduse aminte că, în podul casei, are o morişcă de vânt, din anul trecut. Se

ridică de pe trunchiul unde lucrase, se strecură în cămară, urcă scara şi scoborî morişca. Nime nu-l simţise.

O aripă-i era slăbănoagă. Ioniţă o întări cu icuri, într-o jumătate de ceas o repară din temelie şi o aşează în vârful porţii, unde-şi avea, încă din anul trecut, locul.

Abia o fixă, abia o lăsă din mână, şi morişca începu să se învârtească nebună, topindu-şi aripile într-o roată ameţitoare.

Ioniţă, în curte, înlemni privind morişca. Un zâmbet luminos îi inunda faţa.

Nici nu băgă de seamă când i se alăturară cei doi fraţiori mai mici. Aceia chiuiau de bucurie, şi Ioniţă nu-i auzea.

Din casă, prin geam, Marina privea pe Ioniţă. Văzu morişca, văzu bucuria copiilor şi zâmbetul celui mai mare. O lacrămă îi izvorî în gene.

— Săracul! E copil şi el încă! suspină mama.

Cei doi fraţiori îl trăgeau acum pe Ioniţă de haină.

— Bade!

— Bade!

Ioniţă îi văzu şi zâmbi din nou.

— Bade! Ne faci şi una de apă?

— Una de apă ne faci?

— Vă fac, răspunse «badea», numai să-nceapă a se topi zăpada, să curgă valea…

Şi abia atunci, dându-şi sama că-şi pierde vremea, porni spre şopron, să isprăvească restelele, iar fraţiorii ieşiră tiptil pe portiţă, în uliţă, să vadă dacă n-a început «să curgă valea».

19 27

DACTILOGRAFA

Vasile Creţu, contabilul, nu-l mai slăbea cu îndemnul:

— Trebuie să angajăm o dactilografă, domnule director. Altfel, cu toată dragostea, voi fi silit să plec. Nu-mi va fi uşor, te-asigur. M-am obişnuit aici. Dar, – trebuie

să mă-nţelegi şi dumneata, – nu mai răzbesc cu scrisorile. S-a-nmulţit grozav corespondenţa în anii din urmă. Chiar numai pentru contabilitate ar fi nevoie de un ajutor. Lucrând şi dup-amiezile, cum lucrez, tot aş mai birui dacă mi s-ar lua de pe cap corespondenţa. Aş lua cu mine registrele şi aş mai lucra şi-acasă. Da cu toate, nu mai pot! Judecă şi dumneata, ce-ar fi mai rentabil pentru bancă: să plec eu, să mai aduci pe lângă mine un contabil, ori să angajezi o dactilografă?

De trei ori pe zi îi toca la ureche motivele acestea, şi altele. Directorul, Constantin Vişan, – om trecut de 50 de ani, cu barbişon sur, cu mustaţă rătezată scurt, cu nas lung, încălecat de ochelari, – când îl auzea, lăsa condeiul pe biroul casieriei, – era şi casier, – şi privea întins, pe deasupra lentilelor, la contabil, aşteptându-l să isprăvească.

Nu-i rămânea nici el dator.

— În locul dumitale, aş şti şi eu s-argumentez aşa. Nu zic că n-ai dreptate. Dar nu putem încă, tânăre, să ne sporim personalul. Ştii bine că mijloacele nu ne permit. Înainte de război aveam doi contabili, ba, un răstimp, chiar şi casier deschilinit. Dar în criza de-acum ce vrai să facem? Banca abia ne poate plăti pe noi doi. Ce-ar zice acţionarii? Ce-ar zice consiliul de administraţie? Că ruinăm banca. Ştii bine că şi aşa abia o ţinem în dinţi. Altă dată era o întreprindere înfloritoare.

Directorul, din partea lui, aducea încă multe motive care nu-i îngăduiau să sporească personalul. Pe cel mai de căpetenie îl lăsa totdeauna la urmă:

— Şi, în sfârşit, încheia el, în ce lună ne aflăm azi? în mai, pare-mi-se! Şi, după cât îmi aduc aminte, în ianuar, consiliul ţi-a urcat salarul cu două mii de lei, chiar din motivele pe care. le-nşiri dumneata, şi chiar la cererea dumitale.

Vasile Creţu tăcea un răstimp, dar noi argumente îi

veneau în minte. Şi de câteva săptămâni, – dimineaţa, la amiază şi sara, – nu-l mai slăbea pe domnul Vişan.

Dimineaţa – un vraf de scrisori, partide care se-mbulzeau înaintea biroului său; la amiază – jumătate din muncă neisprăvită; sara – cădea de oboseală. îşi ducea mâinile la tâmple, blăstăma, şi începea iarăşi cu îndemnul.

Directorul, într-o sară, fără să-i spuie nimic, luă o parte din poştă, să o isprăvească el, acasă. îşi zicea: «Are dreptate. Se-ngrămădesc lucrările.» însă dumnealui era slab la concept şi nu putu face nici două răspunsuri. Avea şi o scriere urâtă, crăcănată. Dimineaţa, când contabilul începu iarăşi litania, întrebă:

— Şi cu cât crezi că am putea angaja o dactilografă?

— Cel puţin cu trei mii de lei.

— Trei mii?! Eşti nebun?! Dumneata ai şase, şi eu am cinci. Trei mii pentru că bate cu degetele?!

— Domnule director, nu cred să putem prinde pe una mai ieftin. Gândeşte-te şi dumneata. Aici în sat nu e niciuna. Va trebui să vie o străină. Cu ce să trăiască şi să se-mbrace? Nu ştiu eu cum se trăieşte cu şase mii?

— Dacă-i aşa, regretele mele, domnule Creţu. Cine să deie trei mii de lei lunar, treizeci şi şase de mii pe an? Dumneata ţi-ai uitat ce profit curat putem arăta noi? Dar eu cred că s-ar găsi şi cu mai puţin.

Peste câteva zile, după ce directorul vorbi cu vreo câţiva membri din direcţiune, îi zise:

— Să facem o încercare. Poate găsim. Dar, drept să-ţi spun, mi-ar plăcea dac-ar fi bărbat. Ştiu şi unii dintre tânării de azi dactilografi-a. Nu mi-ar plăcea o rochie în biroul băncii. Şi nici n-am avea unde s-o punem. Ar trebui să lucreze aici, cu noi.

Vasile Creţu se încruntă.

— Nu zic că nu sunt tânări care cunosc dactilografia. Da’ crezi că vin la noi? Să-i plăteşti în aur, şi nu stau aici. Şi cât ar cere? He-hei! Vei vedea dumneata.

— Cum să văd?

— Din concurs.

— Ce concurs?

— Da cum crezi că vom ajunge la dactilografă, ori la dactilograf, cum zici dumneata? Vom angaja prin concurs: «La banca cutare, din satul cutare, e nevoie de – puncte, puncte, – salar lunar trei mii de lei».

— Nu! Asta nu! Trei mii e prea mult. Să zicem, una mie cinci sute.

— Glumeşti, domnule director! zise contabilul, contrariat.

— Ba nu glumesc deloc. Am vorbit şi cu ceilalţi membri. Dacă vine cineva, bine, dacă nu, să fie sănătoşi!

— În cazul ăsta, vă rog să-mi primiţi demisia de pe-acum.

— Ei, fie două mii! Să punem în concurs: «Două mii, primiţi anticipative».

— Domnule director! făcu ofensat Creţu.

— Niciun ban mai mult!

— Dar n-o să se-mbie nimeni, domnule director! Dumneata, care ai la inimă viitorul şi înflorirea acestei bănci, dumneata, care-ai pus temelia ei, trebuie să vezi realitatea. Cine poate trăi azi din două mii? Iar, pe de altă parte, – şi trebuie să-ţi spun ceea ce nu ţi-am spus încă niciodată, – de la care bancă mai primim noi scrisori de mână? Nu sunt toate bătute la maşină? Mai e ceva şi numele bun în lumea asta! Prestigiul băncii, domnule director! Hai, mărturiseşte! Nu iei cu alt respect în mână o scrisoare bătută la maşină, şi cu altul una scrisă de mână? Când atât clienţii, cât şi băncile cu care lucrăm vor vedea iscălitura dumitale subt o scrisoare tipărită, altul va fi prestigiul băncii, te-asigur. Vor zice cu toţii: «Stau mai bine decât arată la bilanţ. Deştept om directorul Vişan!»

Contabilul vorbi cu înflăcărare, părând că pledează propria-i cauză. Şi, de data asta, nimeri, în fine. Faţa largă

a directorului se umplu de zâmbet.

— Fie, dar, două mii cinci sute, zise el.

— Încă cinci!

— Nu, s-a terminat!

Zâmbetul îi dispăru de pe faţă, şi Creţu înţelese că orice stăruinţă în plus e zadarnică.

Şi nu se înşela! Vişan vorbise şi de salariu cu membrii din direcţiune. El îi speriase cu cinci mii, apoi cu patru şi, în urmă, ajunsese la trei mii, sumă pe care ceilalţi o primiseră. Dar era ambiţia lui, prestigiul lui, să angajeze mai ieftin decât credeau confraţii întru supravegherea capitalului.

— Să încercăm… zise Creţu cu tristeţă.

— Dar, de se poate, vezi să fie bărbat.

— Ce s-o arăta, domnule director.

— Nu mă-mpac eu cu rochia în birou. Ce poate lucra o fată? Iată, rătăciri din ziua de azi.

— De ce-ar fi rătăciri? N-ai văzut la băncile mari de la oraş? Câte femei lucrează! Câştigă şi ele o pâne. Vezi dumneata că, în scumpetea de azi, tânării nu cutează să se mai însoare. Cum să te-nsori, cu un salar de şase mii?

— Va fi aşa cum spui, dar mie, unuia, nu-mi place rochia-n birou. Le-am văzut eu şi la băncile cele mari. Cât ce nu-i superiorul cu ochii la ele, lasă lucrul şi cochetează cu slujbaşii tânări. Ba am văzut pe una cum îşi colora unghiile după maşina de scris. Vezi, fă în aşa fel publicaţia, să vie un bărbat.

— N-o pot face decât într-o singură redactare: «dactilograf sau dactilografă». Dar îţi spun dinainte, domnule director, că bărbat nu se va prezenta, la un salar aşa de ridicol.

— Vom vedea.

— Eu ştiu de-acum.

Anunţul de concurs apăru, în sâmbăta următoare, într-o gazetă săptămânală din oraş şi în monitorul

judeţului. Termenul de prezentare fixat era de treizeci de zile.

Trecu o săptămână, trecură două – nu intră nicio cerere. În săptămâna a treia, directorul, neliniştit, zise:

— Poate e prea mică publicitatea, de-aceea nu s-arată nimeni. N-ar fi mai potrivit să publicăm încă o dată concursul, şi într-o gazetă din capitală?

Râsul batjocoritor al contabilului îi frânse repede nădejdea.

— Nu publicitatea mică-i de vină, domnule director, ci salarul! Dacă oamenii din apropiere nu se simt ademeniţi, crezi că va veni cineva din mari depărtări, să se înfunde într-o bancă sătească, pentru două mii cinci sute de lei?

Directorul vedea că Creţu avea dreptate. Şi se nelinişti şi mai tare. îi părea rău acum că nu oferise trei mii, aşa cum se înţelesese cu ceilalţi membri din direcţiune. Nu ajunsese partizan al noii angajări pentru că l-ar fi compătimit pe Creţu. Dar vedea acum că omul nu mai răzbea. Şi nu-i mai ieşea din cap ceea ce-i spusese Creţu: o corespondenţă bătută la maşină ar ridica prestigiul, numele bun al băncii. Îşi închipuia mereu numele său pus subt o coală bătută la maşină.

În săptămână a patra sosi o cerere. Cei doi slujbaşi o examinară amănunţit. Era o scrisoare de femeie, dar avea alăturate şi diferite probe dactilografiate.

Directorul fu încântat, dar nu-şi trădă însufleţirea. Mai ales că oferta era însoţită de o condiţie: «Sunt gata să mă angajez provizoriu, pe două luni, cu salariul din concurs. Dacă mă voi convinge că nu pot trăi din două mii cinci sute, institutul se obligă să mă elibereze sau să-mi mărească salariul cu cinci sute de lei.»

— Să aşteptăm. Poate mai intră vreo ofertă, zise directorul, încuind cererea cu anexele în biroul său.

Mai erau şapte zile până la termen.

Dar nu mai sosi nicio cerere, nici la o săptămână

după termen.

Contabilul stăruia să-i scrie singurei candidate să se prezinte.

— Să mai aşteptăm, răspundea domnul Vişan.

— Intrăm în ilegalitate, domnule director, zicea Creţu. În concurs scrie categoric că «cererile intrate după termen nu vor mai fi luate în considerare». Chiar de-ar mai intră vreo ofertă, n-o mai putem lua în

— Ei, aş! Parcă ne controlează cineva! mai aşteaptă puţin.

— Dar dacă se răzgândeşte şi singura petiţionară, şi-şi retrage cererea?

Directorul tresări, dar se linişti în grabă.

— Nu cred, îi zise el. Dacă afla un loc mai bun, desigur că n-ar fi răspuns la concursul nostru.

Dar când se împliniră cincisprezece zile de la concurs, o scrisoare recomandată a domnişoarei Laura Pascu îi vestea că, dacă nu-i avizată telegrafic despre angajare, renunţă la post, fiind gata să primească altul, cu trei mii lunar.

Peste un ceas porni telegrama despre primirea ofertei. Contabilul Creţu părea însă foarte trist.

— Ei, nu eşti mulţămit nici acum? îl întrebă directorul.

— Aş fi mulţămit dacă aş fi sigur că vine. Mă gândesc că dacă are-o ofertă cu trei mii de lei, nouă ne-a scris numai ca să aibă un motiv de-a se retrage. E o nimica toată să dovedească întârzierea telegramei. Mai ales că şi poate întârzia. De la sat la sat legătura telegrafică e destul de şubredă.

Directorul se nelinişti şi-l privi întins.

— Ce crezi dumneata c-ar fi de făcut?

— Mi se pare hotărâtoare o singură soluţie. Să-i dăm o nouă telegramă, în care să-i oferim trei mii de lei, atât cât spune că i se îmbie din altă parte.

— Trimite telegrama!

Servitorul, întorcându-se de la poştă, aduse textul primei telegrame.

— A spus derigenta că trimite numai pe-a doua, să nuse-ncurce cu amândouă.

— N-a trimis-o nici pe cea dintâi?

— Nu.

— Ce spuneam eu! zise cu ciudă Creţu. O să mă răped eu până la poştă. Altfel, cine ştie când o trimite şi pe asta!

Nu mai aşteptă încuviinţarea directorului. Îşi luă pălăria şi ieşi.

După un sfert de ceas se înapoie radios.

— Am dat-o cu răspuns plătit. Aşa e mai sigur, zise el.

— N-o trimisese pân-ai ajuns dumneata?

— Nu. Nu căpătase legătura telefonică. Dumneata ştii că telegramele noastre merg prin telefon până la oraş. Dar acum a pornit. Am fost de faţă.

— În sfârşit, bine că am isprăvit odată, zise directorul, continuându-şi slujba de casier la biroul lui.

A doua zi sosi răspunsul. Laura Pascu primea, şi, peste două zile, avea să se prezinte la slujbă.

— O să vedem în curând cum ne-am procopsit, zise directorul. Nu am eu încredere în munca bărbătească a femeii! Rochia, în birou, e o scrânteală, ascultă-mă pe mine!

Dar Creţu nu-l mai asculta. Zâmbea visător, şi condeiu-i neobosit zbura pe hârtie.

Contabilul Creţu se îngriji de cameră pentru viitoarea colegă. Găsi una chiar la preotul din sat, ba convinse pe preoteasă să-i deie şi mâncare. Pensiunea întreagă – două mii de lei pe lună.

Domnişoara Laura Pascu sosi, după cum anunţase, şi Creţu o conduse la casa parohială. Când veni la bancă, directorul îi găsi vorbind cu multă însufleţire.

Domnul Vişan rămase mirat în prag. Nu părea să fie o domnişoară de-acelea pe care le văzuse el bătând la maşină în localurile băncilor de la oraş. Domnişoara

Laura Pascu nu făcea impresia unei fete părăsite, care aleargă după o bucată de pâine. Era îmbrăcată îngrijit, chiar cu mult gust. Dar ceea ce-l mira cu deosebire pe director era marea frumuseţe a fetei şi sănătatea ce radia din întreaga-i fiinţă. Ochii ei negri scânteiau, obrajii fragezi erau împurpuraţi. Nici urmă de rumeneală pusă cu mâna, nici pudră, nici păr tuns.

Când, prezentată de Creţu, fata-i strânse liber, bărbăteşte, mâna, domnul Vişan simţi o înfiorare, şi cel dintâi gând ce-i veni fu acesta: «Nu-i prea mult trei mii de lei. Pare o fată cumsecade. Şi foarte binecrescută. Dar sărăcia sileşte.» El păru mulţumit de noua funcţionară, şi începură să povestească, toţi trei, despre împărţirea lucrului.

Deodată Laura privi cercetător prin odaie.

— Toate-s bune, dar unde e maşina mea? Vreau să mă apuc de lucru.

Creţu începu a răsfoi repede în «Cartea cambiilor intrate» şi păru că nu aude întrebarea dactilografei.

— Ce maşină, domnişoară? întrebă directorul, mirat.

— Maşina de scris, se-nţelege.

Domnul Vişan se uită la ea prostit.

— Dar dumneata n-ai adus-o?

— Eu? făcu mirată fata. Eu de unde era s-o aduc?

Pe Creţu îl bufnea râsul şi se aplecase tare între foile registrului.

— Păi cum?! Dumneata nu vii cu maşină cu tot?!

Laura Pascu nu se mai putu stăpâni, izbucni într-un râs cristalin, plin de cascade. Capul îi căzu pe spate şi se vedea acum, în toată strălucirea, grumazul alb şi fraged.

— A, domnul director începe cu o glumă! zise ea, abia stăpânindu-se. O să iau asta de bun început.

Dar directorul nu glumise deloc. Zăpăcit, speriat, ruşinat chiar, se uita la Creţu, cerând parcă ajutor.

— O să aducem şi maşina, domnişoară, n-avea grijă. Nu eram siguri dacă vii ori ba, zise Creţu, dar fără să-şi ridice ochii de pe filele registrului.

— Dar lasă odată-n pace volumul acela! izbucni directorul. Ce tot cauţi?

Contabilul veni lângă ei, şi acum directorul simţi că nu-l mai poate întreba nimic. Domnişoara Laura trecu la o măsuţă.

— Voi scrie, câteva zile, şi cu mâna, zise ea.

Directorul fierbea, şi, până la amiază, când dactilografa plecă, greşi multe cifre în jurnalul casieriei.

— Ei, bine-ţi stă, n-am ce zice! izbucni el, cât ce ieşi fata, izbind condeiul deoparte.

— De ce, domnule director?

— N-ai pomenit nimic de maşină.

— Era limpede, natural, că avem nevoie de una.

— Ba, la dracu'! Nu era nici limpede, nici natural! Dacă se punea chestiunea de la-nceput aşa, nu vedeai dumneata dactilografă în birou!

— Dar e absurd ce spui, domnule director! Dă-mi voie! întrebaţi oriunde! Maşina e proprietatea instituţiei care o foloseşte. Cum ai vrea ca o fată săracă să-şi deie salarul pe un an pentru o maşină?

— Cum?! Salarul pe un an?!

— D-apoi ce crezi! încă de-ar ajunge! Sunt scumpe, dar, odată cumpărate, sunt o avere a băncii. Nu-s bani pierduţi. În bilanţ trece la avere. Nu se cunoaşte nimic.

— Dar de ce nu mi-ai spus că-s aşa de scumpe? Trebuia să consult pe membrii din direcţiune. Ce crezi dumneata, că a sosit vremea să-mprăştiern banii cu amândouă mâinile? Banca asta a trăit din cruţare, domnule contabil!

— Să mă ierţi, domnule director, dar nu mă simt

deloc vinovat. Cine-ar fi putut crede că dumneata, ca şi ceilalţi membri din consiliu, nu ştiţi că, angajând o dactilografă, trebuie cumpărată şi o maşină de scris?! Pe onoarea mea! Să nu mai vorbiţi de asta! V-aţi face ridicoli, ar scădea îngrozitor prestigiul băncii.

Cei doi slujbaşi vorbiră multă vreme. Contabilul – tot mai indignat; directorul – tot mai plouat. Se înţeleseră, în sfârşit, să avizeze şi pe ceilalţi membri din consiliu şi să cumpere, dacă vor găsi, o maşină veche.

Dar peste patru zile, în biroul băncii ţăcănea o maşină nouă-nouţă. Oricât îşi dăduse silinţa Creţu, însoţit de-un membru al consiliului, nu găsi în oraş o maşină folosită, bună de lucru.

Când iscăli cele dintâi scrisori dactilografiate, directorul uită năcazul şi simţi o adâncă satisfacţie. Le citi pe fiecare de două-trei ori. Era o plăcere să citeşti slova tipărită, clară, să-ţi fugă ochii pe rândurile drepte, fără pic de ştersătură, fără urmă de greşeală. Se iscălea cu mare grijă, după ce făcea semne încâlcite cu condeiul în aer, deasupra hârtiei, ca pentru exerciţiu. Când văzu că Laura scrie la maşină şi adresele de pe plicuri, ceea ce era de obicei treaba lui, şi-i dădea destulă bătaie de cap, căci nu scria citeţ, fu şi mai încântat.

— O să vezi dumneata, domnule director, maşina se plăteşte singură în mai puţin de-un an, îi zicea contabilul Creţu.

Lucrul mergea acum strună în biroul băncii. Creţu nu se mai plângea, ci lucra cu o hărnicie tot mai mare. Dactilografa umplea odaia cu ţăcănitul plăcut al maşinii. Era harnică foc, şi iute de mână ca şi de minte. Dintr-o vorbă a directorului pricepea propoziţiunea întreagă pe care trebuia s-o scrie. Şi, lucru minunat, scria mai limpede de cum îi dicta directorul. După câteva zile era de ajuns să-i puie câteva întrebări, după ce citea o scrisoare, pentru a putea face singură orice răspuns.

Când venea dimineaţa la birou, domnul Vişan se oprea la uşă şi asculta. Maşina umplea cu larmă plăcută sala. De-afară ai fi putut crede că înăuntru îşi are reşedinţa o instituţie importantă. Avuse dreptate contabilul! Iată, chiar el, directorul, intră parcă mai respectuos în bancă de când s-a instalat aici dactilografa.

Laura Pascu era veşnic veselă. Dar ştia când să vorbească. Nu-i oprea de la lucru pe cei doi slujbaşi, cu întrebări. Când terminau, când directorul arăta că ar fi bucuros să schimbe o vorbă, Laura umplea odaia cu râsul ei cristalin, cu glasul ei argintiu, cu un parfum discret de tinereţe şi de sănătate. Domnul Vişan simţi din cele dintâi zile parfumul acesta nou, aromitor, dar trecu multă vreme până ce înţelese că el radia din fiinţa tinerei fete, ale cărei degete albe, subţiri, fugeau pe clapele maşinii. Şi-i păru şi atunci că mireasma aceasta era imaterială, că se desprinde mai mult din gând şi din simţire decât din fiinţa şi îmbrăcămintea Laurei, din gândul prezenţei, aproape de el, a dactilografei. Mai presus de orice îndoială! Era cu mult mai plăcut să lucrezi acum, în birou, decât înainte. Şi domnul Vişan rar când mai întârzia, cum făcea mai demult. La opt jumătate era la post.

Laura Pascu muncea cu hărnicie, pricepea repede, dar, totuşi, câteodată, contabilul o lua din scurt, o înfrunta chiar, când greşea o lucrare sau nu înţelegea repede. Directorul, când îl auzi mai întâi făcându-i observaţii, simţi un fel de spaimă, o neplăcere vădită, care, mai târziu, o arătă şi-n vorbe, şi-n purtări.

— Ei, ce vrai şi dumneata, domnule Creţu! Nu se poate pricepe omul la toate. Experienţa e şcoala oricărei slujbe.

Directorul lua mereu partea Laurei şi nu înţelegea pentru ce, oricât îl înfrunta pe contabil, acesta nu se supăra.

La vreo lună după venirea dactilografei, domnul

Vişan fu scandalizat când înţelese că Vasile Creţu îi dădea Laurei şi lucrări care ţineau de slujba lui.

— De unde vrai să se priceapă la contabilitatea dumitale? Nu! Asta n-o permit!

Dar Laura voia însăşi să-i ajute lui Creţu când îşi termina lucrul.

— Lasă, domnule director, ajut bucuros. Fac şi eu praxă. Apoi, interesele băncii nu cer oare să fie totdeauna lucrările la punct?

Domnul Vişan se mira auzind că o fată aşa de tânără se gândeşte la interesele băncii. «Îmi spuneam eu, de la-nceput, că trebuie să fie dintr-o familie cumsecade. Sărăcia la câte încercări nu pune pe om!», îşi zicea dumnealui. Dar tocmai din cauza asta continua să o apere, cu tot mai multă ardoare, de înfruntările lui Creţu. În clipe de-acestea, Laura, deşi nu se supăra pe contabil, arunca priviri recunoscătoare directorului. Ce priviri! Mari, mirate, pline de înduioşare, ca de căprioară!

Directorul se lăsa cu vădită plăcere mângâiat astfel. O furnicare, apoi o negură plăcută îi inunda fiinţa. O vedea pe Laura ca-n mari depărtări.

Directorul şi contabilul lucrau în acelaşi rând, la intrarea în bancă, la două birouri vecine. Dactilografa îşi avea măsuţa în fund, lângă fereastră. Cu faţa era întoarsă spre ei.

Uneori îi părea directorului că ochii dactilografei se aţintesc, în răstimpuri scurte, între două scrisori, între două rânduri chiar, asupra lui. Dar nu cuteza să-i urmărească mai atent privirile. îşi zicea: «Poate se uită la Creţu».

Într-o zi îşi aşează deasupra biroului un calendar de masă în aşa fel că, de după el, putea s-o privească mai pe nevăzute pe Laura. Şi imediat se putu încredinţa că dactilografa se uita la el. E adevărat că în aceeaşi direcţie trebuia să-şi arunce fulgerele ochilor şi dacă s-ar fi uitat la

contabil. «Dar nu, îşi zise Vişan, ar trebui să privească puţin mai spre stânga. Ş-apoi, ce-ar îndemna-o să se uite la el? Nu o ceartă destul? Nu-s, de-atâtea ori, pe picior de război, chiar când nu o ceartă în birou? Nu vin, câteodată, amândoi, bosumflaţi la bancă?»

Din ziua aceea, directorul Vişan se trezi că pune mai mare preţ pe înfăţişarea, pe îmbrăcămintea sa. Se rădea mai des; barbişonul sur, ca de ţap, îl tundea mai tare; răteza mai scurt mustaţa ţepoasă. Începu să cumpere săpun mai fin, pastă de dinţi. Înaintea oglinzii rămânea mai mult timp decât până atunci, alegându-şi cărarea şi legându-şi cravata. Şi-şi peria veşmintele, de să le destrame, nu alta. Iar în birou era tot mai mult la pândă să surprindă fulgerările din ochi ale Laurei către el.

Când fu pe deplin convins că el o interesa pe fată, directorul căzu într-o tulburare care se schimbă grabnic într-o visare dulce şi ameţitoare. O apără cu aceeaşi înflăcărare pe Laura de învinuirile ce i le aducea uneori Creţu, dar numai la-nceput. După primele cuvinte se emoţiona, glasul i se umplea de tremur, şi o mare timiditate îi copleşea sufletul.

Venea tot mai sclivisit la birou. Eleganţa lui atrase atenţia şi Laurei, şi lui Creţu. Dar, acasă, lustruirea asta îl puse pe picior de război cu nevasta.

— Ce te-a apucat?! Te speli un ceas?! Ai grijă că vei da de negru! Mi-ai umplut casa cu mirosurile tari de săpun! Ce te-a apucat?

Doamna Vişan era femeie de la ţară; abia făcuse doi ani de carte la oraş, într-o şooală profesională.

Directorul se făcea că n-aude. îi era frică de ceartă în casă. Drept e că se certau foarte rar. Cum nu avuseseră copii, iar prindere destul de bună, nu-i prea îmbulziseră năcazurile. Duseseră o viaţă liniştită, chiar prea liniştită.

Uneori vorbele femeii cădeau muşcătoare, ca nişte alice:

— Cravată deschisă, la vârsta ta! Nu-i comedie?! Şi atâta pieptănătură şi perietură! O să-ţi dai gata hainele, îţi spun.

Vişan o auzea şi răspundea, dar aşa, ca numai el să se-audă:

— Haida-hai, drace!

Era o ameninţare în vorbele astea, o ameninţare de al cărei rost nici Vişan nu-şi putu da sama multă vreme.

Zarva rămânea în casă; directorul, cât ce ieşea, se simţea uşor şi întinerit, şi silea cu paşi grăbiţi spre bancă. Ajungea, dacă nevasta îl dăscălea mai mult, când cei doi erau în birou şi se auzea picuratul maşinii. Vişan asculta la uşă. îl gâdila plăcut în suflet. Dar de cele mai multe ori sosea înaintea lor. De după masa lui aştepta privirile Laurei, şi sufletul i se îndulcea. Dactilografa era tot mai prietenoasă cu el, tot mai intimă. I se uita drept în ochi, deşi, de obicei, Vişan nu putea suporta privirile ei de-aproape. Vorbea cu el liberă, glumea; uneori începea să fredoneze un cântec. «Ce femeie! îşi zicea directorul în gând. Şi cum a schimbat toată atmosfera de-aici!»

Creţu păru că-i descoperă gândurile. Într-o zi spuse:

— Îmi pare că-ncepi să-ţi schimbi părerile, domnule director.

— Ce păreri? întrebă el surprins, simţind despre ce are să vorbească Creţu.

— Despre rostul… rochiei în birou!

— Cum ai spus? ciripi Laura, ridicându-se de la măsuţa ei.

— Da, domnişoară! Domnul director nu era de părere că şi o femeie poate munci, poate fi folositoare într-un birou. A trebuit să lupt mult până să-l conving.

— Adevărat, domnule director?

Laura puse întrebarea cu multă cochetărie în glas.

Domnul Vişan se roşi până după urechi.

— Trebuia să mă conving întâi, domnişoară! Cred că

eşti şi dumneata de părerea mea, că multe fete îşi pierd vremea în birouri. Am văzut cu ochii mei.

Spuse cu greu, înecându-se, cuvintele astea. Reflecţia, pe care o făcuse cu convingere înainte de venirea Laurei, i se păru ridicolă acum. Şi, ciudat, i se părea că şi atunci, fără să-şi fi dat el sama, fusese la fel de ridicolă. «Ce-şi va spune Laura? Ce va gândi despre mine? Că-s un urs din pădure, care nu ştie ce-i în lumea asta.»

— Ai cu desăvârşire dreptate, domnule director. inu toate femeile iau slujbe pentru a munci. Şi dumneata, domnule Creţu, ai putea lua pildă de la domnul director. Când eşti în slujba unei instituţii, trebuie să alegi bane personalul, să fii cu ochii în patru. Nu se-aruncă banii pe fereastră, şi mai ales în ziua de azi.

Directorul îşi înălţă capul şi-i trimise, nestingherit, o lungă privire de recunoştinţă. Cealaltă, de-un fel de adorare, o închise timid în inimă. Dar din ziua aceea fu şi mai încredinţat că dactilografa ţine la el, că-l priveşte cu interes, ba chiar cu simpatie.

Dintr-un drum la oraş. domnul Vişan se întoarse cu o pereche de haine noi şi cu informaţii precise asupra familiei Laurei. Era, într-adevăr, o familie respectabilă, dar care sărăcise în timpul din urmă. Mai avea trei fraţi şi o soră.

Hainele, deşi cumpărate gata, îi veneau de minune. Dar când îl văzu îmbrăcat cu ele, doamna Vişan îşi puse mânile-n şolduri, clătină din cap şi zise:

— Bine, omule! Te faci de râs, pe onoarea mea! Ce te-a apucat?

— De râs? Pentru ce?

— Haine verzi, ca de vânător, la un om trecut de cincizeci de ani!

— Asta e! Tu nu te mişti din sat, şi nu mai ştii ce e în lumea asta.

Dumneaei, când auzi aşa, se înfurie şi-i făcu un

tărăboi, încât domnul Vişan nu-şi mai dădu sama cum ieşi din casă, tot zicând, să se-audă numai el: «Haidahai, drace!». Era o ameninţare în vorbele astea, şi directorul îi cunoscu rostul cât ce ieşi în drum. Îşi aminti numaidecât de ceea ce auzise la oraş. Trei domni, de cele mai bune condiţii, divorţaseră. Pe doi îi cunoştea, erau ca de vârsta lui, c-un an, doi mai tineri. Cel de-al treilea era cu mult mai bătrân. Şi doi din ei se recăsătoriseră chiar cu dactilografele lor.

— Şi acelea ce fete vor fi fost? Nişte haihui, nu ca Laura!

Vorbise tare, se auzi şi se uimi. Aşadar, gândul ăsta cocea de mult în el? Stătu locului, se ruşină întâi, dar când îi veni în minte cearta de-acasă şi înverşunarea, din zi în zi tot mai turbată, a femeii, simţi cum îi creşte voinţa şi hotărârea.

— O să vezi tu pe dracu'! zise cu glas tare, apoi, mai liniştit, porni spre birou.

Avea o înfăţişare mai tinerească în hainele cele verzi, şi-i păru că privirile Laurei îl căutară în ziua aceea deosebit de des şi de insistent.

La amiază, contabilul tuşi de câteva ori, în vreme ce Laura privea pe geam.

— Domnule director, începu. Creţu. Domnişoara ar vrea să vă spuie o vorbă, dar nu îndrăzneşte. Ştiţi, noi suntem perfect îndestuliţi cu munca dumisale. Dar, cu părere de rău, dumneaei trebuie să-şi deie demisia pe întâi. Nu poate trăi cu ce câştigă aici. E-n toiul verii, şi încă nu şi-a putut cumpăra o pălărie.

Creţu vorbi cu multe argumente. În vreme ce vorbea, directorul îşi zicea: «Sărmana! De-aceea se va fi uitat atât de des la hainele mele cele bune. îmi reproşa, mititica! Da' las, c-o să fie bine!»

Creţu propunea urcarea salariului dactilografei cu o mie, dându-i un titlu nou: «contabilă-dactilografă».

— Da’ cum să-i zicem contabilă dacă nu are şcoala comercială?

— O are, domnule director! Crezi că altfel o puneam eu să facă şi lucrări de contabilitate? Am şi eu simţul răspunderii, ce Dumnezeu!

Vorbeau în şoaptă, să n-audă Laura.

Încântat, luminat şi însufleţit de-un gând nou, Vişan

— Da’ nu mi-ai spus niciodată!

— Fiindcă nu avea praxă! Diploma o are de doi ani, dar praxă la bănci n-a făcut.

— Se primeşte, domnule Creţu! Şi consiliul va primi! Domnişoară contabilă-dactilografă, adăugă zâmbind, cu vocea tare, directorul. Iar în gândul lui continuă: «Până vei putea săiţi zici doamnă directoare!».

Era o idee minunată! El se hotărî repede, definitiv: Va divorţa de muntele de-acasă şi va lua-o pe Laura. Fata o să fie foarte surprinsă de-aşa noroc. Iar noua lui nevastă va fi şi contabilă! Va fi tovarăşa lui de birou! Ce plăcere! «Hei, nu-s prostii toate câte se-ntâmplă în ziua de azi!»

Gândurile astea-i trecură într-o fulgerare prin cap.

Laura se apropie surâzătoare:

— De mine vorbiţi?

— Da, domnişoară, am aranjat micul dumitale diferend cu conducerea institutului. Să ne trăiască noua contabilă! zise directorul, cu multă galanterie în glas, cu vocea sigură.

Laura se înclină, îi mulţumi. Directorul îi strânse mâna, o felicită.

— Să mă scuzaţi. Sunt grăbită azi.

Ea îşi puse pălăria cea veche şi ieşi.

După ce rămaseră singuri, directorul începu să se plimbe grav prin sală. Din când în când se oprea, înălţa capul, părea că vrea să-i spuie ceva lui Creţu, apoi se răzgândea şi pornea din nou.

În sfârşit, se opri.

— Eşti grăbit? îl întrebă pe contabil.

— Nu, domnule director.

— Ai auzit de divorţurile de la oraş?

— Am auzit.

— Cum? Ştiai? Şi nu te-ai mirat? Nu mi-ai spus nimic!

— Ce să-ţi spun, domnule director! Divorţurile sunt azi la ordinea zilei. Nime nu le mai judecă, nime nu se mai miră.

— Dar ăştia sunt oameni în vârstă!

— Apoi tocmai între ei bântuie moda asta nouă. De altfel, poate au şi ei dreptate.

— Cum să aibă dreptate, domnule Creţu?!

— Se vede că de la o vreme se mai satură şi bărbatul de-atâta cicălitură. Şi, pe urmă, ce vrai? Sunt oameni şi ei! Tinereţea din jurul lor îi momeşte. Dar azi nime nu se mai miră de divorţuri. Mai mare e mirarea când un tânăr cutează să se căsătorească. E grea viaţa! Sunt azi fete care mai bucuros se mărită cu cineva care-a prins cheag, chiar dacă e mai vârstnic. Vremurile de după război, domnule director!…

Domnul Vişan îl asculta cu sete. Contabilul ăsta nu-i om prost! Exact aceleaşi păreri le auzise la oraş în legătură cu divorţul şi căsătoriile de azi. «E om care cunoaşte lumea asta nouă», îşi zise directorul. Şi-l făcu să vorbească încă mult asupra acestei chestiuni, şi, mai ales, asupra împrejurării dacă cei divorţaţi nu ajung a fi dispreţuiţi de societate, îi fu atât de recunoscător, încât, în drum spre casă, vorbind despre scumpetea vieţii, directorul îi dădu speranţa că poate-i vor mai ridica şi salariul lui.

Când femeia îl primi tot cu ceartă, domnul Vişan se opri în prag, o privi drept în faţă şi, de data asta, spuse tare cuvintele:

— Haida-hai, drace!

Se răcise supa, şi doamna Vişan nu putea înţelege în

ruptul capului întârziere de la masă.

— Multe nu-nţălegi tu! Ai să vezi! zise cu răutate domnul Vişan.

Din ziua aceea, directorul începu să adune cu înfrigurare veşti despre divorţurile bărbaţilor de sama lui. Află destule! Şi divorţatul se căsătorea tot cu o persoană tânără. Contabilul avusese dreptate: nimeni nu se mai mira. Ştirile erau povestite cu indiferenţă, ca nişte întâmplări comune.

Directorul căpătă tot mai mult curaj. O sfida acum pe doamna Vişan, care nu înţelegea de unde-i venise să-şi deie astfel de aere; iar în birou arunca priviri cu înţeles Laurei. E adevărat, fata nu-i răspundea, dar, îşi spunea domnul Vişan, «are mult de lucru acum».

Într-o sâmbătă dimineaţa se hotărî ca sara s-o ia la o parte pe Laura şi să-i vorbească lămurit. Nu mai putea suferi hipopotamul de-acasă, şi chiar cu o zi înainte primise încă o informaţie despre divorţul unui cunoscut şi prieten. Dar sâmbătă la amiază, după ce Laura se strecură uşor pe uşă, contabilul îi spuse că avea să-i facă o rugăminte de foarte mare importanţă.

Trecuseră cinci luni de când venise Laura.

— Te-ascult cu plăcere, zise Vişan.

— Domnule director, te rog de-o favoare. Mă căsătoresc.

Domnul Vişan îl privi mirat.

— Ei, nu mai spune?!

— Da, e lucru hotărât! Cununia va fi peste trei săptămâni. Mâne se încep strigările în biserică. Am vorbit cu părintele.

— Bravo, tânăre! izbucni directorul. Vrai să fii, pentru ziua de azi, o excepţie, cum însuţi spuneai.

— Şi v-aş ruga să ne cununaţi dumneavoastră.

— Cu cea mai mare plăcere, domnule Creţu, zise tot vesel directorul.

Dar în clipa următoare îl junghie un gând, şi se tulbură până-n adânc, presimţind ceva.

— Şi cu… cine te-nsori? întrebă sufocat.

— Cu Laura.

— Cu dactilografa noastră?!

— Cu dacti lografa-contabilă, domnule director.

Lui Vişan i se păru că se clatină. Se răzimă de birou.

Multă vreme nu mai putu spune nimic.

— Hm! Cam greu, domnule Creţu… Nu ştiu dacă se va-nvoi nevastă-mea.

— Cu doamna am aranjat eu, domnule director. Dânsa s-a învoit. A primit cu plăcere.

Vişan tăcu îndelung. Faţa-i deveni cenuşie, privirile – fixe, moarte. Oftă din băierile inimii.

— Cum v-aţi înţăles aşa de in grabă? întrebă în sfârşit.

— Ne cunoşteam de mult, domnule director. De un an suntem logodiţi, răspunse zâmbind contabilul.

Directorul îşi ridică încet privirile şi se uită îndelung la Creţu. Dar văzu că nici urmă de batjocură nu era pe faţa lui. Oftă din nou şi zise, convins că nimeni nu ştia ce gânduri l-au muncit pe el:

— Dacă se-nvoieşte nevastă-mea, nici vorbă că primesc şi eu cu plăcere. Să fie într-un ceas cu noroc!

Îi strânse cu putere mâna şi părăsi repede biroul; împins de-un dureros simţământ de stingherire şi de ruşine.

19 2 7

MOŞTENIREA

«Griji, dragul meu, să nu te laşi. Cum eşti tu moale de inimă, odată te-ntorc ăia pe dos, ş-ai să rămâi cu buzele umflate. Nu uita că norocul nu-ţi iasă-n drum de două ori în viaţă!»

Îndemnul acesta, precum şi conştiinţa că într-adevăr era slab de fire îl făcură pe Ion Grecu să nu se gândească,

tot drumul, decât la planuri de viitor, aşa că se înfierbântă ca şi când soţia i-ar fi fost alături, şi sfârşi prin a crede sincer că poate face lucruri mari cu moştenirea aceea.

Cu puţin înainte de-a ajunge, fantazia îl ridică până la un asemenea grad de iluminare, încât i se părea că fericirea lui e şi a rudeniilor, care, mulţumite că va scăpa, în sfârşit, şi el, de sărăcie, îl vor întâmpina la gară, să-l felicite din toată inima.

Se mai înflăcărase în el şi altă dată dorinţa de mai bine, dar dorinţa asta ieşise ciufulită rău din luptele şi greutăţile vieţii. În ultima vreme se ascundea undeva prin colţurile umbroase ale fiinţei lui, încât rar mai dădea de ea. îi era aşa, ca un prieten uitat, după care nu-ţi mai pare rău, pentru că, nevăzându-l mult timp, nici nu-ţi mai aminteşti de faţa, de privirile lui, de nimic ce ţi-a fost drag în el. Dorinţa de mai bine se iscase acum aşa, dintr-odată, crescută gata, pregătită de luptă, credea el, deşi era plină de lumină şi dulceaţă, nu ca hotărârea celui ce cutează să forţeze mai binele.

Când văzu că nu-l aşteaptă nimeni la gară, Ion Grecu îşi zise mai întâi că nu vor fi primit telegrama, dar curând îl lumină alt gând: «E absurd ce-aştept! Pentru alţii, moştenirea mea desigur că nu-i un eveniment. De ce să m-aştepte la gară?»

Şi, odată cu reflexiunea aceasta, simţi că nu mai e personajul important care i se păruse c-ar fi în tren. Şi se gândi, întâia oară, că, în sfârşit, trei iugăre de pământ, – atâta era moştenirea, – nu-i un cap de ţară! Nepăsarea cu care-l lăsară să treacă printre ei călătorii gură-cască de pe peron avu pentru Ion Grecu efectul unui duş rece. «În sfârşit, dacă nu-mi vor ajuta rudeniile de-aici, dacă nu-mi vor fi binevoitoare, dacă nu vor voi să se îngrijească ele de pământ, te pomeneşti că mă aleg cu pagubă, în loc de câştig. Cum să supraveghezi, de la depărtare de două sute de kilometri, lucrarea celor trei iugăre de arătură?»

Mergea singur pe sub teii înfloriţi, pe scurta alee care despărţea gara de oraş. Cerca să-şi aducă aminte de vorbele nevestei, care-l sfătuise cum să exploateze pământul acela. Înţelegea acum că erau planurile cuiva care habar n-avea de cum se lucrează pământul. «Nu, hotărât! Fără ajutorul rudeniilor, nu fac nicio ispravă!» Şi dintr-odată începu să-i fie ciudă pe neamurile care nu veniseră să-l întâmpine. «Să ştiu că-l voi lucra cu pagubă, şi tot nu li-l las!», îşi spuse, ca o concluzie, şi se linişti îndată.

Se opri subt un tei încărcat de floare, în care albinele roiau îmbătate de mireasma dulce. «Uite cât de-ncăreate cu polen li-s picioruşele!», îşi zise zâmbind, şi surâsul de fericire nu-i mai părăsi colţul gurii până nu intră în casa principalei rudenii.

Şapte tăbărâră pe capul lui, în casa celui mai bogat, unde trăsese. Se adunară în câteva minute, deşi locuiau zvârliţi la toate capetele oraşului.

Din şapte, de trei Ion Grecu nu-şi aducea aminte în ruptul capului. Veri de-al treilea să-i fi fost? Nu-i mai văzuse niciodată.

Au fost două ceasuri groaznice pentru tânărul profesor de filosofie. Din prima clipă simţi pentru ce nu venise nimeni să-l întâmpine la gară. Oamenii aceştia îl urau, îl urau cu toţii, îl urau c-un fel de neputinţă care privea rece din ochii lor iscoditori, din feţele palide, verzii. Părea că le încleştase Dumnezeu gurile, aşa de greu scoteau câte o vorbă. Şi cuvintele rare, care se desprindeau de pe buzele lor, treceau prin cameră goale, reci, lipsite de viaţă. Ion Grecu avu o clipă senzaţia că se întunecă şi că, prin întuneric, trec, în răstimpuri lilieci Vorbele erau rare, dar şapte perechi de ochi, micşoraţi de pizmă, de teamă, de nesiguranţă, îl aţinteau din toate colţurile odăii.

Simţind undele fluidului rău ce se desprindea din

privirile lor, Ion Grecu îşi zise: «N-am să vă dau nimic, ticăloşilor! Nu! Să ştiu că voi veni să ar şi să semăn eu!» Şi privea în pământ, întins, fără grai.

Deodată, dintre cei şapte, o femeie începu să plângă pe-un glas răguşit, să se bocească în frânturi de vorbe:

— Şi unchiul, Dumnezeu să-l ierte… s-ar fi putut gândi şi la noi. Iată, eu, cu o droaie de copii…

Începutul tânguirilor a fost greu.

— De, dreptate unde să cauţi în lumea asta?

— Unii au de toate, alţii n-au unde să-şi plece capul.

— Învăţătura-i avere destulă, spuse cizmarul, de lângă uşă, aflat şi el între neamuri. Cine are învăţătură, – i domn, ce-i mai trăbă lui pământ? Iată, se spune, – toţi proştii spun, – că meseria-i plug de aur. Şi cum trăiesc eu?

Vorbind, cizmarul înieptase până la Ion Grecu duh de butoi dospit. Tânărul profesor îşi întoarse cu scârbă capul. Începu să-l ieie cu frig. Se făcu că nu înţelege, îi lăsă să bombăne şi să behăie mai departe, fiecare despre năcazurile lui, şi îşi zicea: «N-o să vă dau nimic, scârboşilor! Oare ce-i va fi ticăloşit în aşa măsură? E vreun muritor de foame între ei?»

Rudeniile întoarseră foaia. Când văzură că moştenitorul tace mereu şi nici nu se uită la ei, începură să-i laude talentele, învăţătura, nevasta, bunătatea lui de inimă. Mai ales asupra acestei nobleţe stăruiră într-un cor de osanale care-l revoltară în aşa măsură pe Ion Grecu, încât sări în picioare, izbi cu pumnul în masă şi ţipă:

— Destul! Nu vă mai pot asculta! Sunteţi cu toţii nişte mincinoşi. Nu sunteţi neamurile mele! Ar putea nişte rudenii de sânge să se poarte aşa de ticălos ca voi? Să voiţi să răpiţi de la un om sărac şi năcăjit, cum mă ştiţi, o fărâmă de noroc? Destul! Nu mai lătraţi! Nu vă dau nimic! S-a isprăvit! Moştenirea o păstrez!

În odaie se făcu o tăcere de mormânt. Vremea trecea şi nu se auzea niciun suspin, nicio şoaptă, nicio mişcare.

Ion Grecu crezu că tot ce s-a petrecut până atunci fusese o vedenie urâtă, arătată de fantazia lui. După un răstimp îşi ridică ochii, sigur că nu va vedea pe nimeni. Dar şapte statui de lemn vechi şedeau frânte în scaune. Păreau încremenite aci, din vremuri imemorabile, opere de artă ale unui neam urgisit de zei şi blăstămat de oameni. Ion Grecu îngheţă de spaimă. «Aşa de mare e puterea Mamonei?», se întrebă el. Se ridică din adâncurile lui o durere grea şi amară, care într-o clipă îi inundă întreaga fiinţă. Şi nu se mai gândea la stanele acelea de lemn vechi, ci la viaţa lui întreagă.

Un glas îi şopti: «Cât de nenorociţi sunt muritorii!». Era un glas cunoscut de Ion Grecu. Era nenorocitul sentiment de milă în care-nvăluia lumea-ntreagă şi care veşnic l-a lăsat păgubaş în lupta ou viaţa şi cu oamenii, dar căruia nu i-a putut rezista niciodată.

El şopti ca pentru sine:

— Nenorociţi ce sunteţi!

Se sculă, luă o foaie de hârtie şi scrise renunţarea la moştenire în folosul celor şapte.

Norocul tânărului profesor de filosofie fu că de la iscălire până la plecarea trenului nu mai era decât un sfert de ceas. Se descarcă asupra lui un entuziasm zgomotos şi dezarticulat, care-i păru lui Grecu şi mai scârbos decât pizma şi ura de la început. Dar sentimentul acela nenorocit, de milă faţă de lumea întreagă, nu-l mai lăsă să se revolte, nu-l apără împotriva îmbrăţişărilor şi pupăciunilor, de care scăpă, gâfâind, abia după ce se urcă în tren. De la geamul compartimentului trebui să mai răspundă la câteva întrebări, să mulţumească urărilor de bună călătorie, să-şi fluture batista, ca răspuns la batistele ce se agitau deasupra celor şapte rudenii rămase pe peron. În fine, trenul coti, şi gara se pierdu după o pădurice de salcâmi în floare.

Ion Grecu răsuflă uşurat. Stătu multă vreme în geam,

să se răcorească. Soarele se apropia de asfinţit, lunecând pe un cer înflăcărat. Lumina orbitoare îl făcea pe Ion Grecu să închidă mereu ochii, şi atunci îi părea că aduce în el o nemărginită mare aurie.

Soarele scăpătă, în sfârşit, după munţi, auriul se topi, nemărginitul albastru aduse răcoare în văzduh şi pe câmpii.

— Câtă armonie, şi câtă monstruozitate! zise tare Ion Grecu, părăsind geamul.

— Cum, puteţi împărechea aceste două cuvinte? întrebă o tânără doamnă, care-l contempla de mult pe profesor, de la un geam vecin.

Ion Grecu întoarse capul, o privi, nu-i răspunse şi intră în compartiment.

Abia se aşează, şi imaginea doamnei, – care-i intrase în ochi, dar nu-i ajunsese în suflet, – trezi aici, în adâncuri, alt chip de femeie, al soţiei.

Îşi adora soţia. Eugenia lui era mai tânără decât el. Mai tânără şi mai neobişnuită cu greutăţile vieţii. Şi câte planuri îşi făcuse în legătură cu moştenirea aceea! Cum de renunţase aşa de uşor la «mai bine», când acel «mai bine» era şi al ei, al ei în primul rând? Ce-i va spune acasă? Dar el renunţase uşor? îngrozit de răul pe care-l făcuse, şi ei şi lui, nu mai cuteză să se gândească, ci se aruncă cu patimă asupra vrafului de ziare pe care le cumpărase în gară. Pe ultima pagină a celui de-al treilea ziar pe care-l frunzări, se opri cu ochii holbaţi. Cu litere mari se vestea moartea lui Vasile Pârvan.

Încet-încet, braţele care ţineau gazeta se lăsară domol pe genunchii tânărului profesor de filosofie. Privirea lui nu-şi schimbă ţinta, rămase nemişcată, numai groaza dispăru din ea. Ochii albaştri, întunecaţi mai nainte, priveau acum în nemărginire, prin păretele din faţă al compartimentului. Respiraţia abia-i ridica pieptul. O linişte de moarte îl cuprinse.

Îl cunoştea de mult pe Vasile Pârvan. îi audiase mai multe lecţii. îi oitise cărţile. Ştia marea şi dureroasă lui năzuinţă de-a pătrunde taina în care intră acum, rupându-i peceţile.

«Va fi ştiind acum?», se întreba, din vreme în vreme, gândul lui Ion Grecu. Se întreba în linişte, încet – o şoaptă, o adiere a sufletului. «Când eşti muritor, ce preţ mai pot avea toate patimile vieţii? Şi, iată, muritori suntem toţi. Cum putem muri, nu ştim, dar murim. Iată, a murit şi Vasile Pârvan. Moartea e moştenirea noastră.»

Îşi aduse aminte de păţania de dimineaţă, de josnicia rudeniilor, de nenorocirea lor, de soţie, care-l aştepta. Ce mai erau toate acestea în faţa tainei în care în trase un prieten? Le uitase pe toate, afară de soţie, de durerea ei când va afla prostia pe care a făcut-o.

— Dar nu! zise el cu voce tare. Ea mă va înţălege!

— Cine te va înţălege, domnule? întrebă, de pe locul din faţă, tânăra doamnă din coridor.

Intrase de mult, dar Ion Grecu n-o văzuse.

El o privi lung şi nu-i răspunse.

— Nu prea vorbeşti pe înţălesul oamenilor. Nu-i va fi uşor să te înţăleagă. De pildă, vorbele care le-ai spus în coridor…

— Ea mă va înţălege, şopti Ion Grecu.

— Dar eu de ce nu te înţăleg?

— Dumneata… nu eşti soţia mea, îi răspunse tânărul profesor.

Ieşi pe culoar şi-şi scoase capul pe geam. Nu rămase mult. Mireasma câmpiei şi a nopţii, viaţa de-afară îi strânse într-o gheară dureroasă sufletul. Şi se gândi la frumosul dialog, care însă nu spune nimic liniştitor, pus de Vasile Pârvan ca *motto* la închinarea împăratului Traian, – dialog între Agorastos şi Eravileitos: «Ce sunt oamenii?». – «Zei muritori.» – «Şi ce sunt zeii?» – «Oameni nemuritori.»

Se gândea, visa, şi trenul tăia câmpiile adormite,

îmbătate de mireasma florilor sălbatice, sub licărul tainic al stelelor…

19 2 7

CORVOADA

— Nu mai rămân, cucoană, ţi-am spus! Să mă cântăreşti cu aur! Ce, sunt de batjocura lumii? Am şi eu suflet, ce credeţi dumneavoastră? Ce crede dumnealui? Dacă nu vă place, slavă Domnului! Mă cheamă în zece locuri.

— Cine ţi-a spus că nu suntem mulţămiţi cu tine? Nu fi proastă! Ai plată bună şi lucru puţin. Suntem doi bătrâni. Într-alt loc, cu simbrie mică, vei sluji pe opt, pe zece.

Doamna care vorbea aşa era înaltă, uscăţivă, adusă de spate ca o cârjă popească. Şi avea o voce ascuţită!

Slujnica o privi cu duşmănie.

— Îţi baţi şi dumneata joc de mine?

Era o fată grasă, cu faţa mare, mâncată de vărsat, cu ochi de bivoliţă, cu glas bărbătesc. Ducea sacul în spinare.

— Cum să-mi bat joc?! Nu te-am luat împotriva voinţei dumnealui?

Fata se răsuci greoaie pe călcâie, ieşi din bucătărie, se sui în pod, îşi coborî cufărul, gata de drum. Stăpână auzi larmă şi ieşi după ea.

— Nu glumeşti?

— De glumit îmi arde mie? Dă-mi, te rog, simbria ce mai am.

— Ţi-am spus că nu-ţi dau un ban, zise cu răutate stăpână.

— Nu-i nimic! O să plăteşti dumneata la poliţie.

Umflă cu uşurinţă cufărul în spate şi ieşi fără să mai zică bună ziua.

Dar, cât ce-ajunse în drum, stăpână alergă după ea.

— Stai, să-ţi dau banii!

Şi, după ce-i plăti, zise iar:

— Şi zi, nu mai rămâi? îţi dau suta peste mie! Două îţi

dau, adaose îndată, văzând refuzul hotărât în ochii tulburi, de bivoliţă.

— Nu, cucoană! Cu aur să mă cântăreşti! Cine-ar putea răbda batjocorile dumnealui! Cu dumneata n-am eu nimica! Da' pe domnu' nu-l mai pot vedea în ochi.

Şi slujnica porni, păşind larg şi greu cu cizmele potcovite, pe asfaltul care răsuna în strada pustie la acel ceas de dimineaţă.

Stăpână rămase la portiţă, cu mâinile [în şold, privind a pagubă la vale. Pe faţa ei suptă, în ochii cenuşii, i se citea suferinţa.

— Ei, poftim! zise ea cu glasul înăsprit, intrând în curte. M-a lăsat şi asta! A cincea de la-nceputul anului, şi suntem numai în mai. Ce să mă mai ştiu face cu porcul cel bătrân? învăţaţi-mă ce să mă mai ştiu face!

Şi ea privi cu deznădejde împrejur. Dar nu era suflet de om în curtea strâmtă şi umedă.

Când intră în bucătărie, uşa, deschisă cu mânie, se izbi în ceva solid şi înalt. Bărbatul, numai în halat cafeniu, cu papuci în picioare, căuta ceva după uşă. Cu o cârpă udă spăla coada măturii într-un lighean.

— Aci erai, drace? Te-ai şi sculat? Ce faci acolo?

— Am şi eu de lucru, se auzi un glas plin de timbru încă.

Şi omul nu se ridică de deasupra ligheanului.

— Ce, eşti strigoi? Speli mătura? întrebă femeia, scârbită, şi-i smulse mătura din mână.

Dar simţi îndată cum ise-ncleie mâna pe coada de lemn. Se uită mai bine şi văzu că era unsă cu un strat gros de miere.

— Spuneam eu că eşti ţicnit!

— Ce să fac! Nu era pregătită pentru tine! Dacă nu te-astâmperi!

Şi omul în halat, care se ridicase de după uşă, întorcându-se spre femeie, arătă un obraz roşu, plin, ras

proaspăt, o mustaţă albă cumu-i colia şi o chelie care pornea de la frunte şi-i ajungea până după urechi, ca o căiţă lucie. Urechile-i erau mari, depărtate de cap, ca şi cum s-ar fi temut s-atingă globul acela lucitor. După faţă, mai ales după ochii verzi, mici, neastâmpăraţi, nu ai fi crezut că restul trupului e al lui. Se ţinea pe nişte picioare crăcănate, şi pântecele-i atârna moale, diform, ca un foi dezumflat. Era un boşorog bătrân, care păşea cu grijă, pipăind.

— Pregătisem asta pentru scumpetea ta. Am vrut să-i arăt cât e de dulce. Bine că s-a dus! Elisaveto, nu ştii cum respir de uşurat! sfârşi el, oprindu-se în dreptul femeii şi clipind din ochiul stâng.

— Prii, neruşinatule! Ai alungat-o şi pe asta! Nu te-ar mai răbda Cel-de-Sus!

— Dar ce? îţi pare rău după ea? N-are cine-ţi mai spune «cucoană». «Cucoană» ici, «cucoană» dincolo! Atâta vorbă prinsese şi ea! Vedeam eu că-ţi place să te cheme «cucoană»! Am văzut de la-nceput că-i vacă-ncaltată. Nu ţi-am spus să nu te-ncurci cu ea?

— Taci, păgânule! Tu ai alungat-o, cum le-ai alungat şi pe celelalte. Era harnică şi de omenie, şi tare ca un bou. Crăpa butucii ca un bărbat.

— N-o mai plânge! Bine că am scăpat de ea. Dacă ai mai putea avea copii mici, aş mai înţălege să-ţi pară rău. I-ai fi înţărcat uşor cu ea. E nevoie să respectăm şi estetica, Elisaveto! Ce folos să aduci ciuma în casă?

Doamna Elisaveta se năcăji multă vreme să spele coada măturii. O-ncleiase bine domnu’ Puşcaşiu! Era amărâtă şi bufnea mereu, fără să i se poată înţelege cuvintele.

— De ce să-ţi pară rău?. Ca ea, zece găseşti într-o zi. Groase, grele, potcovite, şi care au învăţat să spuie «cucoană». Ieşi până la poartă, şi te izbeşti de ele.

— Da ce? ţipă ascuţit Elisaveta, aruncând mătura

într-un colţ. Vrai să-ţi aduc una subţirică şi trandafirie? Asta aştepţi? Poţi să te ştergi pe buze, porc bătrân ce eşti! Nu mai pupi!

Ochii mici, vioi ai boşorogului sclipiră.

— Ei, plăteşte ceva şi simţul estetic, Elisaveto dragă!

— Plăteşte! urlă femeia. Iată ce-ai făcut din mine cu simţul tău estetic! Trebuie s-alerg în toată luna, şi de două-trei ori pe lună, să găsesc slujnice. Şi, până aflu, mă schimb în cal de poştă: în ipiaţă, la fântână, în bucătărie. Zile întregi nu mai am hodină! Mă arată cu degetul cei de la birourile de plasare!

— Ţi-am spus să mă laşi să fac eu alegerea, să alerg eu în locul tău! Iată, chiar acum! Tu ai de lucru: laptele trebuie fiert, odăile dereticate, prânzul făcut. Las s-alerg eu! Până la amiazi, cel mult până desară, îţi aduc alta.

— Ştiu eu ce-mi aduci! O filfizoană sulemenită, una cu ghete de lac şi pălărie, care strâmbă din nas, mă dispreţuieşte şi lasă pe mine tot greul. Ori una tânărică, rumeioară, durdulie, chiar dacă nu se pricepe la nimic, care-a ieşit pentru întâia oară din sat. La una ca asta nu te mai împiedici de cizmele ei, grele, potcovite! Nu-ţi mai vatămă simţul estetic! Las, că ştiu eu ce-nţălegi tu subt «estetică», porc bătrân ce eşti!

Doamna Elisaveta sufla greu, şuiera. Ar fi aruncat flăcări pe nasul lung, vineţiu, să fi putut.

— Haida-hai! Iar începi, făcu boşorogul, şezând pe un scaun, lângă masa din bucătărie. Iar ai gărgăuni, iar ţi se năzăreşte!

Femeia îl privi cu deznădejde, cu suferinţă grea, cu ură.

— Doamne, ce să mă mai ştiu face cu putregaiul ăsta! învaţă-mă, sfântă Maică Precestă, ce să fac! Cu ce-s eu greşită înaintea ta, Doamne, să n-am o clipă de hodină la bătrâneţe? Nu vezi, păgânule, că nu mai pot? Nu ţi-i frică de păcat? Voi cădea într-o zi pe-o dungă, ca un cal rupt de

poveri, şi să-mi spui tu, ce vei face fără mine? Te vei duce la copii? Parcă te poate suferi careva, te poate ţinea la casă, cu patima ta scârboasă?! în loc să-ţi pară bine că-mi găsesc o slujnică cu care să mă pot ajuta, harnică şi de omenie, că mai am şi eu zile de hodină, tu mi le alungi, stai de capul lor până trebuie să plece.

— Vechea litanie, Elisaveto! spuse cu nevinovăţie bătrânul. Şi toate sunt închipuiri. De pildă, ce-am avut eu cu Sorica, asta care-a plecat acum?

Şi el clipi vesel, din ochiul stâng, neastâmpărat.

— Vai, păgânule, cum de te mai rabdă Dumnezeu să-ţi baţi joc de sufletul meu! N-ai avut cu ea nimic? Da' ce crezi tu, sunt eu oarbă şi surdă? Dacă te-ascunzi, dacă te fereşti de mine, crezi că eu nu ştiu nimic?

— Ce ştii? întrebă omul, clipind cu bucurie din ochii mici, cu un larg surâs pe buzele dăbălate, unsuroase.

Elisaveta se ridică de lângă plita în care aţâţase focul, îl privi cu dezgust, cu duşmănie.

— Vrai să-ţi spun? Da' nu-nţălegi că mi-i scârbă? Din prima zi ai început să-i lauzi cizmele. Nu te-auzeam când îi spuneai: «Ce mai ghete! De-aceea umbli tu aşa uşoară ca o căprioară!»?

— Da ţie-ţi plăcea cum bocănea prin casă? Se cutremurau fereştile.

Faţa bătrânului, mare, rasă proaspăt, se umplu de zâmbet.

— Ce-ţi păsa ţie, dacă fata era harnică şi-şi vedea de treabă? apoi ai început să-ţi râzi de trupu-i mare, de faţa ei mâncată de vărsat, de ochii ei (tulburi. Să râzi în felul acela drăcesc, care te face nesuferit de toate slujnicele. Nu te-ai pus acum să-nclei cu miere coada măturii pentru a-i arăta fetei ce fiinţă dulce e? Ştiu eu, diavole, de ce nu-ţi plac fetele urâte! Nu estetica-i de vină!

— Da ce? întrebă obraznic bătrânul.

Elisaveta îi aruncă o privire de adânc dispreţ.

— Nu mai ai pe cine pişcă, păcătosule! Pfui! făcu ea, şi scuipă cu dezgust într-o parte. M-am canonit o viaţă întreagă, continuă Elisaveta. Când am putut ţinea un an întreg o slujnică mai spălăţică? Dacă nu fugea ea, trebuia s-o alung eu. Nu mai îndrăzneam să iau fete din familii cunoscute. Cât a trebuit să îngrijesc să nu afle nimic copiii? Câtă spaimă n-am mâncat? îmi ziceam: va îmbătrâni şi-i va trece! Da' nu! El are şi acum «simţ estetic»! Pfui! Bătrân neruşinat ce eşti!

Omul asculta cu deliciu. Chelia-i strălucea în bătaia soarelui, ce se uita, de la răsărit, prin fereastră. Un zâmbet larg îi stăruia pe faţă.

Elisaveta puse laptele la fiert, îi făcu cafeaua, bufnind mereu, dar fără să-i mai spuie o vorbă.

Boşorogul cel bătrân, după ce-şi sorbi cafeaua, ieşi păşind pipăit, târându-şi tălpile, şi nu peste mult se arătă în uşa tinzii, îmbrăcat, gata de drum.

— De-acum plec, Elisaveto. Cred că-n două-trei ceasuri o să-ţi aduc alta-n loc.

Elisavetei într-o clipă îi trecu prin minte: odăile trebuie grijite, prânzul făcut. Piaţa-i departe. Era scârbită, deznădăjduită, nu mai avea un strop de voinţă. Se lăsă pe un scaun, oftă şi zise:

— Du-te! Dar să nu te puie dracu' să-mi aduci iar o fetişcană de-aia! N-am s-o primesc, îţi spun dinainte.

— M-am gândit că poate ai dreptate, Elisaveto. O să-ţi aduc, de data asta, două-trei, să-ţi alegi tu.

Femeia ridică ochii stinşi. Putea crede să-i vie lui Simion, moşneagului, mintea la cap? Nu-i răspunse nimic. Bătrânul porni, târându-şi pipăit picioarele.

Elisaveta, în supărarea ei, nici nu băgă de seamă că Simion îşi îmbrăcase hainele de duminică. El ieşi foarte mulţumit în stradă, şi câtva timp se auzi cum izbea tare cu bastonul în asfalt, înaintând încet.

Rămasă singură, femeia mai şezu un răstimp

încremenită pe scaun, apoi se ridică, şi, oftând, îşi văzu de treburi. Băgă de seamă, dereticând prin casă, cum lucrase de bine slujnica din urmă, cum ţinuse la locul lor toate lucrurile, şi părerea de rău după ea îi crescu.

Cufundată în munca migăloasă, nici nu-şi dădu sama câtă vreme trecuse de la plecarea bătrânului, când, din bucătărie, auzi afară, în curte, o izbucnire de râsete vesele. «Ce să fie?», se întrebă ea, când, nu peste mult, aceeaşi izbucnire se auzi în coridor. Deschise uşa şi scoase capul. Coridorul era întunecos; totuşi, desluşi bine pe bătrân între patru fete tinere. El intră cu ele în bucătărie, radios, mândru de alegerea lui.

În lumina din bucătărie, Elisavetei îi fu de-ajuns o privire ca să-nţeleagă bucuria bătrânului: toate patru erau frumuşele. Simţi un junghi la inimă şi abia putu zice:

— Prii! Ucigă-te crucea!

Boşorogul, cu ochii topiţi, începu să laude fetele.

— Dar unde le-ai putut găsi pe toate patru aşa de in grabă? întrebă, nenorocită, femeia.

— În grabă?! Dar am plecat la opt, şi acum sunt ceasurile unsprezece! Cât am alergat! Numa eu ştiu.

Ochii lui se plimbau sclipitori de la o fată la alta.

— Vezi-o pe asta, năltuţă, brunetă? E numa de şaisprezece ani! Da harnică foc. Nu ştie decât puţin româneşte. E unguroaică, ba, ce spun, e secuiancă! Secuiencele sunt vestit de harnice. Vorbind, boşorogul nu-şi lua ochii de la sânul secuiencei, un sân mic şi tare.

— Ori, dacă nu-ţi place, ia-o pe căprioara asta. E româncă, e de pe Secaş, venită de curând la oraş, dar pricepută la toate. A slujit şi acasă, la popa, la notarul. O cheamă Ileana Roşu. Hm! Frumos nume. Şi i se potriveşte. Uite ce păr are.

Şi Simion, deşi vedea că Elisaveta îi urmăreşte toate mişcările, nu se putu stăpâni să nu mângâie părul blondroşcat al fetei.

Le recomandă şi pe celeilalte două: o altă romîncă, pistruiată puţin pe faţă, cu ochii mari, verzi, înaltă şi vioaie, şi o sască bălană, albă, cu ochii ca floarea inului. Cât vorbi, nu-şi luă ochii de la fete. Zâmbetul larg nu-i mai dispăru de pe faţă.

— Destul, domnule! zise, înecată femeia. Nu iau pe niciuna! Ţi-am spus că mie-mi trebuie o femeie mai trecută, pricepută la toate. Nu mai sunt tânără nici eu, să fiu tot cu ochii după slujnică, să-i arăt mereu cum să facă un lucru ori altul.

Boşorogul cel bătrân mai stărui un răstimp; ştia că e-n zadar, că femeia lui nu va lua pe niciuna, dar îşi zicea că e o plăcere să le poată privi cât mai mult.

Elisaveta le spuse fetelor că pot pleca, că nu-s potrivite pentru ei.

După ce rămaseră singuri, femeia zise:

— Câtu-i lumea, din câne nu faci slănină, şi eu din tine om de omenie! Credeam că poate-ncepi şi tu să vezi că eşti c-un picior în groapă. Să nu te mai amesteci în treburile mele! Să nu-mi mai aduci pe nimeni! O să-mi găsesc eu.

Dar trei zile în şir umblară amândoi după slujnice. Elisaveta – de nevoie; Simion – cu gândul să profite, intrând prin birourile de plasare. Ştia el că nevasta iar îi va aduce o muma-pădurii.

Şi, după trei zile, femeia reuşi să afle o jupânească între două vârste, cu nasul strâmb, uscată ca o scândură, cam surdă.

«Asta o să-mi deie de lucru până voi alunga-o, îşi zise cu tristeţă moşneagul, după ce îşi încercă întâile arme de atac. Unde dracu-a găsit-o?»

De un lung şir de ani astfel de scene se petreceau aproape-n fiecare lună în casa lui Simion Puşcaşiu, notar la pensie, retras la oraş, după ce-şi aşezase copiii – o fată şi doi feciori. Cu greu s-a hotărât doamna Elisaveta să-şi

vândă casa din sat şi să se mute cu chirie la oraş. Dar n-a avut ce face. Simion, deşi trecut de 60 de ani, nu se putea dezbăra de vechiul lui năravˇ. În sat nu mai găsea slujnică, şi chiar dac-ar fi aflat, bătrânei îi era ruşine să mai ieie fete cunoscute. Şi, vezi bine, toate-i erau cunoscute.

În tinereţe şi ei îi plăcea să ţie la casă o fată spălăţică, şi nici prin gând nu-i trecuse că bărbatul şi-ar arunca ochii la slujnică. Dar la vreo cinci ani după căsătorie, în vremea lehuziei cu cel de-al doilea băiat, îl văzuse pe Simion pişcând slujnica de-atunci. Notarul se jurase că-i o părere de-a ei, că să nu-i aibă grija. Dar femeia, cu ochii în patru, se convinsese repede că nu se înşelase.

De la o vreme, Simion, la dojenile nevestei, răspundea:

— Ce să-ţi fac! Eşti prea geloasă! Asta-i tot. E adevărat că eu am un dezvoltat simţ estetic. îmi place ce-i frumos. Dar de-aici pân’ la păcat, mai va!

Elisaveta îl iubea pe-atunci, era şi geloasă, dar tot nu putea zice alb la ce era negru. Vedea cu ochii! Adevărat că nu-l prinsese niciodată asupra faptei. Uneori se gândea că poate se înşela. Nu-l văzuse decât pişcându-le, strângându-le de sân, dar cine putea să-i urmăreiscă fiecare pas? Nu-i vedea ochii sclipindu-i ca la cotoi? N-au părăsit-o atâtea slujnice tinere, la mijlocul anului, la mijlocul lunii chiar? Pe altele, obrăznicite fără niciun motiv „n-a fost silită să le alunge ea?

De mult era încredinţată de ticăloşia bărbatului; iar după ce-i crescuseră copiii, nu mai lua în casă decât fete urâte, femei trecute, aşa că îi era uneori ruşine, când avea oaspeţi, să le aducă în casă. Dar nu avea încotro. Se convinsese că de cele urâte Simion nu se atingea, nici nu le arunca ocheade.

Numai ea ştie ce-a înghiţit în treizeci de ani! Avea o singură mângâiere: va îmbătrâni el şi-i va trece patima.

Dar văzu cu spaimă că lui Simion, pe ce îmbătrânea, în loc să-i treacă, îi creştea slăbiciunea. Se întâmpla adeseori, – şi în sat, şi după ce se mutaseră la oraş, – să nu găsească urâţeniile pe care le căuta. Alteori, deşi Elisaveta credea c-a ales una în care bărbatul nu va putea descoperi niciun vino-ncoace, îl prindea ţinându-se după fată. Cine ştie ce găsise la ea! Se mai întâmpla uneori că n-avea încotro. Dacă nu voia să rămâie fără slujnică, trebuia să ieie una frumoasă. Era o comedie întreagă: bătrânul nu se mai dezlipea de casă.

Şi dac-ar fi fost numai atâta! Dar fetele, cât ce simţeau slăbiciunea bătrânului, se obrăzniceau, îşi luau, cum se zice, nasul la purtare, îi întorceau vorba Elisavetei, se făceau leneşe şi lăsau tot greul gospodăriei pe stăpână.

După ce se mutaseră la oraş, Elisaveta, scârbită, se gândise adeseori să-l părăsească pe moşneag, să meargă la unul din băieţi. Era cu cincisprezece ani mai tânără ca el, şi trecuse şi ea de 50. Dar cum să lase casa pe mâna slujnicelor? Ar fura de-ar stinge. Şi lucruşoarele din casă erau, toate, ale ei, şi voia să le lase, după moarte, fetei. Şi cum să se despartă la bătrâneţe? La urma urmelor, copiii tot ar afla pricina cea adevărată. Ar fi de-ajuns ca moşneagul să vie la vreunul dintre copii, să rămâie câteva zile, să se lege de slujnice, ca să iasă la iveală ceea ce ea le ascunsese o viaţă întreagă, cu atâta chin şi suferinţă.

Şi, aşa, a rămas să-şi poarte crucea.

Cu fcât treceau anii, pe Elisaveta o neliniştea tot mai greu şi un alt gând. Dacă moare cu patima lui, talpaiadului ajunge, asta-i sfânt! Nu era datoria ei de soţie să-l scape, dacă poate? O chinuia gândul responsabilităţii. Dar cum putea să-l dezbare de slăbiciunea lui? Nu-ncercase în fel şi chip? Nu se torturase ca o mucenică, muncind adeseori zile, săptămâni întregi singură, spionând paşii bărbatului, când aveau vreo slujnică mai frumuşică, îndulcind cu vorbe bune revolta celor urâte, pe care moşneagul le batjocorea

cât ce le prindea singure?

În sat, Elisaveta se sfătuise adeseori cu preotul, să vadă ce-i de făcut. Dar orice-a încercat, – rugăciuni, slujbe, spovedanii, postiri şi ajunări, – a fost zadarnic, într-o zi, preotul îi spusese:

— Nu cumva eşti dumneata de vină? Poate că dumnealui nu-i pătimaş, – aşa cum şi spune, – ci-l prea temi dumneata. Nu eşti prea geloasă? Poate că domnul notar e dus numai de plăcerea aceea estetică, de care vorbeşte.

— Plăcere estetică, părinte! Dar aceea sileşte pe cineva să pişte fetele frumoase?

— Le pişcă?! se mirase preotul.

— Da, le pişcă, părinte. Nu poate scăpa de năravul ăsta.

— Atunci e rău! Ştiu eu? Să mai încerci cu ajun…

Dar tot ce încercase, la sfatul preotului din sat, fusese zadarnic. Leacul cel mai bun rămăsese sluţenia slujnicelor.

Într-un an, prin septembrie, Elisaveta, după ce dăduse drumul, la zece zile, unei secuience durdulii, pe care o primise numai de mare nevoie, neaflând alta, alergă trei zile în şir pe la toate birourile de plasare. Era deznădăjduită. Nu găsise femeie pe plac. A treia zi, spre sară, cum venea frântă spre casă, văzu într-un colţ de stradă, şezând pe-o piatră, o matahală. Era cu desagii în spate, îmbrobodită cu o năframă neagră, în picioare cu cizme mari şi grele. Un obraz îi era roşu flacără, celălalt – palid şi zbârcit.

— Ce faci dumneata aici, în cap de sară? o întrebă Elisaveta, oprindu-se lângă femeie.

Văzând-o mai de-aproape, o zgudui un fior. Era groaznică la vedere, cu obrazul acela opărit.

— Ce să fac? Aştept pe muma dracului, îi răspunse un glas gros.

— Cum ai spus?

— Am venit şi eu să-mi capăt de lucru, să mă bag slujnică, să car pietre. Nu găsesc nimic. Şi mi-am cheltuit toţi banii cu trinu şi cu traivanu. Cât am umblat prin oraş! De trei zile alerg. Da cine să mă ieie?! O ştiut ticălosu ce face!

— Care ticălos?

— Omul care mi-o opărit obrazu!

— Bărbatul tău?

— Da' nu mi-o fost bărbat, dă-l încălcătură! S-o legat de mine. Zicea că mă ia de nevastă. Şi dacă l-am strâns să-şi ţie vorba, m-o nenorocit, ticălosu!

Vorbea cu glas gros şi greu. Elisaveta părea că-şi uitase pentru ce se oprise în drum.

— Cum l-ai silit? întrebă ea.

— Cum? Cu toporu! Am ridicat toporu, să dau. Eram în tindă, şi fiertura – la foc. Da tâlharu mi-a aruncat fiertura-n obraz!

Elisaveta o ascultă c-un fior de frică. Dar după un răstimp de gândire, îşi birui simţământul de scârbă, îşi învinse înfiorarea de spaimă, şi vorbi:

— N-ai intră slujnică la mine?

Matahala înălţă deodată capul.

— Slujnică, la dumneata?

— Am nevoie de una.

— Numa să mă ţii! Să nu vin în zadar la dumneata. Cine ştie unde şăzi, şi se-nnoptează. Mai bucuros înnoptez într-un pustiu decât în iadul ăsta! Nu mai ştiu unde-i dugheana!

— Ce dugheană, femeie?

— Dugheana unde-am durmit două nopţi. Te rătăceşti aici mai dihai ca-n mijloc de codru.

Elisaveta se gândi: «Pare proastă rău, nu mă voi putea folosi cu ea». Dar când îi văzu obrazul, se însenină şi zise:

— N-avea grijă! La mine poţi sta cât de mult. Nu-i vorbă, domnul e rău de gură. Da' trebuie să ştii că, la noi, eu poruncesc peste slujnice. Nime nu le poate băga, nime nu le poate da drumul decât eu. Şi dacă eşti cuminte şi harnică, poţi rămânea cu anii. Una-ţi spun: de domnu' să nu-ţi pese, orice-ţi va spune.

Femeia se ridică greoaie de jos, îşi tocmi desagii în spinare, şi zise:

— Cu dumneata să mă-nţăleg cum se cade! N-avea grijă dumneata! De bărbaţi nu mi-i frică!

Doamna Elisaveta mergea uşor şi repede, purtată de-o nădejde mare. «Poate cu asta-i dau de leac», îşi zicea mereu.

— Mai este? întrebă femeia, din urmă.

— De ce întrebi? Te-ai ostenit?

— Ostenit, la dracu'! Nu te osteneşti plimbându-te! Dar am numărat până acum şase uliţi prin care-am trecut. Şi vreau să văd, pot să le ţin minte?

— Şi de ce să le ţii?

— Să ştiu pe unde să mă-ntorc, dacă te-i răzgândi.

— Fii pe pace, nu mă răzgândesc!

Deodată-i veni ceva în minte şi se opri:

— Nici nu vorbirăm de plată.

— Apoi vezi, dacă m-ai luat cu iutele; şi eu mi-am uitat să te-ntreb cât îmi dai. Mi-i da şase sute?

— Şase-ţi dau. Şi dacă vei fi harnică şi de omenie, îţi dau şi opt.

— De harnică, vei vedea! De omenie? Hm! Cine se mai uită la mine, cu obrazul ăsta?

Porniră iar, şi în curând ajunseră.

Simion Puşcaşiu, notarul la pensie, boşorogul cel bătrân, tuşea pe divan, în casă. Răcise, de câteva zile, şi se grijea mai mult decât un tenor înaintea reprezentaţiei. Când auzi pe coridor pas şi glas străin, nu se putu înfrâna. Se ridică, înfăşurat în cojocel, cu grumazul îmboldorogit în

şaluri, şi, târându-şi paşii, se ivi în uşa bucătăriei.

Rămase cu ochii holbaţi la slujnica cea nouă, începu a tuşi cu înec, şi abia putu zice:

— Da păsăroiul ăsta… ce caută la noi?

— E slujnica noastră, şi o cheamă…

Elisaveta uitase s-o întrebe pe femeie cum o cheamă.

— Vironica, domnule, răspunse glasul gros. Vironica dumneavoastră.

— Ba a dracului! îngână bătrânul, şi se retrase încet, înecându-se în tusă, cu ochii zgâiţi la obrazul opărit.

— Aşa e domnul, dar să nu-ţi pese. Şi să nu te laşi bătută de vorba lui, zise, cu satisfacţie, Elisaveta.

Femeia îl simţea deznădăjduit şi triumfa. «Numai de n-ar fugi şi asta!», îşi zicea stăpână. De harnică, n-avea ce vină-i băga Vironicăi. Doar că în primele zile, când mergea după cumpărături, se întorcea târziu şi înjura: se rătăcea pe uliţi.

— O să te obişnuieşti, Vironico!

Şi femeia se obişnui, într-adevăr. Elisaveta era mulţumită cu ea.

Dar boşorogul cel bătrân, după ce părăsi bucătăria, nu-şi părăsi şi năravul. îşi începu vânătoarea. Mai amarnic decât oricând. Şi avea şi de ce: niciodată nu-i adusese Elisaveta o astfel de sluţenie în casă. Se îneca, n-o putea suferi. Trebuia să-i facă vânt cât mai repede. Altfel, l-ar putea lovi guta!

Îşi începu atacul. O zi, două, trei, batjocorile lui curseră gârlă în urma slujnicei. Dar Vironica nu-l auzi.

— Te pomeneşti că asta-i surdă de tot, oftă el, într-o zi, văzând că slujnica-i mereu nepăsătoare.

— Surdă nu-s, da-s cu minte! auzi pe neaşteptate bătrânul.

— Cu minte?

— Vezi bine! Să mă cert cu dumneata? Nu dumneata m-ai băgat slujnică. Apoi, cine mai ia în seamă vorbele unui

boşorog bătrân?

Simion rămase încremenit. Nicio slujnică nu cutezase să-l batjocorească în faţă pân-acum. Trecură zile, şi nu se mai legă de femeie.

— Bine i-ai făcut! zise Elisaveta, care auzise schimbul de vorbe. Nu te lăsa!

— N-ai grijă, stăpâna! De bărbaţi nu mi-i frică mie. Tânări sau bătrâni, sunt toţi nişte… Ştiu de ce nu mă poate vedea în ochi! Ia să fiu întreagă! Aşa-s toţi! Nişte… Acuma, rabde dumni-aiui pentru ceea ce-a făcut tot o porodiţă bărbătească!

Bătrânul n-o mai batjocori o vreme şi de frică să nu-i revină tusa. Abia scăpase de ea. Dar, după câteva zile, văzând că-i sănătos tun, începu din nou.

Zdroabă amarnică şi primejdioasă. Când o vedea cum rămâne mereu liniştită la cele mai crunte batjocore, la cuvinte de ocară şi de ruşine, sau când auzea cumu-i întoarce vorba, se tulbura până-n adânc, şi maşinăria lui hodorogită fierbea cu clocot.

— Dă-i pace, omule! Ce te legi mereu de ea? Ce-ţi vâri nasul în lucrurile ei? îţi spun eu că e fată harnică şi pricepută. Iar de alungat, văd eu bine că pe asta n-o mai poţi alunga. În sfârşit, ţi-ai găsit şi tu popa!

Aşa-i spunea de multe ori, cu satisfacţie, nevasta. Şi avea dreptate. Trecuseră trei luni, se apropia Crăciunul, şi Vironica nici gând n-avea să se ducă.

«Asta mă bagă-n groapă, îşi zicea moşneagul. Vin sfintele sărbători, şi nu voi avea nicio bucurie de ele, cu ciuma-n casă!» îi veni în minte că altă dată, când avea o frumuşică în serviciu, îi cumpăra o năframă nouă, nişte cercei, ori alt dar, şi i-l strecura în mână, când nu vedea Elisaveta. Deodată se gândi să mai încerce ceva.

În Ajunul Crăciunului cumpără un drăcuşor cu coarne, îmbrăcat cu câteva fâşii de postav roşu, îl împachetă bine şi veni acasă.

Sara, după cină, bătrânul o chemă pe Vironica în odaie.

— Am crezut că trebuie să mă împac şi eu cu tine. Vin sfintele sărbători. Ţi-am cumpărat ceva care-ţi va plăcea şi te va veseli foarte mult. Toate să ne fie iertate!

Ochii lui clipeau şireţi.

Elisaveta îl auzi şi-şi zise că moşneagul e ticălos şi în Ajunul Crăciunului. intră să vadă ce i-a adus Vironicăi. El desfăcea pacheţelul încet. Vironica era mişcată. Credea într-adevăr că bătrânul se domolise şi că i-a cumpărat un dar de Crăciun. Obrazul cel sănătos era mai palid ca de obicei, iar cel opărit mai pierduse din roşeaţă. I se aprindea doar de câte ori o batjocorea bătrânul, şi Simion nu-l văzuse niciodată palid ca acum. Roşeaţa aceea îl îngrozea întotdeauna, dar acum abia aştepta să scape şi de «plăcinta galbenă».

— Uite, ăsta-i logodnicul tău, Vironico! zise el.

Femeia se uită prostită o clipă. Elisaveta ţipă de indignare. Dar Vironica păru că se linişteşte. Sângele se scurse şi mai mult din obrazul opărit.

— Da, ăsta-i dracu', zise ea. Da' nu l-ai scos din hârtie. Te-ai făcut numai că-l cauţi acolo. L-ai scos din dumneata.

Ea tăcu, palidă, ca moartă. Bătrânul nu mai zâmbea.

— Şi dacă l-ai scos din dumneata, înseamnă că ţi-i ficior, şi eu ţi-s noră. Trăbă să mă săruţi ca pe-o noră, aici, pe obraz!

Şi ea – şi aplecă spre bătrân obrazul opărit, care ardea acum din nou, ca arama în cuptor.

Moşneagul, cu ochii holbaţi, se feri, dar femeia, înainte de-a o putea opri Elisaveta, îşi apăsă obrazul ars pe gura lui Simion. El dete un ţipăt, şi se răsturnă.

— Ţi-am spus, stăpână, că de-un bărbat nu mi-i frică mie! N-ai teamă, nu plec eu nici acum!

Dar Elisaveta nu-i purta de grijă. Bătrânul nu mai

mişca. Amândouă abia îl putură pune în pat. îi aduseră perini, plapomă, şi Vironica trebui să alerge după doctor.

— Toată partea dreaptă e atinsă, spuse doctorul lor de casă. Nu-i de mirare, la vârsta dumnealui! Va fi beut mai mult în sara asta de ajun. De când îi spun eu să mânce mai puţin, să nu mai beie…

Peste trei zile bătrânul începu să vorbească, dar partea dreaptă nu şi-o mai putea mişca.

Rugă pe Elisaveta să-l cheme pe preot.

— De-acum ai scăpat de corvoadă! zise el Elisavetei.

După ce veni preotul, moşneagul făcu semn nevestei să rămâie în odaie.

— Vreau să mă spovedesc, părinte. Dar un lucru, cum l-oi spune subt patrafir, vreau să-l spun acum, s-audă şi nevasta. Iată, – l spun: N-am înşălat-o cât am trăit. Am mai pişcat fete, le-am mai strâns în braţe, nu zic ba. Da numa pe cele frumoase. Şi numa pentru că erau frumoase. Mi-a dat mie Dumnezeu o bucurie mare, să-mi placă ce-i frumos. Urâtul nu l-am putut suferi. Am avut un simţ estetic prea dezvoltat. Asta-i tot. Dumneaei nu m-a crezut niciodată, şi de-aceea mor înainte de vreme.

Preotul zâmbi cu înţeles la explicaţiile bătrânului. Se vedea că nu-l crede, şi zise:

— Cum să mori? Ba te-i scula şi-i trăi încă.

— Nu, părinte! Aşa legat de pat, de ce să mai trăiesc? Şi trupul amorţit pe jumătate nu mai învie! Cunosc eu!

— Vei trăi câte zile-ţi va mai da Dumnezeu. Nici de murit nu moare omul când vrea.

— Hm! făcu moşneagul, şi-i făcu semn Elisavetei să iasă.

Femeia ieşi scârbită. Avea impresia hotărâtă că moşneagul şi-a mai bătut o dată joc de ea. După amiază fu liniştit. Dar noaptea nu putu dormi. Îi treceau prin cap amintirile trecutului: nevastă-sa în tinereţe, fetele frumoase ce se perindaseră prin casa lor. Fără să vreie, cu

scârbă, îi veneau în minte şi cele urâte. Deodată închipuirea-i arătă ca un disc roşu de lună plină. Venea tot mai repede şi tot mai aproape de el. Acum era ca un blid rotund de aramă, înroşit în foc. Flacăra parcă pătrundea prin el. Şi venea tot mai aproape! Sfinte Dumnezeule! Era obrazul opărit al Vironicăi! Iată-l! îi atinge buzele, i le-apasă!

Un ţipăt. Câteva horcăieli.

Până s-aprindă Elisaveta luminarea şi să vie lângă pat, moşneagul nu mai sufla.

19 2 8

VIZITA

În sfârşit, după multă zdroabă, alergare şi cheltuială, domnul Ioniţă Macavei îşi vedea visul cu ochii: guvernul dizolva vechea comisie interimară şi numea alta, nouă, în frunte cu dumnealui. Triumfase greu, dar desăvârşit. Duşmanul, cu botul pe labe, îşi lua catrafusele, şi la primărie se instala noua comisie, numai din partizanii dumnealui, numai din oamenii dumnealui. Acum o să vadă partidul advers ce-nsamnă a gospodări un oraş!

— Bine că s-a isprăvit odată! oftă doamna Macavei.

— Bine, da! însă dacă ascultam de tine, n-ajungeai, până-i porcu' cu coadă, te rog frumos, primăreasă. Acuma te-ai încredinţat şi tu că lucrurile mari nu se câştigă, te rog; frumos, decât cu răbdare şi cu voinţă de fier. Trebuie un om ca mine…

— Da cu câţi ai cheltuit pe drumuri, cu statul la Bucureşti, cu cât ai păgubit nemaivăzându-ţi de treburi, puteai face şi dintr-un cal primar, răspunse doamna Marina Macavei, vestită realistă în judecarea celor omeneşti.

Doamna Marina Macavei îi făcuse multe zile fripte bărbatului, răstimp de-o jumătate de an, cât alergase dumnealui, fost notar sătesc, pentru dizolvarea vechiului consiliu… Banii, dumneaei îi păstra! Şi oricine putea să

vadă că domnul Ioniţă Macavei pierduse kilograme multe în jumătatea aceea de an! Pântecele i se dezumflase binişor, se lăbărţase, jucând moale subt vesta lărgită; asemenea şi obrajii; nu mai erau întinşi, lucitori, ci începuseră să se umple de zbârcituri. Doamna Marina îi socotea toate cheltuielile, până-ntr-un ban, şi nu-i dădea nicio para mai mult. Adevărat că şi drumurile erau lungi, şi câteva kilograme vor fi rămas şi în trenurile care-l duceau din fundul unui judeţ de miazănoapte până-n marginea Bărăganului şi înapoi.

Domnul Ioniţă Macavei fusese notar într-un sat din vecinătatea oraşului. În revoluţie crezuse că-i necesar să-şi caute cât mai repede un – adăpost. Venise aici, şi nu se mai întorsese. Deşi se lăuda la toată lumea: «O să vie, ticăloşii, să mă cheme», nimeni dintre săteni nu s-a mai arătat. Şi, devenit orăşean, intrase în tot felul de negoţuri, în tovărăşie cu multă lume din partea locului. Nevastă-sa, Marina, îi dădea indicaţiile şi capitalul. Fugiseră din sat cu o avere frumuşică. Nu furase, se-nţelege, dar douăzeci de ani de notariat reprezintă un capital, mai ales rând ai o nevastă cruţătoare şi cu simţul realităţii, ca Marina…

Cumpărase, mai pe nimic, o casă cu cinci camere, cu grădină mare, de la fostul pretor, unul Damby, care nu putuse respira «aerul nou» şi se expatriase.

Ce nu duraseră în curtea largă, în grădina mare «simţul realist» al doamnei Marina şi «voinţa de fier» a fostului notar? Depozite de lemne de foc, de scânduri, magazie de bucate, îngrăşătorie de porci, brutărie! Şi prin curte, pe la magazii nu numai domnul Macavei îşi plimba pântecele rotunjit şi tare, ci fluturau mereu şi bărbi negre, încâlcite, de negustori vestiţi. Putea să aibă şi mai multă marfă în magazii, şi mai mulţi porci de îngrăşat, dacă doi dintre tovarăşii de afaceri n-ar fi găsit cu cale să nu-şi mai arate într-o bună zi bărbile în curtea fostului notar, şi tocmai atunci când doamna Marina le încredinţase o

însemnată sumă de bani, pentru noi cumpărături. Of! Cum sărise dumneaei, ca muşcată de şarpe, când, după trei zile, văzând că cei doi nu se mai arată, îi trecuse prin cap un gând tragic. Pusese în picioare toată poliţia, siguranţa, grănicerii! Zadarnic! pasările trecuseră frontiera!

Aceasta se-ntâmplase la doi ani după ce familia Macavei se mutase la oraş. De-atunci, doamna Marina îşi luase măsuri de siguranţă deosebite. Avântul afacerilor mai scăzuse, dar soliditatea lor crescuse.

Şi din alte motive mutarea lor la oraş fusese o binecuvântare. Le intrau copiii la liceu. Printr-o taină a naturii, doamna Marina fusese stearpă cincisprezece ani. Într-al şaisprezecelea de la cununie, născuse un băiat, într-al şaptesprezecelea – alt băiat, într-al optsprezecelea – o fată. Se părea că, odată pornită, notăriţa nu se poate opri. «Se vede că, la fel ca-n toate treburile, începutul a fost greu», îşi zicea domnul Macavei, bucuros de-ntâmplare şi de urmaşi. Dar după naşterea celui de-al patrulea copil, ori de câte ori nevastă-sa poftea să mănânce raţă cu măsline, notarul, în loc să se bucure, ca altă dată, de semnul pe care i-l trimitea Dumnezeu, dădea semne vădite de-ngrijorare. «În patru ani, doi feciori şi două fete nu-i puţin lucru!», îşi spunea dumnealui, uimit de mistere şi gândindu-se cu teamă la neputinţa omului de-a le pricepe. Doamna Marina i-a înţeles, pare-se, îngrijorarea, căci, cum se pornise pe neaşteptate, aşa s-a şi oprit. Şi domnul Ioniţă se linişti despre partea copiilor. Doar o singură dată se mai tulbură, dar târziu, după ce se mutaseră la oraş, când, într-o zi, se-ntâlni, în drumurile lui, cu subnotarul Iosif Perţa, care lucrase în cancelaria notarială din sat tocmai în răstimpul celor patru ani mănoşi. La drept vorbind nu se tulburase, ci mai mult se mirase de-o asemănare. Copiii semănau toţi cu subnotarul… Dar se vede că n-a fost decât o părere a lui. Cum? O femeie ca Marina să fi umblat cu mintea-n pruni?! Ce prostie! Când cineva avea în

asemenea măsură simţul realităţii!… El, de… El a mai călcat cu stângul… Dar asta-i altceva, el a fost totdeauna fantast, cu sufletul poetic, pe când Marina, cu simţul ei practic… Şi din clipa aceea nu s-a mai gândit la Perţa.

Avea, de altfel, la ce se gândi! Erau afacerile, alergăturile lui. Şi, după un an, doi, veniseră şi alte gânduri. Frământările şi luptele politice pătrunseseră până-n orăşelul lor. Se organizau până şi aici partidele politice!

Şi domnul Macavei intrase, cu toată greutatea iuij în luptă. Se trezise în el latura fantastă – a sufletului, şi aripile ambiţiei bătuseră cu atâta putere aerul din jur, încât îl ridicaseră până la candidatura de deputat.

Dar se vede că ţăranii din satul unde fusese notar, ca şi alţii, din satele vecine, care-l cunoscuseră, nu-l uitaseră. Huiduit în câteva comune, avântul lui s-a mai potolit. Nici nu şi-a mai continuat turneul şi a pierdut lupta. Era pe-atunci încă în vigoare vechea lege electorală pe circumscripţii.

— La viitoarele alegeri o să candidez într-alt loc, spusese dumnealui, năcăjit, doamnei Marina. Ştii tu vorba aia: Niciun proroc în patria lui!

Fosta notăriţă nu fusese supărată de cădere. Aveau ei ce face, aveau afaceri destule. Macavei nu putea lipsi cu săptămânile de-acasă. Se împăcase o vreme cu soarta, deşi ştia şi ea, şi-i spuneau şi bărboşii cu care lucra, că deputăţia deschide porţile multor afaceri în stil mare. Dumneaei însă, femeie cu simţul realităţii, mai ales de când cei doi o şterseseră peste graniţă, îşi zicea: «Mai bine lucrăm în mic, dar solid».

Şi acum, în jumătatea de an de care vorbirăm, nu i-ar fi dat bărbatului niciun ban să bată drumurile la Bucureşti, dacă afacerile lor ar mai fi mers aşa de bine ca înainte. Dar, de vreo trei ani, se împuţinaseră simţitor. Macavei se jura că, la primărie, cei din partidul advers îi pun beţe-n

roate. Şi doamna Marina ar fi dorit, din pricina afacerilor neprospere, ca bărbatul ei să ajungă în fruntea oraşului. Totuşi, se cheltuiseră prea mulţi bani cu drumurile fostului notar, iar negbţul acasă, fără alergăturile lui, suferise şi el.

Astfel, doamna Marina pe drept cuvânt a oftat din baierele sincerităţii spunând: «Cu cât ai cheltuit ai fi făcut şi dintr-un cal primar».

Noul preşedinte al comisiei interimare se simţi ofensat de aceste cuvinte triviale.

— Aşa eşti tu, zise el, oftând la rându-i. Niciodată nu eşti mulţămită. Niciodată nu poţi avea o bucurie deplină. Şi nu-l laşi nici pe altul să se bucure. Nu te lasă simţul tău prea realist. Un strop de fantazie, te rog frumos, nu ţi-ar strica. Dacă l-ai avea, ai şti că triumful nostru îl pizmuiesc o sută, ai şti că nu oricine l-ar fi putut câştiga, ai putea privi niţel în viitor. Şi viitorul ăsta, te rog frumos, mi se pare că merită toate jertfele materiale pe care le-am adus. Nu e vorba numai de afacerile noastre, care vor lua avânt, ci şi de cinste. Nu numai bunurile materiale, te rog frumos, au un preţ în lumea asta. De pildă, când o veni vreun ministru pe la noi, cine crezi c-o să-l primească în gară?

— Ce vorbeşti prostii, Ioniţă?! Ce ministru se va aventura în aşa depărtări, pe drumurile de la noi?

În fostul notar se trezi iute, ca un abur tare, ambiţia de partid.

— Apoi da, ai dreptate, dacă judeci după miniştrii fostului regim! Aceia n-au călcat pe-aici. Dar ei n-au fost slujitori ai poporului! N-au respectat, te rog frumos, principiile democratice! O să vezi că ai noştri au să vie! Excelenţa-sa de la Interne mi-a şi făgăduit.

Minţea. Nu vorbise niciodată cu ministrul de interne.

— Fugi, Ioniţă, nu fi copil! râse Marina. Te-a-mbătat cu apă rece! N-are altceva mai bun de făcut! Iată ce-nsămnează să fii fantast, să n-ai simţu! realităţii! Să lăsăm visurile, Ioniţă, şi să vedem din ce trăim! Cum hotărâm cu

brutăria? O mărim?

Şi cei doi soţi, a doua zi după instalare, vorbiră îndelung despre afacerile lor. Se uitară în registre, cercetară hârtii, făcură socoteli. Pe însărate se strecurări în odaia lor tovarăşii de afaceri şi sfătuiră, în ungureşte şi-n româneşte, până după miezul nopţii.

Ioniţă Macavei, în răstimpuri, ostenit de combinaţii, de socoteli, de hămăiala omenească, se gândea la cinstea împreunată cu slujba lui, se gândea că, după mulţi ani, intrase iarăşi în viaţa publică, ajunsese şi el un factor, o autoritate. Şi simţea aripa gloriei adiindu-i sufletul. Nu e puţin lucru să fii cineva în lume, cineva pe care alţii să-l respecte, să se teamă de el, la care să vie cu jalbe! Ştie el, de pe când era notar! Bine e să ai bani, să-ţi meargă afacerile. Dar nimic nu te saltă de la pământ ca poziţia socială! Minţise, e adevărat. Ministrul de interne nu-i făgăduise nimic. Nu vorbise cu el. Nici nu-l cunoştea. Dar iată că Marina, nevasta lui, care e o femeie cu simţul realităţii, n-a găsit că-i cu neputinţă ca el să fi vorbit cu ministrul, numai nu crezuse în promisiunea făcută de-a cerceta şi oraşul ăsta!

Din vremea notariatului, în Ioniţă Macavei crescuse respectul faţă de cei mari. În cei douăzeci de ani nu vorbise decât o singură dată cu prefectul. Miniştri nici n-a văzut. Of! Dac-ar veni unul pe la ei, să-i facă ei o primire de să se ducă vestea, să-i ţie un discurs de bun-venit cum nu s-a mai pomenit! Gândul acesta îl încălzea şi-l înflăcăra, şi, în vreme ce negustorii torăiau în jurul lui, închipuirea-i fugea departe. I se părea că după fuga din sat, după huiduirea în propaganda electorală, nu se putea considera reabilitat în ochii altora decât dacă ar avea norocul să poată primi, oficial, pe un înalt demnitar al statului.

Noua comisie interimară îşi începu lucrările. Preşedintele ei, domnul Macavei, anunţă un vast program de activitate şi de revizuire. Dumnealui, nici vorbă, se

pricepea la administraţie, ştia surprinde neregulile şi punea mâna pe delincvent când acela nici nu visa. Unii din membrii delegaţiei dizolvate, care se ştiau cu musca pe căciulă, ar fi vrut să se puie bine cu noul primar. Şi începură a-i atrage băgarea de seamă asupra multor prilejuri de afaceri bune care se iveau în oraş şi în jur.

Trecură mai multe luni de la intrarea dumnealui în slujbă, şi doamna Macavei era tot mai nemulţumită. Primarul îşi lua slujba în serios, se înfunda până în grumaji în treburile oraşului şi nu mai conducea cu mână de fier, cu destulă supraveghere afacerile proprii. Noroc că era dumneaei cu ochii în patru, noroc că tovarăşii de afaceri se temeau să înşele o persoană oficială.

«Of! Şi cuibul ăsta răzleţit de lume! Lua-l-ar dracu' să-l ieie! într-alte oraşe nu se mai curmă vizitele miniştrilor, ale prefecţilor, ale călătorilor străini, ale misiunilor care vin să ne cunoască ţara. Aici, nimic! Nime nu s-arată, parc-am fi nişte ciumaţi.» Aşa suspina în inima sa, de multe ori, domnul Ioniţă.

Dar într-o sâmbătă după amiază, pe la orele 5, servitorul îi aduse o telegramă. Dumnealui, după ce o smulse cu lăcomie, cu mână le tremurânde, deodată înlemni. Nu cuteza s-o deschidă. Avea o presimţire. De bună seamă, telegrama-i vestea o vizită oficială! «Ei, da de câte ori nu mi s-a părut aşa, te rog frumos, îşi zise îmbărbătându-se, şi m-am înşălat!» Şi desfăcu telegrama. O citi o dată, de două ori, de zece ori, şi-n vremea asta schimba feţe-feţe. Nu, nu se înşelase! I se anunţa trecerea prin gara lor a ministrului de război. Se ducea să inspecteze trupele de pe fruntaria din apropiere şi, – zece minute, – se oprea şi aici.

Domnul Ioniţă suspină o dată adânc, – simţea că se-năbuşă de emoţie, – şi, într-un suflet, îi spuse servitorului:

— Repede, Săndruţ! într-un minut să fie aici toţi domnii din comisia interimară. Vine ministrul!

Săndruţ rămase cu ochii holbaţi, cu gura căscată.

— Ce mai aştepţi, boule?! Aleargă!

Şi, după ce ieşi servitorul, Ioniţă mai citi o dată telegrama. Apoi, cu ea în mână, începu să se plimbe prin birou, cu paşi grei, cu fruntea încreţită.

— Cum, muma dracului, de s-a nimerit să vie chiar ministrul de război?! N-a putut veni cel de interne, sau al instrucţiei, al cultelor?! exclamă dumnealui, deodată.

De trei luni noul primar se gândise la câte-o vorbire de primire pentru fiecare ministru, afară de cel de război. Se gândise numai? Ba încă le şi scrisese! Şi pe fiecare în zeci de redactări! Numai la ministrul de război nu se gândise. Şi acum tocmai ministrul de război venea, tocmai el îl lua aşa, pe neaşteptate!

Deodată se opri, cu o rază de lumină în ochi. îi venise în minte introducerea, într-o inspiraţie momentană. «Da, se-nţălege! Aşa va trebui să-ncep: armata, pavăza patriei, temeiul apărării naţionale! Da' ce muma dracului ifac domnii consilieri de nu mai vin? Eu am de lucru, şi dumnealor...» Simţea că inspiraţia i se topeşte, şi, fără lumina ei, nu mai vedea aşa de frumos începutul.

În sfârşit, membrii comisiei interimare sosiră, – cei mai sprinteni alergând pe scări, – şi cum domnul. primar avea de mult în cap, organizat până în cele mai mici amănunte, planul primirii unui ministru, dădu, în scris, fiecăruia ce avea de făcut. Bineînţeles, muzica pompierilor, corpul poliţienesc, şcolile trebuiau să fie pe peron la ceasurile 9 de dimineaţă. La zece jumătate sosea trenul ministerial.

Acasă, primăreasa nu voi să-l oreadă.

— Fugi de-acolo, Ioniţă! îşi bate cineva joc de tine! Cineva care ştie cât doreşti să primeşti oficial un ministru. Poate vreun ticălos din partida contrară. Ce să caute pe-aici ministrul de război?

Domnul Ioniţă se simţi adânc jignit. În loc de orice

răspuns, îi dădu telegrama.

— Neprecisă, spuse femeia, după ce o citi dintr-o aruncătură de ochi. Te-ai uitat de unde-i dată?

— Din Bucureşti, se-nţălege, răspunse primarul, de la o înălţime dispreţuitoare.

— Da' de unde!

Şi ea-i arătă colţul telegramei, unde era scris numele oraşului:

— Oradea-Mare.

— Ce-are-a face! E mai sigur aşa! E în armonie cu cuprinsul telegramei. Domnul ministru e în drum de inspectare a trupelor de frontieră. Nu-i Oradea oraş de frontieră?

Argumentul fu hotărâtor şi pentru doamna Marina. Ea simţi o mare căldură lăuntrică, născută nu din flacără, nu din lumină, ci dintr-o vatră de jăratec.

Domnul Ioniţă se încuie în camera lui de lucru, după ce dădu poruncă straşnică să nu fie tulburat de nimeni. Se aşeză la masa de scris, scoase o testea de hârtie albă şi, odată cu ea, mulţime de concepte făcute pentru primirea altor miniştri.

Ah! Dac-ar fi sosit oricare altul în locul celui de război! Avea vorbirile gata, vorbiri lucrate cu grijă, pe-ndelete, pe unele le ştia aproape pe de rost. N-ar mai fi avut decât să le copieze şi să le-nveţe bine pe dinafară. Era ambiţia lui să nu citească cuvântarea. Celălalt preşedinte al comisiei nu putea lega liber două fraze.

Şi se puse pe lucru. Începutul ce-i venise în minte la primărie nu-i mai plăcea. Iscodi altul şi se trezi că intră în istoria antică, atât cât îl mai ajutau cunoştinţele de istorie. Când o învăţase? înainte cu douăzeci şi şase, douăzeci şi şapte de ani! Apărarea graniţelor o punea în legătură cu eroii din istoria Greciei antice. Adică de fapt cu unul, pe care-l mai ţinea minte, cu Leonida, cu… nu-şi mai amintea numele strâmtorii celebre unde oprise Leonida armatele

superioare la număr ale duşmanului. Şi nu mai ştia nici numele duşmanilor. Mezi, perşi, sciţi? Parcă tot perşi erau! «Dracu' să-i ieie! – îşi zise domnul Ioniţă, ştergându-şi fruntea de sudoare, după ce se zbătu multă vreme să-şi amintească.

— Nu trebuie să mă cobor până-n antichitate. Trebuie pilde de apărare a graniţei din istoria mai nouă.»

Dar părăsind întâia inspiraţie, simţi un mare gol în cap. Nimic nu-i mai venea în minte. În răstimpuri îi treceau prin cap fraze din vorbirile pregătite pentru ceilalţi miniştri. Erau din «domeniul» dumnealui, cum spunea, chestiuni la care se pricepea, avea o idee cel puţin. Dar despre război, despre apărarea patriei? N-avea nicio cunoştinţă tehnică, şi o singură expresie greşită l-ar face ridicol. El fusese scutit de armată. În vremea războiului împărţise la primăria din sat ajutoare. Atât! Dar asta ţinea mai mult de ocrotirile sociale, – alt resort!

Când îi treceau prin cap fraze din vorbirile pregătite, domul Ioniţă zâmbea trist şi le lăsa să zboare ca pe nişte pasări frumoase, pe care, era încredinţat, nu putea pune mâna, nu-i era îngăduit să le atingă.

Da! Trebuia să ieie pilde din vremuri mai apropiate. Cu cât se statornicea în sufletul lui convingerea asta, cu atât îşi simţea capul mai gol. Din care veac? Din istoria cărei ţări? Avea nevoie de pilde cu fortificarea graniţelor. Firesc era să le ieie din istoria românească, să pomenească nume de cetăţi de graniţă româneşti. Dar le căută în zadar. Nu-şi aminti niciunul. Nu cunoştea nimic din istoria voievodatelor. De când se pecetluise unirea, nu se gândise o singură dată să citească o istorie a românilor.

oPrimăreasa puse pe masă pentru cină. Copiii îşi luară locurile, abia aşteptând să se ivească tatăl. Doamna

Marina întârzie peste un ceas, tot nădăjduind că Ioniţă va isprăvi şi va veni nechemat. Dar când văzu că vremea trece, că-i stau copiii flămânzi, că bate ora lor de

culcare şi Ioniţă tot nu se iveşte, îngrijată că a doua zi vor întârzia de la şcoală, primăreasa bătu la uşă.

Niciun răspuns. Înăuntru – o linişte de moarte. Bătu din nou, strigă. O înjurătură răsună în odaia de lucru.

— V-am spus să nu mă tulbure nimeni!

Marina nu luă în seamă înjurătura, cum ar fi făcut în oricare altă împrejurare, nu se supără de glasul mânios al lui Ioniţă, ci, dimpotrivă, se-nduioşă mai mult ca oricând. Era lucru mare acela pentru care se pregătea bărbatu-său!

— Mai ai mult? întrebă ea de-afară, de la uşă.

O nouă înjurătură bufni din lăuntru.

— Nu te supăra, Ioniţă! întreb pentru copii. Sunt zece fără un sfert, şi li-e foame. Trăbă să se culce.

— Lasă-mă-n pace! Mâncaţi, durmiţi, muriţi! Faceţi ce voiţi! Lasă-mă dracului, şi pleacă de-aci!

Domnul Ioniţă avea fruntea îmbrobonată de sudoare. Se sculă de la masă şi-ncepu să se plimbe cu paşi grei. Nu-i venea în minte nici începutul, nici vreo pildă din istorie, nici încheierea. îl lua ameţeala.

«O să vezi că m-apucă „dimineaţa, şi n-am scris un şir! Şi chiar de-aş putea scrie textul, când mai am vreme să-l învăţ?» întrebarea din urmă, ivită abia acum, îl deznădăjdui şi mai mult. Era limpede că nu va mai avea vreme să înveţe cuvântarea, că va citi-o, întocmai cum făcea vechiul preşedinte al vechii comisii interimare.

Se aşează din nou dinaintea filei albe de hârtie, îşi luă capul în palme şi se sili să puie pe hârtie baremi introducerea. Dar nu-i veneau în minte decât introducerile vorbirilor pregătite. Şi, – lucru ciudat! – deşi se forţa să afle o frază de început, se gândea mereu la acelaşi lucru: «Care dracu’ de domnitor român a întemeiat cetăţi la frontieră? Pildele trebuie să fie din istoria românilor!»

Deodată se lumină. Cum de nu s-a gândit până acum? Trebuie să aibă copiii cărţi de istoria românilor, dacă învaţă în şcoală românească! Şi sări de pe scaun, ca

aruncat de un resort puternic. Dintr-un salt fu lângă uşă, o descuie cu zgomot, o izbi cu putere în urma sa şi năvăli în prânzitor.

Femeia îl privi mirată, dojenitor.

— Ce te-a apucat? Umblă mai încet! Copiii au adurmit.

— N-am ce le face! Trebuie să-i scol!

— Dar ce s-a-ntâmplat, pentru Dumnezeu! Să-i scoli acum?! Nu vezi că-i trecut de unsprezece?!

Ioniţă n-o mai ascultă. Deşteptă pe cei doi copii de liceu. Cufundaţi în primul somn, abia deschiseră ochii, abia înţeleseră despre ce era vorba. Se sculară, căutară cărţile de istorie, intrară cu ele în prânzitor şi începură să le răsfoiască. Ioniţă, Marina, cu capetele aplecate pe cărţi, se uitau, cuprinşi de friguri. Răsfoiră zadarnic amândouă manualele. Nu era nimic. Cel mai mare, în clasa a doua de liceu, se opri deodată şi zise triumfător:

— Căutăm în zadar! într-a-ntâia se-nvaţă istoria veche, într-a doua, a evului de mijloc.

— Dar istoria românilor, pârlitule? îl întrebă cu furie primarul.

— Se-nvaţă tocmai într-a patra!

Ioniţă făcu un pas înapoi.

— Auzi comedie! auzi inconştienţă! în şcoală românească să se-nveţe istoria noastră numai într-a patra!

El tăcu, bufnind furios, făcu câţiva paşi, privi cu duşmănie la nevastă-sa şi ieşi.

Izbucnirea-i fu cu folos. Cât ce se încuie în camera lui, îi şi veni un gând salvator: «Iau textul pregătit pentru primirea ministrului de interne şi, într-un loc, undeva, adaug câteva şiruri cu paza graniţelor. Nu sunt toţi miniştrii slujbaşi ai ţării? De ce nu îi s-ar potrivi cuvântările?»

Răsfoi vraful de hârtii şi alese textul căutat, cel din ultima redactare. îl citea uşor, îl ştia aproape pe dinafară.

Se opri către sfârşit, unde avea să adauge frazele cu apărarea graniţelor.

Norocul îl păştea acum. îşi aminti aşa, fără niciun motiv, numele inginerului francez Vauban, care pusese temelia sistemului de apărare a graniţelor franceze. Primarul îşi zise: «Nu-i nimic că-i francez! E naţie soră! Poate va fi chiar mai de efect când voi spune: „Dumneavoastră, domnule ministru, veţi fi al doilea Vauban, Vaubanul României întregite”.»

Faţa i se lumină, fluieră vesel, îşi permise să-şi aprindă o ţigară. Luă o foaie albă de hârtie, îi dete acelaşi număr ca al paginii unde trebuia făcut adaosul şi, liniştit, începu să facă frazele de legătură între activitatea internă şi apărarea graniţelor. Dar când ajunse la pilda inginerului francez, îngheţă de spaimă. îl uitase! Fără el, întreg adaosul nu făcea două parale. Fără adaos, vorbirea nu se potrivea! Se vedea cât de colo că era pregătită pentru ministrul de interne. Se gândi, se răzgândi, se chinui să-şi amintească. Zadarnic! Numele îi dispăruse din memorie, tot atât de nemotivat pe cât îi apăruse. Se izbi cu pumnul în cap, îi veni să se deie cu capul de păreţi. Să-nnebunească, nu alta!

— Cum de l-am uitat, ghiavole, spune-mi, cum de l-am uitat?! scâncea din când în când.

După frământări de-un ceas, i se ivi o rază de speranţă: trăise inginerul acela în evul de mijloc, ori în cel nou? Dacă trăise în cel de mijloc, era salvat. În manualul de istorie al băiatului din clasa a doua trebuia să-l afle.

De data asta sculă toată casa. Marina, numai în cămaşă de noapte, năvăli în dormitorul copiilor. De larma primarului se treziră şi cei doi din clasele primare, şi-ncepură să scâncească înfricoşaţi. Cei doi liceeni îşi luară din nou manualele.

— Las-o pe-a ta! Ce vrai să cauţi în ea, găgăuţă?! se răsti Ioniţă la cel din clasa întâia. N-a fost grec, n-a fost

roman, nici cartaghinet, ştiu eu!

Marina nu înţelegea nimic. Dar mânia-i creştea pe măsură ce vedea că primarul îi chinuie copiii şi-i batjocoreşte.

După ce frunzăriră cartea de-a doua întreagă, băiatul, care nu putea şti despre ce inginer este vorba, zise deznădăjduit:

— Cartea asta merge numai până la Ludovic al patrusprezecelea. Iată, uite, e scris şi pe scoarţă.

Primarul rămase prostit. îi veni în minte că inginerul acela renumit trăise chiar pe vremea lui Ludovic al XIV-lea.

Făcu o sforţare peste fire să-şi amintească. Dar nu-i veni în minte decât întâia consonantă a numelui.

— Începe cu vî, şopti el disperat.

Mai frunzări o dată foile de la sfârşit. Copilul avea dreptate: cartea mergea până la Ludovic al XIV-lea, fără să ajungă însă la Ludovic al XIV-lea.

Se gândi din nou. Zadarnic! Afară de litera de la-nceput, nu-i mai venea nimic în minte. Şi, deodată, din deznădejde cumplită, trecu într-o tâmpită izbucnire de furie.

— Dar în care manual se află Ludovic?

— În cel de-a treia, de bună seamă.

— Şi nu-l aveţi?

Copiii îl priviră înfricaţi, prostiţi. Nicicând nu-l văzuseră atât de vânăt de mânie, uitându-se atât de duşmănos. N-avură vreme să-l privească mult. Două palme, arse la repezeală, răsunară în odaie, odată c-un ţipăt al doamnei Marina.

— La culcare, neisprăviţilor! urlă primarul.

Copiii plângeau acum toţi patru.

— Ai înnebunit? ţipă femeia, înfruntându-l.

Nicicând Ioniţă nu se atinsese, până acum, de copii.

— Am înnebunit, da, am înnebunit, şi tu eşti de vină! urlă furios fostul notar, abia răsuflând.

— Eu?! Eşti bun de legat!

— Da, tu! De ce nu i-ai făcut mai devreme? Baremi pe unul să-l fi făcut mai devreme!

Marina îl privea prostită.

— D-apoi cum! strigă fostul notar. Cincisprezece ani ai fost o cetate închisă! Ia gândeşte-te! Dacă aveam unul în clasa a patra de liceu, sau chiar într-a treia! Se putea ajutora şi părintele, într-o împrejurare grea. Am fi avut istoria românilor, ori a evului nou. Da' nu! Dumneaei a stat închisă, ca o cetate, cincisprezece ani! Acum, poftim! La ce-s buni plozii? Să-i ţii în poală!

Şi primarul, ieşindu-şi mai rău din fire, se repezi să-i lovească din nou pe copii.

Dar Marina îi aţinu calea, izbindu-l cu piciorul în pântece. Era verde ca o furie.

— Să nu te-atingi de ei, păcătosule! N-ai niciun drept să-i atingi!

— Aşa?! N-am niciun drept asupra copiilor mei?!

— Dar nu-s…

Vorba îi îngheţă în gât. Fusese gata să-i arunce adevărul în faţă: «Nu-s ai tăi!».

— Ce?! Cum ai spus?! răcni bărbatul, cu ochii ieşiţi din cap. Cum?! Nu-s ai mei?! Asta-i vrut s-o spui?!

— …Nu-s vinovaţi copiii… Ce-i loveşti? Ce-s ei de vina că nu-s mai mari?

Marina spuse vorbele cu mare silă, înfricată de moarte.

— Nu-s ei vinovaţi, asta am vrut să spun, adaose ea, cu glasul mai sigur acum.

Văzu că dumnealui se mai potolise. Înţelese după buza de jos, care nu-i mai tremura. Simţul ei realist o mântuise. Doamne, dacă nu se oprea?! Dar prevăzuse, într-o fulgerare, toate urmările, şi se biruise.

— Da' ce-s vinovaţi? Dacă au venit târziu, cine-i de vină? Numai eu, cetatea încuiată, cum spui tu?

Neruşinatule! Nebunule!

— Şi, simţind că lui Ioniţă îi trecuse furia dintâi: – Slăbănogule! Neisprăvitule! Să-ţi baţi copiii pentru că nu-ţi vine-n minte un nume! De ce n-ai învăţat? De ce nu eşti un om cult?

Primarul tăcea. îşi simţea capul greu şi parcă plin cu cenuşă. În gură simţea un gust scârbos de leşie.

— Du-te şi te culcă! Poate-ţi vine-n minte peste noapte. Ce mai om! Stai ca un câne plouat, pentru un ministru! Da ce? Ministrul te ţine? Ia, vei spune şi tu câteva vorbe. Poate nici nu se-opreşte.

Primarul porni, înghiţind cu scârbă. Gura-i era plină de leşie. Şi izvora mereu, nu – numai din înfrângerea pe care ştia că o va suferi mâne, fără adaosul cu paza graniţei, dar şi din vorba pe care era s-o spuie femeia. Vezi bine, se-nşelase! Fusese nebun de furie. Totuşi, leşia continua să izvorască şi din cuvântul acela nerostit. intră în camera de lucru şi încuie uşa pe dinlăuntru.

La zece şi jumătate, pe peronul gării, fanfara pompierilor irupse din toate alămurile şi tobele, intonând «salutul la general», copiii de şcoală, îmbrăcaţi în costume naţionale, izbucniră „în urale, poliţiştii înlemniră cu mm à la chipiu, membrii comisiei interimare, înveşmântaţi în haine de doliu, se descoperiră, iar domnul preşedinte Ioniţă Macavei, cu pălăria în mână, cu obrajii palizi şi buhăiţi de nesomn, făcu un pas înainte şi scoase din buzunarul hainei un vraf de hârtii mototolite. Dar trenul ministerial trecu în viteză, învăluind în aburi şi ipraf micul peron al gării şi acoperind, cu un groaznic huruit de fierărie, şi uralele şcolarilor, şi fanfara pompierilor.

— Tot dumneaei realistă! oftă domnul Ioniţă Macavei, privind aiurit în urma trenului ministerial ce se-ndepărta pentru totdeauna de el şi de oraşul lui.

— Numai un cuvânt să-ţi spun. Am o misiune specială. Trebuie să-ţi comunic. Un cuvânt e mare lucru? Azi am arzătoare nevoie de dumneata. Mâne poate nu mai am. Peste-o săptămână, cu siguranţă, n-o să-ţi mai facă nime propuneri.

— Ei – aşteaptă! Oameni cuminţi, recunosc şi eu! Ştiu ce trecere ai dumneata în judeţ. În plasa dumitale, mai ales. Da te şi apreciază, da, da, te apreciază, trebuie să-ţi mărturisesc. Ai dumitale cum te-au judecat? Au dat mereu în boul care trage. Ai alergat ca un cal de poştă, din sat în sat, ai răscolit masele, te-ai dus, ai vorbit, ai cheltuit, şi-ai rămas veşnic pe dinafară. Asta-nsămnează apreciere? Este-o vorbă din bătrâni: «Cum îţi aşterni, aşa dormi».

Avocatul Ilie Stan, – om la vârsta jumătate, puţintel la trup, uscat, cu ochi iscoditori, de veveriţă, cu obrajii plini de ţepe sure, dese, neraşi de-o săptămână, – tăcu, scoase tabachera de nichel şi aprinse o ţigară.

În faţa lui, de cealaltă parte a biroului vechi, Ghiţă Mărgineanu, îngropat într-un fotoliu ros de vremi, tăcea, cu bărbia în piept, cu ochii pe jumătate închişi. Părea aţipit; nimic nu te făcea să bănuieşti că în ascunzişurile lui sufleteşti s-ar fi mişcat ceva la cuvintele avocatului Stan.

I°H odaie stăpânea un aer de taină, de complot. Era o linişte de să auzi musca. Tot asemenea, în camerele vecine, pe coridoare, în curte, unde altă dată, pe vremea asta de dimineaţă, se izbeau uşile, se auzeau poruncile doamnei Mărgineanu, se băteau covoarele. Larma aceasta obişnuită începuse când sunase la intrare Ilie Stan, dar, cât ce zbârnâi soneria, totul intră într-o linişte grea. La poruncile doamnei Mărgineanu, slujnica se mistui în bucătărie, în fundul curţii. Lucrurile rămaseră răscolite prin odăi. Numai în birou nu se clintise nimic în dimineaţa aceea. Avocatul Ghiţă Mărgineanu fusese înştiinţat de vizita de azi, şi de la ceasurile 8 îl aştepta, cufundat în fotoliul cel vechi, pe colegul său Stan.

Coleg, întrucât era şi acesta avocat, dar Ghiţă abia-l cunoştea. Nu profesa aici, ci în oraşul de reşedinţă al judeţului, şi nu vorbise cu el decât de vreo trei ori în viaţă.

Fusese surprins când i se spusese că-i va primi vizita, dar nu-i fu greu să bănuiască scopul acestei întrevederi; era după o cădere de guvern şi în preajma alegerilor generale. Cu astfel de prilejuri, pe Ghiţă Mărgineanu îl cercetaseră, în cursul anilor, destui solicitatori din deosebite partide, oameni care dădeau năvală cu gura plină de făgăduieli şi care insistau cu o însufleţire ca şi când ar fi fost, din veci, prietenii lui cei mai buni. Totuşi, cu toată prietenia arătată, cât ce treceau alegerile, nu-i mai vedea trecându-i pragul.

Avocatul ştia ce-l aduce pe Ilie Stan, dar se mira de ce i-l vor fi trimis chiar pe ăsta pe cap, când în partidul la putere avea prieteni, cunoscuţi buni, şi chiar aici, în orăşelul ăsta, sediu de plasă. De ce un străin şi de ce cu «misiune specială»? După câte ştia, Ilie Stan nu era un om cu prea mare trecere la guvernul de-acum.

— Dragă domnule, dumneata îmi ceri un singur cuvânt. Dar sunt cuvinte pe care nu de poţi rosti. Dumneata ştii că eu am urmat o linie dreaptă în activitatea mea politică, multă, puţină, însămnată, neînsămnată, nu importă.

— Ba, să mă ierţi. O activitate foarte însămnată pentru cine vrea să aprecieze cu bună-credinţă ceea ce ai făcut dumneata.

— Să zicem! Dar ce te-a făcut pe dumneata să bănuieşti că eu aş fi copt pentru trădare? Pe dumneata, sau pe cei care te-au trimis?

Ghiţă Mărgineanu, punându-i întrebarea, îşi ridică pleoapele şi-l privi întins, cu ochi limpezi, albaştri, în care abia se zărea o umbră de nelinişte.

Avocatul Stan sări de pe scaun ca şi când s-ar fi speriat de ceva nevăzut.

— Trădare?! Dumneata vorbeşti de trădare?! Dar unde vezi trădarea?! Te-ndemn eu să te-nscrii la socialişti, la comunişti?! Nu suntem toţi români?! Nu voim şi nu urmărim cu toţii binele suprem al patriei şi-al neamului?! Cum?! Dumneata eşti un sectar politic, un om cu judecata mărginită, sau eşti un om liber, un intelectual? Nu pot să-ţi aduc ofensă! Te cunosc prea bine. Numai cei cu judecata strâmtă cred că nu există mântuire decât în partidul lor. Aceştia nu sunt oameni convinşi, ci nişte credincioşi fanatici, şi reprezintă, totdeauna, o primejdie pentru ţară. Dumneata ai un cap logic şi-o judecată dreaptă. Spune un singur cuvânt, şi mi-i de-ajuns. Dumneata poţi s-ajungi un factor important ai vieţii publice, după cum şi meriţi.

Solicitatorul vorbise agitat, plimbându-se prin odaie, gesticulând. Acum şezu iar.

— Dar, în definitiv, ce cuvânt să spun? întrebă Ghiţă, ridicându-şi bărbia din piept şi aşezându-se mai bine în fotoliu.

— Ce primeşti, prefectura, sau deputăţia?

Luat în grabă, Ghiţă clipi din ochi. Partidul lui nu-l pusese niciodată în situaţia de-a alege între asemenea distincţii. Fusese o singură dată preşedinte al comisiei interimare, şi ajunsese în consiliul de administraţie al băncii din localitate.

— Trebuie să ştii că noi voim să facem o straşnică selecţie printre persoanele conducătoare. Suntem convinşi teoretic, şi ştim şi din experienţa trecutului, că zadarnice sunt legile, oricât de bune, dacă nu este omul care să le puie în aplicare. Noi, dragă pretine, suntem conduşi de principiul că omul sfinţeşte locul.

Da, da, omul sfinţeşte locul! Dumneata ai la spate o viaţă de muncă şi de cinste. Te-ai dovedit un bun organizator. De ce are nevoie ţara asta de-atât de buni administratori? Suntem cu toţii încredinţaţi că, prefect sau deputat, dumneata vei aduce un folos real ţării.

Ghiţă Mărgineanu îl asculta cu băgare de seamă. Îl asculta tot mai intimidat. Se temea să nu fie abătut de la calea lui, de la «calea dreaptă». Mărturisind adevărul, el, când pomenise cuvântul «trădare», îl spusese mai mult pentru sine decât pentru cel din faţa lui. îl spusese mai mult pentru a-l auzi el, cu urechile lui, pentru a-şi da sama de toată grozăvia lui şi pentru că-l frământa de câteva zile, aproape ca o posibilitate. Voise să-l concretizeze, ca să-şi consolideze poziţia lui de apărare. Voise să şi-l scoată din suflet, unde se ascunsese, să-l poată vedea.

De câteva zile, de la schimbarea guvernului, Ghiţă Mărgineanu era într-o necontenită frământare. În familie se dezlănţuiseră discuţii aprinse, în care argumentele cele mai tari, cele mai convingătoare nu erau ale sale. Despre vizita asta se ştia în familie, şi liniştea ce stăpânea în odăile vecine, pe coridoare, după ce sunase avocatul Stan, îşi avea tâlcul ei.

Ascultându-l pe solicitatorului Ghiţă îi veneau mereu în minte argumentele ce se ridicau împotriva atitudinii sale în discuţiile din familie. Ce discuţii! Se aprinseseră certuri în toată legea. Se aprindea mai cu seamă o soră a lui, domnişoară bătrână, ascuţită şi la minte, şi la limbă, şi foarte bine informată în politica românească, şi un băiat, cel mijlociu, student la

Drept, mare cuzist, care-i ţinea adevărate discursuri, argumentând împotriva politicii urmate de «bătrân».

— Da, e adevărat, zise Ghiţă Mărgineanu, când ajunse, întru târziu, la cuvânt. E nevoie de selecţie, e trebuinţă de buni administratori. Dar dacă acestea sunt principiile guvernului de azi, de ce mă invită la colaborare toate partidele, de ce nu se fac numiri şi nu se propun candidaturi indiferent de partid? De ce se bate drumul urmat de toţi până acum? Vezi, dumneata n-ai spus adevărul. Întâiul cuvânt, singurul cuvânt pe care-l aştepţi de la mine, nu este ce primesc eu, ci ce dau. Declaraţia de

înscriere în partidul de la guvern. Nu se schimbă obiceiurile, nu se schimbă nimic în ţara asta, crede-mă pe mine!

— Te-nşăli, răspunse solicitatorul, cu vioiciune. Nu-ţi cerem nicio declaraţie. Ne mulţămim să primeşti prefectura, sau un loc pe lista deputaţilor. Dumneata îţi oferi guvernului serviciile, ca un bun român ce eşti, ca unui guvern românesc, al ţării. Nu ieşi din partidul în care eşti, nu te-nscrii la noi. Ai dumitale, dac-ar fi adevăraţi patrioţi, ar trebui să te sfătuiască singuri aşa. Nu ţi-au dat niciodată un rol de conducere, nu eşti un nume cu suprafaţă politică, pentru a însămna o slăbire a partidului, dându-ne nouă concursul. Eşti un bun gospodar, un bun administrator. Pentru ce ar fi împotriva partidului dumitale să ajuţi la organizarea şi la bunăstarea judeţului? E şi în interesul lor!

— Spune, dragul meu, că sunt mai ales un bun elector, şi că am mare popularitate la sate. Dacă n-ar fi aşa, sunt sigur că dumneata, eu toate calităţile pe care mi le-ai înşirat, nu te-ai fi ostenit până la mine.

Avocatul, vorbind aşa –, se simţi întărit în convingerile lui. Dovezile potrivnice din discuţiile lui de familie se depărtară de el pe-o clipă, şi se simţi mai sigur. Se refugia într-o atitudine pe care, în intimitatea sufletului său, şi-o hotărâse: să se dezintereseze pe viitor de toată viaţa politică. De pe urma ei nu se alesese decât cu alergătură, cheltuială, neplăceri, desconsiderare din partea mai-marilor. Şi iarăşi, a încerca în altă parte, cu alt partid, îi părea puţin cavaleresc. Simţi un fel de scârbă, gândindu-se că toţi caută să-l exploateze pe temeiul popularităţii pe care şi-o câştigase.

Avocatul Ilie Stan îşi aprinse o ţigară, sorbi fumul, tuşi cu înec şi zise liniştit:

— Desigur că apreciem şi popularitatea dumitale. Dar ştim că n-ai căutat-o anume, că n-ai făcut demagogie, ca

alţii, ci ai câştigat încrederea oamenilor prin cinstea şi hărnicia dumitale. O astfel de popularitate trebuie să fie preţuită. Ea cântăreşte preţul omului. Pentru a reveni la obiect, eu cred că dumneata ai fi mai bun prefect decât deputat. Spune cuvântul: primeşti?

Omul tăcu puţin, căzut pe gânduri.

— Nu, răspunse el, nici prefect, nici deputat. Dar iată cuvântul meu: nici cu alţii. Nu mai fac politică. O să-mi văd de năcazurile mele. Dumneata ai dreptate: ai mei nu m-au preţuit. M-am săturat să lucrez mereu pentru alţii. Sunt om cu familie grea. Trebuie să muncesc. Trebuie să-mi văd mai bine de cancelaria de avocat. În sfârşit, un om cinstit ce poate câştiga dintr-o slujbă? Atât cât să nu moară de foame. Atâta, mulţămită lui Dumnezeu, câştig şi fără ea. Dar sunt alte greutăţi, alte încurcături, pe care cu greu le mai desfaci dacă rămâi om cinstit.

Solicitatorul zâmbi abia perceptibil.

— Ştii că te-nşăli singur? Oricât ţi-ai vedea de birou, de clientelă, avocatura nu mai aduce azi ca odinioară. Cine nu-şi are, în ziua de azi, încurcăturile lui financiare? S-au abătut vremuri grele peste generaţia de după război. Au ajuns datori şi oamenii cei mai harnici. Toată lumea trebuie să alerge după câştiguri laterale. Făr-a voi să te supăr, ştiu că şi dumneata ai nădăjduit ceva de la politică. Pe sfânta dreptate, se cuvine un câştig lateral, curat, cinstit, nu spun altfel. Cu o casă ipotecată atât de greu ca a dumitale, cu noul împrumut pe care a trebuit să-l ridici când ţi-ai măritat fata, cu cheltuielile ce le ai mereu cu băieţii la Universitate, e greu să te mărgineşti azi la avocatura.

Ghiţă Mărgineanu se tulbură adânc. De unde cunoştea Ilie Stan situaţia lui financiară? Şi cum de îndrăznea, un străin, să i-o amintească? Deodată îl năpădiră argumentele potrivnice, pe care le auzise în discuţiile şi certurile din familie. Din aceste greutăţi porniseră şi certurile, ce nu mai conteneau de câteva zile.

Se mişcă greoi în fotoliul vechi, şi bărbia-i căzu din nou în piept.

— După socoteala noastră, dumneata ai absolută nevoie de şase sute de mii de lei pentru a ieşi din impas. Licitarea fixată pentru 15 mai trebuie să se ţie. Un om ca dumneata trebuie să fie ajutat. Ei bine, noi suntem gata. Aşteptăm un singur cuvânt de la dumneata.

Avocatul Stan se ridică şi începu să se plimbe foarte liniştit, cu paşi largi, prin odaie. Ghiţă Mărgineanu rămase multă vreme tăcut, cu capul în piept, cu ochii pe jumătate închişi. Licitarea aceea-i scosese şi pân-acum peri albi. Şi-i mai scotea încă, iată, şi-n clipa asta. îi era greu şi scârbă de impertinenţa acestui om, de atacul lui direct. Dar se gândea că toţi din familie vor fi împotriva lui, mai înverşunaţi decât pân-acum, dacă va refuza târgul.

— Ascultă, domnule, cum înţălegi acest ajutor? întrebă el cu glasul stins, fără să-l privească pe avocat.

— O, poţi fi cel mai liniştit om din lume. Nu defraudăm, nu păgubim pe nimeni! Câte lucruri bune nu pot pune la cale oamenii înţelepţi, pretinii adevăraţi între ei! E o afacere curată, dragul meu coleg. Dacă nu voieşti să profiţi dumneata, va profita altul. Iată despre ce este vorba. Primeşti prefectura?

— Să zicem…

— Dumneata, prefect al judeţului, vei conduce alegerile, lucru evident. Pentru judeţul nostru, guvernul, sub titlul de cheltuieli electorale, varsă din fondurile secrete opt sute de mii de lei. E judeţ mare, şapte candidaţi la deputăţie, trei senatori!

— Dar ăştia sunt bani ai statului! Nu e hoţie?

— Toate guvernele fac aşa alegerile. Drept, nedrept, este un uz. Da noi ne-am gândit la susceptibilitatea dumitale. Ca prefect, ţi se vor vărsa aceşti bani. Dacă vrai, nu te-atingi de ei. Faci o fundaţie pentru judeţ, dregi drumuri, într-un cuvânt, faci ce vrai. Dar avem trei

candidaţi, oameni cu dare de mână, care, de bună voia lor, oferă, pentru cheltuielile electorale, câte patru sute de mii de lei. Aceştia vor fi de-asemenea la dispoziţia dumitale. Cu popularitatea dumitale, nu poţi cheltui nici jumătate din ce dau cei trei. E adevărat că nu-i cunoaşte nimeni în judeţ, dar dacă te pui dumneata pe lucru, se vor alege, suntem siguri. Guvernul ţine mult ca ei să întren Parlament. Sunt nişte personalităţi cunoscute în politică. Apoi, ei au şi vărsat sumele. Sunt oameni bogaţi.

Avocatul duse mâna la buzunar şi scoase un pachet de bilete de câte-o mie.

— Iată, aici sunt şase sute de mii, deocamdată, de cât ai nevoie dumneata pentru a ieşi din impas. Dacă primeşti, maşina ne-aşteaptă la poartă. Adio licitaţie! Nu trebuie să ai scrupule! Banii sunt de la cei trei. Dumneata le faci un serviciu, îţi fac şi ei dumitale unu.

Ghiţă Mărgineanu albi ca păretele. Nu-şi mai putea lua ochii de la bani. Se silea să se convingă că solicitatorul avea dreptate. Nu fura pe nimeni. Nu erau bani din vistieria statului. Şi totuşi… Ce sentiment de descurajare îl copleşea! Se porni în el un fel de vârtej care-l ameţea, simţea că-i vine leşin. I se părea că stă în faţa unei lumi noi, necunoscute, în care nu cuteza să facă primul pas.

În liniştea ce stăpânea în odaie, se deschise deodată uşa şi se ivi soră-sa, domnişoara bătrână şi ascuţită la minte, aducându-i paltonul şi căciula. Ea făcu o mică închinăciune din cap către Ilie Stan, se apropie de fotoliu şi zise:

— Îţi aduc imediat şi ţolica. Am dat s-o scuture puţin. E mijlocul lui april, şi soarele-i încă tot cu dinţi.

Avocatul o privi cu ochi bolnavi un răstimp, apoi se ridică, îmbrăcă paltonul, îşi luă căciula şi, întorcându-se către solicitator:

— Mergem, domnule!

Numaidecât bubui, afară, motorul. Şi se auzi glasul

ascuţit al surorii celei inteligente:

— Înfăşură-te bine cu ţolica, bădiţă!

Ghiţă Mărgineanu surâse amar. De douăzeci de ani nu-i mai spusese soru-sa «bădiţă»…

19 2 9

PE DRUMURI

Prin august, într-o după-amiază senină şi limpede, apărură pe uliţa bisericii din satul Vălişoara doi săteni: un bătrân şi o bătrână. Păşeau încet, târându-şi picioarele grele; din când în când se opreau şi priveau cu ochii lor stânşi casele. îţi spuneau câte o vorbă, fără să se privească, porneau mai departe, şi iar se opreau să se uite la ceas. Bătrânul era gârbov, dar chiar dacă ar fi stat drept, n-ar fi ajuns până la umerii femeii. Amândoi erau cărunţi, şi feţele lor – brăzdate de pârâiaşe adânci. Vorba lor era ostenită, părea că le vine foarte greu să-şi spuie cuvintele rare, pe care le schimbau din când în când.

După îmbrăcăminte n-ar fi părut să fie oameni săraci, şi totuşi erau priviţi cu milă de săteni.

— Zice că umblă după cortel. Vreau să se mute la noi.

— Ce să facă ei aici?

— Ştie-i Dumnezeu sfântul. Poate vreau să moară în satul nostru.

— Vorbesc nemţeşte. Oare de unde să fie?

— Cine ştie?! Da par nişte bătrâni foarte năcăjiţi.

— Da, însă eu cred că sunt oameni de omenie.

— Numai de şi-ar afla o casă pe plac.

Ei mai cutreierară, într-adevăr, încă două uliţi, afară de uliţa bisericii, până ce, în sfârşit, închiriară o casă. Nu că n-ar fi fost Frumoase locuinţele, – erau tot case de piatră, – ci, după cum spuseră femeile pe la care întrebaseră de preţul chiriilor, erau foarte scumpe. În Vălişoara se aflau destule locuinţe de dat cu chirie, pentru că, sat de munte, cu aerul curat şi sănătos, era socotit ca un loc bun de cură, şi, mai ales vara, îl căutau destui

străini.

Mutarea celor doi bătrâni în Vălişoara nu stârnise vâlvă mare, şi astfel, când, la trei săptămâni, se arătă în sat alt neamţ, care încă umbla după cvartire, nime nu se putea gândi că între cel de acum şi cei doi bătrâni ar fi vreo legătură. Acesta era un om mijlociu de statură şi de vârstă, c-un obraz foarte roşu şi buhăit de băutură, cu o păreche de mustăţi stufoase, roşcate, ca două coade de veveriţă. El făcu repede târgul; cât i se ceru, pe cea dintâi casă în care intră, atâta dădu.

— Ăsta-i om cu mâna largă, spuse proprietarul oamenilor care se interesară ce fel de neamţ va mai fi şi ăsta. Zurnăie banii în buzunar, dar ştie-l dracu': miroase ca o bute. Trăbă să fie mare beţiv.

— Vine singur?

— Aş! De unde! Muiere şi şase copii.

Şi, peste-o săptămână, cei trei birtaşi din sat făcură, într-adevăr, cunoştinţă, în aceeaşi zi, cu neamţul cel cu mustăţile stufoase. Şi nu numai birtaşii, ci şi vecinii şi toţi cei care treceau pe lângă birturi. Cântecul răguşit al străinului, răcnetele lui se auzeau până departe.

De aici încolo neamţul fu cunoscut repede de întregul sat; de multe ori, ieşind din birt, se oprea în mijlocul uliţii, şi prin strigătele sale aduna ziua-n amiaza mare lumea în jurul său, iar de era noapte, tărăboiul ce-l făcea se-amesteca în urletul şi lătratul cânilor de prin curţi.

Bea cu nemiluita, bea cu un fel de turbare, vin, rachiu, bere, orice i-ar fi pus birtaşul dinainte. Dacă în birt nu era decât un ţigan, pe acela-l aducea cu puterea la masa lui, să-i ţie tovărăşie: singur nu-i plăcea să-şi petreacă. Şi dacă erau de faţă zece oameni, pe toţi îi grămădea în jurul mesei lui şi le plătea băutura. Dar, în schimb, cu ce trebuiau să-i plătească bieţii oameni! îi punea în şiruri ca pe militari, şi-i muştruluia de mama focului. îşi scotea pieptul, se înfuria, devenea aproape

nebun, şi ochii i se holbau să-i sară din cap. Comenzile, pe nemţeşte, răsunau până departe. Avea plămâni de taur parcă. Şi când îl apuca, atunci trebuiau să sară toţi de pe scaune, să se alinieze. Trebuia pe rând să vie fiecare să-i facă raport, ca unui general, şi adeseori ridica palma, dacă nu-i plăcea cum i se înfăţişează închipuitul soldat. Dar când să izbească, braţul îi cădea neputincios.

Tot satul începu să vorbească despre străin.

Cei doi bătrâni, de când se pripăşiseră în Vălişoara, trăiau retraşi. Nime nu-i vedea, cu ziua de cap. Numai spre sară, după ce se liniştea satul, ieşeau să-şi târâie, vreo jumătate de ceas, picioarele grele, pe drum. Dar din ziua în care sosi neamţul cel roşcat, pe bătrâni nu-i mai văzu nime, nu mai ieşeau nicăieri, aşa că gazda se apropia adeseori tiptil de uşă, să vadă dacă mai trăiesc.

Într-o dimineaţă de septembrie, gazda casei unde locuiau cei doi bătrâni văzu cu mirare că intră pe poartă beţivul. Părea foarte nenorocit, totul părea că atârnă greu pe el: hainele, mâinile, buza de jos, pleoapele. Fără să se uite la român, se îndreptă spre locuinţa bătrânilor. Omul rămase nedumerit: de trei zile îi porunciseră bătrânii că oricine va întreba de ei, să spuie că nu-s acasă.

— Oho, domnule, zise el, domnii nu-s acasă, şi i se puse în cale.

— Ba acas, ba acas! răspunse străinul, cercând să-l ferească pe român din cale-i.

— Dacă-ţi spun eu că nu-s!

— Ba zo, ăla acas! Las la mine, şti io că tata şi mama al meu acas!

Străinul vorbise cu vocea, muiată, părea că abia-şi poate stăpâni plânsul.

— Părinţii dumitale? întrebă omul, cu mirare, lăsându-l să apuce pe scări.

— No le, ăla părinţii mei.

În odaia unde erau bătrânii stăpânea o linişte atât de

adâncă, încât românul chiar crezu pe-o clipă că nu-s acasă domnii, şi, repede, temându-se să nu-l mintă roşcatul şi să şterpelească ceva de prin casă, îi apucă înainte şi deschise uşa.

Dar chiriaşii lui erau înăuntru. Şedeau lângă masă, pe două scaune, cu capul în piept, şi se ţineau de mână. Părea că dorm, ori poate că au murit în poziţia aceea. Românul se retrase repede şi-l lăsă pe roşcovan să intre.

Abia se închise uşa, şi se auzi un plâns înfiorător. Erau mai mult gemete şi răcnete decât hohote. Se cunoştea foarte bine că plânge cel tânăr. Multă vreme nu se auzi decât plânsul acestuia. Apoi, întru târziu, se auzi glasul stins, ca de pe altă lume, al bătrânului.

— Aşadar, iar ne-ai aflat, Friţ, iar ne-ai aflat!

— Să mergem în fundul iadului, şi chiar acolo va da peste noi, oftă femeia.

Roşcovanul nu mai plângea, dar nu răspunse.

— Ce gândeşti tu, să rămânem muritori de foame, acum, la bătrâneţe? Nu ţi-i milă de noi? Nu ştii că abia mai avem din ce trăi? se auzi din nou glasul bătrânului.

Dar Friţ iar nu răspunse.

Urmă un lung răstimp de tăcere, în care iarăşi fu o linişte de moarte în odaie. Intru târziu se auzi glasul bătrânei:

— Nu-ţi mai putem da nimic. Tot ne-ai beut. Să nu te mai vedem în ochi! Ieşi numaidecât! Nu vezi că-l omori pe tată-tău?

La cuvintele acestea, se auzi un schelălăit prelung, ca al unui câne care vrea să urle şi nu poate. Apoi plânsul de mai nainte izbucni din nou. Din când în când se auzea câte un cuvânt distinct: «copiii», «nevasta», «cel mai mic e bolnav». Deodată se linişti totul. Se auzi cum zurăie nişte chei. Şi, repede după asta, roşcovanul, fără să mai zică un cuvânt, ieşi cu faţa încruntată, strângând ceva în palma dreaptă, ieşi cu paşi largi, şi trecu prin curte aproape

alergând.

În noaptea următoare, cei doi bătrâni dispărură din sat. Tot bagajul ce biet aveau îl lăsaseră să li-l trimită gazda casei în urma lor, pe adresa ce va primi-o. Dar l-au pus să jure: nu care cumva să-i spuie lui Friţ unde trimite bagajul.

Beţivul, când a aflat de fuga părinţilor, a devenit aproape nebun. Cinci ceasuri au trebuit să-l ţie legat.

— Aşa-i vine de-o vreme-ncoace, de câte ori se duc bătrânii, spuse nevasvă-sa, o femeie palidă ca o moartă şi slabă de să-i numeri oasele.

— Şi ce va fi acum? o întrebă un ţăran.

— Îi află el iar, că-i trece nebunia. Şi ne ducem şi noi unde sunt ei. De şase ani, tot aşa suntem: pe drumuri.

19 3 O

CHEFURILE LUI MARTINI

Pe vremea aceea trăia în oraşul nostru un mare chefliu, Isidor Martini cu numele. Era om trecut de vârsta jumătate, scurt, gros, cu obrazul mare, veşnic aprins ca de pojar. Avea ochii mici, rotunzi şi plini de veselie, avea trei rânduri de bărbii, şi o ceafă ce se ridica în valuri de grăsime, înecându-i capul. Se purta ras proaspăt, ca un popă catolic.

— Pe vremea aceea bărbaţii purtau cu toţii mustaţă, dacă nu şi barbă. – învârtea, peste zi, tot felul de negoţuri şi era un fel de arhitect, mai cu seamă. Clădea case, construia drumuri, poduri, pardosea străzi. Se mira lumea când îl vedea alergând cu ziua de cap şi-n arşiţa cea mai dogoritoare, deşi se ştia că nu se culca până la ceasurile 2 – 3 din noapte.

Isidor Martini trăia de mult în oraş, burlac răsuflat. Nimeni nu ştia de unde venise, nici ce neam de om era. La biserică nu-l văzuse nimeni, niciodată. Vorbea bine şi româneşte, şi nemţeşte, ba, în vremea din urmă.

O rupea şi pe ungureşte. Cele două localuri cercetate

de el zilnic erau frizeria «Herman» şi restaurantul-cafenea «Coroana». La ceasurile 6 dimineaţa îl aflai regulat la frizerie, la 8 sara, cel târziu la 9 – la restaurant.

Isidor Martini era cunoscut în întreg oraşul din pricina chefurilor lui răsunătoare, care se isprăveau adeseori cu bătaie şi scandal. Dar era cunoscut şi pentru inima lui bună: împărţea băutura din belşug cu oricine

I se aşeza la masă. Şi nu era darnic numai la băutură, ci ajuta şi şcolari săraci, spitale, ba până şi pentru biserici împărţea ajutoare.

De două ori pe săptămână, joia şi sâmbătă, oaspele lui la masă, la «Coroana», era frizerul Herman. Neamţul – uscat, înalt, cu capul plecat într-un unghi aproape ascuţit, din pricina grumazului prea lung – semăna cu cifra 1. Era cărunt, se purta cu pieptănătura linsă şi cu barbişonul ascuţit.

Frizerul era om subţire. În sările când venea la «Coroana» nu-l mai cunoşteai; părea scos din cutie. Punea jacheta cea neagră şi cravata albă, se purta ţapăn, ca şi când nu numai pantalonii, ci întregul ins i-ar fi fost călcat cu fierul, şi dădea pe scocul lung din grumazul său deşirat întâile păhărele. Era ceremonios nevoie mare, şi parul pe care-l înghiţise încă din stradă abia-l lăsa să se servească din mâncările de pe masă.

Atitudinea asta îl încânta pe Isidor Martini, şi de aceea, în conversaţia cu frizerul, folosea un limbaj special; îl trata mai de la egal la egal decât pe ceilalţi, ba uneori părea că-i arată un deosebit respect. Altfel se purta cu el în frizerie, unde, adeseori, pentru cea mai uşoară încrestare de brici, se mânia, îl făcea măgar şi stupid şi se jura că nu-i mai calcă pragul. Dar Herman era om cu minte şi cu îndelungă răbdare. Se făcea că nu aude sudalmele, îşi înghiţea năcazul, şi-n urmă tot izbutea să-i arate lui Martini, în oglindă, cei mai sclipitori obraji roşii din oraş, încât un surâs larg se ivea regulat pe buzele

antreprenorului. La masă, însă, se schimba situaţia. Deşi îl vedea pe frizer, de ani de zile, de două ori pe săptămână, în aceeaşi ţinută ceremonioasă, lui Martini îi părea mereu, de fiecare dată, că primeşte vizita unui om străin, cu care nu se putea purta intim de la început. De era singur, ori cu alţii la masă, în clipa când îşi făcea Herman apariţia, Martini se grăbea să-şi puie şervetul alb subt bărbie, îndată ce-i strângea mâna. Şi neamţul nu era un tovarăş de masă plăcut. Tăcea mereu şi asculta cu grumazul şi urechile întinse. Bea tot atât de întins, bea pe îndelete, paharul întreg, şi-l aşeza cu o deosebită grijă pe masă, privindu-l adânc numai când era gol. După două-trei ceasuri, în vreme ce sticle goale se înşirau pe podea, de-a lungul păretelui, şi Martini cu ceilalţi tovarăşi vorbeau tare şi gesticulau de să-şi scoată ochii, frizerul, treaz, se ferea să nu-l atingă braţele care se-aruncau în vânt, şi-şi păstra ţinuta ceremonioasă. Numai când vinul era prea tare, se avânta şi Herman la vreun cântec. Dar avea un glas plângător, aspru, uscat, plin de scârţâituri, care-i făcea rău lui Martini. Şi atunci Martini îşi uita de respectul ce-l avea faţă de omul acesta, care îi povestise odată, demult, că se trage dintr-o familie nobilă, dar scăpătată, şi-i poruncea să tacă. Dar neamţul, după ce lua la cap, nu mai înţelegea să-l asculte. Chema pe ţigan lângă el şi-i fluiera, încet, dracu' ştie ce valsuri ori ce romanţe vechi, pe care ţiganul abia le putea prinde, şi pe care niciunul dintre oaspeţi nu le putea cânta, afară de frizer. Martini izbea cu pumnul în masă, chema pe chelnări să-l scoată pe neamţ din birt. Nu putea suporta vocea lui Herman. Dar neamţul rămânea impasibil, nu auzea nimic. Înfuriat, Martini dădea semnalul: se scula cu ceilalţi de la masă, îl umflau pe Herman şi-l puneau în stradă, pe la ceasurile 2 – 3 după miezul nopţii. Adeseori venea poliţia, şi se făcea bătaie. Isidor Martini se dădea ameninţător la oamenii stăpânirii, beţivanii ceilalţi ridicau pumnii, şi, în vremea asta, neamţul se strecura în

restaurant şi continua să-şi cânte psalmodiile lui răguşite. Era încăpăţânat ca un catâr, şi de aceea Isidor Martini, când îl avea la masă, poruncea chelnărului să nu aducă vinuri tari. Frizerul se îmbăta greu, şi din pricina asta Martini îl şi pizmuia, dar îl ţinea şi de om superior.

Într-un an, stăpânul «Coroanei» nu aduse în pivniţele sale decât vinuri tari. După două-trei sări, în care frizerul cântă regulat, Martini îl ameninţă pe patron că nu va mai călca în localul lui. Omul se dezvinovăţi: nu era el de vină când anul acela toate vinurile erau tari. Cele pe care le servea la masa lor erau dintre cele mai slabe; avea altele, «catran», nu altceva.

Într-o sâmbătă sara, Martini, de cum intră în crâşmă, porunci:

— În sara asta bem catran!

Erau vreo şase la masa lui. În curând veni şi frizerul, în aceeaşi ţinută ceremonioasă. Ordinea de zi era stabilită din vreme: trebuiau să-l îmbete pe Herman în aşa măsură, încât să nu mai poată cânta. Şi chiar de la început, ca să nu-şi poată petrece în pace.

Era prin ianuarie, şi afară – un pui de ger, de trosneau castanii de pe stradă. Li se serviră cârnaţi proaspeţi cu varză acră. Se dădu comanda:

— Paharul – *ex*, fiecare, iar Herman – două pahare.

Frizerul fu măgulit: îi recunoşteau pe faţă superioritatea.

— Nu, zise el, nu două păhare mici, ci unul mare. Să-mi deie un păhar de bere, voi bea cu acela.

Martini clipi din ochii lui mici, şi chelnărul îi umplu lui Herman paharul cerut.

După al treilea, frizerul începu să cânte, cum îi era felul. Martini zorea cu paharele. Li se îngreuiară şi lor capetele. După un ceas, frizerul amuţi, spre marea bucurie a lui Martini. El, cu ceilalţi, crezând că abia de-acum vor începe petrecania, hotărâră că vinul nu-i prea tare. Nu-l

mai schimbară şi băură înainte, în vreme ce frizerul, răzimat de speteaza scaunului, horcăia cu capul căzut pe spate, cu gura larg deschisă. Era palid şi pierdut; în haina neagră părea gătit pentru drumul cel din urmă.

Martini cu tovarăşii săi băură înainte. Într-o larmă clocotitoare. Divina putere a beţiei îi stăpânea de mult, deşi ei credeau că abia de-aci încolo au să-şi petreacă.

Martini privea cu satisfacţie la frizer. Începură să ţie cuvântări. Toţi se simţeau mai mari, mai plini de spirit în sara aceea.

Deodată Martini se izbi cu palma peste frunte.

— Domnilor, glăsui el, am o idee genială! Cârpaciul ăsta, – şi arătă spre frizer, – şi-a bătut mereu joc de noi cu rezistenţa lui la beutură. Domnilor, uitându-mă la el, mi-a venit o idee genială: cât i-ar sta de bine călugăr! închipuiţi-vă: ras, uscat cum e, cu brazdele acelea pe obraji şi pe frunte, îmbrăcat într-o rasă de călugăr, de franciscan! Dacă s-ar vedea-n oglindă, nici el n-ar crede că nu-i călugăr. Ei, iată! Trăbă să-l facem călugăr, altfel nu se poate!

Ceilalţi aplaudară.

Martini păru că se trezeşte din beţie.

— Domnilor, zise el, unul dintre dumneavoastră s-aducă aici un bărbier, iar altul, cu biletul ce-l voi scrie, să meargă la mănăstirea franciscanilor. Le-am făcut destule danii; nu se poate să nu-mi trimită o rasă, pentru câteva ceasuri. O să le scriu că au nevoie de ea la teatru.

După ce solii plecară, beţivanii începură să-i toarne încet-încet lui Herman vin în gura deschisă. La început neamţul se înecă, tuşi, holbă din ochi, dar în curând se obişnui şi începu să înghită tacticos, deschizând din când în când ochii. Sosi mai întâi bărbierul, şi, după indicaţiile lui Martini, îi rase lui Herman barba şi mustăţile, în vreme ce tovarăşii de băutură făceau o larmă drăcească şi se tăvăleau de râs.

Ras până la piele, Herman era de nerecunoscut. Martini, mândru de ideea lui, porunci calfei de frizer să-i taie şi tonsura călugărească. Sosi şi trimisul de-al doilea, cu rasa.

Toată lumea aplauda.

Herman fu îmbrăcat în sutana aspră, roşiatică, şi încins cu funia. În răstimpuri deschidea în silă pleoapele, ce i se lipeau grele, şi se uita prostit în jur. Nu mai pricepea nimic din ce se petrecea cu el. Dar tovarăşii nu voiau să-l lase să se trezească şi-i duceau mereu paharul la gură. Şi, cu mari eforturi, frizerul mai înghiţea un păhăruţ.

Urmă o beţie din care nimeni nu se trezi până către dimineaţă. Martini se pomeni în stradă, într-o trăsură. Lângă el – Herman; în faţă – unul dintre oaspeţi.

Birjarul îi întrebă a suta oară:

— Unde mergem?

Martini se uita mirat la călugărul de lângă el şi-l întrebă pe cel ce-i şedea în faţă:

— Cine-i păpă-părintele?

Acela înălţă din umeri.

— Dracu’ ştie! Da debu să-l du-ducem la mânăsire.

— Aşa, da! La mânăsire! Se vede că-i beteag! Şi-i şi îngheţat de frig. Da cum dracu-a ajuns în t’ăsură cu noi?

— Se vede că l-am tâlnit pe drum, şi ne-a fos milă de el, răspunse tovarăşul, convins.

Şi adormi îndată.

— La mânăsire! strigă Martini birjarului.

Birjarul bătu mult în poarta mănăstirii. Încă nu se luminase bine. Portarul întrebă, de după uşă, deschizând o ferestruică:

— Ce voiţi?

— Avem pe-unul de-al vostru, un frate. L-am găsit pe drum, aproape îngheţat. E bolnav rău.

— Nu ne lipseşte nimeni, zise portarul.

— E străin, spuse Martini. Să vie doi să-l ducă.

Singur nu se poate mişca.

Portarul deschise, se apropie de trăsură, se uită la frate şi păru că se cutremură:

— Nu-i mort? întrebă el.

— Mort?! Da ce suntem noi? Car mortuar? Du-l la căldură, că-ngheaţă, zise Martini.

Din gang ieşiră două umbre, se apropiară, îl pipăiră, îl întrebară. Frizerul – ca lemnul. îl duseră de subsuori, mai mult pe sus. Nu-l slujeau picioarele, erau moi, ca de mămăligă.

Herman nu se trezi douăzeci şi patru de ceasuri. Călugării veneau din ceas în ceas, îi ascultau respiraţia, care abia se auzea. îl scuturau, îi strigau la ureche. Niciun folos.

Stareţul ceru prin telegrame urgente răspuns de la mănăstirile de franciscani dacă a plecat de la ei vreun călugăr aşa şi aşa, şi dacă a plecat, să-i deie numele.

Nu lipsea, din nicio mănăstire, nimenea.

Cum străinul nu dăduse niciun semn de cunoştinţă atâta vreme, stareţul porunci ca, pentru orice întâmplare, să-i deie sfântul maslu, să nu moară ca un păgân.

Herman nu deschise ochii nici cât ţinură rugăciunile şi ungerea cu ulei sfinţit.

În fine, luni dimineaţă, frizerul se trezi. Deschise ochii, privi aiurit prin cameră şi-i închise iar.

— Eşti la noi, eşti în mănăstire, la loc bun, spuse fratele care veghea lângă el. Nu trăbă să te temi. Ai fost bolnav. Acum, mulţămită lui Dumnezeu, văd că eşti mai bine.

Străinul nu răspunse, nu mai deschise ochii, până întru târziu. Când îi deschise, se uită prostit la franciscan.

— Nici dezbrăca nu te-am putut. Erai bolnav rău, nu te puteai ţine pe picioare, zise fratele, vesel. De-acum răul a trecut. Dar de unde eşti? De unde vii cuvioşia-ta?

Neamţul încă nu înţelegea nimic. Pe creieri îl apăsa o

greutate de plumb.

— Cum te cheamă? întrebă din nou fratele.

— Nu… nu pot… nu ştiu…

— O să-ţi treacă îndată oboseala. Nu-i de mirare! O să-ţi aduc un ceai cald.

Dar cât ce ieşi călugărul, frizerul sări înspăimântat din pat. Se-mpiedică în rasă, căzu, se ridică, şi abia acum văzu că-i îmbrăcat în haină de călugăr. O senzaţie de leşin îi copleşi inima. îşi pierdu iar licărirea de cunoştinţă care-l făcuse să sară din pat. Ce caută el aici, în locul ăsta străin şi în haină străină?

Fratele îl află întins pe pat.

— Să bei ceaiul acum îndată. Ieri, toată ziua, n-ai pus nimic în gură.

Neamţul ascultă şi, cu pauze îndelungate, sorbi ceaiul, tot privind speriat când la haina de pe el, când prin odaie şi la călugăr.

— Ei, acuma să-mi spui cum te cheamă pe frăţia-ta şi de unde ai venit. Stareţul nostru vrea să ştie numaidecât.

Neamţul, cât ce sorbi din ceai, se încredinţa din nou că el era proprietarul frizeriei «Herman». Dar mai departe nu putea gândi.

— Eu… eu sunt Herman, frizerul Herman, bolborosi el cu teamă, privind rătăcit prin odaie.

Călugărul clătină din cap, nu mai zise nimic şi raportă stareţului.

— Se vede că-i stricat la minte; bate câmpii, sărmanul de el, zise stareţul. Pe frizerul Herman cine nu-l cunoaşte? Tu nu-l cunoşti?

— Îl cunosc, cum nu?! răspunse fratele. Dar veniţi şi cuvioşia-voastră să vedeţi.

Stareţul intră în odaie, se apropie de pat:

— Tot rău, iubite frate? Ai călduri şi-acum? Nu s-ar zice, răspunse tot el, după ce-i pipăi pulsul. Ai putea să ne spui cine eşti, de unde vii? La mănăstirile noastre am

întrebat, dar n-a plecat nimeni din niciuna.

— Eu… eu sunt frizerul Herman, şopti neamţul, cu teamă.

— Ei, da! O să rămâi la noi până te faci bine. Odihneşte-te. Eşti încă slăbit de boală.

Ieşind, stareţul îi şopti călugărului care-l însoţea:

— Aşa se explică cum de s-a rătăcit. Cine ştie de la ce mănăstire străină va fi plecat, pierzându-se în lume!

Rămas singur, Herman zări într-un colţ, deasupra spălătorului, un ciob de oglindă. îl atrase ca un lucru familiar, cu o putere magnetică. Va şti îndată dacă e el frizerul, sau nu. Fiindcă în faţa călugărilor îi pierea siguranţa. Dar când se văzu în oglindă, dete un ţipăt. Ochii i se împăinjeniră, şi abia se putu târî până la pat. Aşadar, haina şi călugării nu minţiseră! Era călugăr franciscan, nu era frizerul Herman!

Se trânti pe pat, îşi acoperi capul cu perina şi rămase nemişcat, în ghearele unei spaime ce-l îngheţa. Gândurile i se amestecară greoaie, şi nu mai văzu nimic limpede. Nu mâncă nimic toată ziua. În noaptea următoare mintea i se limpezi. Era acum sigur că el e frizerul Herman, că are atelierul în Piaţa Mare, nr. 4, că pe calfa lui din prăvălie îl cheamă Hanţ. Dar nu-şi putea aduce aminte când s-a îmbrăcat în sutană, nici cum a ajuns în mănăstire, nici când şi-a ras barba şi mustaţa.

Se plimba prin odaie, când veni fratele îngrijitor. De oglindă nu se mai apropia, o înconjura cu spaimă, să nu-i piară iar siguranţa de sine.

— Părinte, zise el, eu acuma sunt sănătos, restabilit cu desăvârşire. Dar încă nu-nţăleg multe: nu ştiu cum de sunt ras, cum de port haina asta. Nu-mi amintesc de nimic. Dar un lucru ştiu: eu sunt frizerul Herman, proprietarul frizeriei «Herman» din Piaţa Mare, nr. 4.

— Hm! făcu fratele. Aiurezi încă şi-acum! N-ai face bine să te pui în pat?

— Nu, părinte, nu aiurez! Nu-s călugăr, cum nu eşti dumneata fată. Sunt proprietar, frizer, şi am o calfă pe care-l cheamă Hanţ.

— Dar în ce oraş, ai putea să-mi spui?

Neamţul îl privi prostit. Cum în ce oraş?! Dar nu era acasă, în oraşul lui?

— Aici! Unde vrei să-mi am frizeria?!

— Eu îţi spun, iubite frate, să stai liniştit în pat. Eşti bolnav încă.

Dar Herman fu cuprins de furie. Începu să ţipe, să gesticuleze.

— Dar ce? Sunt prizonierul vostru? Cine rade în locul meu? Cine tunde? Cine-mi plăteşte paguba dacă mai rămân aici? Da cum crezi să fiu eu călugăr franciscan dacă-s evanghelic, luteran?

Fratele, înfricat, se strecură în coridor şi se înapoie cu stareţul şi cu mai mulţi călugări.

— Cer, în numele legii, săimi daţi drumul. Eu nu sunt călugăr, ci frizerul Herman! Trimiteţi după calfa mea, în Piaţa Mare, nr. 4, după Hanţ, să vie aici să adeverească. Spuneţi-i să încuie prăvălia şi să alerge aici, unde stăpânu-său e luat drept nebun.

Stareţul trimise pe un servitor al mănăstirii la adresa dată. Şi, nu peste mult, calfa, – un băieţoi, un lungan albineţ, – intră în odaia unde călugării şi stareţul îl înconjurau pe Herman, care se străduia să le demonstreze că el este el, adică frizerul Herman, şi nu altul, nu călugărul franciscan cu care vorbeau.

— Dragul meu! Iată-l! Bine c-ai venit! strigă el când îl văzu pe Hanţ şi se repezi cu braţele întinse la calfă.

Dar Hanţ se feri îngrozit, la spatele călugărilor, zicând înspăimântat:

— Nu te cunosc, părinte! Nu ştiu cine eşti dumneata!

— Nu mă cunoşti?! Da’ ce, eşti tâmpit şi tu? Sunt Herman, stăpânul tău, sunt proprietarul frizeriei din Piaţa

Mare, nr. 4.

Calfa căscă ochii mari.

— Domnilor, zise el, nu ştiu ce să cred. După glas, parc-ar fi stăpânul meu, care-a dispărut de sâmbătă sara.

— Sunt chiar eu, Hanţ! Vino şi mă pipăie!

— Dumneata… nu ştiu. Stăpânul meu a plecat la un restaurant, cu nişte pretini. Nu-i lucru nou că nu vine două zile acasă după câte-o petrecanie. Dar ăsta-i călugăr în toată legea! Are şi tonsură! La glas samănă, da câte glasuri nu samănă!

— Nu ştiu cum s-a făcut! Nu ştiu cine m-a ras şi cine m-a tuns! Atâta ştiu, că eu sunt frizerul Herman, şi că tu eşti calfa mea, Hanţ, şi că domnii ăştia trăbă să-mi deie drumul! urlă neamţul.

— Am o idee, zise calfa. Ştiu cu ce haine a plecat stăpânul meu de-acasă. I le cunosc ca şi pe-ale mele. În buzunarul din lăuntru are totdeauna fişe cu datornicii prăvăliei. Să-l dezbrăcăm de sutană, să vedem.

— Cum să-l dezbrăcăm pe-un călugăr aici?! se miră stareţul. Asta nu se poate!

— Ba da, se poate, urlă Herman, şi începu să-şi deie poalele peste cap.

Călugării se cruciră. Hanţ îi ajută să se dezbrace până ce rămase în haina lui de ceremonie.

— E stăpânul meu, cinstiţi părinţi… oftă calfa.

— Eu sunt, eu! Acum ştiu, de bună seamă, că sunt eu! striga frizerul. Doamne-Dumnezeule! Ce minune!

Hanţ îi căută în buzunare şi scoase portofelul cu fişele frizeriei.

— El este! izbucni iarăşi, cu veselie, Hanţ.

— Eu sunt! strigă iarăşi frizerul, uitându-se cu lăcomie la fişe.

Şi, printre călugării miraţi, stăpân şi calfă porniră la braţ…

De întâmplarea asta a mers vestea ca de cea mai

straşnică dintre poznele puse la cale de Martini cel chefliu şi de prietenii lui de băutură. Adevărul era că Martini şi tovarăşii lui fură două zile îngrijoraţi de soarta frizerului: nu ştiau unde-l pierduseră. Nu-şi mai aduceau aminte nici de împrumutarea sutanei de la franciscani. Şi le trebuiră multe sări de chefuri ca să reconstituie totul.

Cât despre sutana de franciscan, rămasă în mănăstire, nimeni nu ştia să limpezească lucrurile; numai fratele care o împrumutase sâmbătă sara, fără ştirea superiorilor, pentru un preţ bun, ar fi putut spune ceva. Dar el, cunoscând-o, tăcu până-i veni la îndemână, şi-atunci o duse în chilia lui. Şi nimeni n-a ştiut niciodată unde a dispărut sutana cu care fusese îmbrăcat neamţul…

19 3 1

ÎNTR-O 21 DE PRIMĂVARĂ

În văzduh tremura şi se scălda în lumină cristalul argintiu al primăverii, ca un giulgiu abia văzut. Musculiţe de aur pluteau în aer, ameţite de soare, legănate uşor de boarea ce adia de la miazăzi. În adâncimi vinete, sus în cer, palpitau aripi de ciocârlii, şi în prunii grădinilor cântau cucii. Pe uliţi părea că arde: ieşiseră copiii la joc, desculţi şi în cămăşuţe, aşa cum iernaseră după cuptor.

Toată lumea părea mai uşoară, cum umbla după trebi. Ceva greu ca plumbul se topise în fiinţe, iar lucrurile neînsufleţite păreau reînnoite, întinerite.

Părintele Costan grebla printre pruni, în grădină, fluierând, abia auzit, o doină. Cu capul gol, cu pletele negre în vânt, cu vesta descheiată, arunca departe grebla şi aduna vârtos ogrinjii rămaşi din turiştea de peste iarnă a oilor. I se luminase sufletul de când începuseră a se topi zăpezile. Şi murmurul sau şuierul unui cântec nu-l mai părăsea. Părea că-i stă lipit de vârful limbii. Deodată auzi din spate:

— Bună dimineaţa şi săru’ mâna!

Părintele Costan se răsuci.

— Bună să-ţi fie inima, femeie!

O privi. Nu o cunoştea. Era o străină.

— Inimă bună nu mai am eu cât îi vacul, părinte, se auzi glasul întunecat, de pe altă lume, al femeii. Da dumneata eşti părintele Costan?

Străina rămase înţepenită în cizmele ei mari şi grele. Era slabă, bătrână şi pierită. Părea aiurită, cum se uita împrăştiat, înfricată.

Părintele Costan se întunecă în grabă. Simţea cum îl pătrunde un aer greu, ca un fluid amar, care părea că se desface din fiinţa aceea amărâtă ce-i stătea aproape, în toiul luminii de primăvară adiau din străină umbrele morţii. Părintelui îi păru că în marea lumină ce-l înconjura se răspândeşte o mare pată de umbră, de întuneric, care-l înghiţea şi pe el. Ca şi când s-ar fi ascuns dintr-odată soarele în nouri, drept deasupra capului său. Nu era numai umbră, ci şi frig.

— Dacă eşti dumneata părintele Costan, apoi cu dumneata am o treabă, zise iar străina. A căzut peste noi o nenorocire.

În biruinţa primăverii, femeia cu faţa suptă şi întunecată, cu radierea de suferinţă adâncă ce-l învăluia în unde nevăzute pe preot, părea o batjocoră: o trupină putredă care n-a fost aruncată încă în vraful de ogrinji şi de uscături pe care el, Costan, le grebla în dimineaţa aceea. Inima i se strânse. O senzaţie de neplăcere, de strâmtorare, de regret adânc îl luă în stăpânire. Cine i-a trimis acest nour să-i alunge primăvara din suflet? Avea senzaţia că femeia poartă în ea o lume cu totul străină de tot ce era azi viaţă – în cer şi pe pământ. De unde izvorâse? Cum putea exista un ochi de glod negru într-o mare de lumină? Simţi mânie şi ură împotriva străinei.

— Am o treabă. M-a trimis la sfinţia-ta păscălierul Nicodim.

— Nu ştiu, nu cunosc! răspunse răstit preotul.

— Mirare că nu-l cunoşti! El te cunoaşte. Şi m-a trimis să faci nişte slujbe pentru alungarea pe pustii locuri a duhului necurat.

Din glasul ei părea că trec curenţi de îngheţ în primăvara biruitoare. Da, Costan nu se mai putea înşela. Privea cu ură la femeia aceasta care adusese o lume şi o viaţă veche, să păteze, să profaneze parcă bucuria înnoitoare a primăverii.

— Eşti bolnavă? o întrebă cu silă şi cu dezgust.

— Dac-aş fi eu! Şi-ar face Dumnezeu milă şi pomană dacă m-ar lua! da mi-i bolnav un ficior. Şi mi-i frică să nu-l ia Dumnezeu pe el. Şi să rămâie pe capul meu copiii lui, trei, numa cât ulcelele.

Se părea că gândul acesta o tortura de mult: o privire de groază şi deznădejde îi învie în ochii de glod, când pomeni de cei trei copii.

— Dacă-i bolnav, trăbă să-l arăţi doftorilor. Rugăciunea e bună, dar Dumnezeu nu face minuni decât numa când voieşte sfinţia-sa.

— Am fost pe la doftori, părinte. L-am dus şi la casele nebunilor. Nime nu ştie ce are-n cap. N-au vrut să-l ţie nici la casele nebunilor. Zice că dacă nu sparge şi nu face rău la nime, n-avem de ce să-l lăsăm acolo.

— Zici că-l doare capul?

În loc de răspuns, femeia îşi prinse capul între mână şi-l clătină de câteva ori la stânga şi la dreapta.

— Ce-i pe el să nu fie nici pe puii de şarpe!

— Are vreo rană? A fost în război?

— E limpede ca lacrăma. N-are nici bubă, nici pălitură. În bătaie? Cum să fie, că-i numa de trei pe douăzeci. În bătăi era de unsprezece ani.

— Da spui că are trei copii. Aşa de tânăr?

— S-a-nsurat, să ierţi, când a fost de optsprezece.

— Mare prostie!

— Mare! Am văzut eu îndată, când am rămas cu nora

şi cu doi copilaşi, până şi-a făcut armata. Da' n-a făcut-o întreagă: l-au trimis acasă beteag.

— Cu durere de cap?

— Cu nenorocire în trup. S-a dus om şi-a venit neom.

— Şi el nu ştie din ce i-a venit durerea asta?

— Poate că nu ştie, ori nu crede. Multă vreme nu mi-a spus. Pe urmă, într-o dimineaţă, după ce l-au lăsat chinurile, a zis: «Poate din bătaia aceea».

— L-au bătut?

— Într-o noapte, nu se ştie pentru ce, un plutonier a-nceput să-l bată în somn. Copilul era şi de la firea lui fricos. Şi, cum s-a trezit în bătaie soră cu moartcă, a leşinat. Vânătăile de pe trup i s-au cunoscut luni întregi. Acuma, el spune că poate din bătaia aceea i s-a tras răul din cap.

— Şi-l doare deseori?

— Tot a doua, mult a treia zi. În somn îl apucă. De către ziuă. Toţi sărim din pat, cu sufletul la gură, de două-trei ori până dimineaţa. Şi el strigă să-l junghiem, că nu mai poate răbda. Ne pică sufletul de chinurile lui, şi nu-l putem ajuta. Cu nimic nu l-am putut. Nici doftorii nu ştiu ce are-n cap. Nici cei de la casele nebunilor. Aşa, mi-am pus în gând să mă duc unde merg şi alţi năpăstuiţi de soarte. Şi m-am dus la păscălierul Nicodim, care te cunoaşte pe dumneata. A deschis cartea cea mare şi ne-a spus: «E spaimă cu întâmpinare de duh rău!». A scris apoi răvaş pe-o hârtie şi mi-a zis: «Să-l duci la popa Costan din vale, să-i citească slujbele ce am însămnat eu aici».

Bătrâna scoase din sân hârtia şi i-o întinse preotului.

— Hm! făcu el. Slujbe multe! Asta o să te coste bani, nu glumă! Te văd femeie săracă.

— Nu suntem chiar aşa săraci, părinte, dar deznădejdea te-mbracă şi în sărăcie. Sunt aşa pierită nu de foame, ci de inimă rea. Om plăti ce se cade…

— Eu îţi spun o vorbă mai cuminte, mătuşă. Du

ficiorul la oraş, la un doftor bun. Cu banii ăştia de pe slujbe poţi să-l tămăduieşti, dacă mai poate fi tămăduit. Spui că nu ştie nimeni ce-i în capul lui. Este acolo un doftor de are oglinzi cu care vede în om, în cap, cum poate vedea şi inima, şi toate măruntaiele din lăuntru.

Femeia nu păru mirată, ci răspunse:

— Da duhul nu se poate vedea, părinte, şi păscălierul ne-a spus că e spaimă cu întâmpinare de duh rău.

Asta nu se poate vedea cu nicio oglindă din lume. Numai cu puterea crucii şi cu harul rugăciunii se poate p. lungă. De-aceea te-aş ruga să faci slujbele. Plătim. Cât e de plată?

Şi ea scoase o năframă din buzunar şi începu s-o despăture.

— Două sute bune! răspunse cu mânie preotul.

— Două sute?! Fie şi-atâta.

Şi începu să numere banii. Preotul se uită mirat la biletele ce i le punea în mână: erau noi-nouţe. Dar nu erau bani. Erau nişte hârtii tipărite, ca cele de lozuri.

Bătrâna numără zece.

— Două sute fac, nu? Sunt de câte douăzeci de lei.

— Cine ţi-a dat banii ăştia, mătuşă?

— Am vândut în târg o vacă, alaltăieri, că n-aveam bani de slujbe. Spunea negustorul că-s bani de cei noi, ieşiţi acum.

— Şi ai mulţi?

— Trei mii de lei. Da cu mine n-am adus decât cinci sute.

Preotul se întristă adânc.

— Ai dat vaca pe nimic! Ăştia nu sunt bani, muiere! E hârtie tipărită în culori!

Bătrâna se holbă.

— Bani mincinoşi?

— Hârtie goală!

Femeia-şi reveni repede. îşi făcu cruce şi zise:

— Acuma ştiu că n-a minţit păscălierul, şi-i duh rău la mijloc. El m-a făcut şi pe mine să nu cunosc banii cu care voiam să-l scot. Suntem pe urmă bună, părinte! O să-ţi aduc banii buni. Şi când a ieşi duhul cel rău din capul băiatului, când n-a mai avea putere asupra noastră, o să vie negustorul cel blăstămat să-mi schimbe banii cei răi în bani buni. Satana nu va mai avea putere nici asupra negustorului, şi el va vedea că a-nşălat o femeie năcăjită. Suntem pe urmă bună, părinte! în trei zile îţi aduc bani buni.

Şi, după ce sărută mâna preotului, porni grăbită. Părea întinerită, şi un punct de lumină sticlea în ochii ei de glod.

Părintele Costan rămase multă vreme nemişcat, răzimat de un prun, cu grebla în mână. Apoi, în silă, începu să grebleze iar. Dar în ziua aceea nu mai şuieră nicio doină. Simţi frig între spete, şi în curând lăsă lucrul şi se duse în casă. Se simţea bolnav şi-i era ciudă pe femeia aceea, care-i întunecase o zi de primăvară. Un gând groaznic îl tortura: iată, în vreme ce el şi altul se bucurau de primăvară, când lui îi venea să zboare, când i se părea că şi lucrurile din lume tresaltă, scăldate în lumină, există şi întuneric pe pământ! Câţi vor privi cu ochi înnoptaţi în strălucirea de-afară, fără s-o vadă, orbiţi de întunericul din ei? Pentru ce, Doamne, pentru ce?

Pata de umbră, pe care o simţise în grădină, creştea mereu. Frigul dintre spete i se schimbă în febră.

— Aşa ţi se cade! zise preoteasa, cu ciudă. Eşti ca un copil! Te-ai apucat să lucrezi aproape dezbrăcat! Şi Dochia încă nu şi-a lepădat toate cojoacele…

19 3 1

SLĂBICIUNEA PĂRINTELUI GRIGORE

Din satul în care poposise peste noapte, popa Grigore porni la drum dis-de-dimineaţă. Plecase de-acasă de patru zile, cu desagii în spate şi cu popasuri din sat în sat, peste

noapte. Nu trăgea la preot, ci la casa ce-i ieşea mai întâi în drum. Nu-i trebuia mâncarea nimănui: avea în desagi. Şi nu voia să deie faţă cu tagma lui. Plecase de-acasă plin de îngrijorare şi se temea să nu-l zgândărească cineva cu întrebările. Orice popă, dacă ar fi tras la casă de popă, l-ar fi descusut să-i afle pricinile pentru care trebuia să meargă acum, în toiul iernii, la vlădicie. Creştinii la care lua sălaş de noapte îl întrebau şi ei, dar se mulţumeau cu răspunsul părintelui:

— Am o treabă grabnică la vlădicie.

Care popă nu putea să aibă o treabă grabnică la vlădicie?

Îngrijorarea cu care plecase de-acasă îi mai crescu pe drum, şi frământarea gândului nu-l părăsea decât odată cu somnul ce-l copleşea, cum era frânt de oboseală, îndată ce punea capul pe căpătâi. Când ieşi din ultima casă în care poposise mai nainte de-a ajunge la oraş, se opri o clipă în prag şi zise tare:

— Cum mi-o ajuta Dumnezeu, aşa va fi!

Îşi făcu o cruce largă şi porni cu paşi iuţi.

Părintele Grigore din Măhaci era un om cât un munte, în puterea bărbăţiei, şi dacă n-ar fi purtat barbă, nimeni nu l-ar fi luat drept faţă bisericească, ci mai degrabă l-ar fi crezut haiduc. Învăţase slovă puţină, şi se încurca în citanii, dar biruia cu glasul: avea un glas, Doamne! – dulce şi puternic, care împlinea cu prisosinţă lipsurile.

Când ajunse în vârful dealului de unde se vedea, răsfirat pe vale, orăşelul de scaun, se opri să răsufle, îşi scoase căciula miţoasă şi se închină spre răsărit. Aburi grei se ridicau din pletele sale negre, bogate.

— Ce-o fi, om vedea! spuse el din nou, şi porni pe coastă la vale.

Îi trecu prin cap un gând de copil: «Tii, dac-aş avea o săniuţă!». Şi simţi o căldură la inimă. Era un drum de

sanie! Zăpada îngheţată, cu netezimi de os şi străluciri de gheaţă, verzie-albastră, îl ademeni să-şi ia avânt să lunece ca pe săniuş. Desagii vărgaţi cu albastru îi săltară în spinare. Lunecând, îşi întinse braţele în laturi, ca două prăjini. Şi când se opri, îşi luă un nou avânt.

— Vezi, aşa, măi băiete, măi! Ajungem mai în grabă la vlădicie!

La poalele dealului se întâlni cu un domn uscăţiv, cu barba rară, sură, un om mijlociu de statură, care se plimba agale, în mână eu un toiag ciudat. Domnul se oprise de mult, privind mirat la cel ce luneca pe săniuş cu braţele răsfirate, cu desagii săltându-i în spate.

— Bună dimineaţa! zise cu glas puternic părintele Grigore.

— Bună dimineaţa! răspunse străinul. Parc-ai fi popă dumneata! adaose, măsurându-l pe părintele Grigore din cap până-n tălpi.

— Popă, da! Da-mi pare că şi dumneata.

— Şi eu!

— Rău sămn să te-ntâlneşti cu popă la drum, zise cu năcaz Grigore. Şi tocmai când să într-un oraş! De dimineaţă te-ai sculat!

— De dimineaţă, că am treabă, cum văd că ai şi dumneata.

Grigore oftă.

— Am, da! M-a chemat cu pecetie Bobiţă ăsta! Ştiu eu ce are cu mine?

— Care Bobiţă?

— D-apoi vlădica, ăsta, vlădica Bob, cum s-ar zice.

— Da’ de unde eşti dumneata?

— Din Măhaci, din munte! De patru zile vin pe gerul ăsta! Mare canon pe mine! Va trăbui să merg în faţa lui.

— Te vei duce dacă te-a chemat. Da’ nu vei putea merge aşa. Să ceri de la cineva o reverendă. Să te-mbraci preoţeşte. Aşa se cade!

— Am auzit eu că aşa-i legea. Da' nu ştii dumneata când mă pot înfăţişa? Mi-i degrabă, că am acasă trei capete de vită în grajd şi nişte oi în turişte, şi slugă

— Ai putea merge şi azi, da vei fi ostenit de atâta cale. Stai şi mai răsuflă până mâne, iar mâne pe la unsprezece, după ce te vei fi îmbrăcat în reverendă, poţi merge.

— Oştenit nu-s, da cum nu cunosc faţă popească aici, o să-mi trăbuiască vreme până voi găsi haina de care spui. Voi face cum zici. Voi merge mâne. Văd că dumneata cunoşti câte ceva din obiceiurile de pe la vlădicie. Mulţămesc pentru sfat, şi mai bună ziua.

— Mergi sănătos!

Popa Grigore o porni spre oraş. Străinul îşi continuă plimbarea.

În ziua următoare popa Grigore se înfăţişă la vlădicie într-o reverendă prea scurtă – i se vedeau jumătate din turecii ciobotelor potcovite, şi-i era şi prea strâmtă, – la piept abia o puteau cuprinde cei câţiva nasturi.

Un flăcăiaş îl întrebă de nume, intră pe o uşă înaltă, şi, nu peste mult, reveni.

— E şedinţă în consistoriu, părinte, da când ţi-a auzit numele, măria-sa a spus să întri. Se vede treaba că-ţi ştie pricina.

— O ştie, că măria-sa mi-a trimis pecetia.

Părintele îşi trecu mâna prin părul miţos, îşi netezi barba mare şi, după ce ciocăni în uşă, intră.

Înaintea lui – o sală mare, goală. Câteva scaune pe lângă pereţi. Privi întrebător la flăcăiaş: Nu-şi bătuse joc de el? Tânărul îi făcu semn arătând spre o altă uşă, în faţă. Părintele Grigore, în vârful ciobotelor, se apropie şi ciocăni rar în uşă.

— Poftim! se auzi din lăuntru.

În jurul unei mese lungi, acoperită cu postav verde, şedeau vreo opt popi bătrâni, iar în frunte, – să nu-şi

creadă ochilor!

— Grigore văzu pe străinul cu care se-ntâlnise ieri dimineaţă, când să întren oraş.

Pe popa din Măhaci îl trecură sudorile.

— Iartă-mă, măria-ta, nu te-am cunoscut ieri dimineaţă, şi am vorbit ca un prost ce sunt.

Vlădica Bob povestise oamenilor întâlnirea cu popa Grigore. îşi făcea plimbarea de dimineaţă pe drumul către gropile cu bucate, unde adunase, de ani, cereale din belşug. Vlădica zâmbi subţire când văzu surprinderea părintelui Grigore. Zâmbiră şi sfetnicii lui şi-şi întoarseră feţele bărboase către preot.

— Eşti pârât de parohienii tăi, începu vlădica, luând dintre scrisori una şi ridicând-o subt nas. Va trebui să răspunzi şi să te aperi. Pâra e grea!

— Nu ştiu nimic rău la sufletul meu, măria-ta! oftă popa Grigore, legănându-se în ciobotele uriaşe.

— Te pârăsc oamenii că ai jucat de mai multe ori în sfânta biserică, în sfântul altar. Pâra e adeverită cu multe nume de creştini, care sunt gata să jure pe sfânta cruce. După cum vezi, acuza e grea. Ai fost beat, pesămne. Şi ţi-ai uitat de cinstea pe care-o datoreşti casei Domnului. Dacă ai făcut blăstămăţia la beţie, greu te vei apăra, căci unui popă beat, în biserică, dacă e dovedit, i se ia darul. Dacă n-ai fost beat, lucrul ne pune pe gânduri, pe mine şi pe cinstitul consistoriu. Ar trebui să ne gândim că-ţi lipseşte o doagă, şi scrie la canoane că popa scrântit la minte nu mai poate sluji. Însă mie, după câte văd, îmi pare că nu-ţi lipseşte nicio doagă. Ar mai putea fi o pricină de tâlc: poate n-ai învăţătură popească defel şi ai luat darul cu nevrednicie.

Ochii tuturor erau aţintiţi către el. Şi în odaia cea largă nu se-auzea decât răsufletul greu al popii Grigore. Scoase dintr-un buzunar adânc o batistă mare, sură, şi începu să-şi şteargă faţa şi fruntea. Apoi, scuturându-şi

capul, să-şi aducă în ordine pletele, zise cu glas de mare umilinţă:

— Măria-ta şi cinstite feţe ale consistoriului! Iată că sunt popă cu dreptate şi cu omenie, şi nu voi minţi apărându-mă. Carte multă nu ştiu, dar îmi ştiu face slujba, şi o fac cu frică şi cutremur. Ştiu că-s nevrednic şi de cinstea preoţească, şi mă tem de Dumnezeu şi de Maica Precestă. Da după ce am darul, şi oamenii răi cer să fac slujba, o fac, că n-am încătrău. De beutor, nu-s beutor, măria-ta, şi n-a fost neam de neamul meu. Nici după muierile altora nu umblu. Am muierea mea şi mi-i destul. Eu sunt popă cu credinţă, măria-ta, şi niciun rău nu simt la inima mea. Nu sudui, nu mă cert, nu mă bat cu oamenii prin crâşme. Sunt un popă de omenie. Da' nu voi să las pe diavol să-mi intre în suflet şi să mint. E adevărată pâra, măria-ta. Am jucat în sfântul altar. Am săvârşit, ticălosul de mine, această nelegiuire.

El tăcu, oftă din greu şi privi în pământ.

Vlădica Bob schimba feţe şi priviri cu canonicii.

— Şi cum te aperi de-o asămenea faptă? Cum se poate ca un preot, îmbrăcat în odăjdii, să joace în biserică? E un lucru nemaiauzit!

— Adevărat, măria-ta, că e nemaiauzit, începu, cu greutate, popa din Măhaci. Cu ce să mă apăr, păcătosul de mine? Iată ce este, sfinţiile-voastre. Eu, popa Grigore din Măhaci, sunt un popă de omenie. Nime nu se poate lega de mine cu nicio vorbă slabă. Da când aud fluierând, mă stropşăşte dacă nu fac un pont, oriunde mă voi afla. Mă apucă cu o căldură în tot trupu, mă ia ca un vânt năprasnic, picioarele-mi încep să tropăie fără voie şi, mort-copt, trăbă să fac un pont, să mă răzbun. Altfel, aş muri pe loc. Va fi un blăstăm, măria-ta, dar e mai tare decât mine. Iată, nu tăgăduiesc, îmi mărturisesc vinovăţia.

Vlădica Bob zâmbi din nou când auzi aşa. Era limpede că preotul spunea adevărul. Câţiva canonici

începură a râde în barbă. Şi toţi priveau zâmbitori, cu voie bună, la popa Grigore.

— Asta-i mare minune, fiule! zise vlădica, cu bunăvoinţă. Zici că te ia ca un vânt năprasnic… Nu te-ai rugat lui Dumnezeu să te apere de-aşa primejdie?

— Ba m-am rugat, măria-ta, şi am stat în coate şi în genunche, ş-am ajunat zile de-a lungul şi de-a rândul, am bătut mătănii. Totul – în zadar! Când aud fluierul, mă apucă.

— Şi cum auzi fluierul în vremea liturghiei?

— Pe la noi sunt mulţi păcurari, măria-ta, că ţinem oi multe. Şi mereu se-ntâmplă să treacă pe drum ciobanii. Am vorbit cu unii să-ncunjure biserica, duminica şi-n sărbători, în vremea liturghiei, da parcă ei ţin minte!…

Canonicii râdeau acum fără să se mai ascundă. Râdea şi vlădica. Iar pe popa Grigore îl treceau sudorile morţii.

— Fiule, zise vlădica, se vede că eşti un mare jucăuş, şi patima ţi-i în sânge. Nu vine din vânt, ci din tine.

Dacă eşti aşa de mare jucăuş, fă-ne şi nouă un pont, să te vedem cât eşti de vrednic.

Părintele Grigore se întristă. «Vlădica îşi bate joc de mine», îşi zise el. Dar după ce-şi ridică ochii din pământ şi văzu numai seninătate şi voie la cei ce-l priveau cu un fel de încântare, simţi că-i vine inima la loc.

— Fă-ne şi nouă un pont, să te vedem ce plăteşti, zise cel mai bătrân dintre canonici, care şedea la dreapta vlădicului.

— Dar cum să joc, măriile-voastre, dacă nu cântă nime din fluier? Să chemaţi o slugă din curte, să zică aici, în gang. Nu trăbă să intre înăuntru, zise Grigore, prinzând putere.

— Fluieraş n-am printre argaţi, părinte, zise vlădica. Joacă acum şi fără cântec de fluier.

Părintele Grigore, când auzi aşa şi simţi că niciunul

nu-l lua în bătaie de joc, se legănă o vreme din şale, începu să şuiere o învârtită, şi deodată se porni ca o furtună, sărind până-n grindă, îndoindu-se până la pământ, bătând cu palmele turecii ciobotelor şi făcând nişte ponturi şi nişte forme straşnice, iuţi şi frumos unduiate. Bătea podelele cu călcâiele şi se frământa într-un ritm pe care numai el îl auzea, învârtindu-se, ca un vârtej, în răstimpuri. Nu mai vedea pe nimeni, nu mai auzea hohotele de râs ale canonicilor, care se înecau, şi unii se ridicaseră în picioare, dând din braţe şi azvârlindu-le peste cap. Privirile i se schimbaseră: întâi tulburi, apoi tot mai aprinse, pe urmă limpezi.

— Destul, părinte Grigore! strigă vlădica Bob, care râdea încovoindu-se peste masă. Destul, că se betegesc măriilelor!

Dar popa Grigore nu-l auzi, şi numai întru târziu se potoli. Nasturii-i săriseră de la reverendă; o ridicase subsuori, cu un fel de scârbă. Când se linişti, păru iar ruşinat.

— Mergi în pace acasă, părinte Grigore, zise vlădica Bob. Văd că eşti om şi preot de omenie. Dacă pentru slăbiciunea asta te-or mai pârî oamenii, să fii liniştit. Nime nu se va atinge de sfinţia-ta pentru atâta treabă. Şi David a jucat de bucurie, în casa Domnului! Mergi în pace la ale tale!

Popa Grigore sărută mâna vlădicului, de la care luă blagoslovenie, sărută mâna canonicilor şi, aiurit încă, ieşi cu mare sfială.

Episcopul se ţinu de cuvânt; molcomi pe parohienii din Măhaci cu o scrisoare frumoasă, spunându-le să treacă cu vederea slăbiciunea părintelui Grigore, care altminteri e popă cu credinţă şi cinstit. Şi le mai scrise să deie veste la toţi păcurarii să nu mai treacă cu oile şi cu fluierul pe lângă biserică în vremea liturghiei, să ducă în ispită pe un preot de omenie. De frica blăstămului vlădicesc, păcurarii

ţinură porunca, iar popa Grigore nu mai căzu în ispită în sfânta biserică.

19 3 1

NEDUMERIRI

Grigore Popovici, deşi trăia de cinci ani la oraş, rămăsese în obiceiurile lui de la ţară, unde fusese notar. îşi bea, între 6 şi 7 sara, jumătatea lui de litru de vin, – în timpul din urmă o reducea adeseori la un sfert, din pricina economiilor; mânca dimineaţa şi sara pită cu slănină, – rarse atingea de cafea, de ceai, ori de vreo mâncare caldă pregătită de dumneaei; muncea intens în biroul lui de la administraţia financiară; nu simţea nevoia nici unei distracţii artistice, – din partea lui se puteau închide şi teatrul, şi cinematografele din oraş; avea doi-trei prieteni cu care se-ntâlnea sara, la vin, într-un restaurant de-a treia mână; şi, când se mânia, înjura ca un surugiu şi era gata de bătaie.

Omul se purta îmbrăcat în vechea lui piele, şi niciun îndemn lăuntric nu-i venea s-o schimbe. Se simţea bine aşa, şi nu râvnea la felul de viaţă al altora de categoria sa, care, după ce-şi aflaseră slujbe la oraş, se dădeau în vânt «să guste viaţa», «să trăiască şi ei o dată» în lumea asta. Drept este că aceştia ajungeau de multe ori să tragă pe dracu’ de coadă, fără nicio lescaie în buzunar, nevoiţi să cerşească împrumuturi. Ba unii se treziseră şi fără slujbă, în vreme ce Grigore Popovici, după ce-şi dădu definitivatul, începu să avanseze.

Om cuminte şi aşezat, se ştia asigurat în cariera lui. îi rămânea ceva peste cheltuiala zilnică, deşi nu era zgârcit, ci numai cruţător. Avea un libret de depuneri, cu o sumă frumuşică, pe care-l păstra într-un loc cunoscut numai de el.

Îndemnul lăuntric nu-i da ghes să-şi schimbe viaţa, poate nu numai din motivul că e greu să-ţi părăseşti obiceiurile, ci şi pentru că fostul notar se apropia de anul

al cincizecilea. Ba chiar intrase bine în el. Viaţa, se pare, nu-l mai ispitea cu farmecele sale, chiar noi fiind. Erau toate semnele că Grigore Popovici se pregăteşte pentru viaţa de pensionar.

Dar felul lui de viaţă, de când s-au mutat la oraş, o deznădăjduia pe soţia dumnisale, pe doamna Victoria, născută Popa. Asaltul ei pentru a-l «moderniza» era zilnic, dar se izbea de-o stâncă neclintită. Nu erau numai stăruinţe, ci lacrămi, adeseori ameninţări şi tăvăliri pe jos, ba uneori doamna Victoria leşina în toată legea. Numai în astfel de cazuri intervenea bărbatul şi-i da cu oţet. Încolo, în toiul asaltului ei, rămânea neclintit, mormăind uneori câte un cuvânt, în vreme ce-şi citea gazeta.

Doamna Victoria, născută Popa, – fiică de portărel, crescută într-o suburbie a oraşului, – s-a dus numai cu mare scârbă la ţară, după un notar. Şi cât a trăit în tinele Alunişului şi-a blăstămat şi zilele, şi pe domnul Grigore Popovici. Ea întinerise cu mulţi ani de când se mutaseră la oraş. Şi numaidecât începuse să se cioplească, să-şi lepede scoarţa de la ţară, – ceea ce nu-i fu prea greu, fiind încă tânără, cu vreo doisprezece ani mai tânără ca dumnealui. În două săptămâni ajunsese şi la vopsitul unghiilor. Se prinsese cu vreo trei-patru doamne de sama ei, se-mbrăca la fel ca ele, – cu decolteuri, cu rochie scurtă, cu pantofi cu tocuri de-un cot, – şi bătea cu un fel de furie trotuarele şi cinematografele.

Cum nu aveau copii, şi cum bărbatul, dacă avea la masă pită şi slănină, nu zicea nimic, doamna Victoria, în lunile cele dintâi după mutarea la oraş, aşa de mult se cufundase în viaţa cea nouă, încât şi uitase că are soţ. Deodată însă băgă de seamă că nu-i şade bine să alerge mereu singură, sau cu prietenele acelea. Şi-atunci începu asaltul împotriva bărbatului. Mai întâi îi spuse că nu-i frumos să mai poarte mustăţi şi barbă.

— Cine dracu’ se mai poartă aşa, acuma, după

război? Când vom ieşi împreună, toată lumea va crede că am de bărbat un popă. Zău, Grigoraş, fă-mi şi tu atâta pe voie şi modernizează-te un pic. N-ai idee cât de bine ţi-ar sta! Aşa sobru şi – serios cum eşti tu, ar crede lumea că eşti un englez.

— Da dacă nu voi fi definitivat în slujbă, dacă voi fi pus în drum, şi englezul va trebui să meargă iar la sat?

Doamna Victoria se gândi şi află că bărbatu-său are dreptate. Începu din nou asaltul numai după definitivat.

— Nu-mi place să mă rad, femeie, şi nu-ţi mai răci gura degeaba. Tu poţi merge unde voieşti singură, ca şi pân-acum. N-o să te fac eu de ruşine, cu barba şi mustăţile mele.

— Da! însă ce vor gândi oamenii? Că sunt una de-aia, o haimana, cum se spune acuma!

— Apoi, eu, şi ras, ştii tu bine că nu ies nicăiri, decât la crâşmă. Iar acolo nu vii tu. Ce-ţi pasă ţie de gura lumii dacă eşti femeie cinstită?

— Dar, omule, nu poţi trăi tot în bârlog! Trebuie să te mai cultivi şi tu, ce Dumnezeu! Pentru ce trăim în România Mare, cu tot confortul? Avem teatru, avem operă, avem strălucite cinematografe…

Grigore ridică braţul în semn de protest.

— Şi e nevoie să cunoaştem şi noi lumea… O s-avem şi noi invitaţii noştri… Vom da o masă, două, trei… Nu putem trăi fără relaţii!…

Bărbatul nu mai răspunse. îşi citi mai departe, în tihnă, gazeta, apoi se-ntinse pe divan şi adormi. Începu degrabă să sforăie atât de cumplit, încât doamna Victoria trebui să iasă.

Scena aceasta se repeta, cu neîndurare, aproape în fiecare zi, fie că era vorba de ras, de cinema, de societate, de o invitaţie la masă, de un costum nou, de un frac sau un smoc pentru dumnealui. Cu cât treceau anii, situaţia se agrava. Asaltul doamnei Victoria era tot mai furios,

ajunsese până la leşin. Dar Grigore rămânea împietrit în obiceiurile sale, spre deznădejdea soţiei, pe care, acum, trotuarul şi cinematograful, chiar cofetăria zilnică nu o mai satisfăceau.

De la o vreme bărbatul băgă de seamă că nevasta lui s-a făcut mai gospodină, în înţelesul că lipsea mai puţin de-acasă. Voi să afle motivul, şi-l descoperi îndată. Masa din odăiţa pe care Victoria o schimbase în odaia ei de toaletă era plină de cărţi. Le privi, le cercetă. Erau numai romane. Volumele erau frunzărite, uzate mult, semn că trecuseră prin multe mână. Citi titlurile şi numele de autori. Titlurile erau piperate, aproape toate vizând viaţa sexuală. Autorii erau necunoscuţi lui Grigore Popovici. Aproape toate erau traduceri din limbi străine. Bărbatul mai băgă de seamă că Victoria, de când apăruseră cărţile acelea, încetase asaltul împotriva lui. Numai din când în când îi arunca priviri dispreţuitoare.

Doamna Victoria citi câteva săptămâni pe furiş, pe urmă citea şi în faţa lui, ba şi sările, până noaptea târziu. Se făcuse tăcută, palidă, cu cearcăne vinete în jurul ochilor. Era parcă mai frumoasă, mai zveltă. Adică mai subţire, căci, de când se pusese pe citit, doamna Victoria se apucase şi de-o cruntă cură de slăbire.

Grigore Popovici nu avu curiozitatea să vadă ce citeşte soţia lui. Era mulţumit că-i dădea lui pace, că nu mai încerca să-l modernizeze.

După vreo trei luni de citire continuă, într-o duminică, doamna Victoria se prezentă foarte solemnă în faţa bărbatului.

— Ascultă, Grigore, eu nu mai pot trăi cu tine. Trebuie să ne despărţim.

— Ce să facem?! întrebă omul, neînţelegând.

— Trebuie să divorţăm.

— Ei, iacă! Ce te-a apucat? întrebă el, îngrozit puţin.

— Nimic nu m-a apucat, da’ tu nu eşti bărbat. Şi eu

am trăit o viaţă nenorocită. Acum văd limpede.

— Din cărţile acelea?

— Din ele şi din simţirea mea. Copii nu avem, ne despărţim uşor. Tu porţi mai departe barbă şi mustăţi, mânci pită şi slănină, dormi şi sforăi. Eu vreau să trăiesc. Vorba e, ce apanaj îmi dai.

— Ce-i aia? întrebă bărbatul.

— Apoi da, ce plată lunară îmi dai, din care să pot trăi. Din opt mii, cât ai, cred că tu te poţi mulţămi cu trei, şi cinci să mi le dai mie.

— Ce? Eşti nebună?

— Ba nu sunt nebună deloc. Aşa se face la despărţanie între oameni bine. Apoi ai şi o inimă bună, păcat numa că nu eşti bărbat.

Vorba asta, repetată, îl înfurie pe Grigore, ca năframa roşie pe bivol.

— Nu sunt bărbat? Da ce sunt, mă rog? urlă el, ridicându-se de pe scaun şi repezindu-se ca un turbat.

Doamna Victoria leşină şi zăcu o săptămână în pat. Veni şi doctorul. Pe urmă, viaţa reveni la normal, cu o oarecare schimbare. Victoria îi spuse prietenei sale care-i împrumuta cărţile:

— Dragă, ce-am păţit! Al meu nu vrea divorţ, vrea coarne!

Şi. din ziua aceea, Victoria îi puse o păreche, apoi alta, şi iar, întru toate după reţetele din romanele pe care le citise şi le citea încă. Ea ştia că cinstea conjugală e o prostie, şi că nu toţi oamenii sunt bărbaţi, intrase, ca femeie modernă, în tovărăşia prietenelor sale. Numai un regret avea: Ce păcat că nu începuse mai devreme! Ce oameni scumpi, scriitorii ăştia de romane! Ce de viaţă nouă au descoperit!

Iar Grigore Popovici mânca acum şi la amiază pită şi slănină, şi purta părechile de coarne, tot mai multe, cu o uşurinţă nemaipomenită…

Numai într-o sară, la un pahar de vin cu prietenii, îl întrebă pe unul:

— Ascultă, Petre, tu ceteşti romane de-acestea nouă, traduse din limbi străine?

— Aş!

— Nu ştiu ce dracu' pot scrie, că toate femeile înnebunesc cetindu-le!

— Ei, zise altul, ce să scrie! Toate pornesc dintr-o doctrină nouă, a unui doctor.

— Ce vorbeşti?! se miră Grigore.

— Pe legea mea! Am auzit undeva o conferinţă despre învăţătura asta. Cum să-ţi spun? zice că toată viaţa omului se reduce la… cum dracu-i zice… la sexualitate, adică la viaţa ruşinoasă a omului. Şi, în romane, acum, se zice că numa despre viaţa asta se scrie. Apoi femeii ce-i trăbă altă pentru a-nnebuni?

— Hm! făcu Grigore. Poate-ai dreptate. Le strică la cap pe muieri!

— Ei, la cap! Vorbeşti şi tu prostii! se miră prietenul, care auzise conferinţa.

Dar Grigore Popovici rămase mulţumit cu explicaţia asta şi-şi văzu mai departe de obiceiurile sale, mărginându-se să spuie uneori, cu mândrie:

— Aş vrea să văd o carte care să mă strice şi pe mine la cap, care m-ar face şi pe mine să-mi schimb viaţa!

19 3 2

PROTECTORUL

— Mai caută, dragul meu, mai interesează-te! întreabă în dreapta, în stânga. Adulmecă! Desigur, ai nimerit aici în vremuri grele. Apoi, ţi-am spus de la-nceput: ai greşit metoda. Întâi trebuia să-ţi găseşti un post, şi numai pe urmă să te muţi, cu căţel, cu purcel.

— Nădăjduiam în protecţia dumitale…

— Da, protecţia mea, ai dreptate. Asta însămnează ceva, dar numai în cazul când există o slujbă slobodă. Eu

azi nu sunt la putere, nu pot crea una din nimica. Trebuie să mai cauţi. Încerc şi eu, după informaţiile ce le am, după legăturile mele. Ticăloşii care sunt la putere, care se hrănesc fără conştiinţă din sângele cetăţeanului şi duc ţara la prăpastie, ţin totul în taină, pentru a-i lor. N-am putut afla niciun loc vacant, niciunul pe cale de a fi, cu toată zdroaba mea de pânt azi. Ei, dac-aş fi aflat! Crezi că nu alergam numaidecât la dumneata? Unde spuneai că stai?

— În strada Laboratorilor, 15.

— Da, da! în strada aceea desfundată, după deal, unde şi-a-nţărcat dracu' copiii. Aşa-ţi trebuie dacă nu te-ai gândit, n-ai întrebat, n-ai cerut un sfat, ci ai dat buzna la oraş, crezând copilăreşte că aici slujbele sunt pe garduri. Mai ales fiind noi în opoziţie.

— N-am avut răgaz, domnule deputat. Când m-a suspendat din notariat, pentru ingerinţe electorale, cel ce mă înlocuia s-a şi prezentat în sat să-şi ia locul. Dacă nu evacuam cele două camere de la primărie în trei zile, mă puneau în drum, cu nevastă, cu copil, cu tot ce-aveam. Dumneata ştii cruzimea şi neomenia celor ce stăpânesc acum. Ş-apoi, vorbind între noi, am făcut ce-am putut, şi nu-mi pare rău. Eu, înainte de orice, am fost omul partidului, omul dumneavoastră, domnule deputat. Urna din Răstoci…

— Ştiu, ştiu! Nu-i nevoie să-mi mai aminteşti. Da ce-i de făcut dacă nu găsim un loc pentru dumneata? Mai caută, dragul meu, mă interesez şi eu, să vedem! Eu îmi pun carul în pietre pentru dumneata. Aşa să ştii. Şi cu toate că sunt deputat din opoziţie, am încă trecere. Da, cum ţi-am spus, cei de la putere ţin totul în taină, pentru a-i lor. De unde voieşti să ştiu eu ce post e sau ajunge liber? Aici sunt sute de servicii risipite. N-am nici vreme să ştiricesc pe la toate. Aleargă dumneata. Şi aşa n-ai acum altceva de făcut.

— De, o să mai caut. Da sunt trei săptămâni de când

alerg şi adulmec. Şi dacă nu mi-ar fi stăruit mereu, nu în urechi, ci în inimă, asigurarea dumitale, n-aş fi venit eu aici. Da în toiul activităţii electorale dumneata mi-ai zis: «Să nu-ţi pese, Bucure, dă-i nainte! Orice s-ar întâmpla, îţi rămâne sprijinul meu necondiţionat.»

— Ei, şi nu-l ai întreg?

— Hm! Eu văd că alerg pe drumuri de trei săptămâni…

— Protecţia ţi-am promis-o, Bucure, dar nu te-am autorizat să fii obraznic cu mine…

— Obraznic?! Păcatele mele, domnule deputat! îmi arde mie să fiu obraznic? Sunt un nenorocit, şi atâta tot! Iată, v-am adus la cunoştinţă, sunt acum două săptămâni, de un post la administraţia financiară. A fost numit un oarecare Niculae Pancu. Azi e săptămână, v-am vestit de două locuri la primărie, unul la serviciul economatului, altul la apaduct, şi le-am scăpat şi pe-acelea. Vedeţi, locuri au fost ele…

— Dar eu ce-am făcut? N-am alergat, n-am intervenit? N-ai fost tu cu mine pretutindenea? N-ai auzit cu urechile tale făgăduielile? Nu i-ai văzut strângându-mi mâna şi ploconindu-se înaintea mea?

— Nu spun că n-aţi alergat şi n-aţi intervenit. Totuşi, alţii au fost numiţi.

— Ticăloşia oamenilor acestui regim, care nu se ţin de cuvânt! Pot eu să-i schimb, pot eu să-i reformez? Sunt o nenorocire pentru toţi, e adevărat, da ce pot eu să fac dacă alegătorii i-au adus la putere?! mai caută, îţi spun! Voi interveni din nou. Şi cred că voi fi mai norocos.

Notarul Bucur ieşi plouat din biroul avocatului şi deputatului Constantin Pop. Unde să mai caute? Pe cine să mai întrebe? Regimul cel nou stăpânea cu furie. Protectorul său a stăruit, nici vorbă! Dar unde se făcea un loc liber, era numaidecât ocupat de un om al regimului. Aşa se întâmplase, desigur, şi cu cele trei posturi aflate

până acum.

Notarul Bucur mai avea şi o cercetare disciplinară în spate: schimbarea urnei din Răstoci, care dăduse majoritate protectorului său.

Vreme de-o săptămână n-a mai dat pe la deputatul Constantin Pop. Căuta cu deznădejde un post în care să se plaseze. Alerga pretutindenea. La administraţia financiară întâlni un vechi coleg de şcoală, unul Dumitru Neagu, om simplu, bun şi muncitor. Era un fel de subşef la un birou. Ascultă povestea lui Bucur şi i se făcu milă de el. Mai ales se revoltă când auzi că deputatul Constantin Pop nu i-a putut fi de ajutor.

— Cum să nu poată! strigă el înfuriat. Are mare trecere şi la cei ce guvernează azi. Dar e mare potlogar! Are aici în oraş o clientelă electorală suspectă. Cine ştie pe cine a recomandat în locul tău.

— Dragă, pe mine m-a recomandat. Am auzit cu urechile mele!

— Eşti un naiv, eşti un prost! Nu-l cunoşti. Şi acum, trăbă să lucrăm repede!

— Ce să facem? întrebă mirat notarul.

— În trei zile pleacă de la noi un student să-şi facă armata. E nevoie de un suplinitor pe un an. Nu-i cine ştie ce post, dar decât nimic... Eu stau bine cu administratorul financiar. Fă-ţi cererea. Dar să nu mai mergi pe la deputat!

A treia zi notarul Bucur avea numirea în buzunar. Sara, trecu pe la protectorul său.

— În sfârşit, am aflat! zise el cu bucurie.

— Fie Domnul lăudat! Unde?

— La administraţia financiară!

— La administraţia financiară?

— Da!

— Mâne la opt o să vorbesc cu administratorul. Mi-e pretin bun. De-acum cred c-ajungi în pită.

Notarul, de bucurie, voi să-i spuie că are numirea în

buzunar. Dar îşi aduse aminte de vorbele prietenului şi tăcu.

Dimineaţa, când sosi deputatul, Dumitru Neagu era în cabinetul administratorului. îl luă pe-administrator deoparte şi începu a-i şopti. Ultimele cuvinte le auzi şi Neagu.

— Dragă, spunea administratorul, nu mai pot face nimic. Am numit pe altul. De altfel, e tot unul de-ai voştri.

— Cine?

— Notarul Bucur.

Deputatul plecă îngândurat: de când umbla să plaseze undeva pe un vechi agent electoral de-aici din oraş?

Neagu dădu buzna în biroul unde lucra Bucur:

— Ţi-am spus eu că deputatul tău e o canalie? Iată ce s-a întâmplat!

Şi, cu mâinile în şold, mirat şi revoltat, îi povesti cele întâmplate. Şi, dezgustat, sfârşi:

— Ăsta-i protector?! Pfui! Asta-i politică?! Pfui!

19 3 2

CURA DE SLĂBIRE

Au fost oameni norocoşi în viaţă. Se apropiau de pragul anului al cincizecilea şi aveau trei case cu etaj la oraş, depozit de un milion, împărţit la trei bănci, dintre cele mai solide. La slujbă dumnealui renunţase încă înainte cu zece ani. Gurile rele spuneau că a fost dat afară, prins cu afaceri nepermise, dar această opinie nu împiedica pe nimeni să le caute prietenia, nici să le ofere prezidenţia diferitelor societăţi de caritate. Dădeau invitaţilor mese îmbelşugate, la care se serveau vinuri tari şi lichioruri străine, iar în fruntea societăţilor nu stăteau degeaba! Făceau donaţii în fiecare an şi strângeau un mare număr de membri.

Acum dumnealui se lăsase de afaceri. Ştiuse să le-nvârtă cu muită măiestrie în cei zece ani dintâi ai

«României Mari», şi trăia din veniturile caselor şi din dobânda banilor. Copii nu aveau, şi nici rudenii apropiate.

Vorba e că numai domnul Costea se apropia de anul al cincizecilea; dumneaei trecuse puţin de acest prag de rezistenţă al vieţii. Din complezenţă, însă, bărbatul nu dăduse a-nţelege niciodată, nimănui, că doamna Viorica ar fi mai vârstnică decât el, deşi îi cunoştea actul de naştere. Dumnealui era un om recunoscător şi nu-şi uita că banii cu care începuse afacerile norocoase au fost ai nevestei. Şi, bucuros, i-ar fi dat doamnei Viorica şi zece ani mai puţin decât avea, dacă dumneaei i-ar fi cerut o astfel de contrafacere a adevărului. Dar Viorica i-a spus hotărât:

— Nu am putut să mă-mpac cu contrabanda în viaţa mea! Să nu te-aud!

Ar fi fost şi greu să se împace cu «contrabanda» asta, căci dumneaei, încă de la 35 de ani, începuse să ieie proporţii, iar acum era cât o… bute. Umbla cu mâinile depărtate de trup, semn că purta sub haine pături de slănini grele, avea trei rânduri de bărbii, şi obrajii, fiecare cât o lună plină. De ani de zile o descălţa şi o-ncalta slujnica. Era şi astmatică de-atâta povară. Ce folos că părul îi era încă negru, dacă ochii, mici, abia se mai vedeau din grăsimi? De ce s-o mai întinerească dumnealui cu câţiva ani?

Domnul Costea începuse să se-ngraşe numai după ce se lăsase de afaceri. Nu-i vorbă, şi mai nainte, de pe la 30 de ani, purta subt vestă o rotunjime ca de butoiaş, dar de-ngreuiat se-ngreuiase pe la 40. Totuşi, şi acum era în urma soţiei cu vreo douăzeci de kilograme. Poate de-aceea dumnealui mai reuşea încă s-ajungă cu mâinile la ghete, ca să şi le puie şi să şi le scoată. Adevărat e însă că şi avea braţe lungi: îi treceau de genunchi.

Doctorii, – nu unul, ori doi, dar toţi pe câţi îi consultaseră, – i-au sfătuit să-şi mai tragă de la gură, că alt mijloc de slăbire nu există. La început au încercat ei şi

altfel de metodă, – s-au dus, veri de-a rândul, la Karlsbad, – dar zadarnic! Cele opt-zece kilograme pe care le lăsau acolo în decursul curei, le puneau la loc într-o lună de mâncare acasă.

— Nu ajută la nimic Karlsbadul! Faceţi şi acasă o cură de slăbire!

— Uşor de zis, doctore!… suspina doamna Costea, pe când bărbatul pufăia.

— E uşor şi de ţinut. Numai începutul e greu.

— Hm! începutul şi continuarea, râdea domnul Costea.

— O! Cunosc multă lume care face azi cură de slăbire. Şi tot lume bună, doamne şi domni. Şi nu se plâng de nimic. Unde mai puneţi că e şi la modă.

— De pe partea modei, să fie ea sănătoasă! Peste noi a trecut, zicea, fără niciun regret, doamna Costea.

Erau mari mâncăcioşi amândoi. Va fi de-ajuns să spunem că în fiecare an, de Crăciun, tăiau câte patru porci mari, de câte osulă optzeci kilograme unul! Şi nu ţineau decât o slugă şi o slujnică, iar în casa lor, oaspeţilor nu li se servea niciodată carne de porc! Mureau amândoi după aşa bunătate!

Vreo cinci ani nu luaseră în seamă sfaturile doctorilor. Dar de la o vreme începuseră să aibă ameţeli. Inima! mai ales doamna Costea suferea. Crize mai dese şi mai îndelungate.

Consultară un medic, profesor universitar, mare internist. Savantul, fără multă vorbă, le recomandă un regim vegetarian strict, numai bun să hrăneşti pe zi un pui de găină. Nici pomeneală de carne de porc!

— Glumeşti, domnule profesor? întrebă domnul Costea, cercând să zâmbească.

În loc de răspuns, profesorul le arătă câte un clişeu: radiografia inimii. Dar nu văzură două inimi, ci doi bulgări de slănină.

Doamnei Costea i se făcu rău. Nu că ar fi înţeles ceva din ce-i arăta şi-i explica doctorul, ci pentru simplul motiv că-şi vedea inima. Ce barbarie!

Profesorul le expuse toată gravitatea stării lor, şi la urmă declară, aproape mânios, că nu răspunde de nimic dacă nu-i urmează întocmai sfaturile.

Soţii Costea se-ntoarseră acasă foarte supăraţi. Nu mai aveau de trăit decât cel mult un an dacă nu respectau regimul recomandat, aşa le spusese profesorul.

Mai consultară vreo trei doctori din capitală, pe cei mai renumiţi. Ce folos! Parcă erau înţeleşi! Aceleaşi şi aceleaşi clişee! Acelaşi şi acelaşi regim!

În fine, deznădăjduiţi, într-o luni de dimineaţă hotărâră să-nceapă cura de slăbire. îşi făcură câte-o cruce, – dumneaei mai mică, dumnealui mai mare, – îşi ziseră fiecare rugăciunile ştiute şi-ncepură.

— Încă e bine că suntem amândoi în aceeaşi osândă, zise bărbatul. Ce m-aş face eu acum să te văd pe tine bându-ţi cafeaua cu colac şi-nghiţind şuncă şi cârnat rece?

— Dar eu, dacă tu ai începe cu păhărelul de rachiu, cu slănina şi cu ceapa?

Încercau să glumească, dar privirile lor căutau speriate, triste. Mai nainte stăteau la masă de cinci ori pe zi. Sluga nici nu avea altă treabă decât să servească, pe când fata se-nvârtea veşnic în jurul focului. Afară de aceste cinci mese, mai îmbucau câte ceva când şi când, la repezeală, de mai multe ori pe zi.

După o săptămână, în care n-au făcut altceva decât să drăcuiască servitorii şi să se târâie nervoşi de colo până colo prin casă, se simţeau tare slăbiţi din puteri. Poate şi în urma faptului că umblau mereu, că n-aveau o clipă de pace. Şi cum ar fi avut, când în adâncurile lor părea că s-au încuibat, ca într-o baltă, broaştele? Nici noaptea nu puteau dormi de orăcăitul lor! La început doamna Costea se şi speriase şi aprinsese lumina să vadă ce se-aude, de

unde se-aude. Se ivi şi ceva cu totul nou în viaţa lor conjugală: cearta. Certuri aprinse izbucniră chiar în prima zi. După a patra zi simţiră că se duşmănesc. Ce vorbe urâte îşi mai spuneau! Şi dumnealui ajunsese să suduie de cele sfinte, cum nu mai făcuse de pe vremea când era în toiul afacerilor.

În ziua a şasea începură să se spioneze reciproc: nu cumva se atinge careva de mâncarea oprită? Mai ales de şunci şi de cârnaţi, de slăninile din cămară. Şi, văzând că se spionează, se duşmăniră şi mai rău.

La sfârşitul primei săptămâni locuiau, îmbufnaţi şi livizi, în două camere deosebite, ce nu comunicau între ele.

Începu a doua săptămână de cură. Acum începu să li se schimbe cu totul şi caracterul. Doamna Costea trânti uşa în nasul unei doamne care veni s-o invite la o şedinţă a comitetului unei reuniuni pe care-o prezida; domnul Costea îşi dădu demisia din două societăţi care chiar atunci adunau cotizaţiile, şi pe un slujbaş de la prefectură, care veni cu o invitaţie la cină, la prefect, îl anunţă că sloboade cânele pe el dacă nu-i dă pace. Şi avea un câne care rupea! împreună, soţ şi soţie, nu mai vorbeau decât monosilabic şi se priveau cu duşmănie.

Şi baremi dac-ar fi stat mai bine cu sănătatea, cu inima! Dar abia acum simţiră şi ei cum sunt adevăratele ameţeli.

Domnul Costea filosofa toată ziua. Regreta că trăieşte, că a făcut avere, că s-a însurat cu dumneaei («dacă nu nimeream una aşa de mâncăcioasă, poate nu ajungeam nici eu»). Doamna Costea blăstăma carnea de porc, al cărei gust îl prinsese din cauza lăcomiei bărbatului, copil de crescător de porci («toţi doctorii au spus că asta ne-a făcut mai mult rău»).

Dar joi, în săptămână a doua, Doamna Costea, nemaiputând răbda, intră în cămară. «Numai o felioară de şuncă!», oftă dumneaei. Pe dumnealui îl ştia prin grădină.

Cu un sfert de ceas înainte îl auzise drăcuind pe slugă, şi nu-l văzuse intrând. În cămară însă dădu peste bărbat, care chiar atunci tăia din slănină, întâi se ocărâră reciproc, apoi, dându-şi sama că aceeaşi patimă îi făcuse să se-ntâlnească, lăcrămară şi se îmbrăţişară cu multă tandreţă, ca pe vremea când erau tineri. A doua zi zăcură amândoi la pat, dar nu mai chemară niciun doctor. Iar de-atunci a trecut un an, şi moartea încă nu i-a cercetat.

— S-o ia dracu' de hârcă, spune dumnealui, glumind despre moarte, încai să aibă ce duce în spinare când va veni după noi!

19 3 2

UN OM EXACT

— Înţălegerea e făcută. Dumneata îmi dai lucrarea gata până la 20 ale lunii, şi-ţi ai suma. Ai optsprezece zile de lucru. Din nemţeşte traduci uşor?

— Mă joc!

— Ei bine, asta însămnează că iei banii pe nimica. Dar să bagi de seamă că în text sunt subtilităţi.

— Puteţi fi sigur! Sunt un om încercat!

— Înainte de toate să fii gata la termen. Eu sunt foarte exact. Dacă până la 20 nu-mi aduci traducerea, ai lucrat în zadar.

— Răspund. Dar, v-aş ruga, un mic acont…

— A, nu, asta nu! Eu plătesc la termen, integral. Niculae Creţu, ieşind cu manuscrisul nemţesc în geantă, se simţi puţin abătut. Nădăjduise într-un avans. Dar repede îşi întări inima. În contul celor zece mii, de la o firmă aşa de mare, va avea credit la brutar, la măcelar, la frizer, peste tot. Va fi de-ajuns să arate angajamentul scris.

Şi se puse pe lucru. Erau peste o sută de pagini bătute la maşină. Un proiect de nouă organizare a unei uzine, făcut de un inginer neamţ.

Cu introducerea şi expunerea de motive merse uşor. Dar de la pagina a zecea începu să ploaie cu termeni

tehnici. Se oprea la mijlocul frazei şi căuta cu înfrigurare în dicţionar. Avea unul vechi, şi multe cuvinte nu le afla. Încercă să le deducă sensul din context, dar rareori reuşea. Fu nevoit să împrumute de la un librar cunoscut cel mai nou dicţionar. Dar ce muncă! Lucra numai în cămaşă, deşi afară era toamnă târzie, şi în casă nu avea foc. îl treceau năduşelile, şi slăbea din zi în zi, ca şi când ar fi tras la jug. Făcu exces de tutun şi nu-l mai părăsea durerea de cap.

«Trebuia să mă fi uitat mai întâi la text, să văd ce cuprind blăstămatele astea de pagini. Ori nu m-aş fi angajat, ori ceream un onorar dublu!» Gândul acesta-i trecea mereu prin cap, repede alungat de altul: «Cum să nu fi primit, când nu mai aveam credit de-un leu? Şi cine ştie câtă vreme aş fi rămas fără de lucru? Ba aş fi primit şi cu preţul jumătate!»

Cu două zile înainte de termen, isprăvi traducerea. Nu-ncerca nicio satisfacţie. Se sculă de la maşina de scris înjurând. Era vlăguit, şi în suflet i se grămădise o ură grea împotriva tuturor inginerilor din lume.

Se îmbrăcă în fugă, dădu cu un pieptene ştirb prin părul încâlcit, şi ieşi cu manuscrisul în geantă. îl ardea şi lipsa paralelor, – mâncase trei sferturi din ce avea de încasat, – dar voia să scape şi de traducere. Într-o furie ar fi putut s-o arunce. Avea asemenea accese.

Secretarul întreprinderii îl primi îndată, luă traducerea şi o citi din doască în doască. Niculae Creţu nu mai avea răbdare. Se răsucea pe scaun şi schimba feţe-feţe. Se temea că va fi făcut vreo greşeală, şi urmărea cu îngrijorare figura secretarului. Acesta, de trei ori, controlă originalul. Dar păru mulţumit şi citi mai departe. În sfârşit, isprăvi. Niculae Creţu oftă din adânc.

— E bine. Sunt mulţămit cu dumneata. Traduci exact. Mulţămesc. Ş-acum, te salut şi la revedere! Sunt foarte grăbit.

Îşi îmbrăca pardesiul.

— Dar onorariul meu, domnule secretar?

— Ce? Onorariul?! Azi avem numai în 18! La 20 ale lunii am să-ţi plătesc. Eu sunt un om exact.

— Dar ce te-mpiedică, având lucrarea? Pentru dumneata e tot atât: ori azi, ori peste două zile.

— Nu! Te-nşăli! Noi facem plăţi la termene fixe. Cu lipsa asta de numerar, n-am putea răzbi altfel.

Traducătorul văzu că orice insistetnţă ar fi fost zadarnică.

În sfârşit, două zile sunt numai două zile! Va mai împrumuta, în contul onorariului.

La 20 ale lunii, la ceasurile 8 dimineaţa, se prezentă.

Secretarul nu venise încă.

Aşteptă până la 10.

Nimic.

La 11, un contabil îl lămuri că secretarul lucrase de dimineaţă cu directorul şi că plecase din oraş într-o afacere urgentă.

— Nu se poate! izbucni Creţu.

— Cum să nu se poată?! Eu i-am comandat automobilul. Nu l-am văzut plecând?!

— Atunci trebuie să-l văd pe director.

— Da ce treabă ai dumneata cu secretarul?

— Am făcut, domnule, o traducere din nemţeşte. I-am predat-o la 18. Azi e ziua când trebuie să-mi deie onorariul. Mi-a spus că-i un om foarte exact.

— Cine?

— Domnul secretar.

Contabilul izbucni în râs.

— Exact, dumnealui? Domnule, e omul cel mai zăpăcit din lume. Dracu’ ştie cum se poate folosi directorul de el.

Traducătorul se învineţi.

— Îţi baţi joc de mine?

— De dumneata? Da' n-am niciun motiv. Întreabă şi pe cel din urmă servitor.

Atunci, te rog, du-mă la director. Eu n-am timp s-aştept. Lucrarea am dat-o înainte de termen. Eu sunt om sărac, domnule! Nime nu-şi poate permite să-şi bată joc de mine!

— Insistenţa dumitale e zadarnică. Directorul nu se-amestecă în treburile secretarului. Asta o ştie toată lumea, zise contabilul.

Niculae Creţu scoase din buzunar convenţia şi i-o puse sub nas.

— Dumneata crezi că eu glumesc? Poftim!

— Înţălege, domnule. Vei fi plătit, da numai de secretar. E iscălitura lui, şi directorul nu se-amestecă.

După ce contabilul dispăru pe uşă, traducătorul porni furios pe coridoare, să afle biroul directorului.

După vreun ceas, fu primit.

— Da, mi-a vorbit secretarul de dumneata. Spune că ai făcut o traducere bună. Dar trebuie să-l aştepţi. Numa el face plăţile de felul acesta. Eu nu m-amestec.

— Domnule director…

— Te rog, nu insista! E zadarnic!

— Dar când vine domnul secretar?

— Mâne, poimâine… Atârnă de împrejurări.

Niculae Creţu se învenină.

— Şi dumneavoastră credeţi că eu pot aştepta? Eu dintr-asta trăiesc, domnule director.

— Se poate, da' n-am ce-ţi face!

Era gata să-l apuce un acces de furie. îl simţea răscolindu-i-se în adâncuri şi se grăbi să iasă.

Ce să facă? Să aştepte! Dar cum să aştepte? Imbecilii ăştia nu ştiu că sunt în lume oameni care nu pot aştepta?! Da! A fost nebun că a lăsat traducerea. Trebuia să nu o deie din mână până nu vedea paralele. Dar nu i se mai întâmplase niciodată să nu fie plătit la termen. Şi lucrase

pentru particulari de tot felul, bogaţi şi săraci. Şi tocmai o instituţie ca asta?!

Timp de două zile trecu de-o sută de ori pe la întreprindere. Secretarul nu venise. A treia zi i se spuse că sosise, dar că plecase, cu treburi, în oraş. Alergă la un telefon public, şi trei ceasuri îl căută în tot oraşul, pe unde-i spuseseră funcţionarii că poate avea de lucru. Nu-l află.

De la 12 la 2 îl aşteptă în poarta întreprinderii. Nu se arătă!

— A uitat desigur că are ceva de aranjat cu dumneata, îi spuse portarul, plin de milă.

— Dar se poate uita aşa ceva?! Mi-a cerut să fiu exact, că dumnealui e omul cel mai exact din lume.

Portarul râse.

— Da, dumnealui vrea, însă-i cam uituc. Are multe-n cap.

— Unde?! întrebă cu disperare Creţu.

— În cap, domnule!

Două săptămâni traducătorul luă urma secretarului. De trei ori reuşi să-l afle. De trei ori l-a lăsat s-aştepte în biroul lui: se ducea să-i aducă banii. Dar nu mai revenea.

A treia oară, Creţu năvăli în cabinetul directorului, fără să se mai anunţe.

— Domnule, vă bateţi joc de mine?! Nu vrea să-mi plătească?

— E cam zăpăcit domnul secretar. Desigur că a uitat ce v-a promis.

— Directorul era galben: se speriase de omul acela turbat, care-i năvălise-n birou.

— O să-i dau ordin să nu mai uite, zise el, dându-şi seama că spune o prostie.

Alte patru zile de goană, de urmărire. Băgase în sperieţi pe telefoniste, pe funcţionarii întreprinderii.

— Bine, frate, cin te-a pus să faci o înţălegere cu secretarul?! îi zise un funcţionar mai bătrân. Toată lumea

ştie că-i un zăpăcit. Are noroc că-l susţine directorul, altfel…

Traducătorul îi scrise mai multe recomandate, îi telegrafie, fixând ziua şi ora când va veni după parale.

Secretarul îi lăsa vorbă unde să-l caute, la ce oră. Zadarnic. Nu-l găsea.

— Nu-i om rău. Dimpotrivă, e foarte bun la inimă. Dă-i grozav de uituc, îi spuse o dactilografă.

De două zile Niculae Creţu se plimba prin faţa casei în care locuia secretarul. Din zori până-n noapte. Noroc că-l cunoştea poliţaiul. Altfel, ar fi speriat pe oricine şi ar fi dat de bănuit oricui, aşa ajunsese de pierit: o umbră. îi crescuse barba, ochii i se afundaseră în cap.

În sfârşit! Iată-l! Ieşea încet pe poartă.

Traducătorul scoase repede un revolver din buzunar şi trase. Detunătura umplu uliţa pustie. Secretarul duse mâna la ureche. Năvăli poliţaiul. Se deschiseră câteva geamuri.

Secretarul se întoarse, zări pe Creţu şi-i făcu semn să se apropie. Dar cum să se-apropie? Poliţaiul îl şi umflase.

Secretarul, cu mâna la ureche, veni lângă cei doi.

— Ce vrei, domnule poliţai? zise el. Lasă-l în pace pe omul ăsta. N-ai văzut c-a tras după o cioară? Bine că te-ntâlnii, domnule Creţu. De două săptămâni port banii-n buzunar, şi-am uitat complet că-s la mine. Ia, poftim! Da ştii, îţi dau cu două mii mai mult, pentru aşteptare. Te rog să mă ierţi. Eu sunt un om foarte exact, da, cum să-ţi spun, cam uituc.

Poliţaiul încă nu-i dăduse drumul traducătorului.

— Dă-i pace, omule! îi porunci secretarul. În grădina mea are dreptul să tragă după ciori cât vrea. Eu l-am pus, anume, să mi le stârpească.

Poliţaiul îl eliberă mirat. îi cunoştea pe amândoi, de secretar se şi cam temea.

— Adică de-aceea tot umbla dumnealui în jurul casei

dumitale! L-ai pus să stârpească ciorile din grădină! Da cum de v-a sfârtecat urechea?

Secretarul îi numără banii, – cu două mii mai mult, – îi strânse mâna şi, cu batista la urechea însângerată, se urcă într-o trăsură şi strigă:

— Domnule Creţu, intră, te rog, în grădină. O să nimereşti mai bine de-acolo.

Stâmpărându-i-se furia şi dându-şi sama de ce era să facă, traducătorul îşi cheltui, până la amiază, toate gloanţele, împuşcând ciorile din grădina secretarului. După amiază căzu la pat, şi trei zile nu-l mai părăsiră frigurile.

19 3 2

CAPCANA

Niciodată nu i-a părut doamnei Aurora Neagu aşa de strâmtă şinăbuşitoare locuinţa ca în sara aceea. Nu-i vorbă, o cameră de patru pe cinci, o bucătărie jumătate, şi o sală în care putea să-ncapă un cuier pentru două paltoane, nu era mare lucru. Dar dumneaei, cum nu avea copii, făcuse o împărţire potrivită, ţinea bună rânduială, şi astfel locuinţa părea mai încăpătoare decât alta la fel, dar în care lucrurile sunt aruncate alandala, ori le răvăşesc mereu copiii neastâmpăraţi.

În sara aceea, însă, deşi anul se-aplecase binişor în toamnă, dumneaei deschisese de peste un ceas toate ferestrele, şi la odaie şi la bucătărie, şi uşa de la sală, şi totuşi abia mai respira. Se învineţise la faţă, şi pieptul, prea mare, părea că-i mai crescuse. Se ivea când într-o fereastră, când într-alta, aplecându-şi bustul în afară şi făcându-şi mereu vânt cu un şervet tivit cu arnici vânăt.

Nu se mai mărginea la oftatul ce-o apucase, greu şinăbuşitor, încă pân-a nu deschide ferestrele, şi care o făcuse să treacă neastâmpărată din cameră în bucătărie, de-acolo în sală, şi iar roată. Acuma drăcuia în gura mare. Şi, din clipă în clipă, se-nfuria tot mai tare, pentru că nu

era pui de om în casă, în jur, căruia să-i mărturisească nenorocirea. Căscioara în care locuia era într-un cartier nou, răzleţită de altele, ca şi celelalte, de altfel. Domnul Neagu le scornise o asemănare locuinţelor acestora noi, zidite din cărămidă în dungă, care împestriţau câmpul de la marginea oraşului, pe străzi care încă nu se conturaseră şi nu aveau nici nume, ci numai numere, «după pilda New York-ului», cum se lăudaseră cei de la primărie. Domnul Neagu le asemănase cu «nişte oi răzuite de lup», dar dumnealui venise proaspăt de la ţară şi nu cunoştea decât viaţa ciobanilor.

Aşa, doamna Aurora, singură cuc, în tăcerea apăsătoare din jur, nu avea cui să se jeluiască, nici pe cine să-şi verse năcazul. c'ăteodată, când se întorcea din fereastră, bătea cu putere din picior. Ah, de-ar fi avut acum o mâţă! Dar nicio mâţă nu-i ieşea în cale, deoarece doamna Aurora nu iubea neamul leneş şi miorlăitor. Dumneaei era o femeie realistă, nu o visătoare. De-aceea l-a şi adus pe Neagu de la sat la oraş. «Ce dracu', să putrezim aici, când la oraş toată lumea huzureşte de bine şi orice tont se face milioaner?!»

Doamna Aurora se lăsă pe un scaun, gâfâind, cu sufletul la gură. Când respira, părea că suflă cu foiul în foc, să-l aprindă. Şi abia îndruga vorbele:

— Nu mai pot! Doamne sfinte, nu mai pot! Ticălosul! Ticălosul!

Şi nu simţea că toamna târzie îşi îndesa în odaie şi-n bucătărie burniţa rece.

«Ticălosul» era domnul Neagu, bărbatul dumneaei, îl trimisese, pe la 3, să-i aducă un sfert de chil de cafea şi un kilogram de zahăr. De unsprezece luni, dumnealui, domnul Neagu, era fără slujbă: îl «tăiaseră», pentru economii, de la administraţia unde lucrase cu salariu de patru mii lunar. După o aşteptare de alte patru luni, îi veniseră nişte bani de la ţară. La amiază sosiseră, şi doamna Aurora pusese

numaidecât mâna pe ei. Erau trei hârtii de câte o mie. De când nu mai avea slujbă, domnul Neagu nu trăia în zadar. Dumnealui făcea toate cumpărăturile din oraş. Aurora nu mai avea obraz să iasă în lume, crezând că toţi oamenii o cunosc şi ştiu că bărbatul ei a fost «tăiat».

— Las să ţi se beleaască ţie nasul, netrebnice, că pe tine te-au ţipat din slujbă, nu pe mine! se răstea la el doamna Aurora, uitând cu desăvârşire, în astfel de prilejuri, să-şi aleagă cuvintele «după regăţenie», cum voia dumneaei, şi folosind vorbele urâte cu care crescuse din pruncie.

O singură dată a încercat domnul Neagu s-o convingă că nu din vina lui a fost «tăiat», ci pentru economii bugetare. Doamne, ce-a fost! Era gata-gata să rămâie dumnealui fără un ochi.

— Ce buget? Da Petrişor nu-i buget, da Circa nu-i buget, da Măruntu nu-i buget? Ei de ce au rămas?

— Şi, tot ţipând aşa, degetele scurte, dar bine înarmate cu unghii, ale doamnei Aurora înaintau ameninţător spre obrajii bărbatului.

Vorba e că azi, la 3, domnul Neagu a pornit după târguieli, cu o mie bună în buzunar, că nu aveau mărunţei deloc. A plecat. Acum e nouă şi un sfert, şi încă nu s-a întors!

Doamna Aurora, după ce s-a învârtit ca o leoaică în cuşcă, aştepta acum s-o lovească damblaua, aşa cum stătea, pironită pe un scaun. Dar în vreme ce se gândea cu satisfacţie la chinurile şi la traiul rău al bărbatului după ce dumneaei va fi trecut în lumea ceealaltă, auzi nu numai paşi, ci şi glasuri desluşite apropiindu-se. Glasul lui Neagu îl cunoscu numaidecât. După răsunetul lui, după felul cum vorbea, se convinse repede că bărbatul ei nu băuse, cum s-a temut toată după-amiaza. Dar glasul celălalt nu-l cunoştea, nu-l mai auzise.

Năduful începu să i se risipească, mai ales că, după

vorbă, străinul părea un om distins. Dar va veni cu bărbatul ei, ori are drum într-altă parte? Gândul o ridică de pe scaun, ca şi când ar fi umflat-o un vânt năprasnic. În clipa aceea portiţa se deschise, şi amândoi bărbaţii intrară.

Aurora năvăli la ferestre, le închise cu forţă mare, îşi netezi cu palmele părul şi se repezi la uşă.

— Poftiţi, vă rog, poftiţi!

Neagu îi prezentă pe domnul Anton Petricaş-Pop, mare întreprinzător din Bihor, proprietarul unei mari fabrici de cherestea.

Doamna Aurora se simţi deodată mică în faţa acestui străin, domn din creştet până-n tălpi, cu o blană, – o avere! – cu nişte mănuşi, cu nişte şoşoni, şi cu o căciulă de astrahan, de să tot spui: «Aşa viaţă mai înţăleg şi eu!».

Şi acest domn îi sărută ei, cu adânc respect, mâna…

— Iată despre ce este vorba, doamnă, începu cu solemnitate străinul. Eu, întâmplător, am avut de lucru în oraşul dumneavoastră. Şi, într-o prăvălie, ham întâlnit pe soţul dumneavoastră. Atunci, mi-am adus aminte că am nevoie de un om inteligent, cu carte, fără şcoală multă, la întreprinderea mea. Şi fiindcă intrând în vorbă cu dumnealui mi s-a părut şi deştept şi cinstit, i-am propus să vie la mine. Vorbind cu domnia-sa, am înţăles la ce se pricepe, şi-l angajez cu şapte mii lunar. Domnul Neagu însă mi-a declarat, după lungi capacitări, că nu poate primi fără asentimentul dumneavoastră.

— Cum?! Fiind vorba de şapte mii, a mai stat pe gânduri, când nu mai are slujbă de-atâta vreme, şi trage pe dracu’ de coadă?!

Doamna Aurora, spunând cuvintele din urmă, se roşi toată: iar folosise o expresie de la ţară, şi încă dinaintea unui asemenea domn!

Da, însă vezi, mai este ceva, îndrăzni domnul Neagu.

— Da, mai este ceva, zise străinul. Pun şi eu o condiţie. Cum eu, peste zece zile, aştept ca dumnealui să

fie la post, şi cum s-ar putea ca să nu fie, pentru asigurarea mea cer să-mi deie acum o garanţie de una mie lei. La prezentare îi va fi restituită, precum şi, anticipat, salarul pe o lună. În total, peste zece zile, aveţi în mână opt mii de lei. Dumnealui a lăsat totul la hotărârea dumitale.

— Bărbatul meu e greoi la hotărâri, zise doamna Aurora. Se primeşte, stimate domn. Dar pe câtă vreme? Căci n-aş vrea să-mi car bulendrele (doamna Aurora iar roşi) pentru o lună, două. Vrem un protector, dar un protector statornic, nu cum e statul, care azi te ia în slujbă, şi mâne îţi dă cu piciorul.

— Eu am vorbit cu domnul Neagu de un contract pe cinci ani. Dacă vreţi dumneavoastră, fie şi zece. Contractul e gata, numai să-l iscălim. Cred că n-am să mă-nşăl. E om de credinţă.

— Nici cânele nu-l întrece, stimate domn. Ăi de la administraţie nici nu ştiu ce-au pierdut în el.

— De, cine-i credincios nevestei, e credincios şi stăpânului, zâmbi străinul. Harnic încă pare.

— Trage ca un bou de povară! Din partea asta, n-aveţi a vă teme.

Aurora se lovi, în gând, peste gură: cu cât voia să spuie cuvinte mai alese, cu atât aluneca alături de ele.

Se făcu tăcere. Străinul îşi luă căciula de astrahan.

— Sunt grăbit, zise el. Hotărâţi!

— Dar eu tot nu-nţăleg, domnule Petricaş-Pop, pentru ce-i de lipsă garanţia asta de o mie. Mai ajung oamenii în slujbe, da de aşa ceva nu se pomeneşte. Toată dup-amiaza m-ai lămurit, şi tot nu-nţăleg.

— Las’. Nicule, nu mai insista! Bine e aşa cum spune domnul. Iscăleşte contractul!

— Bine… dar o să ne trăbuiască bani cu mutatul, zise domnul Neagu. Ce facem cu cele două mii, şi nici atât, ce ne-au rămas?

— Din partea asta, să nu vă faceţi griji. Vă trimit eu

un camion de la fabrică. Am vreo douăsprezece. Ce să mai cheltuiţi pe tren?!

— Ei, aşa-i bine! E frumos şi vă mulţămesc, domnule, zise Auroraânduioşată. Iscăleşte, Nicule! Tu ai schimbat mia? O să-i dau eu, drept garanţie, domnului una din cele două.

Niculae Neagu iscăli, şi domnul Anton Petricaş-Pop, punând într-un voluminos portofel un exemplar al contractului, salută ceremonios şi dispăru foarte repede, după ce fixară ziua când să vie camionul.

În ziua de 16 noiembrie, – data fixată pentru mutare, – doamna Aurora aştepta cu toate lucrurile împachetate. Odăiţa era pustie, bucătăria îşi arăta rănile rămase după scoaterea vaselor din cuie. Toată ziua se învârtise ca o leoaică, înfrigurată, prin casă şi ieşise în toată clipa la portiţă. Pe înserate îl trimise pe domnul Neagu să telefoneze de la poştă la Tileagă, unde era fabrica de cherestea, să vadă de ce nu vine camionul. Căpătă cu greu legătura cu primăria. De fabrica domnului Anton Petricaş-Pop nu ştia nimeni…

În drum spre casă, vânzătorii de ziare ţipau pe bulevard: «Arestarea unui escroc!» «Războiul chinojaponez!» «Reducerea salariilor!». Domnul Niculae Neagu, cu un ghimpe-n inimă, care i se-mplântase acolo de când străinul acela îi ceruse garanţia de o mie de lei, şi care acum, după telefon. îl durea, cumpără un ziar. La lumina unei vitrine se opri şi căută ştirea cu escrocul. Era scurtă, amănuntele se făgăduiau pentru numărul următor. Era vorba de un anume Anton Petricaş-Pop, zis Simion Pop-Căruntu, zis Alexandru Petrică-Popovici, care inventase un nou fel de-a escroca, luând garanţii de la şomerii intelectuali pentru plasarea lor în slujbe. Fusese şi hoţ de buzunare. Asupra lui nu s-a găsit însă niciun ban…

Doi-nul Niculae Neagu împătură încet gazeta, o puse în buzunar şi oftă:

— Tot eu cu minte! Bine că m-a silit dumneaei să intru în slujbă!

19 3 2

BĂRBAT DE ÎNCREDERE

În biroul avocatului Munteanu, intră, de dimineaţă, un român bine îmbrăcat, voinic încă, deşi părul şi mustăţile îi erau cărunte. Purta cizme văcsuite şi o căciulă neagră, din blană creaţă, cu luciu frumos, deşi era de miel de ţară. Avea baston lustruit, în mână, cumpărat din prăvălie, pe care nu-l răzimă după uşă, cum fac de obicei ţăranii care intră într-un birou de avocat.

— Bună dimineaţa, domnule Muntean! Devreme la lucru! Aşa e bine! Ziua bună se cunoaşte de dimineaţă!

Ţăranul se uita deschis, drept în ochi, şi privirea lui era voioasă şi limpede.

Avocatului i se păru că l-a mai văzut undeva, că-l cunoaşte, dar de unde, nu-şi putu aduce aminte.

— Bună să-ţi fie inima, bădicule! Hamic om şi dumneata! De dimineaţă te-ai sculat. Şăzi, te rog!

— De şăzut oi şădea eu, da nu prea mult, că-s grăbit. Cine nu-i grăbit în ziua de azi? Am venit ctf căruţa, că, oricât m-aş ţinea încă, din Brusturi pân-aici tot e un drum.

— Din Brusturi eşti dumneata?

Omul se miră, păru jignit:

— Cum se poate, domnule avocat?! Nu mă mai cunoşti?!

— Te cunosc, da ţi-am uitat numele şi satul.

— Hei! oftă românul, aşa păţim noi… Ne ţin domnii în minte până, trec alegerile, şi pe urină… Dar acum iar. va trebui să v-aduceţi amin, te. Nu stăm iar în faţa alegerilor? Eu sunt Visalon Scurtu, din Brusturi, domnule; avocat, bărbatul dumneavoastră – de: „Încredere de la alegerile trecute.

— A! dumneata eşti! Să nu te miri! La alegeri cunoşti lume multă. Apoi, Parlamentul, dizolvat acum, i stat patru

ani, iar eu, cum n-am fost deputat, n-am mâi umblat cu propaganda decât prin satele din apropiere.

— N-au prea fost nici domnii deputaţi în cei patru ani. Dar noi nu le-am luat-o-n nume de rău. Ştim că au şi dumnealor treburi, la Bucureşti…

— Şi cum e azi situaţia îţi; BrşUS (un? Oamenii îşi mai aduc aminte de noi? îmi pare bine c-ai. venit, căci iată, deşi n-am voit să candidez nici în rândul acesta, partir. dul mă sileşte. Şi, vezi bine, sunteţo, la opoziţie.

— De, ce să spun, domnule avocat, oamenii încă nu sunt dumiriţi. Ştii dumneata cum e rumânu, se socoteşte mult şi se hotărăşte în clipa din urmă. Totu-atârnă să ai un om bun în sat, un om ou trecere, de cuvântu' Căruia ascultă mulţimea. Unul care să fie mereu între ei, de-acuma şi până la alegeri. Ştiţi şi dumneavoastră, din trecut.

— De! la alegerile trecute a fost uşor. Partidul nostru era la putere, şi el făcea alegerile. De rândul ăsta va fi mai greu. Nici nu cred, de altfel, să reuşească vrunul de pe lista noastră.

— Asta să n-o spui, domnule avocat! Totu-atârnă de bărbatu de încredere pe care-l ai în sat.

— Da dumneata mai eşti de-ai noştri?

— Hm! Frumoasă întrebare! Ce-aş căta eu altfel la dumneata?! Am auzit că-ţi pui candidatura.

— Ai auzit? Când ai şi auzit? Abia de trei zile s-au întocmit listele.

— Cum să n-aud dacă-mi zace la inimă partidul nostru? Ce crezi dumneata, că eu sunt unu de-ăla care mă clatin după vânt? Eu sunt fruntaş în satu meu, şi stau bun pentru o sută douăzeci de voturi din una şi cincizeci. Dar, ştii dumneata, pe oameni trăbă să-i frământi, să-i mai cinsteşti. La alegerile trecute am avut pentru treaba asta zece mii bune.

— Acuma nu ştiu de unde vom lua şi jumătate.

Începu un târg în toată legea, şi Visalon Scurtu se ţinu bine: ieşi din biroul avocatului cu trei mii şi jumătate şi cu un pachet de tipărituri pentru propagandă.

— Las pe mine, domnule avocat! Să vezi cum ţi-i frământ! Să vezi ce adunare facem! Pagubă că nu-s mijloace şi pentru o poartă de triumf.

— Ei, de poartă de triumf ne arde nouă acum! oftă avocatul.

Visalon Scurţii, ţăran fruntaş din Brusturi, coti pe-o stradă îngustă, intră în curtea unui birt, unde-şi lăsase: căruţa, aruncă în căruţă pachetul cu tipărituri, îl acoperi cu fân, apoi îşi răsuci şi-şi aprinse o ţigară. Ieşi iar înstradă şi, după ce umblă un răstimp cu capul răsturnat pe spate, tot căutând o firmă, se apropie de-un poliţist.

— Dragu meu, n-ai putea să-mi spui unde locuieşte avocatul Marinovici?

Slujbaşul îi dete adresa. Nu era departe. 1

În birou se auzeau glasuri, şi Visalon Scurtu trase cu urechea, chiar lângă uşă. Nu era nici un glas cunoscut, şi se linişti. Aşteptă până ce ieşiră, cei din lăuntru, patru ţărani care duceau pachete cu tipărituri.

Bătu şi intră cu îndrăzneală, nemaiaşteptând răspuns.

Când îl văzu avocatul, se mânie:! – Ce cauţi dumneata la mine? Ticălosule! Ţi-ai uitat că, cu oamenii dumitale, mi-ai stricat maşina laalegerile trecute?

— Nu-i frumos, domnule. Marinovici, ca în loc dee bună ziua să mă primeşti aşa! Cine ştie dacă de rândul acesta nu vom strica maşina domnului Muntean. Vremuri schimbate, domnule avocat! Cei patru ani de guvernare i-au cuminţit pe oameni. Apoi „unde mai pui că azi dumneavoastră sunteţi la putere! Azi nime nu va cuteza să vă strice maşina. Azi, dacă vrai dumneata şi crezi în mine, tot satu e cu guvernu’. S-au săturat de ceilalţi, da totuşi e de lipsă s-aveţi un om de-ncredere în Brusturi. Eu, dacă nu

mă credeţi, mă-nscriu chiar azi în partid. Mă gândesc să vă facem, la adunare, o poartă triumfală cum nu s-a mai văzut în jur! Dumneata m-ai cunoscut de rău; acum o să mă cunoşti de bun. Doar ştii că am trecere în sat, şi ce vreau, aceea fac.

Omul fu scris în registre. se-ncepu şi aici târgul. Cu poartă cu tot, Visalon Scurtu nu se angajă fără opt mii de lei, cu obligaţia de-a aduce la adunare şi trei sate vecine.

Luă şi de-aici un pachet cu tipărituri şi-l duse la căruţă.

Erau abia ceasurile 10. Până la amiază mai trebuia să ia contact şi cu şefii locali ai altor trei partide.

Aici tocmeala fu mai uşoară, fiindcă aceşti şefi nu-l cunoşteau pe Visalon: erau organizaţii politice noi, născute în vremea guvernării de patru ani a «tiranilor».

Visalon Scurtu abjură cele două partide vechi, de care «lumea s-a săturat până-n gât, cunoscându-le toate minciunile şi fărădelegile», şi se declară aderent înfocat al celor trei organizaţii noi.

— Aşa ceva ne trăbă, domnule! Oameni noi şi curaţi. Partid nou şi neîntinat. Cine să mai ţie cu răbădelele celea vechi? Mare ruşine ne-au adus pe ţară, domnule! Da dumneavoastră nu aveţi organizaţii. Trăbă-ncepută lupta devreme. E nevoie de tipărituri cu programa partidului, şi de altele, în care să izbească-n ciocoi. Niciun vierş n-ar strica, în care să fie luaţi în râs ceialanţi.

Omul mai încasă trei mii de lei, câte o mie de organizaţie, arătându-se cu totul încântat:

— Pentru dumneavoastră muncim în cinste, că sunteţi vrednici. Dumnezeu să v-ajute şi să ne-ajute!

Şi mai duse la căruţă trei pachete cu tipărituri. Adevărat că acestea erau mai uşurele decât cele două dintâi.

La amiază bău o cupă de vin, înhămă caii şi porni cu voie bună către casă.

Sara, după cină, nevasta-i spuse:

— De, n-am ce zice, aduce ceva şi politica asta, da' tu să nu te mai bagi în foc, ca rândul trecut.

— Cum în foc, femeie?! Parc-atunci n-am ţinut cu stăpânirea?! Că pentru ce-i ţară rumânească şi Rumânia Mare, dacă nu vom ţinea cu guvernu'? Focu, – dacă va fi foc, – l-or simţi cei din opoziţie, care nu-şi cunosc datoria către Rumânia Mare…

19 3 2

«BOLNAVUL»

— Ascultă-mă. Tu nu eşti om prost, dar ai o slăbiciune mare: prea te emoţionezi. Nu ştiu cui sameni! Am cunoscut pe părinţii tăi. Aceia erau oameni dintr-o bucată. Nu tremurau înaintea nimănui. Nici nu-şi plecau capul. Eu nu te cred lipsit de curaj, dar te nenoroceşte sensibilitatea asta bolnăvicioasă. Trebuie s-o birui, altfel nu poţi răzbate în viaţă.

— Şi ce mă sfătuieşti să încerc?

— Da te-am sfătuit de-o lună şi mai bine! Ce mai om! Unde vrai s-ajungi? Eşti vrednic de postul acela, ai pregătirea necesară, muncitor eşti, cinstit eşti. De ce să nu-ncerci?

— M-am gândit mult, şi nu pot să mă hotărăsc.

— Apoi tocmai asta-i boala ta! Te gândeşti cu lunile, cu anii, şi scapi toate trenurile.

— Mi-e frică de refuz. Nu de cerere mi-e frică, ci de soarta ei. N-aş putea suporta un refuz. Aş intră în pământ de ruşine.

— Iată vorbe de om bolnav, de om hipersensibil! Nu poţi suporta un refuz! Da5 ce? Tu nu eşti om? Nu eşti din duh şi trup, ca noi toţi? Şi cine se poate lăuda că-i succede orice încearcă? Cele mai multe lucruri şi planuri nu ne succed. Sau te ţii mai mult decât semenii tăi?

— Nu mă ţin, dimpotrivă! Uneori îmi pare că nu plătesc două parale.

— Cine te pune pe tine, om sărac şi năcăjit, să te introspectezi, să-ţi cântăreşti valoarea? Cine te îndeamnă la luxul unei vieţi interioare?

— Nervii sunt de vină. Emoţia de care pomeneşti tu. Crezi că eu nu-mi cunosc această slăbiciune? Dar nu sunt stăpân pe ea, şi aici e tragedia vieţii mele. Am voit, de câte ori am voit! Am încercat! Am o fantazie blăstămată. Abia încep să examinez un lucru, o situaţie, şi o iau razna. Prin ce lumi nu mă poartă! Dacă e vorba să aflu argumente pentru biruinţă, le găsesc cu o înlesnire uimitoare. Totul pare posibil, niciun obstacol de neînlăturat. Trăiesc ceasuri întregi ca un mare comandant care-şi conduce armata din victorie în victorie. Sunt mai strălucit în posibilităţile mele decât un împărat. Trăiesc ceasuri de glorie şi mă aprind ca de-un foc sacru ce mă consumă. Când privesc în jurul meu, abia mai pricep ceva din realitate. Dar, după unda de înălţare, vine regulat alta, de coborâre.

Caut cu aceeaşi înfrigurare motive pentru insucces, pentru înfrângere. Le caut? Nu. îmi vin ele, fără voia mea. Se îmbulzesc şi mă înfricoşează. Sunt leghion. Convingătoare? Până la completa anihilare a voinţei! Şi totul; nu e decât fantazie. Dar din zbuciumul acesta interior ies pârjolit, fără vlagă, fără nicio voinţă. Asta e 1 nenorocirea mea: creez lumi inexistente, duc o viaţă ireală. Desigur, ai dreptate, e o boală. Dar cum să mă eliberez din mrejele ei?

— Să nu te mai gândeşti la nimic! Ţi-am spus că tu nu-ţi poţi permite luxul unei vieţi interioare.

— Dar nu pot, n-ai auzit?

v – Poţi! Iată, chiar acum! Vii cu mine!

— De, asta e uşor. Dar unde?, – Nu-ntreba! Urmează-mă!

— A, vrei să mă hipnotizezi! Dar nu se prinde. Am fost la un om de meserie şi n-a avut ce-mi face!

I Ieşiră în stradă.

«Bolnavul» abia se ţinea de Andrei Roşu. Afară era toamnă târzie. Frig; Bura din cer întunecat. Erau ceasurile 11 dimineaţa.

În faţa unei bodegi, Andrei Roşu se opri; – Ce-ai spune să luăm un vinişor, o ţuică? ii-La vremea asta? Mulţămesc. Nu obişnuiesc, i – Parcă eu obişnuiesc t Dar m-a pătruns umezeala asta. /, –,";";

Şi, fără să-l mai asculte, îl luă de braţ şi intrară. Andrei ceru coniac, i Băură două, trei, patru rânduri., – Să plecăm! zise prietenul, ameţit de cap. i – Nu! mai luăm! Să vezi că ne face bine la amândoi. E o umezeală primejdioasă afară.

«Bolnavul», după al optulea păhărel, prinse limbă. Dar ce limbă! Nu-l mai lăsa pe Andrei la cuvânt. Şi vorbea cu imagini strălucitoare.

«Ei, dar e al dracului de rezistent», se gândi Andrei, care nu fusese niciodată cu el la un pahar de băutură.

Prietenul perora. Vorbea cu emfază de puterea sa de muncă. Andrei înţelese că izbucneau la suprafaţă frigurile interioare de care se plângea. «Delirează. E mai bolnav decât credeam eu. Bietul băiat!»

Îi fu greu să-l urnească din bodegă. În drum spre casă, «bolnavul» se opri deodată.

— Unde mergem?

— La tine.

— Dar nu mi-ai spus că trebuie să încerc? Vino la direcţiune.

— Ascultă, Petre! în halul ăsta nu poţi merge.

— Care hal?

— D-apoi nu vezi că abia te mai ţii pe picioare?

— Ei, nu-s beat pe cât mă îmbată acasă frigurile fantaziei. E mai rău atunci! Du-mă până la direcţiune!

— Dar înţălege, nu se poate acum!

— Atunci, mă duc singur!

Şi se desfăcu de braţul de care se răzima, şi porni la

repezeală. Andrei nu-l mai putu prinde din urmă. Ajungând în faţa direcţiunii, nu-l mai văzu.

Peste o jumătate de ceas îl zări în curte. Şedea pe-o bancă.

— Ai făcut bine că n-ai intrat acum.

— Ba am făcut rău!

— Atunci, intră acum. Văd că ţi-a sărit beţia.

— Apoi, tocmai aici e pricina. Când am intrat pe poartă, m-am trezit. Aici e nenorocirea! Iar m-a prins beţia aceea interioară a fantaziei. Şi n-am mai avut curaj. M-am temut iar de un refuz. Dar bine că i-am aflat leacul! O s-o potrivesc eu odată aşa că să nu mă mai trezesc decât după ce voi fi vorbit cu directorul. Vezi, aş putea fi numit. Am toate îndreptăţirile…

Şi, până acasă, «bolnavul», cuprins de frigurile imaginaţiei, îi argumentă lui Andrei cu atâta putere şi convingere, încât acesta rămase zăpăcit. «Bolnavul» era un adevărat creator de viaţă! Da! Nu se mai putea îndoi! Putea fi un mare scriitor, un mare avocat! «Da ce folos că nu-i bun de nimic! Şi nime nu-l va putea vindeca!», îşi zise Andrei cu tristeţă.

19 3 2

ÎN MISIUNE

Ion Albu se întorcea fericit acasă. Niciodată drumul de la Bucureşti la graniţa de vest nu i se păruse mai lung, deşi călătorea cu rapidul, deşi îi telegrafiase, încă din capitală, nevestei marele eveniment.

Din instinct şi din obicei, îndată ce îşi ocupă, în compartiment, locul lui, sub claia de bagaje, aruncă o ochire în portofel, să vadă ce bani i-au mai rămas. Erau puţini, vreo două-trei mii de lei, deşi numai cu patru zile înainte luase avans jumătate din diurna de deputat. Simţi o strângere de inimă şi un fel de gust amărui în cerul gurii. «Ce mai risipă de bani!» Dar numaidecât începu să se justifice în faţa conştiinţei sale de om scump: «De, am

cheltuit, n-am ce zice! Dar când era să-mi mai uit şi eu de-a strânge băierile pungii dacă nu acum?»

Recapitulă repede, în memorie, târguielile făcute: cinci perechi de ciorapi de mătase şi două perechi de pantofi pentru nevastă-sa. O pălărie de paie, la modă.

— O purtau toate cucoanele pe Calea Victoriei, – şi o jacheţică de primăvară, dintr-o stofă sură, cu picăţele, tot pentru nevastă-sa. Tot pentru ea, pudră fină – o marcă pe care şi-o notase de trei luni, şi nu se putuse hotărî s-o cumpere pân-acum. Zece batiste de mătase

— Cinci lui, cinci nevestei. O pălărie cu borduri largi, ca pentru ţările sudice, pentru el. O păreche de pantofi galbeni, lui.

Recapitulând, se judeca totuşi. Putea să fie mai econom! Era de ajuns şi o păreche de pantofi pentru Virginia! Erau de ajuns câte două batiste! El putea rămâne fără pălărie nouă, dar mai ales fără ghete. Avea încă două perechi. «Hm! prea am fost risipitor, îşi zicea, dar nu ştiu ce m-a apucat, ieşind de la minister.»

Avea dreptate omul! îl apucase ceva. Nu era o scrânteală, cum i-ar fi plăcut să creadă acum, ci aşa, ca o. bucurie, o satisfacţie cum încă nu mai încercase în viaţă.

Când ieşise din cabinetul ministrului, îi venise să bage mâna în buzunar şi să împartă bacşişuri la toată lumea. Uşierul a rămas trăsnit când a simţit în palmă doi poli. Niciodată Ion Albu nu s-a înjosit să-i deie im leu, ba se părea că nici nu-l vede pe uşier, deşi acesta îl ajuta să-şi îmbrace paltonul şi-i dădea pălăria.

Ion Albu simte şi acum senzaţia pe care-a încercat-o scoborând treptele ministerului, prin mulţime, şi mergând până la poşta centrală. Toată lumea îl privea cu încântare şi c-un fel de pizmă. Pe el, pe care nimeni, niciodată, nu l-a luat în seamă pe străzile capitalei! E adevărat că se şi simţea săltat de la pământ, deşi era greu de autoritate şi de distincţie.

Recapitulând cheltuielile făcute, înconjura mereu o situaţie la care nu se gândea bucuros. Dar, după ce văzu că n-are cu ce acoperi vreo patru mii de lei, fu silit să recunoască că i-a tocat la «Alhambra», cu femeiuştile îndrăcite de-acolo. Dracu' l-a pus să-şi înşele nevasta chiar acum! Şi cu cine! Alaltăieri sara îi păruseră femei distinse, dar acum ştia cu cine băuse şampanie la bar… «Desigur, m-a apucat ceva», îşi spuse el din nou. Şi abia se putu mângâia pe jumătate cu gândul: «Ei, în sfârşit, trebuia să intru şi eu într-un ibar. Aveam nevoie de puţină experienţă, acum, în – faţa marelui eveniment. Să nu se întâmple vreodată să rămân ca viţelul la poarta nouă. Ce-ar spune nevastă-mea dacă n-aş cuteza s-o duc la un bar? Las, că-i bine să se priceapă omul la toate când se află în faţa unui drum, ca mine!»

Dar simţi că justificarea e cam trasă de păr şi privi cu jale la biletele ce-i rămăseseră. Gustul amar îi stăruia încă în cerul gurii.

Tot din instinct şi din obicei îşi luă apoi în seamă bagajele. Ce noroc că adusese cele două geamăndane mari! Ce cuminte că o ascultase pe nevastă-sa! în ce-ar fi transportat târguielile cele multe? Cuminte femeie, Virginia, şi prevăzătoare! «Să-ţi duci amândouă geamăndanele. Ţi-am pus tot ce-ţi trăbă ca să poţi rămânea în capitală două-trei săptămâni. Să nu vii fără ispravă! Stai de capul lor până-ţi dau şi ţie delegaţie să pleci într-o misiune. Mi-e indiferent: în Franţa, în Germania, în Italia. Poate fi şi în America. Să ai răbdare şi să stărui! Nu e ruşine că trimit în misiuni pe toţi nepricopsiţii, chiar pe băieţii cu caş la gură? Şi un om ca tine, care ai un doctorat în ştiinţele agronomice, care ştii franţuzeşte şi nemţeşte, n-ai mai călcat peste graniţă de când te-ai întors de la studii! Eşti specialist, şi trăbă să-i înveţi să te preţuiască!»

Astfel de argumente îi aducea Virginia de vreo doi

ani încoace, de când le ajunsese partidul la putere, dar acum, înainte de ultima lui plecare la Parlament, argumentarea ei fusese convingătoare.

Cum nimeni nu mai intră în compartimentul de trei locuri, pe uşa căruia era lipit avizul: «Rezervat pentru domnii parlamentari», Ion Albu se gândi că nici n-avea nevoie de vreun îndemn din partea soţiei. El însuşi ardea de dorinţa de a pleca odată în misiune peste graniţă. Visa de mult! în sfârşit, trebuia să se distingă şi el prin ceva. Dacă rămâi simplu parlamentar, un rând întreg de sesiuni, ajungi o piesă incoloră, învechită, şi nu mai interesezi pe nimeni. Ajungi un număr, un vot. Mai ales dacă nu ţi se dă prilejul să ţii discursuri de la tribuna parlamentară. Şi el, deşi era specialist în materie economică, n-a fost însărcinat niciodată de către partid să vorbească de la tribună. Erau alţii, tot specialişti în materie, care i-o luau înainte. Pe el îl utiliza partidul mai ales în propaganda electorală, în adunările populare. Lumea zicea că-i un bun orator pentru mase, cu deosebite aptitudini demagogice, dar că nu e de crezut să poată ţine un discurs parlamentar.

Cunoscând destul de bine situaţia din partid, legăturile, interesele, el, – destul de izolat, – îşi dădea sama că alţii sunt destinaţi misiunilor în străinătate. A bătut el şaua şi până acum, şi de câte ori! Dar cei mari se făceau că nu înţeleg. Pusese şi pe alţii să stăruie pentru el, dar fără izbândă. Nu se mai isprăveau cei cu protecţii mari, rudeniile sau cu cei din neam mai mare decât el. Calitatea lui de specialist, pe care se bizuia nevastă-sa, mu trăgea în cumpăna misiunilor nici cât umbră.

A, şi cât râvnise el la o astfel de delegaţie în străinătate! Nu atât pentru a vedea lumea, cât mai ales pentru diurnele mari pe care le-ar fi încasat. De câte ori nu-şi făcuse socoteala cât ar putea pune deoparte, chiar dacă ar fi luat-o şi pe Virginia cu el. Şi acum, iată că i-a ieşit norocul în cale, când nu mai avea nicio nădejde! Cele

trei săptămâni pentru care îl pregătise Virginia să rămână în Bucureşti trecuseră în alergări şi intervenţii zadarnice. Dar, iată întâmplarea! Moare subit un deputat dintr-o circumscripţie electorală în care Ion Albu era tare, şi ministrul agriculturii voia să-şi plaseze acolo un cumnat, care nu călcase în viaţa lui în judeţ. Toată lumea l-a asigurat că ajutorul lui Albu ar fi nepreţuit.

— Albu? Ion Albu? zise ministrul, neplăcut surprins. Omului ăstuia i-am refuzat de multe ori cererea de a fi trimis într-o misiune în străinătate.

— Îl trimiţi acum! Chiar pleacă o comisie de cinci. O vei face de şase. Justificarea e uşoară; între cei cinci nu este niciun specialist. Iar alegerea va fi abia la toamnă. Misiunea e de două luni. Acum e iunie.

Şi aşa, n-a adus anul ce-a adus ceasul, şi pentru Ion Albu! A, de alegere nu-l durea capul! Scosese el deputat în circumscripţia aceea şi pe când era în opoziţie, dar acum, că-i la guvern!

Pân-acasă abia l-a prins somnul, în răstimpuri. Aflase de la membrii comisiei obiectul tratativelor pe care trebuia să le ducă în străinătate, la Roma, şi, gândindu-se la problemele ce urmau să fie discutate, constată cu satisfacţie că nu e străin de materie şi că va putea avea un rol activ. Ştia şi diurna pe care urma s-o primească şi, cu creionul în mână, făcuse o nesfârşită serie de socoteli. Va lua-o şi pe nevastă-sa, fiindcă plecarea în misiune peste graniţă era, în parte, şi meritul ei. Da, calculase din fir în păr, afară de câteva cheltuieli neprevăzute. Aveau să-i rămâie bani, nu glumă!

Comisia trebuia să plece peste două săptămâni. În acesit răstimp, Ion Albu mai călători de două ori la Bucureşti. Trebuiau multe lucruri pentru o călătorie în străinătate! Ceilalţi membri ai misiunii erau toţi oameni subţiri, care îşi vor lua şi ei nevestele. Şi familia Albu trebuia să ţină sama de societatea cu care avea să

călătorească şi să petreacă împreună. Erau în perspectivă, la Roma, recepţii, vizite oficiale, banchete.

O sută de mii de lei se topiră cu pregătirile. Dar lui Albu nu-i părea rău. Avea să-i puie la loc, îndoit, la întoarcere. În sfârşit, e nevoie şi de jertfe dacă vrei să întri în lumea mare şi să ieşi din obscuritatea deputatului de duzină!

În presără plecării, Albu primi o telegramă.

— Te trezeşti că au schimbat în ultima clipă itinerarul! zise el, arătând Virginiei depeşa.

Telegrama vestea demisia guvernului.

Deputatul îngălbeni.

Doamna Virginia nu voia să creadă.

— Gluma unui idiot, zise ea. Cum să cadă tocmai acum, în pre Sara plecării misiunii?!

— E adevărat că nu s-a vorbit nimic despre o astfel de posibilitate. Pare absurd, răspunse Albu, mai prinzând inimă. Trăbă să trec pe la prefectură, să văd.

— Apoi, da, mai fă-te şi de râs acum!

Şi doamna rupse în bucăţele telegrama, şi continuă să împacheteze.

Ion Albu o privi un răstimp, apoi, deodată, simţi că i se face rău. Junghiul ce i se pusese la citirea telegramei îl săgetă iar, mai tare. îşi făcu de lucru în odaia vecină, îşi luă pardesiul, pălăria şi porni, şovăind, spre prefectură.

Ştirea era adevărată. Şi, ca o confirmare oficială, noul guvern convocase telegrafic tot Parlamentul, ca să i se prezinte şi să-i ceară votul de încredere.

— Mofturi! O formalitate! zise prefectul. Parcă majorităţile o să susţie un guvern în afară de partid! Şi, ai să vezi, dacă nu o să obţie votul de încredere, guvernul o să dizolve Parlamentul.

Acasă, Virginia blăstămă un răstimp, apoi se agăţă de o rază de nădejde.

— Votaţi-l, fir-ar al dracului de guvern! Nu primiţi

dizolvarea! Pune-te în fruntea tuturor şi daţi-i vot de încredere! Vei fi luat în seamă şi, poate, tot plecăm. Ce suntem noi de vină că a căzut guvernul?

Ion Albu plecă la Bucureşti cu acceleratul de sară. Dar nu mai avea nicio nădejde. Ştia că urmează dizolvarea.

Şi, discutând cu parlamentarii pe care îi întâlni în tren despre «criza actuală», se gândea la suta de mii cheltuită în pregătirile pentru misiune. Din când în când ofta, spunând colegilor din vagon:

— Nu se plăteşte, domnule, să trăieşti într-o ţară în care nu există nicio continuitate!…

19 3 3

URMĂRILE UNUI ANUNŢ

Ion Faur, directorul unei întreprinderi care ieşise până acum biruitoare, om trecut de 50 de ani, cu o chelie lucitoare, căptuşit cu grăsimi, cu ochelarii călăriţi pe-un nas robust, desfăcea cu înfrigurare poşta în biroul său. De un ceas sublinia cu creionul roşu, făcea note pe margini, în capul adresei. Ţigara de foi i se stinsese.

Uşa se deschise încet, şi servitorul se opri în prag, mut, privind fix la chelia stăpânului, ca şi cum de la ea ar fi putut afla dacă poate vorbi. Examinarea cheliei îl făcu să conchidă că e mai bine să se retragă. Ieşi mut, închizând uşa, fără niciun zgomot.

Peste o jumătate de ceas intră iarăşi, şi iarăşi examină chelia stăpânului. De astă dată înţelese că poate vorbi.

— Domnule director, aşteaptă lume, zise el cu un glas plângător.

— Ce lume? Ştii că azi nu e zi de primire.

— E vorba de anunţul acela. Azi e termenul. În anunţ se spunea să se înfăţişeze azi la zece la biroul dumneavoastră.

— Da. Adevărat. Am şi uitat. Să mai aştepte. îi voi primi îndată. Sunt mulţi?

Omul se scărpină după ureche.

— Vreo douăzeci pân-acum.

— Ce spui?! Da’ se poate una ca asta?!

Şi directorul se sculă greoi de pe scaun, privind nemulţumit la slugă.

— Nu eu i-am adunat, domnule director. Năcazul lor i-a adus. Au cetit anunţul dat de dumneavoastră. Sunt oameni de toate vârstele, bărbaţi şi femei, şi fete.

Directorul făcu un semn cu mâna, că pot intră.

— Toţi deodată, domnule director? Nu vor încăpea.

— Ei, toţi! Trebuie să vorbesc cu fiecare. Da cine dracu’ a adunat atâţia?!

— Poate vor mai fi venit şi alţii de când am intrat eu. De azi-dimineaţă sosesc mereu.

Ion Faur era om bun la inimă, milos mai ales, cum sunt de obicei oamenii graşi. Isprăvise cu poşta şi se simţi liniştit. Va termina repede. Cu experienţa pe care-o are va recunoaşte dintr-o ochire omul de care avea nevoie.

Intră un bărbat înalt, uscat, între două vârste, îmbrăcat curat. Se închină de la uşă şi se opri respectuos.

— Am venit, domnule director…

— Da, ştiu. Vă rog, hârtiile dumneavoastră. Luaţi loc.

Străinul urmărea cu ochi tulburi expresia feţei directorului când îi citea hârtiile.

— Da, ai studii frumoase. Numa că eu am anunţat că am nevoie de un om care se pricepe la contabilitate. Dumneata eşti profesor.

— Am fost, domnule director.

— Da. Nu cercetez de ce nu mai eşti. Regret, însă nu te pot angaja. Dumneata n-ai cetit anunţul?

— Ba da. Cred însă că în scurtă vreme aş învăţa. Sunt de doi ani fără post, domnule director. Vă rog!

Lui Ion Faur nu-i displăcea. îl bănuia om energic, harnic. Dar dacă nu se pricepe la contabilitate!

— Ascultă-mă, dumneata să reintri în învăţământ.

Acolo ţi-i locul. Nici n-ai avea ce face cu salarul de la mine. Ai familie?

— Trei băieţi.

— Apoi vezi! Cum să trăieşti cu două mii de lei?

Străinul avea ochii de gheaţă.

— Dar fără nimic? Apoi, în învăţământ nu mai pot intră.

Privirea aceea îl mişcă adânc pe director. Simţi că e în faţa unei tragedii.

— Ascultă, nu-ţi spun cuvântul definitiv. Mai sunt şi alţii. Voi vedea la urmă.

Intră o doamnă de vârstă mijlocie, în rochie sură uzată, c-un fel de pălărie pe cap. Ochii-i negri erau înconjuraţi de cearcăne alămii, vineţii. Era nervoasă, abia-şi putu prezenta hârtiile.

— Şcoala normală, pe vremuri. Da, frumos atestat.

— Am lucrat şi la o bancă, chiar la contabilitate. Am fost suprimată. N-aş putea să lucrez decât după masă. Înainte, am cursuri.

— A, dumneata ai slujbă?

— Am. Dar sunt văduvă, domnule director, şi am şase băieţi de crescut. Trebuie să muncesc suplimentar.

Directorul o privi. Nicio zare de lumină pe faţa, în ochii ei. Părea că e truda întrupată, că toată fiinţa ei e robită muncii şi gândului să lucreze, să câştige, să-şi întreţină familia. Parcă niciun alt gând nu-i mai trecea prin minte. îşi pledă cauza cu o înflăcărare bolr navă. Părea că o sapă lăcomia câştigului.

Ion Faur se înfioră. «Nenorocită trebuie să fie! îşi zise el. O femeie care nu mai e decât o unealtă de lucru, care se va toci sau se va arde în trudă continuă!»

— Să mai vedem, doamnă, mai sunt şi alţii. Eu aş avea nevoie de cineva care să lucreze şi înainte de masă.

Femeia ieşi mai uscată şi mai verde de cum intrase.

Intră un om în vârstă, cu părul alb, adus de spate, cu

priviri neliniştite, cu pasul nesigur.

— Am practică îndelungată. Calculez şi acum repede. Am fost prim-contabil. De zece ani sunt la pensie. Am crescut doi feciori şi două feţe. Feciorii mi-au murit în război. O fată-i bolnavă, de doi ani. Cresc şapte nepoţi. Pensia n-ajunge. Sunt om spornic la muncă.

Directorul, din hârtii, controla şi vedea că tot ce spune e adevărat.

— Câţi ani ai dumneata?

— Şaizeci şi opt. N-am de ce să mint. Atâţia am. Dar pot încă munci. Să mă puneţi întâi la probă, şi dacă nu voi fi la locul meu, să mă demiteţi.

Cum se uita la el, lui Ion Faur i se făcu deodată rău. Avu limpede senzaţia că bătrânul acela e flămând. O jale nesfârşită se infiltră în sufletul directorului. Simţi grea, apăsătoare, în juru-i, nedreptatea lumii şi a vieţii.

— Vom vedea, dragul meu… Mai sunt şi alţii… Vom vedea la urmă…

Intră o fată despre care directorul nu-şi putu da sama dacă e o intelectuală sau o slujnică din oraş. După îmbrăcăminte, după mâinile aspre şi roşii, după ghetele scâlciate, după faţa înăsprită de suferinţă, părea mai mult o fată din lumea muncitoare. Dar ceva inapreciabil, care se desprindea din ochii, de pe fruntea ei, din ţinuta trupului, te făcea să te gândeşti la o rămăşiţă dintr-o stofă preţioasă.

— Cum? Dumneata, bacalaureată?!

Fata privi în pământ. Directorul simţi că o rănise fără să voiască.

— Da, desigur, adaose îndată. Aceasta e diploma de bacalaureat. Eu nu le cunosc decât pe celle vechi, de-aceea m-am mirat.

— De patru ani, domnule director. Sunt acum de douăzeci şi cinci de ani. Am mers târziu la şcoală. M-am susţinut mai mult singură. Am îndrăznit prea mult, şi-acum

iată ce-am ajuns!

— Dar de ce ai schimbat atâtea locuri?

— Am lucrat în vreo cinci cancelarii notariale, la sate. În satul meu întâi. Apoi în altele. Credeam să pot aduna bani, să fac universitatea. Literelle. Dar degeaba. Cu toată dragostea mea de carte. Am lucrat şi la contabilitate.

— De ce ai schimbat atâtea locuri?

Fata îngălbeni toată. Nu trebuia să spuie asta!

— Nu din vina mea, domnule director!

— Da, da! Nu cercetez. Sunt oameni răi în ziua de azi.

O nesfârşită milă îl copleşi. Ar mai putea să aprindă ei o flacără aproaj e stinsă?

— Să vedem, până la urmă, domnişoară… Aş vrea să te ajut…

Până la ceasurile 2 se perindară prin faţa lui concurenţi de tot soiul: bătrâni şi bătrâne care pierduseră acea demnitate proprie vârstei respectabile; oameni în toată firea şi tineri – biete fiinţe secătuite de amar şi de mizerie, înfăţişând o batjocoră a vieţii. Insistau că pot munci, că se pricep, să nu-i judece directorul după înfăţişare. Au vlagă în ei… Din toţi se împrăştia o tristeţă grea. Ion Faur se gândi la un ogor bătut de gheaţă, pe care au rămas numai cotoare. Veniseră bărbaţi şi femei cu priviri întunecate, la spatele cărora mocnea parcă deznădejdea şi din care ţâşnea uneori duşmănia împotriva vieţii. Se înfăţişase şi o femeie cu ochii tulburi, cu priviri fixe, care, auzind că directorul nu-i dă un răspuns definitiv, fusese cuprinsă de un râs isteric. Între toţi solicitanţii, al căror număr se ridicase la patruzeci, vreo şase fete veniseră cu aere de cochete, sulemenite, binişor îmbrăcate, aruncând priviri seducătoare. Ion Faur le concediase repede, fără a le lăsa nicio nădejde. Aşa păţiseră şi câţiva bărbaţi care aduseseră cu ei un aer de crâşmă şi de viciu, şi doi tineri foarte eleganţi, care, din ce

spuneau, lăsau să se înţeleagă că ei ar aduce un serviciu întreprinderii dacă ar fi angajaţi, că ar face cinste directorului. Unii erau din oraş, alţii veniseră dintr-alte localităţi…

La masă, directorul nu se atinse de mâncări. îl durea groaznic capul. Lumina orbitoare, ce năvălea prin geamuri, parcă-i rănea ochii. Trase roletele. Voi să doarmă, dar tulburarea-i era prea adâncă, şi nu putu nici aţipi.

Înţelese că anunţul său a fost o nebunie, regreta că l-a publicat, dar era prea târziu. Pe care să-l aleagă dintr-atâţia? Alt-ar fi fost dacă le-ar fi citit numai cererile şi hârtiile! Dar aşa… Ştia el că sunt mari mizerii, le vedea la tot pasul, dar, mai de-aproape, nimeni nu-şi dezvăluise sufletul înaintea lui. Se gândi că în timpul din urmă şi el a concediat pe unii dintre slujbaşii întreprinderii. Vor fi ajuns şi aceştia la fel?

Se gândi şi se zvârcoli toată după-amiaza, toată noaptea. Aţipi abia în zori. Şi, în vis, i se înfăţişă un nou rând de nenorociţi.

Toată viaţa lui fusese un om milos. Nu avea familie. Trăsese în ham, aşa, prosteşte. Şi acum simţea deşertăciunea tuturor strădaniilor sale şi-l încercau remuşcări amare. Ce bine-a făcut el de când e în lume? Pe câţi nenorociţi îi va fi întâlnit şi a trecut nepăsător pe lângă ei? Se revoltă împotriva rânduielilor lumii. Cum era cu putinţă ca subt acelaşi soare să trăiască oameni atât de năcăjiţi, şi alţii îndestulaţi şi chiar preaîndestulaţi? Nu era obişnuit cu astfel de gânduri şi-l cuprinse-o oboseală de moarte.

La ceasurile 12 porni maşinal la berăria unde se întâlnea zilnic cu doi amici. Păşea în silă. îl durea tot trupul. Parcă îl bătuse cineva. Până la grădina berăriei se uită de câteva ori înapoi. îi trecu prin minte că poate-a fost vis ziua de ieri. Şi privea peste umăr, ca şi când în chipul acesta s-ar fi putut încredinţa.

— Prozit!

Cei trei prieteni ciocniră paharele încununate cu spumă albă, groasă, şi doi băură cu sete.

Ion Faur lăsă paharul pe masă; era cu gândul dus, şi întristarea se aşternu pe faţa lui, ca o negură sură.

— E păcat să nu o bei proaspătă, până-i aburit păharul, spuse Petru Albu. La ce te gândeşti?

lor Faur tăcu un răstimp, privind departe.

— Mi-a venit în minte ziua de ieri şi m-a umplut gustul amar al remuşcării. Mă simt vinovat, în faţa acestui păhar cu bere.

— Ei, parcă tu faci excese cu băutura!

— Excese nu, dar totuşi îmi satisfac zilnic o plăcere. Şi sunt atâţia care-n viaţa lor întreagă nu au nicio bucurie. Cred că noi toţi suntem vinovaţi!

— Da5 parcă noi zburdăm prin viaţă?! zise Petru Albu oftând. După cât ne frământăm şi ne trudim, să nu avem nici dreptul să ne răcorim la un păhar cu bere?

— Alţii se frământă şi se trudesc şi mai mult decât noi! Da ce stau să spun! Nici nu se poate compara nenorocirea lor cu a noastră. Şi aceştia sunt cei mulţi. Numa ieri mi-am dat bine sama.

— Dar ce s-a-ntâmplat ieri? întrebă al doilea prieten, care privea deziluzionat la paharul lui, golit prea repede.

— După cum ştiţi, am dat un anunţ în ziare că am, în biroul meu, nevoie de un ajutor, că-l plătesc cu două mii lunar şi că e nevoie să aibă şcoala secundară. Ei bine, ştiţi câţi mi s-au înfăţişat ieri, în ziua fixată de mine?

— Destui, desigur! răspunse unul.

— Vreo duzină, zise celălalt.

— Patruzeci în cap, tânări şi bătrâni, oameni în puterea vrâstei, femei, fete! A fost o nebunie! A, ce spun! A fost o zi nenorocită. Şi-acum nu ştiu ce să fac. Nu mă pot hotărî pe cine să aleg.

— Aşa eşti tu: moale de suflet. Dacă toţi sunt

nenorociţi, alege pe oricare, tot atâta e.

— Nu. Nu pot! Dacă nu i-aş fi văzut, aş putea.

Cu îndemnuri stăruitoare îl convinseră să guste berea.

Când veni un rând nou de pahare, cel de-al doilea prieten, care tăcuse mereu, după ce-şi şterse mustăţile, zise:

— Trage-i la sorţi. Atunci nu mai ai nicio responsabilitate. Şi viaţa e o tragere la sorţi. Cine-i responsabil de ce iasă din pălărie?

Directorul deschise ochii mari. îl privi, un răstimp, mirat. Apoi se însenină.

— Ai dreptate, zise el. Iată ce nu mi-a venit mie în gând! Da' nu eu, pe tine te rog.

Prietenul zâmbi trist.

— De ce nu? Primesc. Parcă pe noi ne-a întrebat cineva când ni s-a scos din urnă soarta! Îţi spun că te înduioşezi degeaba. Mâne la zece sunt la tine.

Directorul oftă uşurat. Porunci mâncare şi băutură.

— Azi sunteţi oaspeţii mei, zise el. Ce zi nenorocită! Da bine c-a trecut…

19 3 3

SÂMBĂTĂ SARA

Umbre mici, îmbibate de răcoarea umedă a primăverii, îmbracă până la piept, ca o mătase fină, cenuşie, pădurile de fag şi de brad de pe munţii dinspre răsărit. E abia la ojină, dar soarele a şi scăpătat după şirul munţilor de la apus: are drum puţin de străbătut pe orizontul îngustat de crestele cetinoase ale munţilor. Din pădurile verzi adie răcoarea însărării, plină de mireasma răşinii, a frunzelor tinere de fag şi a pământului reavăn. Aerul e tare, ameţitor, ca o băutură stifoasă, jos, în valea strâmtă a Jiului.

De la brâul de umbră în sus, pădurile strălucesc metalic, – suliţe neclintite de oţel întunecat. Brâul se ridică

însă mereu, deşi imperceptibil, şi stinge lucirile de oţel. Jos, în vale, răcoarea însărării creşte, şi, din desimea codrilor, liniştea se revarsă tot mai stăpânitoare. Murmurul Jiului e acum vâjâit de vânt. Şuvoiul aprig, străveziu, tânăr, vânjos şi grăbit îşi frânge în bolovanii din albie cristalul, zdrobindu-l în spumă de zăpadă, care se-nvârte la cotituri, la ochiuri, şi-aleargă în creste albe, odată cu volbura râului.

Din tainiţele pământului, de pe cărări înfundate în munţi, de după colţuri de stânci încep să răsară grupuri de mineri. i-niii mai puţini, apoi tot mai mulţi, luând, tăcuţi, cu paşi osteniţi, drumul spre ghişeurile din vale, unde li se face plata în toată sâmbătă după masa. Văzuţi de departe, par cete de haiduci care se strecoară, nesimţit, la pândă. Cu feţele şi mâinile negre de cărbune, cu bărbile nerase, cu hainele întinate, soioase, răspândind miasme acre, adunate din umezeala măruntaielor pământului, aduşi de spate, păşind larg pe picioare nesigure, văzuţi de-aproape, par mai degrabă grupuri de nenorociţi. Din când în când se aude câte o tusă hârâitoare, din adâncul pieptului, şi câte-o înjurătură amarnică, într-una din limbile ţării, când vreunul se împiedică de-o piatră.

Cei mai mulţi trag adânc din ţigări, tăcuţi, gânditori, epuizaţi. Cei cu pipe scuipă, în răstimpuri, printre dinţi, până departe, – adaosul lor la decorul primăverii de-afiară, pe care nu-l învrednicesc cu nicio privire.

Se grupează în faţa ghişeurilor de plăţi. Fum înecăcios, de tutun rău, se ridică în pale deasupra capetelor, încep să se îmbulzească, să se-nghiontească, să-njure.

Pe uliţele aşezării miniere se ivesc mici grupuri de femei în haine mohorâte. Câte unauna se amestecă printre bărbaţii din faţa ghişeurilor, fiecare căutându-l pe al său.

Larma creşte, înjurăturile curg. Bărbaţii nu sunt bucuroşi de prezenţa femeilor, care vor să le controleze

încasările, deşi acasă, după sfezi cumplite, acesta le va fi, cum le-a mai fost, preţul împăcării.

Aproape toţi se-ndepărtează de ghişeuri, înjurând cu străşnicie pentru reţinerile făcute: avansuri, alimente… Protestele curg în toate limbile ţării; muţii de mai nainte capătă glas; ochii lor goi şi feţele lor supte, uscate, ea de lemn tăciunit, încep să învie, să se umanizeze.

Crâşmele, murdarele birturi şi restaurante se populează pe măsură ce se fac plăţile. Într-o clipă înfloresc becurile electrice prin magazine, barăci, ospătării, birturi, pe străzile lungi şi întortocheate, şi până departe, spre uzine, deasupra cărora pluteşte o negură de lumină rece.

Pe dinaintea birturilor se aprind din când în când certuri, se iscă păruieli, şi toate în mijlocul unor sudălmi îngrozitoare. Minerii îşi cinstesc femeile, care vor să-i ducă acasă. Dar nimeni nu dă vreo atenţie acestor treburi de familie. Cei mai mulţi, venind şi trăind singuri aici, trec c-un aer de superioritate pe lângă cei care se ceartă ori se bat. Ei sunt stăpâni pe banul şi pe voinţa lor.

În cele din urmă, câteva femei izbutesc să-şi convingă oamenii să meargă acasă. Şi, cum se depărtează de mulţime şi merg alături de bărbaţi, înfuriaţi încă, înviind în ele biata cochetărie ce le-a mai rămas, îşi aranjează, din câteva mişcări smucite, hainele răvăşite, îşi netezesc părul sub năfrămi.

În birturi nu se mai găseşte un loc. Oamenii mănâncă la început în silă, abia descleştându-şi fălcile, dar gustă, cu plăcere, pe inima goală, rachiul. Pe feţele celor ce mănâncă singurateci, în tăcere, se conturează linii tragice, care par că îndeamnă şi desfid, în acelaşi timp, să cunoască cineva rostul omului în lume, linii de expresie care strecoară în suflet o deprimare cotropitoare.

Dar cu cât se deşartă sticla de vin sau de rachiu, cu atiat pofta de mâncare şi mai ales setea cresc. Rând pe rând, toate feţele de lemn tăciunit învie, ochii, stinşi, se

aprind, sentimente, porniri şi patimi dau năvală în cuvinte, în priviri, în expresia feţei. Schimbarea pare întâi nefirească. E ceva straniu în trezirea acestor inşi, care păreau mai mult scule decât oameni. Şi aştepţi ca vorba lor să sune a lemn, a fier… Sunt aspre glasurile, dar sunt glasuri omeneşti, şi vorbesc despre dureri şi bucurii omeneşti. Povestesc. La toate mesele, în toate restaurantele. Şi larma creşte, fumul de ţigară şi de pipă se îngroaşă, aerul din lăuntru devine greu de mirosul acru al hainelor soioase, al trupurilor încinse de căldură.

«Restaurantul nr. 3», care vine cam în centru, are sala cea mai spaţioasă. Restauratorul, Werner, pare a fi un intelectual declasat. Are faţa prelungă, ochii vii, părul cărunt, tuns scurt, ca la robi, se poartă ras de tot. Faţa i-i plină de dungi ce curg de-a lungul, lăsând impresia unui cap de oal. E foarte prevenitor faţă de oaspeţi. Are mişcări curtenitoare, serveşte cu însufleţire, se strecoară uşor printre mese, deşi pare om trecut de 60 de ani. După felul cum îşi cunoaşte meseria, ai putea crede că toată viaţa a fost chelnăr. E discret, nu se amestecă în vorba altora când nu trebuie. De mesele celor ce vorbesc în şoaptă se-apropie numai în vârful picioarelor, pentru a-i servi. Dar e cu ochii pretutindeni şi ştie totdeauna unde e binevenit un cuvânt de-al lui, o aprobare, o negare, sau unde trebuie să râdă cu cei de la masă. Vorbeşte bine nemţeşte şi ungureşte, ştie destul de bine şi româneşte, deşi se crede c-ar fi de origine polonez. Pregăteşte mâncări mai alese, deşi poate îmbia oricui şi prânzul cel mai simplu şi mai ieftin.

Restaurantul lui Werner e cel mai cercetat şi se pare că aici se adună cei mai de seamă dintre muncitori. Vin mai ales oameni care nu mai pot fi socotiţi între populaţia flotantă a aşezării miniere, care s-au născut aici, sau care, de ani îndelungaţi, şi-au părăsit vechile vetre. Mulţi dintre ei sunt muncitori în minele de cărbuni, sau supraveghetori,

hocmani, şefi de echipe. Unii sunt mecanici la ateliere, alţii au diverse ocupaţii la Căile Ferate. Aproape toţi au gospodării, familii, – părinţii sau moşii celor mai mulţi fiind veniţi din alte regiuni ale ţării, de când s-a început exploatarea sistematică, în stil mare, a minelor. Prin ţinuta şi purtarea lor se deosebesc de populaţia flotantă. Sunt mai curaţi, mai bine îmbrăcaţi, au o demnitate a lor, care nu-i mai lasă, decât cu prilejuri rare, să-şi zvârle pe fereastră, agoniseala unei săptămâni. S-a cernut multă lume prin această staţiune minieră până când s-a ales şi a rămasla fund populaţia aceasta statornică, băştinaşă. Şi se cerne încă şi acum, în fiecare an. Alţi muncitori sosesc şi pleacă în fiecare lună. Şi, din când în când, câte unul rămâne să sporească numărul populaţiei stabile. Totuşi, sâmbătă sara, localnicii vin şi ei pentru un ceas, două la crâşmă, să schimbe o vorbă, să beie un pahar de vin sau de rachiu, să mai audă noutăţi, – vechi obicei, moştenire de la părinţii şi moşii care şi-au petrecut, pe vremuri, sările, ca şi populaţia flotantă de-acum.

Oaspeţii povestesc cu vorbe tari, răzimaţi cu coatele pe masă, cu băutura dinainte. Cei mai mulţi au isprăvit de mâncat. Dar intră mereu mineri întârziaţi, şi domnul Werner le face loc la mesele ocupate, fiecărui unde ştie că are un cunoscut.

La o masă de lângă o fereastră aburită, plină de resturi de mâncare şi de sticle goale, şase mineri, de vârste şi de neamuri diferite, îşi apleacă mereu capetele, cu ochii aţintiţi spre mâna unuia care numără bani. I-au numărat pe rând fiecare, şi cum mereu ieşea altă sumă, râdeau cu hohote, afară de unul cu mustaţa dată a oală, cu o frunte îngustă şi mâncată de pârâiaşe orizontale, care priveşte posomorât.

— Măi, banii ăştia-s vrăjiţi! strigă cel care-i numărase în urmă, un bărbat în puterea vârstei, osos, cu o gură largă, ca de peşte. De unde-i ai, Petre? Aici nu-i lucru

curat…

— De unde să-i am? răspunde domol cel cu mustaţa a oală. De la casierie, ca şi voi.

— Cum?! Vrei să ne prosteşti?! Atâta e plata ta săptămânală?!

Petre ridică în silă braţul.

— Ei, săptămânală! N-aţi văzut că i-am scos, pe cei mai mulţi, din şerpar? Pe cei de azi i-am adus în mână. Am tot adunat ş-am pus deoparte. Să-i trimit acasă. Ş-acum, iată, nu ştiu câţi trimit. Mă pot înşăla la poştă.

Ceilalţi se uită cu ochi tulburi la Petre. Sunt ameţiţi de băutură şi parc-au şi uitat de numărătoarea banilor. Numai cel ou gura ca de peşte se ţine mai bine.

— Ce, nenorocitule? Să-i trimiţi acasă? Da’ pentru asta îţi macini tu oasele în măruntaiele pământului? Să-i trimiţi acasă? Cui? Bestiei? Tu crezi că nevastă-ta-i o femeie vrednică să-i trimiţi agoniseala câştigată cu sudoarea neagră a frunţii de miner? Dar care femeie e vrednică să ne sugă sângele! Toate sunt la fel, toate sunt nişte bestii, ca şi fosta mea nevastă. În vreme ce noi ne scuipăm viaţa în praful de cărbune, ele se libovesc acasă, în dezmierdările flăcăilor, ale jandarmilor, ale văduvilor şi ale tuturor ticăloşilor, ca nişte baronese. Pfui! Să nu te mai aud, Petre, că spui prostii! Am să

Ceilalţi moţăie din cap în semn de aprobare, dar lui Petre îi sare ţandăra. Ridică de sub masă o mână lungă, cu pumnul strâns ca o măciucă, şi-l priveşte cu duşmănie pe cel ce-i vorbise.

— Măi spurcăciune, măi ghiavole, de mai spui un cuvânt, eu te trăsnesc în numele Tatălui, rumâneşte, cu glaja asta de bere! înţălesu-m-ai? D-apoi tu crezi că noi suntem cu toţii porci, ca tine, şi că toate femeile sunt lepădături, sunt căţele, cum a fost a ta?

— Nu te-aprinde, tovarăşe Petre, că n-ai pentru ce! Am zis o vorbă, credinţa mea. Pe mine nu mă mai înşală

muierea! N-au vrut să se-agaţe şi aici vreo trei de mine? Le-am dat eu piciorul, le-am scuipat! Eu banul meu îl beu! Eu îl muncesc, eu îl folosesc!

Izbeşte în masă şi cere băutură.

— Eu nu mai beu! zice Petre. Am apucat cu voi şi am trecut măsura. Să facem socoteala.

— Ce socoteală? întreabă cel cu gura largă, de peşte.

— Socoteala mâncării şi a beuturii, să vedem cât vine de fiecare, zice Petre, cu ochii la sticle şi la farfurii, simţind cum i se strânge inima. Nu vedeţi că ne-am ameţit cu toţii, încât nu mai putem număra nişte bani?

— Eu v-am chemat, eu plătesc! Pe voi să vă ia dracu', cu neveste cu tot! Trimiteţi-le banii! Eu pe-ai mei îi beu! îi beu cu pretinii, nu cu duşmanii. Ce-mi sunteţi voi în sara asta? Pretini, ori duşmani?

— Pretini buni! sughiţară cei patru.

Se îmblânzeşte şi Petre, auzind cine plăteşte. Nu-l lăsase pe domnul Werner să ducă farfuriile şi sticlele goale, pentru a putea face socoata, cât vine de fiecare, şi pentru a nu-i înşela. De când stătea la masă, calculase în gând, şi de douăzeci de ori, dar nu-i ieşea aceeaşi sumă. Era greu la socotit, şi-l mai încurca şi băutura.

Birtaşul vine surâzător, ia comanda, aduce vinul. Petre zice:

— Domnule Werner, te rog să mai numeri şi dumneata o dată banii ăştia.

— Să-i număr? Cu plăcere! Dar este ceva care te-ncurcă pe dumneata?

— Suntem cam afumaţi, domnule Werner, şi ne iasă fiecăruia altă sumă.

— Ei, afumaţi! De-un strop de beutură!... zâmbeşte Werner, şi, tot vorbind, numără banii de pe masă: zloţii grei de argint, băncuţe subţirele de douăzeci şi de zece bani, dar mai ales creiţari ruginiţi, între care câteva pitace de aramă, mari cât zloţii, dar care nu valorează, fiecare,

decât patru creiţari.

— Opt zloţi buni şi douăzeci şi patru de bani, zice Werner, după ce sortează banii.

Omul îşi încreţeşte fruntea, ca şi când ar încerca, să-şi imprime în memorie suma.

— Creiţarii o să-i ţin, zloţii o să-i trimit acasă. Şase sunt, nu-i aşa?

— Da, şase. De când eşti dumneata aci, bade Petre? De două luni?

— Aşa este! Şi iată ce-am putut pune deoparte, zice el cu amărăciune.

— Ai cruţat mult, ascultă-mă pe mine. Alţii risipesc tot.

— De, facem fiecare cum avem poftă, rânjeşte cel ce comandase băutura. Şi tu, mai ales, n-ai pentru ce te plânge. Noi, care cheltuim tot, te îngrăşăm.

Werner râde cu voie bună.

— Da, sunt gras şi eu, vorbă să fie! şi se deşiră câtu-i de lung, râzând iar.

— O să intri în curând în rândul capitaliştilor. De exploatat, ştiu că te-ai priceput şi pân-acum.

— Pretine Kriszan, zice Werner, devenind deodată serios, capitalul meu o să-l împart bucuros cu tine şi cu alţii. Ază, mâne, peste zece ani, de vom trăi, în orice clipă.

— Dacă-ţi baţi în pinteni câştigul! Dacă joci şi pierzi la cărţi, eu nu stric nimic! Adevărul e că eşti un exploatator al muncitorilor. Ştiu eu!

— Soarbe din pahar, fără a ciocni cu ceilalţi, se strâmbă şi zice: Poftim şi gustă şi tu! Ăsta-i vin? E oţet, domnule! Şi pe oţetul ăsta ne iai bani!

Werner gustă. Vinul e acru, dar nu mai acru ca altă dată.

— Am şi calitate mai bună, dă-i mai scump. Porunceşti?

— Desigur că poruncesc! în astă-sară îmi omenesc

pretinii!

În vremea asta, Petre îşi mai numără o dată banii, îi iese aceeaşi sumă ca şi crâşmaru lui. îşi adună comoara, o strecoară în şerpar, neamestecându-i. S-a hotărât să trimită nu şase, ci şapte zloţi acasă.

La o masă lungă, lângă păretele de la apus, şed, îmbulziţi pe două laviţe, vreo douăzeci de mineri şi ascultă întins vorbele unui tovarăş mai bine îmbrăcat, cu o frunte înaltă, de pleşuv, cu grumajii subţiri, cu barba ascuţită.

— V-am arătat motivele pentru care şi voi trebuie să intraţi în organizaţie. Chiar dacă nu aveţi de gând să staţi multă vreme aici. Tot muncitori o să rămâneţi, oriunde veţi merge. E nevoie să vi se deschidă mintea, să înţălegeţi că irobia noastră nu e osânda nimănui, ci ea izvorăşte din prostia noastră. Nu ne cunoaştem puterile. Nu ştim cât suntem de mulţi, aici, în ţară, şi în toată lumea. Nime nu i-a făcut pe oameni stăpâni şi slugi. Ci, după cum ne naştem şi murim la fel, aşa trebuie să şi trăim, în egalitate, în dreptate.

Străinul vorbeşte cu glas ascuţit, îşi aruncă braţele ca şi când ar vrea să şi le smulgă. La masa cea lungă nu se bea decât rachiu. Par cu toţii mineri veniţi de curând aici, hainele sunt încă destul de bune pe ei, şi feţele, mai sănătoase decât ale altora. Par neîndemânateci, stângaci. Ascultă cu nedumerire vorbele aceluia care se-agită.

— Dreptatea o mâncat-o lupul de mult, domnule! râde un ţăran voinicăe la mijlocul mesei. Ce vorbeşti dumneata de egalitate şi că nu trăbă să fie stăpân şi slugă?! Da ce? Să ne facem cu toţii domni şi să ne plimbăm cu ţigara în gură pe uliţă? Cine-ţi va da de mâncare?

Râd eu toţii şi vorbesc, un răstimp, voioşi, între ei.

— Aveţi nevoie de o nouă educaţie, începe oratorul. Sunteţi crescuţi pentru a fi slugi, pentru supunere şi ascultare, pentru respectarea autorităţii…

— Ce părere o mai fi şi asta?! glumeşte un vlăjgan de

la capătul mesei.

— Apoi da, aşa sunteţi crescuţi, în întuneric şim frică. Să vă temeţi de primar, de pretor, de prefect, de notar, de popa. Vă împuşcă şi vă bat jandarmii, şi nu deschideţi gura. Ei, bine, toţi aceştia vă învaţă că fiecare e stăpân pe averea lui, că poate face cu ea ce-i place, că unii au dreptul să poruncească, iar alţii, cei mulţi, datoria să asculte. Iar biserica, cu popii ei umflaţi de mâncare şi de beutură, întăreşte toată învăţătura asta de robie, spunând că aşa a lăsat Dumnezeu.

— Dar se-ntâmplă ceva în lumea asta fără ştirea şi voia lui Dumnezeu? apoi stăpâni şi slugi au fost de când e lumea, şi vor fi până la capătul veacurilor… spune un român din părţile Maramureşului, un om înalt, cam palid la faţă, cu ochi vii.

Oamenii iar îşi înclină capetele unul spre altul şi vorbesc între ei, gustând din păhărelele cu rachiu. Din când în când, privesc spre cel care le cuvintează.

— Ăsta are ce are cu noi!

— Mă mir cum de dă aşa, buzna, între oameni pe care nici nu-i cunoaşte. Abia suntem de câteva săptămâni aici.

— Ei, acuma, de organizaţie am mai auzit eu vorbindu-se şi-n alte părţi. Nu-i lucru rău.

— Da, însă sunt plăţi de făcut. îţi cere dare. Zice că trebuie pentru organizaţie şi pentru partid, pentru gazetă.

La un semn al oratorului, de la mesele vecine se ridică vreo patru şi se îmbulzesc pe laviţe, între cei douăzeci.

— Tovarăşe Klintok, zice unul dintre noii-veniţi, ai putea să ne spui ce beneficiu curat dăm noi societăţii într-o săptămână?

— Până la douăzeci de mii de zloţi, răspunde repede vorbitorul de mai nainte. La an, peste un milion de zloţi buni.

— Şi pe aceştia-i bagă în buzunar oameni care n-au pus o singură dată mâna pe ciocan, n-au aprins o patroană de dinamită, nu s-au scoborât o singură dată în mină! Ba poate nici nu ştiu în care parte de lume se află. Iau banii de-a gata, sudoarea noastră, sângele aiostru!…

— Da bine, mă vericule, nu-i averea lor şi nu suntem noi plătiţi pentru munca noastră? întreabă tnaramureşanul.

— Averea lor? Ei au semănat cărbunele în pământ? E averea celor ce fac bani din el, a celor, ce-l muncesc! Fără braţele noastre, cărbunele ar putea sta mult şi bine-n pământ, cum a şi stat mii de ani…

Tovarăşul Klintok, din fruntea mesei, începe să se însenineze. Vede că oamenii ascultă mai încordaţi.

— Plata ce ne-o dau e o batjocoră, pe lângă câştigul lor, începe al treilea dintre noii-veniţi. Ei trebuie întâi să ne mărească plăţile. Ori nu sunteţi de această părere?

— Ba suntem, răspund în cor vreo douăzeci de glasuri.

— Sunteţi! Dar ei de bunăvoie nu adaugă niciun ban la plata săptămânală! Trebuie să-i silim!

— Uşor de zis… zice un ţăran de la mijlocul mesei.

— Şi de făcut e uşor, dacă suntem organizaţi, dacă ţinem toţi laolaltă şi ascultăm de-o singură poruncă! intrăm în grevă şi le primejduim câştigul. Iată pentru ce datoria oricărui muncitor e să intre în organizaţie!

Oamenii se frământă un răstimp, vorbind vecin cu vecin. Larma creşte.

— De, nu-i aşa de uşor de făcut o grevă, cum vă pare… zice un român uscat, cu ochii visători. Eu am luat parte la o grevă. Trei săptămâni n-au mai izbit ciocanele. Şi după trei săptămâni au venit muncitori din altă parte, şi pe noi ne-au scos din sat cu jandarmii.

— Da, se-nţălege! Se-ntâmplă! Dar tot din vina noastră, zice Klintok. Aceia n-au fost muncitori organizaţi,

n-au ascultat de-o poruncă unită. Dar când vom fi cu toţii organizaţi, de-aici şi din toată lumea, biruinţa e a noastră. Noi vom fi stăpâni pe rodul muncii noastre.

Vreo cinci de la masă declară că se înscriu în organizaţie. Alţii şovăie. Cei mai mulţi vociferează.

— Vă ştim noi! Aveţi nevoie de cotizaţiile noastre! Parcă de douăzeci de ani nu aud acelaşi cântec, pe la toate minele şi fabricile, şi tot nu mai văd ca muncitorii s-ajungă în locul stăpânilor! Vorbe de clacă, asta e, ca să ne şterpelească banul din pungă!…

— Nu vă ştim şi nu vă cunoaştem! Ce încredere putem pune în voi?

— Parcă lumea se poate schimba!

— Câtă vreme veţi asculta de popii voştri, care vă ţin în întuneree, de bună seamă că nu se va schimba, şi voi tot slugi veţi rămânea, zice unul din cei patru. De-aceea, cine intră la noi trebuie să se lepede de popi şi de biserică.

— Şi de părintele Ilarie Mogoş? întreabă cineva de la o masă vecină.

Cei patru tac. Tace şi Klintok. Oamenii de la masa cea lungă întorc capetele spre vorbitor. E un miner bătrân.

— Bagi pe toţi popii într-o singură căldare? întreabă acelaşi glas. Cine dintre căpeteniile muncitoreşti de-aici are ceva de spus împotriva părintelui Ilarie?

— Un corb alb, îndrăzneşte unul din cei patru nou veniţi.

— Nu un corb alb, ci un preot adevărat. Şi iată că şi el, împotriva căruia nu puteţi spune nimic, învaţă la supunere, la respectarea averii altuia, şi el propovăduieşte împăcarea cu rânduiala lui Dumnezeu, ca şi alţi preoţi de care vă bateţi joc, zice bătrânul.

— Buni său. răi, sunt nişte şarlatani! strigă cineva de la o masă depărtată. Hristos n-a lăsat să fie popi. Oricine e preot pentru el, dacă are darul duhului sfânt, care-l luminează.

Încep discuţii aprinse între oaspeţii de la mese. Cei în fruntea cărora e Klintok povestesc, grupuri-grupuri. Unii vorbesc despre năcazurile lor, despre satele din care-au venit, despre familiile lăsate acasă. Alţii îi critică pe socialişti. Unii sunt pentru intrarea în organizaţie, alţii, împotriva întovărăşirii. Bătrânul de la masa vecină s-a strecurat într-un grup şi povesteşte despre viaţa şi faptele creştineşti ale părintelui Ilarie Mogoş. Minerul care pomenise numele lui Hristos e înconjurat de vreo şase, cărora le vorbeşte de multă vreme. îl cheamă Maier şi face propagandă sectară. El încă nu s-a botezat a doua oară, pentru a intră între aleşii Domnului, dar e hotărât şi se pregăteşte pentru marele act din viaţa lui. Acum bea rachiu şi fumează în rând cu ceilalţi, neîncetând să le arate ce păcate mari sunt băutul şi fumatul, de care el se va lăsa cu desăvârşire îndată ce se va boteza. Ştie de pe-acum o mulţime de citate din Scriptură, din amândouă legile, şi-i uimeşte pe ascultători cu ştiinţa lui. Dar aceştia nu sunt pentru prima oară subt focul propagandei sectare.

— Multe nu le pot primi din câte spui, tovarăşe Maier, dar un lucru nu-l pot înţălege deloc. Cum puteţi spune dumneavoastră că, dacă te pocăieşti o dată şi te botezi a doua oară, nu mai poţi greşi, nu mai poţi păcătui? Cine e fără de păcat în lume?

— Cei ce intră, prin pocăinţă şi prin botezul Domnului, în rândul fraţilor sfinţi, în biserica cea adevărată a Domnului. Nu vezi că fraţii nu beu şi nu fumează?

— Dar pentru asta nu e nevoie de un nou botez, ci numai de voinţă. Cine vrea, din toată vârfutea lui, se fereşte de aceste două lucruri. Da numa ele sunt păcate înaintea voastră? Puteţi pune mâna pe inimă, să juraţi că nu aveţi gânduri, dorinţi rele?

— Eu nu-nţăleg ce au ei cu sfânta cruce, zice altul. Ea, care întăreşte şi ne ajută în toate năcazurile… De ce

voiţi s-o izgoniţi din lume?

— Pentru că sunt în slujba Diavolului, care nu poate suferi crucea, râde al treilea.

Maier începe din nou să-şi arate ştiinţa şi să facă citaţii din Scriptură, din diferite cărţi, capitole şi versete.

— Cu noi e uşor să te-ntreci dumneata, zice altul. Noi suntem oameni fără carte. Credem cum ne-am pomenit şi înţălegem că nu facem nicio prostie, cum spui dumneata. Da' de ce nu te iai odată la întrecere cu părintele Ilarie Mogoş, de-aici? El e popă şi cunoaşte carte sfântă. Arată-i lui că-i rătăcit în credinţă.

— Nu poate fi rătăcit în credinţă cine nu rătăceşte în viaţă, zice altul de la o masă.

Se apropie de miezul nopţii. În «Restaurantul nr. 3», unde domnul Werner moţăie după tarabă, intră primarul, Martin Szekely. Vine de la oraş; căruţa a lăsat-o în drum, dinaintea restaurantului. Se aşază la o masă la care stau câţiva locuitori băştinaşi şi câţiva funcţionari inferiori de la uzine.

— Condamnat la trei luni temniţă, restituirea celor 500 de zloţi din casa bisericii şi cheltuielile de proces, zice el. Domnule Werner! O jumătate de vin!

— Cine? întreabă miraţi ceilalţi.

— Cum?! Voi nu ştiţi că azi a fost procesul lui Gligor Noadă, epitropul bisericii rumâneşti?!

— Adevărat! Şi nu l-a iertat părintele Ilarie?

— El poate că l-ar fi iertat, da nu l-a mai putut ierta legea. N-a voit să recunoască până în clipa din urmă, şi punea vina pe părintele. Zicea că popa a mâncat banii bisericii. I-au luat jurământ, şi ticălosul a jurat că banii i-a cheltuit popa. Atunci, părintele Ilarie s-a ridicat de pe scaun, s-a apropiat de el, ţinând în mână crucea de la şiragul de mătănii, şi i-a zis: «Fătul meu, fiule Gligore, poate să fi greşit eu. Ci tu mai spune o dată jurământul şi în faţa mea, pe crucea asta. Mă voi da platnic!» Dar Gligor,

primul epitrop, n-a cutezat să jure pe crucea popii. Şi, mai mult mort decât viu, a mărturisit hoţia. Aşa, a fost pedepsit şi pentru jurământ strâmb. Nu ştiu cu ce gând a mărturisit. Poate aştepta ca părintele să se roage de iertare pentru el. Dar popa era ostenit şi scârbit, şi când a ieşit, nici n-a mai băgat de seamă că cel condamnat s-a aruncat ca o fiară asupra lui. Noroc că era departe şi doi gardieni au pus mâna pe nebun…

Cei de la masă rămân multă vreme în tăcere. Primarul deşartă două pahare, unul după altul, îşi aprinde o ţigară şi zice:

— Nime nu l-a putut bănui pe Ilarie Mogoş să fi cheltuit el banii bisericii. Dar când l-am auzit pe epitrop jurând, am început să mă clatin în credinţă.

Vestea e prinsă şi de celelalte mese. Un răstimp se vorbeşte de judecata asta. Apoi conversaţia lâncezeşte. Pare că s-a coborât asupra capetelor tuturor o atmosferă apăsătoare. O îngrijorare nedesluşită s-a furişat în suflete. Rând pe rând, oaspeţii întârziaţi părăsesc

«Restaurantul nr. 3». Domnul Werner, albăstrui de osteneală, închide obloanele, pune zăvorul.

Afară e răcoare pătrunzătoare. Minerii îşi strâng hainele pe trup şi se grăbesc spre adăposturi. Scăpaţi de cocleala restaurantului, plămădită din aer stricat, din fum de tutun, din miros greu, de băutură şi de mâncare, şi intraţi în apa limpede a nopţii înstelate, le e frig. Umerii se ridică, trupurile se zgribulesc. Unii înjură răcoarea.

Uliţele rămân în grabă pustii. Vâjâitul Jiului se aude ca o fierbere necurmată în pădurile de pe coastă. Pâlcuri de neguri se ivesc şi dispar, ca nişte arătări ce nu se pot întrupa, deasupra pădurilor de brad şi de fag. Lumina lunii creşte, şi, odată cu ea, singurătatea şi taina, care învăluie şi pătrund lucrurile lumii îndată ce zgomotul vieţii se stinge, şi ochiul omului nu le mai priveşte.

19 3 4

ÎN DELEGAŢIE

— Cine tropotă în anteoameră şi nu mai intră? Vezi, i rate, cine dracu' vine pe vremea asta? N-am nervi de bou să-i mai aud! Or fi nişte golani, de bună seamă, că oamenii cu cheag la pungă şi cu scaun la cap nu se-apropie acum de birourile avocaţiale. Da sărântocilor nu le pasă! intră-n proces pentr-un fleac, şi nu mai scoţi de la ei cheltuielile până-i lumea! Aşteaptă să le pui şi timbrele pe banii tăi!

Avocatul Muntean îşi îngropă din nou obrajii pământii, stropiţi de ţepi aspri, suri, ea de perie, în dosarele vechi de pe masă. Cancelistul, notarul pensionat Dionisie, se ridică, – deşirându-se şi parcă nemaiisprăvindu-se, – de după un fel de birou vechi, care semăna mai mult a pianină, şi, pornind spre uşă, se strecură neauzit.

Afară ploua din două cu zăpadă. Era pe la sfârşitul lui noiembrie, şi, de zile în şir, un cer mohorât apăsa pe lume şi pe nervii gata să irumpă ai avocatului Muntean.

În birou, focul ardea mocnit în cămin. În săliţă nu era foc. Cancelistul Dionisie văzu acolo cinci români cu pălăriile plouate, în mână; neguri dese se ridicau din capetele lor. Veniseră de departe, prin zloată.

— Ce vreţi dumneavoastră?

Îndată se rupse din grup unul mărunţel, care se apropie hotărât, eu mâna întinsă, de Dionisie.

— Bună ziua, domnule avocat.

Şi îndată se întinseră spre cancelist alte patru mână, uscate, păroase, lemnoase ca nişte unelte de lucru.

— Domnul avocat e înăuntru, zise Dionisie, după ce strânse pe rând cele cinci mână. Puteţi să-mi spuneţi însă şi mie de ce e vorba.

— Hm! făcu mărunţelul. Nu ţi-om spune dumitale. Că noi la avocat am venit.

— Dacă-i aşa, mai aşteptaţi puţin.

Şi cancelistul îi raportă avocatului Muntean.

— Să intre, zise el întru târziu, împingând cu scârbă dosarele vechi într-un colţ al biroului.

Cei cinci îşi lăsară pălăriile în săliţă. Nu mai abureau din plete. Dar, cu hainele groase, de pănură, pline de apă, cu cizmele înglodate, miroseau a peşteră. Păreau nişte oameni străvechi, cu feţele lor supte, cu frunţile înguste, dar cu priviri cutezătoare.

«Ce mai chipuri de bandiţi! îşi zise avocatul Muntean, privindu-i pe furiş. De la ăştia ştiu că nu scot niciun ban!»

— Ei, ce vreţi dumneavoastră?

Mărunţelul ieşi din rând şi întinse spre avocat unealta aceea de lemn. Dar Muntean nici nu se uită la mâna lui.

Intimidat puţin, omul care vorbea în numele celorlalţi zise:

— Domnule avocat, vrem să scăpăm satul de popa Miron. Ni l-au dat cu puterea, şi nu-l mai vrem nici morţi!

— Nici morţi! întăriră cei patru.

— Da, ştiam că sunteţi bandiţi, de când v-am văzut! izbucni avocatul. Acum nu vă mai trebuie nici popă! De lege nu mai ascultaţi! Vă lepădaţi şi de Dumnezeu! Nu vă mai trebuie autoritate! Asta e! Că nu sunt eu ministru de interne şi mai mare peste jandarmi, numai o lună!

Şi avocatul oftă greu, privind crunt la cei cinci.

— Nu, noi pe popa, nu pe… voi să continue starostele delegaţiei.

Dar avocatul, întărâtat, îi tăie vorba:

— Da ce sunt eu, protopop? Vlădică? Ce am eu cu popa vost? Mergeţi la cei ce vi l-au dat să vi-l ieie de pe cap! Ce-mi bateţi mie capul?! Eu nu vă cunosc, pot pierde cu voi patru ceasuri, şi nu vă recunoaşteţi datori cu nimica!

— Ba, ne-am gândit noi să dăm, luă vorba cel mai bătrân din grup, cu faţa cioplită strâmb, cu mustaţa

rătezată scurt.

— Plătim, cum de nu, că vrem să facem proces, întăriră şi ceilalţi.

Starostele, drept orice răspuns, se scotoci în şerpar şi puse pe birou trei sute de lei.

— Măi, oameni buni, luaţi-vă banii şi plecaţi. Eu nu mă pun să vă scot pe popa din sat. Nu-i treaba mea. Mergeţi la protopopul, mergeţi la vlădica.

— Am fost, domnule avocat. Ei spun că nu sunt dovezi împotriva lui, şi nu au ce-i face. Dacă avem dovezi, spun, să-l dăm pe mâna judecăţii, şi atunci vor vedea. Acuma, dovezi noi avem. Da vezi dumneata că corb la corb nu-şi scoate ochii.

Avocatul Muntean era raţionalist din tinereţe. În popi nu vedea decât pe trântorii satelor. Dar dumnealui mai spunea şi altceva… Pe-o clipă îi sclipiră ochii.

— Ce dovezi aveţi împotriva lui? întrebă el, mai prietenos.

— Întâi şi mai întâi, începu starostele, cu glasul deodată ascuţit, ne face satul de ruşine. Noi suntem oameni de la munte, domnule avocat, şi avem bisericuţă mică, de lemn. Suntem săraci, şi alta nu ne putem face. Ei bine, popa Miron într-o zi ne va răsturna biserica…

— Doar nu-i Samson din Biblie, şi voi nu sunteţi păgâni, zise avocatul.

Romiânii nu auziseră de Samson.

— Nu-i Samson, că-l cheamă Miron, răspunse mărunţelul. Da dac-am lega bisericuţa cu funii, popa nost ar duce-o-n spate, ca pe-un coteţ. Aşa-i de tare! S-a cântărit în faţa noastră, în târgul fânului, pe cântarul carălor, şi trage aproape două măgi. În altar nu poate intră decât pe uşa împărătească, şi, chiar pe aici, numai în dungă. I-am spus protopopului, de când ni l-a adus, că ne răstoarnă biserica. Pe la noi sunt tot popi uscaţi, şi râd satele din jur de-aşa dihanie. Trăbă că a crescut undeva în

ţinuturi de baltă, şi va fi fluierat în biserică. Am înţăles că de pedeapsă l-au adus pe capul nostru.

Avocatul clipi vesel din ochi.

— Măi, oameni buni, are dreptate vlădica: pentru că e aşa de greu şi gros, încă nu-nsămnează că-l poate scoate din popie.

— Nu, vezi bine! Da dacă-ntr-o duminică ne răstoarnă altarul, cine ne face biserică? Dar avem şi alte dovezi împotriva lui, domnule avocat! Nu mai cutează oamenii să puie pomeni. Zvântă oalele cu fiertură şi sticlele cu rachiu, de rămân cei săraci flămânzi pe la mese. Suntem de batjocora satelor vecine.

— Nici asta nu-i pricină să-l scoţi din sat. De când e lumea lume, popii au întâietate la mâncare şi la beutură.

— Dar avem dovezi că se-agaţă şi de nevestele creştinilor, Dumnezeu ştie dacă are preuteasă ori ba, că la noi a venit singur. Da' se leagă de femei, şi le face de ţipă pe uliţă, aşa le pişcă. Se face de ruşine, cu toate că n-am putea jura că săvârşeşte şi altă nelegiuire. Câtu-i de gros, nu se mai poate pleca nici să se-ncalte, nici să se descalţe. Destul e însă că pişcă femeile în văzul oamenilor – pe neveste în faţa bărbaţilor, pe fete în faţa părinţilor. Şi dacă cineva îl înfruntă, se-nfurie pe loc şi-l bate pe creştin până-l face vânăt. E mare bătăuş, domnule avocat, şi nime nu se poate prinde cu el. Cheamă pe oricine la trântă dreaptă, da cine-l poate cuprinde? Dacă nu-i plătim birul, ne bate; dacă nu-i dăm taxele la înmormântări şi cununii, ne bate. E blăstămul lui Dumnezeu pe capul nost!

Ceilalţi întăreau mereu, cu feţele lor de lemn cioplit strâmb. Numai ochii le erau vii şi se încruntau tot ma: tare.

— Vă bate ai spus?

— Şi cu pumnul, şi cu bâta, că are o bâtă de corn!…

— Şi-i plătiţi?

— Cum, să nu-i plătim dacă ne stâlceşte-n bătăi?!

— Şi vreţi să scăpaţi de el? Hm! hm! Eu, unul, nu o să

vă dau ajutor. Cuminte protopop, cuminte vlădică aveţi! De unde sunteţi? că nici nu v-am întrebat.

— Din Curmătura, răspunseră oamenii.

Avocatul se gândi, zâmbi, se uită în nişte dosare vechi vreme îndelungată, apoi zise:

— Am douăzeci de datornici în Curmătura, oameni de nimic, bandiţi, cum sunteţi de altfel şi voi, toţi, de-o vreme încoace! O să-i dau pe mâna popii Miron, să-mi scoată banii. Jumătate va fi partea lui. Iată, aici sunt cele trei sute. Luaţi-le! Şi să nu vă mai văd! auzi dumneata, să cuteze ei să se plângă împotriva unuia care, în ziua de azi, îi poate sili pe oameni să-şi plătească datoria!

Zăpăciţi, neînţelegând nimic, oamenii se strecurară pe uşă, mai plouaţi decât intraseră.

19 3 4

DĂSCĂLITĂ

I

Vara întreagă, în fiecare sară, după cina târzie, Dumitru Varga şi nevastă-sa, Nastasia, au ţinut sfaturi lungi. Când l-au trimis pe Ion la liceu, s-au descurcat şi s-au hotărât în două zile. Dar acum era vorba de fetiţa lor, de Veronica. Uneori îl chemau la sfat şi pe Ion, elev în clasa a şasea de liceu. Când argumentele potrivnice erau aşa de tari, şi de-o parte şi de alta, încât părinţii simţeau cum se ridică în ei fiorii înduşmănirii, Ion îi potolea, dând dreptate şi tatălui şi mamei, dar totdeauna, la sfârşit, lăsa deschisă o cărare pe care tată-său putea merge mai departe. Ion ţinea, în sinea lui, parte tatălui, dar nu voia să-şi supere mama. Nastasia se răzima şi ea pe argumente puternice, şi, uneori, liceanului îi părea că mamă-sa vede lucrurile mai limpede şi că judecă mai drept.

În capul lui Dumitru Varga gândul înflorise de mult. Cel mai avut flăcău din sat părea că are gânduri bune şi hotărâte cu fata lor cea mai mare, cu Nastasia. Şi-ar fi voit, cu mândrie, să-i deie o zestre bună fetei. Dar el nu avea

decât zece iugăre de pământ, jumătate arător, jumătate fânaţ. Ar fi dorit să-i deie întreg pământul zestre Nastasiei. Iată din ce pricină ar fi fost bine ca Veronica să înveţe şcoala normală. Apoi, vedea pildele din jur. Fata preotului era liceană. Din satele vecine, trei-patru familii îşi duseseră copilele la şcoala normală. Or s-ajungă dăscăliţe!

Copila lui, Veronica, minunase cu isteţimea şi cunoştinţele ei pe părintele protopop, care fusese de faţă la examen. Şcoala i-ar fi uşoară, ba chiar o plăcere, socotea el, căci o ştia de mică lacomă la citit. Numai când se gândea ce va fi după aceea, când şi-o închipuia singură cuc într-un sat. străin, i se muia inima. «Ei, dar mai sunt şi altele, şi, pesemne, vor fi tot mai multe», se mângâia el.

Toate aceste împrejurări, şi altele încă, le frământase mereu, în sările de vară, cu soţia sa, Nastasia.

Dar nu o putuse înduplecа! Ea ţinea morţiş că-i mare păcat să-şi înstrăineze fata, s-o ieie de la furcă şi de la război, şi s-o facă dăscăliţă. Cine-a mai stârnit şi asta n-a avut scaun la cap! Cine-a mai auzit de dăscăliţă, în loc de dascăl? Credea cu tărie că toată treaba asta cu dăscălia fetelor e pusă la cale cu înşelăciune, să le înstrăineze fetele, te miri pentru ce gând ascuns. Dar nu vor ieşi din ele dăscăliţe câtu-i lumea şi pământul! Nici nu s-ar putea! Vorba ceea:

Cine-n lume a văzut Iepure vara cosând, Iepuroaica adunând? Ciocârlie cu rochie, Şoarece cu pălărie?

Fata lor are să meargă pe urmele soru-sii! Parcă Nastasia n-a-nvăţat bine? Veronica va creşte subt paza şi povaţa mamei sale, va pune acuşi catrinţă, că-i trecută de 13 ani, şi va fi vrednică să-şi câştige şi ea un bărbat, ca şi Nastasia. Iar dacă bărbatul ei va voi s-o dezmoştenească, îl va împiedica ea, mama. Jumătate din avere e a ei!

— Da cum te şi poţi gândi, Dumitre, la aşa fărădelege?

Ce-i pasă ei că fata popii e la şcoli mari? Sau că din

alte sate au plecat vreo câteva copile de ţăran la şcoala normală? Fiecare, cum îşi sară, aşa mănâncă. Iar ce spune bărbatul, – că-i bine să ai o plată, în toată luna, de la împărăţie, – o fi bine pentru bărbaţi, şi pentru domni, da nu pentru o fată de plugar! Aşa ceva nu-i putea intră în cap Nastasiei, şi o îndemna să vadă şarlatanie în şcoala aceea normală. Că-i bine să nu mai lucrezi la câmp, în rând cu bărbaţii, nu poate spune. Ea nu s-a ferit de nicio muncă, şi-i sănătoasă, şi în puteri. «Da' cum să poată trăi o fată de-ale noastre fără furcă şi fără război?!», se-ntreba Nastasia. Şi-apoi, era aşa de mare scofală dăscălia? E domnie? Nu vedea ea cu ochii cât de greu o duce şi dascălul din sat? «Mai greu decât noi, omule! Că el trăbă să fie şi domn, şi vrea să-şi facă şi copiii domni… Nu! Nouă ni-i destul cu băiatul. Lui să-i ajute Dumnezeu să se aleagă om, că-nvaţă bine şi are purtări bune. Fetele să rămâie acasă!»

Acestea şi altele le aducea Nastasia împotriva argumentelor lui Dumitru.

Iar liceanul Ion cuteza uneori să zică:

— S-au schimbat vremile, mamă. Acum nu e rău să-nveţe şi fetele. Învaţă multe. Ne trăbă mulţi învăţători români. Şi e slujbă de cinste.

Dar Nastasia-i răspundea:

— Slujbele sunt pentru bărbaţi, Ionică, nu pentru un cap de muiere!

Aşa urmă sfatul vara întreagă.

Dumitru Varga nu era bărbatul căruia-i putea sta împotrivă nevasta. În gând, el trecuse de mult la hotărâre. Şi adunase nişte bani, de care auzise că va avea lipsă în septembrie. Dar era om cu minte, şi nu voia să săvârşească un lucru mai însemnat fără învoirea femeii, pentru pacea şi liniştea casei.

Copila, Veronica, auzise de la frăţior despre ce-ar fi vorba. Nu cuteza să aducă vorba cu părinţii, dar îi tremura inima subt iia albă, înflorită, ca pentru copilele de vârsta

ei, cu un strâmbuţ roşu.

Cum mai dorea să biruie tată-său! Câte cărţi frumoase avea să citească! Cele aduse de Ion, vara, le citise pe toate. Şi el îi spusese că la şcolile din oraş sunt biblioteci cu sute şi mii de cărţi. Era lacomă după citit, cum bine văzuse tată-său.

Cu cât se apropia vremea şcolii, Dumitru mai scotea de pe undeva câte-un argument nou în sprijinul părerii lui. Puse pe preot, pe învăţător, pe notar să-i vorbească Nastasiei. Dar femeia rămase neînduplecată până la sfârşitul lui august.

Atunci, într-o sară, la cină, Ion aduse o veste nouă:

— Vasile Roşu îşi duce copila, pe Mărioara, la şcoala normală.

Toţi din jurul mesei rămaseră cu lingurile în blid.

— Da. E sigur. Mi-au arătat şi scrisoarea de la direcţiune, cum că e primită!

Vasile Roşu era puţin mai înstărit decât Dumitru Varga. Dar Nastasia nu s-a dat niciodată pe nevasta lui Roşu, pe Doichiţa. În orice împrejurare a tras degetul cu ea. Şi au ajuns amândouă, de multe ori în viaţă, pe-o muchie de cuţit.

— Poate s-o ducă, zise ea, cu glasul sugrumat. Pe Veronica noastră nu va întrece-o. Tot a noastră va fi cea dintâi şi în şcoala normală. Va învăţa, dar nu-i musai să fie dăscăliţă.

Şi aşa s-a luminat în casa lui Dumitru Varga, când acesta pierduse orice nădejde şi era gata să lucreze fără voia femeii.

În anul dintâi, bădicul Dumitru a plătit taxa căminului, numărând toţi banii cu mândrie. Roşu ceruse o reducere pentru Mărioara lui. Ştia tot satul. Nastasia s-a ţinut de capul bărbatului să deie toţi banii deodată, deşi putea să-i plătească în două rate.

Dar din anul al doilea Veronica nu mai plăti nimic.

Era bursieră. Era cea mai bună în clasa ei. Şi aşa a rămas până la sfârşit. Ştia tot satul. Întrebată, nici Mărioara nu putu spune altfel.

Singura vină ce-i aduceau directoarea şi profesoarele era că citea prea mult. De pe la 16 ani chipu-i părea puţin obosit. Cerea de citit cărţi despre care superioarele credeau că nu-s pentru înţelegerea ei: de ştiinţe naturale, de istorie universală, de drept, de sociologie, de filosofie.

Cum unele i se refuzau, le citea pe furiş. Era lacomă să ştie tot. Nuvele şi romane, versuri, nu citea numai ce i se recomanda în şcoală, sau care erau obligatorii. îi plăceau toate şi se bucura sau se întrista cu personajele povestirilor.

Cei trei ani din urmă, mai ales, au fost grei pentru Veronica. Nu din cauza obiectelor din programa analitică, ci pentru că începu să observe, să gândească, să judece.

Cât de curat era căminul, şi cât de bună directoarea, superioarele, profesoarele!

Căminul cu cele două etaje, ziua întreagă în bătaia soarelui, în inima ei trăia aşa cum l-a văzut întâia oară, când a venit din sat: un palat fermecat, din poveşti. Ce ordine, ce curăţenie pe coridoarele largi şi luminoase, în sălile de cursuri! Iar dormitoarele, cu rândurile de paturi albe, acoperite cu pături ca de zăpadă, o fac şi acum să-i tremure inima de gingăşie de câte ori le vede, în fiecare sară! Elevele ajută toate, sprintene, harnice, vesele, la menţinerea acestei albe curăţenii. A, la-nceput nu-i venea să calce pe nimic. Mozaicul coridoarelor, ce sclipea ca oglinda, scările de piatră, albe ca şi când le-ar fi spălat veşnic o apă nevăzută, podeaua vopsită din dormitoare – toate erau ca-n vis.

Cu anii, s-a obişnuit cu toate, dar nu era zi să nu simtă un regret, ce creştea cu cât se apropia de sfârşitul studiilor, gândindu-se că va trebui să părăsească raiul de-aici.

Şi, odată cu regretul, începu să simtă şi povara viitoarei sale vieţi. Unde şi când va mai trăi aşa de fericită ca aici? Nu era mai bine să nu fi cunoscut niciodată toate frumuseţile acestea?

În vacanţe, se simţea foarte fericită, în sat, în casa părintească. îi părea că n-a părăsit niciodată ograda lor, îndată ice-şi schimba costumul de la şcoală cu hainele de-acasă, îndată ce adulmeca cu nări lacome mireasma pământului, a grădinii, a câmpului. Nastasia o voia, acasă, îmbrăcată în portul satului, şi purta grijă ca fata ei să aibă de toate. Apoi, în casa lor totdeauna lucrurile au sclipit de curate, şi casa – largă.

Mamă-sa o voia aşa: ţărancă! Domnişoara rămânea la garderobă. Şi ce bine îi stătea în portul ei! Şi era mai mare, mai voinică, mai împlinită parcă decât în costumul acela cenuşiu, strâns pe trupul zvelt.

Veronica se punea, harnică, la treabă, cât ce sosea acasă. Nu simţea nicio greutate, nicio neplăcere, de orice treabă s-ar fi apucat. Şi se pricepea la toate.

Această senzaţie de fericire şi de mulţumire o făcea să gândească: «Iată, nu e nicio nenorocire că învăţ, că am trăit la oraş, în cămin. Nu e nicio nenorocire că am cunoscut binele de-acolo. Pot trăi tot aşa de mulţămită şi în sat.»

Dar în adâncul sufletului simţea că nu era atât de uşor. În vacanţe nu mai citea nimic, se depărta, se rupea de mediul în care trăia la şcoală. Cu vreo doi ani înainte de a termina, ea descoperi, prin intuiţie şi sentiment, că şcoala, şi mai ales cititul, deschide sufletului orizonturi largi, pe care nu ar voi să le părăsească, ci, dimpotrivă, să le lărgească tot mai mult; şi că traiul de-acasă, din sat, e cu neputinţă fără a uita voit toate acele luminişuri largi, care se robesc unei vieţi închinate studiului. Simţea instinctiv că poarta fermecată, odată deschisă, drumul nu mai are sfârşit, şi că, pentru aii urma, e nevoie arzătoare

de tot mai mari posibilităţi de cultură şi de civilizaţie.

Numai în această perspectivă se putea vedea fericită pe drumul pe care apucase. Sau, cercând să uite tot, să ajungă iar ţărancă, aşa cum voia să fie în toate vacanţele. Şi, în subconştient, această ultimă ipoteză o neliniştea încă înainte de a i se fi lămurit.

Pentru spiritul sensibil şi judecata dreaptă a Veronicăi se limpezi curând că nu sunt decât două drumuri drepte şi adevărate în viaţă, pe care, mergând, poţi fi tot aşa de mulţumit şi de fericit: sau rămâi cu duhul lămurit numai în câteva probleme mari ale vieţii, şi rămâi la munca măruntă de fiece zi, sau deschizi zăgazurile culturii, dar atunci nicio piedică să nu ţi se mai puie în drum.

Era dintre firile duse de-o năzuinţă spre absolutul din lozinca: tot sau nimic! Poate o determina şi tinereţea, cu visurile vârstei, să simplifice viaţa.

Şi începu să se gândească la menirea ei. A fi dăscăliţă într-un sat i se părea ceva hibrid.

Când directoarea şi profesoarele au început a înţelege ce gânduri o bat pe Veronica, încercară să o lumineze că există şi un drum mijlociu în viaţă, pe care merge majoritatea oamenilor, şi anume chiar a celor mulţumiţi. Stăruiră îndeosebi asupra misiunii naţionale a învăţământului primar. Dar rămaseră zăpăcite când Veronica le răspunse:

— Nu cred să înveţe cineva pentru altul, necum pentru alţii. Fiecare învaţă cu gândul la sine, pentru sine. Altfel, nici n-ar putea învăţa!

— Hm! Curioasă fată! zise directoarea.

— Cred că a cetit prea mult, şi multe lucruri n-au fost pentru mintea ei. E în stare să susţie teorii, să-şi apere cu aprindere credinţa ei, zise profesoara de clasă.

— E puţin cam exaltată, ceea ce-i de mirare la 6 ţărancă din familie sănătoasă, dar de multe ori face observaţii adânci, adaose profesoara de pedagogie.

— Hei! Pe toţi ne corectează viaţa! încheie c-un suspin directoarea, uscată, cu faţa severă, dar cu ochii buni.

Cădea însărarea sură de noiembrie şi se pornise o jalniţă de la miazănoapte, care pătrundea în trup ca acele. Moş Dănuţ, paracliserul bisericii, răteza în curte, la butuc, lemnele crude, de curând aduse din pădurea satului, din delniţa ce-i dăduse soarta. Lemnele nu erau mai groase ca mâna, erau bune de pari, căci erau numai stejar. Dar moşul trebuia să le (taie pentru foc, cu părere de rău când se gândea că şi pari i-or trebui la primăvară. Înfiripă vreo două-trei braţe bune şi se obli să mai răsufle şi să-şi dreagă şalele.

Vârfurile grămezii de lemne erau spre gard, şi multe mai păstrau o parte din frunzişul roşcat, de veveriţă, al toamnei. Mirat, văzu că frunzişul se mişcă, mai apoi îl şi auzi sunând, deşi era cam greu de ureche. Cum fusese adâncit în lucru, nu băgase de seamă că începuse a izvorî o aţă subţire de vânt.

— Dă-l, Doamne, suspină moşneagul, ridicându-şi căciula şi făcându-şi cruce.

Aruncă, c-un fel de plăcere, de satisfacţie, privirea peste glodul din curte.

— În sfârşit, o să-ţi vie popa! zise cu glas tare, şi, cu râvna întinerită, începu să taie iar lemnele „care, pline de mâzgă încă, miroseau a pădure, a viaţă.

Aţa subţire de jelniţă se întărea mereu, şi în curând începu să ţiuie prin streşini.

Portiţa se deschise, se izbi apoi cu tărie, luată de vânt. Moş Dănuţ întoarse capul.

— Bună sara, moşule, se auzi, din însărare, graiul limpede şi vesel al unei fete.

— Bună să-ţi fie inima, fata moşului. Da aşa de târziu?

— Am avut ceva de scris după ce-am slobozit copiii.

Da şi tina asta-şi face de cap. Parcă-i tot mai adânc glodul. Abia am răzbit. De două ori mi-a smuls cizma din picior.

— De-acum aruncă cizmele-n tindă, fata mea… De-acum s-a isprăvit. Până dimineaţă duşmanul va îngheţa tun şi nu s-a mai trezi până la primăvară. Las’” că de şase săptămâni ne-ajunge! sfârşi cu scârbă bătrânul, privind la tina din curte, care nu era mai puţină decât cea din drum. Drept punţi, moşul aruncase bolovani grei, şi peste ei –, scânduri. Şi oamenii şi vitele or să răsufle uşuraţi de-acum, adăugă el.

Cu mireasma lemnelor verzi în suflet, Veronica, dăscăliţa, intră în tindă, descălţă ciobotele mari, ale mătuşii Iova, şi rămase numai în ghete. Începu să tropote, căci vântul năvălise după ea şi în tindă, pătrunzând-o prin haina subţire, prin pardesiul cenuşiu cu care plecase, după prânz, la şcoală.

De cum simţise vântul rece şi văzuse cerul greu şi posomorât, nădăjduise şi ea că va îngheţa. Asigurările moşului o îmbucurară şi mai mult. Va scăpa, în sfârşit, de chinul drumului de-o jumătate de ceas, de patru ori la zi, de-acasă până la şcoală.

Veronica se-aplecă în tindă, luă de pe vatră o aşchie şi începu să cureţe cizmele, ştergându-le cu un petec de sac. Erau înglodate cu tureac cu tot.

Bătrâna auzi din casă că cineva se mişcă în tindă şi crăpă uşa.

— Dumneata erai?

— Apoi, văzând ce lucrează dăscăliţa, bătrâna adaose: Da dă-le-n boală, că doar nu-s cele de duminica, şi vino-n casă.

— Ba nu, mătuşo, că de-acuma nu s-or mai întina, până la primăvară.

— Poate să-ngheţe la noapte, zise Iova, privind în curte şi ascultând şuierul vântului. Bine că are cineva putere şi peste Necuratul! Da tină ca-n toamna asta, rar

îmi aduc aminte să fi fost. Lasă-le zmeilor, că le-a spăla Dănuţ la fântână, şi vino la căldură!

Dar Veronica n-o ascultă. Când intră în odaie, focul pâlpâia în vatră, şi un abur plăcut, de fiertură, adia în casă. Şezu pe vatră şi se încălzi. Flacăra lumina când un părete, când un ungheţ, când podeaua, când laviţa. Ar fi stat aşa cu ceasurile, privind flăcările jucăuşe şi visând, după o zi plină de muncă. La ei acasă aveau cuptoare de tuci. Numai vara făceau focul pe vatra din tindă. De multe ori se gândea dăscăliţa că unele lucruri vechi erau mai bune decât cele noi.

Mătuşa Iova se cucuie, în întuneric, pe un scaun, şi aprinse lampa atârnată sus la grindă. intră în curând şi moş Dănuţ, care mai dase o târcoală şi pe la poiată, să vadă de vite.

— Şi mirosul fânului s-a schimbat. E mai proaspăt şi mai tare. A şi-nceput să-nţepesnească mamonul! Te-ai încălzit, faita moşului?

— De-acum am trecut peste năcaz, moş Dănuţ, şi mulţămesc dumitale şi mătuşii că mi-aţi dat cizmele. Altfel, ce m-aş fi făcut eu în drum, până la şcoală?

— Păi da, vedeam noi că nu se poate! Nu te puteai sui pe catarigi, şi dumneata, ca şcolarii!

— Da dă-le-n boală de cizme, ce mai mulţămeşti! icni Iova. Au făcut şi ele o treabă, în loc să zacă în cămară. Au venit în ajutorul unui suflet de creştin.

Bătrâna aduse, la masa aşternută de Veronica, o ciorbă de cartofi, şi pâne, şi, după ce se închinară, s-apucară toţi trei de cină. Iova mai scoase apoi din spuză câteva ouă coapte.

Dănuţ, ştergându-şi mustăţile, află pe-ndelete, dar parcă şi cu sfială, pipa, şi-o îndesă cu tutun.

Când o luaseră în gazdă pe Veronica, se sfiise s-o afume în casă cu pipa. Fuma în tindă sau prin curte, îi păruse lui, deşi ştia că-i fată de ţăran şi-l cunoştea pe

Dumitru Varga, tatăl fetei, că nu se cădea s-o pişte pe la ochi tămâia dracului. Prea era plăpândă şi frumuşică la obraz, prea era mângâioasă la priviri ca să-i facă vreo neplăcere. Şi sfiala-i rămase până acum, deşi dăscăliţa îl rugase să fumeze în voie, că-i place fumul de tutun. Dar de când îi vorbise aşa, moşul ţinea şi mai mult la Veronica.

După cină bătrânii se culcară devreme, iar Veronica îşi făcu patul, ca de obicei, pe păcelul din fund, înalt şi plin de perne, deasupra căruia, în cuiul din grindă, atârna lampa care fusese deasupra mesei, şi începu să citească…

Cei doi bătrâni adormiră îndată, iar dăscăliţa îşi uitase de ea, sus, în vârful pernelor, la lumina slabă a lămpii mici. Citea, de trei sări, un mare roman tradus din ruseşte, *Crimă şi pedeapsă* de Dostoievski.

De trei ani, de când isprăvise şcoala normală, venise în satul acesta şi se oploşise la paracliserul bisericii.

Directoarea şi profesoarele puseseră vorbă bună pentru ea, să ajungă într-un orăşel, ori cel puţin într-un sat mai fruntaş, aproape de calea ferată. Au fost însă altele mai norocoase, cu protecţii mai mari, care ajunseseră în locurile cele mai bune.

În sat, Veronica se gândi să-şi găsească pensiune la preot. Acesta se arătă foarte bucuros, dar preoteasa, când o văzu câtu-i de frumoasă, strâmbă din gură şi se scuză că nu poate. Că sunt departe de oraş, că nu *se* pot aproviziona cum se cade… Preoteasa era şi ea tânără, numai de doi ani cununată cu părintele…

Preotul o duse, atunci, la paracliser. Avea una din cele mai bune case din sat, erau bătrâni şi n-aveau copii.

— De rândul mâncării, va fi mai greu. Mătuşa Iova nu se va fi pricepând la mare lucru, zisese el.

— O să-i mai ajut eu, răspunsese dăscăliţa, căreia îi plăcuseră, dintr-o ochire, şi locuinţa, şi bătrâna, şi bătrânul.

În sara aceea preoteasa avusese o discuţie aprinsă cu

popa asupra trimiterii dăscăliţei într-un sat în care nu mai era altă putere didactică. Ce va face aici o copilă abia ieşită din şcoală?! Dar chiar să fie mai bătrână de cum arată, e o mare prostie să fie ea capul şcolii.

Veronica se bucurase când văzuse că mătuşa Iova se lăsa învăţată în alle bucătăriei, ba chiar că-i cerea sfaturi, cu tot mai mare râvnă. Motivul era, poate, nu atât plăcerea de-a găti bucate noi, cât simţul de răspundere: fata-i plătea, deci trebuia s-o hrănească cu mâncări după pofta ei. Veronica bănui aşa ceva când văzu cu câtă poftă mâncau amândoi bătrânii când erau feluri de bucate obişnuite şi mai nainte în casa lor.

Trei ani!

Veronica nici nu şi-a dat sama cum s-au scurs. Satul era sărac, tinos, dar cu peste o sută de copii de şcoală. Trebuia să ţie cursuri şi după-amiaza. Primăria cerea de zece ani o putere didactică. O mai aşteptau şi acum.

Munca intensă, ca de cal de poştă, îi alungă toate gândurile şi temerile de la cămin. Nu mai avea timp să se frământe. Abia răzbea să-şi pregătească lecţiile, şi să mai citească, sara, câte o carte, sub lampa atârnată în grindă.

Cei trei ani au fost pentru ea ca un iureş. Părea c-a luat viaţa în piept, şi, veselă, o biruia. Era voinică, sănătoasă, numai faţa-i era palidă, şi cearcăne largi subt ochi arătau uneori osteneala.

Trăia în slujba ei, şi numai după vreo carte mai deosebită se apropiau de ea gândurile vechi. Ciudat! Ca învăţătoare la ţară nu se simţea, cum îşi închipuise în cămin, o fiinţă hibridă.

Dar ea nici nu-şi dădea sama că nu se mai gândea la sine, că era adâncită cu totul în munca ei. Pe sine se uitase. Muncea cu aceeaşi hărnicie cu care, rămasă acasă, ar fi ţesut la război.

În realitate, ea rămăsese credincioasă convingerilor din cămin: nu-i lumina pe elevi pentru o ţintă bine

precizată, pentru un ideal anume, pentru a face o operă culturală sau naţională. Lozincile acestea n-o însufleţiseră niciodată, poate nici nu le pricepea. Muncea din instinct, din necesitatea firii sale, în primul rând pentru a fi mulţumită ea însăşi. De aceea, când, la sfârşitul anului al treilea de dăscălie, o izbi întâia nenorocire mare din viaţă, – moartea fulgerătoare a mamei sale, – Veronica Varga rămase luni întregi cu sufletul pustiu. Satul, şcoala, elevii, chiar bunele ei gazde nu mai însemnară nimic pentru ea. îşi putea face slujba numai cu mari sforţări, cu dezgust şi pustiu în suflet, ca pe-un lucru neînţeles, ba chiar absurd. Oboseala-i era acum căpătâi ide toate zilele, de toate nopţile.

Revolta surdă împotriva destinului ce-i luase pe mamă-sa se desemnă mai târziu ca revoltă împotriva vieţii, şi se praciză la sfârşit ca nemulţumire usturătoare de soarta isa, de viaţa sa.

Începu să urască satul, şcoala, copiii. Începu să dorească o altă viaţă. Un gând de groază nu o mai părăsea: «Aici am să îmbătrânesc!».

Moş Dănuţ o mâângâia uneori, cutezând să-i puie mâna pe cap, pe părul ei moale, negru-vineţiu.

— Hei, copila moşului, n-avem ce face! Trăbă să răbdăm, dar să nu ne lăsăm înfrânţi. Viaţa e grea şi plină de încercări, pentru orice suflet.

Mătuşa Iova îi umbla mereu în voie, cu mişcări line, cu vorbe domoale. îi părea un lucru gingaş, gata să se fărâme în bucăţi la orice atingere. Iar când o vedea slăbită, palidă, cufundată în gânduri, lăcrăma pe furiş, şi adeseori ieşea în curte să plângă în voie.

Încă de la sfârşitul anului al doilea de dăscălie, gazdele Veronicăi, cum nu aveau nicio rudenie, se hotărâseră să-i lase ei casa şi toată averea. O îndrăgiseră mai mult ca pe-un copil al lor. Prezenţa ei îi mângâia până-n adâncul sufletului. Vorba ei, purtările ei ajunseseră,

pentru bătrâni, o alinare negrăită. Deşi îi cunoşteau părinţii, ei nu o puteau socoti decât ca pe-o orfană, venită să trăiască singură, într-un sat străin.

Când luaseră hotărârea, ei nu se puteau gândi că Veronica ar mai putea pleca vreodată din satul lor, de lângă ei.

Paracliserul, mereu în preajma preotului, ştia că odată şi odată tot va trebui să le trimită stăpânirea şi un dascăl. Şi, în sfaturile lui cu Iova, el vedea o căsătorie a Veronicăi cu dascălul care va veni. Se cădea deci s-o înzestreze pe-aceea care le intrase aşa de adânc în suflet.

După moartea Nastasiei, bătrânii simţeau că trebuie să-i spună Veronicăi hotărârea lor. Nu îndrăzneau însă, şi tot amânau de la o zi la alta. Supărarea fetei o legau numai de moartea mamei sale.

Trei ani în sir Veronica Varga fusese calificată, la toate inspecţiile, cu nota cea mai mare. Aproape nu trecuse revizor pe la şcoala ei să nu-i spuie că-i păcat să rămâie într-un sat şi să nu-i promită că va stărui să fie mutată la o şcoală în oraş.

Dar niciunul nu s-a ţinut de cuvânt.

În toamna anului al patrulea de dăscălie veni în inspecţie un domn mare, unul de la centru, pentru a se convinge la faţa locului, dacă e nevoie de încă o putere didactică, cum cerea, de atâţia ani, satul. Era un om în puterea vârstei, între 40 şi 50 de ani.

Veronica Varga, la ascultarea elevilor, dădu şi acum dovadă de o aleasă pregătire. Inspectorul general rămase impresionat şi de dăscăliţă, şi de metoda de predare, şi de răspunsurile elevilor.

— Vom mai numi o putere didactică, domnişoară. Dar locul dumitale nu e aici! Te vom numi în capitala judeţului. E păcat să rămâi aici mai departe.

Veronica surâse trist.

— Aşa mi s-a spus la fiecare inspecţie, dar tot aici am

rămas!

— N-ai voit dumneata să fii mutată?

— A, nu! Au uitat, ori n-au putut domnii revizori.

— Revizori! Dar când îţi spun eu?

— V-aş fi foarte recunoscătoare, domnule inspector general. Mai ales în starea sufletească în care sunt azi. Mi-a murit de curând mama. Şi sunt aşa de singură şi de părăsită aici!

Inspectorul general mai avea de văzut câteva şcoli din jur.

— Sâmbătă viitoare te rog să fii la inspectorat, domnişoară. O să aranjăm chestiunea, să te poţi muta după Crăciun.

Mutare acum, în cursul anului, când, de mult, sunt ocupate toate locurile? «Trăbă să fie om cu greutate», se gândi Veronica.

Şi, pentru întâia oară, se uită la inspector ca la un om, cercetător. Nici nu-l văzuse bine până acum.

Vocea aspră, ce bătea în răguşeală, îi displăcuse de la început. Dar acum, dintr-o ochire, îl simţi întreg antipatic. Era un om pătrat, cu obrajii mari, cărunt la tâmple, ras proaspăt pe întreaga faţă neagră, cu un nas butucănos, răsfrânt puţin. În ochii-i mici ardea mocnit o flacără. Când o zări, Veronica simţi fiori de frig. îi fu frică de el. Asemenea priviri nu mai văzuse. Era ceva de deochi, care aduce durere de cap şi greaţă.

— Raportul meu la minister o să-l trimit cu poşta încă azi, domnişoară. Cred că-ntr-o săptămână o să vie o nouă putere didactică. În locul dumitale, am eu pe cine transfera aici.

Inspectorul general îi strânse mâna, salută şi plecă.

Ce avusese în mână? Veronica Varga deschise palma cu degetele strivite şi o privi cercetător. Părea că i se lipise de mână ceva moale, umed, groaznic de scârbos. Trecu în colţ, unde ţinea un lavoar, şi se spălă vreme îndelungată.

Împlinise, în septembrie, 22 de ani…

Răsuflă uşurată când, peste trei zile, primi un aviz să nu se ducă sâmbătă în capitala judeţului. Inspectorul general îi scria că va înştiinţa-o mai târziu când să se prezinte. «Desigur, n-o să facă nici dânsul nimic pentru mine, ca şi domnii revizori», îşi zise Veronica, cu un fel de regret.

Mătuşa Iova simţise noua tulburare din sufletul dăscăliţei, după ce plecase inspectorul. Poate nu va fi aflat ceva pe plac? Poate a înfruntat-o?

— Cei mari totdeauna pot afla o vină celor mai mici, fata mea. Da' nu trăbă să iei pe suflet, dacă ştii că-ţi faci treaba bine. Ei vin şi pleacă, şi omul rămâne cu sufletul lui.

— Nu, n-a fost nemulţămit inspectorul, o linişti Veronica. Vor trimite încă un învăţător în sat, pentru că-s mulţi copiii.

Moş Dănuţ, paracliserul, tocmai se întorsese de la biserică, unde-i ajutase preotului la o liturghie, şi mirosea încă a fum de tămâie. Auzi cuvintele dăscăliţei, şi, înviorat, îi făcu semn babei, ca şi când ar fi voit să-i spuie: «Acum e ceasul potrivit!».

Dar mătuşa Iova-i făcu alt semn, care spunea: «E treaba bărbatului, asta!».

Şi moş Dănuţ tuşi, îşi luă inima în dinţi şi zise:

— Tare ne mai bucurăm noi, copila mea, de vestea asta! Avem şi noi un gând, pe care nu mai trăbă să ni-l ascundem.

— Glasul i se muie şi adaose: Iată, de peste trei, ani ne eşti ca şi copilă. Noi n-am avut copil. Şi nici rudenii apropiate n-avem. Aşa, ce ne-am socotit eu şi baba? Să-ţi lăsăm dumitale ice avem: casă, moşioara, o vie. Tot ne-ai mângâiat dumneata bătrâneţele noastre.

Paracliserul tăcu, cu ochii-n pământ, iar mătuşa Iova înlemni eu ochii la bătrân.

Dăscăliţa simţi năvălindu-i în inimă un val de căldură

atât de puternic, încât izbucni în plâns şi începu să-i sărute şi să-i îmbrăţişeze pe cei doi bătrâni. Nu bucuria darului îi covârşise sufletul, ci a dragostei pentru dragostea pe care i-o arătau cei doi bătrâni, pentru dragostea lor caldă, adevărată, părintească. De la moartea mamei sale, sufletul ei sângera mereu, şi nicăiri nu aflase leac pentru rănile lui. Şi iată cum le-nchid, cu dragostea lor, aceşti doi bătrâni, simpli şi buni! De la moartea mamei sale, părea că abia acum se trezise la realitate, se regăsise pe sine, aceea de mai nainte. Sufletul ei se îmbună şi se linişti ca o apă mare şi adâncă.

Mulţumi gazdelor, părinţilor săi de-acum, dar le zise:

— Să nu grăbiţi nimic. Este vreme de toate.

— Este şi nu prea este, spuse paracliserul.

— Dacă într-o săptămână vine învăţătorul… se scăpă să spuie mătuşa Iova.

Veronica, într-o fulgerare de gând, înţelese planul bătrânilor îşi fu din nou mişcată de dragostea şi de grija ce i-o purtau gazdele.

— Ei comedie! Adică asta e! Da dacă dascălul ce va veni va fi cu nevastă şi cu copii? întrebă, veselă, şi-i îmbrăţişă din nou.

Bătrânii rămaseră uluiţi la gândul ăsta.

— Şi, iarăşi, poate veni unul urât ca muma-pădurii! Ce ne facem atunci, moşule?

— Bine zici, fata moşului! Este vreme de toate.

«Mai ales că s-ar putea să fiu mutată şi eu la o şcoală în oraş», mai voi să adauge Veronica, dar tăcu, simţind cât i-ar supăra pe bătrâni o asemenea ştire.

Trecură zile şi săptămâni, şi nu sosi nici a doua putere didactică în sat, nici aviz de la inspector ca să se înfăţişeze la serviciul local al învăţământului.

Cu toată dragostea pe care i-o arătau gazdele, Veronica începu din nou să se neliniştească. Cel puţin să se ştie odată într-o parte! Să se poată apuca din nou de

muncă! De aceea, nu stătu la îndoială unde să plece, cu două zile înainte de Crăciun: la tatăl său, ori la oraş, unde o chema de urgenţă inspectorul general…

Revizorul o felicită pentru avansare. Decretul era! a inspectorul general, mai lipsea iscălitura lui pe un act.

Fusese numit şi al doilea învăţător în sat. Pe urmă, în anul viitor, în locul Veronicăi va fi numită acolo o suplinitoare de aici din oraş.

Inspectorul general era grăbit. Dorea s-o primească numaidecât, să-i deie personal decretul.

— Cum?! Nu-i la serviciul local al învăţământului?! La hotel «Europa»?

Veronica nici nu ştia unde era hotelul «Europa».

— O să vă dăm un funcţionar să vă arate. Nu e departe.

Veronica Varga avu o presimţire rea. Dar, instinctiv, privi cutezătoare, drept în faţă, pe cei din jur, – erau pe lângă revizor mai mulţi funcţionari, – şi porni cu tânărul care avea s-o conducă la hotel «Europa». Simţea că procedeul e cu totul neobişnuit, dar nu mai cuteza să întrebe nimic, simţind ceva infamant pentru ea în orice întrebare ar fi pus-o.

Pe drum se mai linişti. îşi zicea: «Mă pot înşăla, ca şi mai nainte. Nu credeam că o să se ţie de cuvânt. Poate şi-acum e într-adevăr grăbit, şi vrea să aibă satisfacţia să-mi deie personal decretul.»

La o uşoară bătaie, uşa se deschise repede. Pe coridor, în odăile vecine, era mişcare, erau oameni. Nu-i mai era frică.

Inspectorul general o salută respectuos, îi sărută mâna, şi, luând cu o mână decretul, îl întinse dăscăliţei, în vreme ce, cu dreapta, îi cuprinse mijlocul.

— Am o bucurie, am o satisfacţie, domnişoară, că te-am putut servi. O fată ca dumneata să rămâie necunoscută, într-un sat prăpădit? Ar fi fost un păcat!

Şi el o înlănţui şi cu braţul stâng, în care ţinea decretul. Şi începu a sufla greu.

Veronica Varga înlemni, ochii îi deveniră oţelii, fosforescenţi. Se înţepeni ca un par, şi în clipa următoare degetele ei puternice se înfipseră ca nişte gheare în obrajii inspectorului general. Braţele acestuia căzură, pe-o clipă îşi duse mâinile la ochi, dar în clipa următoare sări asupra dăscăliţei, care şi ajunsese la uşă. O strivi la pământ, dar fata reuşi să se ridice şi, mlădioasă ca o coardă de oţel, reuşi să-i scape din mână şi să se arunce a doua oară asupra lui, gherându-l. Acum nimeri ochiui stâng al inspectorului, însângerându-i-l. Inspectorul scoase un geamăt surd şi se lăsă pe-un scaun, în vreme ce Veronica, ca o vijelie, se aruncă la masă, rupse decretul şi, pornind spre uşă, zise:

— Să-ţi fie ruşine! Aceasta ţi-e cultura?

Dar odată cu vorbele o năpădiră şi lacrămile. Trecu prin coridor cu batista la ochi. Oamenii care o văzuseră intrând şi ieşind aşa de repede îşi ziseră şoptind:

— Săraca! Cine ştie ce cerere refuzată!

Dar un servitor, care slujea de mult la hotel, zise:

— Dacă-i proastă! Altele au ieşit vesele şi râzând de la domnul inspector general.

Cu toată graba anunţată, domnul inspector general a trebuit să-şi petreacă sărbătorile Crăciunului în hotelul «Europa». O săptămână ochiul stâng i-a fost în mare primejdie. L-a îngrijit, discret, un docent de la oculistică. Acasă telegrafiase să nu-l aştepte, că-i gripat şi mai are şi de lucru.

Pe Veronica toată noaptea n-au putut-o mângâia cei doi bătrâni. Sărea din pat şi striga că se spânzură, încât gazdele încremeneau. Nu le spusese de ce plecase la oraş, nu le spusese nimic la întoarcere, ci repeta întruna, cu ochii duşi:

— Doamne, ce bine-ar fi să mor!

Mătuşa Iova strânse de zece ori cărbuni în noaptea aceea, şi tot a deochi tare se arăta.

— Nu-i mirare, tu femeie, zicea moşul, când dăscăliţa se mai liniştea şi aţipea. E frumoasă tare şi gingaşă fata noastră. Câţi ochi lacomi nu vor fi aţintit-o în Sodoma aceea! Că acolo bărbaţii se uită cu neruşinare la muieri, nu ca la noi.

Vorba asta bătu un cui în inima bătrânei.

— Doamne fereşte! Să nu fi păţit alte celea!

— Dumnezeu să ne apere! răspunse şi moşul, înfricat de gândul babei.

Veronica Varga adormi în zori şi dormi, apoi, liniştită până la amiază.

Când se trezi, sări din pat şi, privind când la bătrână, când la bătrân, începu să râdă cu hohote.

Altă spaimă pe bietele gazde!

— Ticălosul! Porcul! izbucni ea râzând. Ăla-i domn? ăla-i inspector general? Dar las, că l-am însămnat eu!

Şi ea istorisi din fir-a-păr păţania cu inspectorul, fericită c-a ieşit biruitoare.

— Măi-măi! Biata mieluşea! Cum era să intre ea în gura lupului!

— Cred că i-am scos un ochi, zise fata.

— Dacă i-ai fi scos pe amândoi, îţi făceai pomană cu sufletele nevinovate, fata mea, zise, tristă de moarte, tuşa Iova.

Ceva neprecis, câteva aluzii despre un înalt funcţionar care era să orbească în urma unui accident apărură într-o gazetă de tiraj, făgăduind corespondentul să revie cu amănunte picante. Dar s-a rămas la această informaţie, care nu lămurea nimic.

19 3 5

ÎNTÂIA CEARTĂ

Vasile Albu s-a însurat din dragoste. Când le-ai spus mai întâi părinţilor pe cine are de gând să le aducă noră în

casă, ei au rămas uimiţi:

— Care Nastasia Drăgan?

— Care Drăgan?

Şi cum ei nu-şi aduceau aminte de nicio familie cu numele acesta, Vasile nu mai insistă.

— Las, că o s-o vedeţi dumneavoastră…

Şi, într-o însărare de mai, veni cu ea la braţ şi > prezentă părinţilor. Fata era înaltă, subţirică, cu ochi negri mari subt fruntea albă, luminoasă. Avea obrajii fini, nepudraţi. Radia din întreaga ei fiinţă linişte „pace, mai ales o suavă modestie, care făcu bună impresie părinţilor. Iar ceea ce-i împăca cu desăvârşire fu că fata era foarte bine îmbrăcată, şi că ştia să-şi poarte cu eleganţă rochia. Ghetele erau mici de tot, şi după ultima modă.

— Trebuie să fie dintr-o familie bună, zise mama, după ce tinerii ieşiră să-şi continue plimbarea.

— Că e binecrescută, se vede dintr-o aruncătură de ochi, de la întâia vorbă ce-o spune, zise bărbatul.

— Trebuie să fie şi bogată. Nu se-mbracă cineva aşa, când n-are mijloace.

Dar, în ziua cununiei, au aflat că Nastasia nu aduce nicio zestre, că e o simplă funcţionară pripăşită aici dintr-un sat din apropiere.

Bătrânul s-a mâniat.

— Cine dracu', om cu situaţie fiind, cum eşti tu, se mai însoară azi cu o golană? Altă căsătorie ai fi putut face!

Dar mama, emoţionată de modestia şi frumuseţea miresei, încercă să-l îmbuneze:

— Da' slujba ei nu-i zestre? O să câştige şi ea.

— N-o să câştige nimic, mamă; am lăsat-o să-şi deie demisia. Eu m-am însurat din dragoste. Şi voi fi harnic să-mi ţin famillia.

Într-adevăr, Nastasia îşi dăduse demisia înainte cu trei luni. Vasile Albu se îngrijise, în tot timpul acesta, de întreţinerea ei. Fata, pe care o cunoştea de vreun an, i se

plânsese că un şef de birou încercase să fie obraznic cu ea.

După nuntă se mută şi el în locuinţa Nastasiei.

Părinţii lui Vasile rămaseră la părerea lor: aşa păţesc toţi copiii neascultători şi nerecunoscători. Şi se gândeau cu amărăciune: câte partide bune ar fi putut face băiatul lor, cu situaţia pe care-o avea!

Dar Vasile Albu îşi continua netulburat visul său.

Nu se înşelase. Nastasia era curată ca o floare, gingaşă, modestă, bună şi harnică. Se strânse în jurul fiinţei lui ca iedera în jurul stejarului.

Adevărat că viaţa, traiul erau din zi în zi mai grele. Intraseră în anul când se scăriţau pe capete salariile şi creşteau preţurile lucrurilor.

El muncea intens la birou, ea – acasă. Nu ţineau slujnică, ci o femeie din vecini îi ajuta două ceasuri pe zi. Dar camerele trebuiră să fie mobilate, şi ratele le îngreuiau mult socotelile zilnice.

Uneori, după ceasurile de vis, realitatea-i izbea parcă prea brutal, zdruncinându-le liniştea. Uneori li se părea că un orizont negru e pe cale să se apropie de ei, ori că se adună în fiinţa lor, fără să-şi deie sama cum, ca o baltă neagră. Dar clipele acestea erau trecătoare. Iubirea, tinereţea împrăştiau repede nourii ce păreau că se îngrămădesc când în zări, departe, când în ei înşişi.

Trăiau de un an împreună, şi încă nu-şi spuseseră un cuvânt aspru. Dar brutalitatea realităţii aşezase, pe nesimţite, un strat gros de asprime peste simţirea lor delicată.

În definitiv, din ce pricină s-a certat cu nevastă-sa? Vasile abia îşi mai aduce aminte cum s-a iscat focul ce-l mistuia de patru ceasuri…

Venise ostenit de la birou, cu întârziere. îi dăduse directorul ceva de isprăvit grabnic… Apoi, nu adusese nici leafa, – avea s-o ridice numai peste două-trei zile.

La zi întâi n-o mai ridicase, de altfel, de luni în şir.

Criză pretutindeni, şi la instituţiile particulare… Şi când nu aduci leafa la termen, te simţi micşorat, neputincios, şi în grabă te înveninezi.

…Dar leafa era, oricum, sigură: dacă nu azi, – mâne! … Epuizare în muncă? Dar se mai întâmplase şi altă dată să-i deie directorul lucru suplimentar, şi să vie târziu şi ostenit acasă.

Totuşi, cum s-a întâmplat, cum a izbucnit cearta? A fost azi din cale-afară de nervos? Nevastă-sa-i reproşase că s-a răcit supa… Aceasta să fi fost scânteia? Dacă a fost asta, apoi a căzut în suflet ca pe vreascuri uscate. Aşa a-nceput să se încingă focul, şi-n el, şi-n Nastasia, schimbându-i, pe amândoi, în câteva clipe, în vâlvătaie…

Fiecare răspundea cu ciudă, cu sete, cu ură, uitându-şi amândoi de prânz.

Cu nervii încordaţi, cu ochii încruntaţi, cu glasurile stridente, schimbate, îşi trimiteau reciproc săgeţi veninoase.

Simţeau amândoi că fac rău că nu se înţelegeau, că se condamnau. Se mirau de ce-i apucase… Dar nu se mai puteau opri. Ceva ameţitor li se rostogolea în cap. Cuvintele brutale ţâşneau ca nişte pietre din praştii… Ce nebunie îi apucase? De unde li se iscase?

El simţise deodată că se înăbuşe, îşi smulsese pălăria din cuier şi năvălise pe scări, în curte, în stradă, la aer. Transpirase. Nu-şi dă sama câtă vreme a umblat, cu bărbia în piept, ca un bivol împungaci, pe uliţele oraşului. Când s-a trezit, era la bariera dinspre miazăzi, ieşise în elmp.

Se pare că umblase mult şi repede. Se trezise respirând des şi greu, ca scăpat de subt o piatră de moară.

Îşi simţea încă ochii încruntaţi, muşchii încordaţi, ca în toiul luptei. Balta cea putredă, ce-i ţinea loc de suflet, începuse să răsufle în el: îşi simţea gura cleioasă, amară.

După ce se oprise o clipă, o luase razna peste câmpul deschis, pufnind pe nări, ca o sălbăticiune gonită de cânii

vânătorului. Toate se-nvârtejau în el. Când se blăstăma pe sine, când o blăstăma pe Nastasia. Când în unul, când în celălalt simţea duşmanul, şi-l încolţea cu patimă. Avea senzaţia că distilează venin, şi că veninul se scurge în balta neagră din el. Cuvinte grele, pe care nu le rostise niciodată în viaţă, cădeau mute ca nişte lilieci scârboşi, în aceeaşi baltă putredă.

Cine sau ce-l înverşunase cu atâta străşnicie?

Trecuse, aproape în neştire, peste arături, prin lanuri de porumb, peste mirişti aspre, şi deodatăse-ncurcă în nişte spini.

— Ce? Sunt nebun? Unde dracu' mă duc? zise el tare, oprindu-se şi uitându-se împrejur.

Nu recunoscu locurile. Nu-şi aducea aminte să mai fi umblat pe aici. Oraşul rămăsese departe în urmă. Turnul bisericii strălucea, ca un fus înalt de argint, în bătaia soarelui. În faţa lui, în vârful unei costişe, trei copii stăteau răzimaţi în bâte, cu pălării prea mari în cap. Şi, pe-o clipă, uită de el, uită unde se afla: furtuna zise potoli în sufletul lui ca luată de o undă de vânt. Văzu seninul înalt deasupra, câmpul verde, întins la poalele costişei, văzu rândunelele desenând în văzduh fulgere negre.

Dar, în clipa următoare, începu să fiarbă iar. Se descurcă cu furie dintre spini, zgâriindu-se pe mână; un petec de haină îi rămase în tufiş. Şi porni mai departe, spre culme. Copiii, văzând că străinul vine pieptiş la ei, o luară la picior, dispărând după costiş.

Gâfâind, ajunse unde stătuseră înainte copiii. După costiş păşteau vitele albe, pâlcuri-pâlcuri. Şi cete de copii, în port alb, furnicau în jocuri de-a mingea.

Priveliştea ce se desfăşura înaintea lui îl hotărî să şadă pe pajişte şi să privească.

Cât ce se lăsă în iarba moale, simţi o destindere în toate mădularele. Ca şi când ar fi intrat într-o apă călduţă. Simţi mai întâi că ochii nu-l mai înţeapă, nu-i mai ustură.

Parc-ar vedea chiar mai bine, mai limpede, începea să-i dispară şi cocleala amară din gură.

Multă vreme încercă să numere oiţele din vale şi copiii care se jucau, părându-i-se că face un lucru de mare însemnătate. Nu-i reuşi, căci. şi oile şi copiii se ţeseau mereu, în neastâmpărul lor. Totuşi, satisfăcut de străduinţă, se lungi pe spate, în pajiştea verde.

Prin tufele de spini începură să cânte presurile. Ciripitul lor cădea ca picuri răcoritori pe nervii lui. Nemişcat, ca şi când ar fi înţepenit pe spate, privea albastrul înălţimilor, făcându-se parcă una cu pământul… inspirând în neştire răcoarea pură a văzduhului…

Încet-încet, larma copiilor se stinse. Plecaseră, după vite, mai departe. Liniştea creştea din cer şi din pământ şi se prelingea în el, potoliraduri cu încetul nervii şi simţirea. Respira uşurat, deşi se simţi, un răstimp, deşert, pustiit, – o umbră. Era el acela care clocotise patru ceasuri? Şi de ce îşi stricase ziua de azi?

Închise ochii. O tristeţă grea îl cuprinse. O grea părere de rău. O scârbă faţă de sine însuşi. Cum de nu s-a putut stăpâni? Femeia, da, e mai slabă. Are nervi mai sensibili. Dar el? Om în toată firea? Din ce i s-a iscat? Din ce i-a venit? Of! Of! Desigur, din nimica toată! Niciodată nu s-a supărat pe Nastasia! Şi iată-l alergând pe câmp, ca nebunii! A speriat copiii. A ajuns de batjocora lor. «Prostie! N-a fost nimica tragic! O ceartă din nimic! Poate c-am fost prea flămând… Desigur, trebuie să mă-ntorc acasă. N-o să fie nimic!»

Îngheţă de spaimă când şi-aduse aminte de hotărârea cu care pornise, ca o furtună, pe trepte, străbătuse uliţele oraşului şi ajunsese aici: să fugă departe, să nu se mai întoarcă niciodată acasă, la Nastasia.

…În văzduh se ridică o ciocârlie. Se roti ciripindu-şi aria scurtă, – ca o bucurie care-ţi ia răsufletul, – şi; în vârtej, se înălţă tot mai sus. Un picur, – apoi nu se mai

văzu.

Vasile rămase uimit. Cum a-nghiţit-o seninul!… Ce imensitate a păcii e deasupra lui!… Oare până unde se bolteşte cerul?

Însărarea începu să crească în jur, şi, odată cu ea, liniştea şi taina pământului. îşi simţea sufletul tot mai plin de pace. Părea că se face una cu văzduhul, una cu pământul. Liniştit, curat, uşor, uşor, împrăştiat… Nu mai era nimic… nimic… Şi-i era atât de bine!…

…«Şi înainte cu câteva ceasuri credeam că eu sunt lumea întreagă, că supărarea mea umple viaţa, încât poţi tăia în ea cu cuţitul, că, de mă prăpădesc eu, se prăpădeşte universul!»

Cum de şi-a putut pierde minţile, cum de nu s-a putut stăpâni? Ce ruşine! Şi ce umilinţă! Şi ce nemernicie mai este şi viaţa omului!

Iată! Răsare luna de după. măgura împădurită, şi el încă nu s-a mişcat din iarbă!… A, n-a mai văzut-o răsărind aşa, – proaspătă, feciorelnică, plină, din desimea codrului, – de când era băiat cu vitele la păscut, ca aceia pe care-i văzuse azi… Dar unde erau băieţii? Nu se mai zărea nicio vită pe hotar.

«S-au dus acasă! E târziu!»

Se ridică şi porni spre oraş. Cearta lor a fost o nebunie neatârnătoare de voinţa nici unuia. În suflet o are tot atât de curată şi de caldă pe Nastasia, ca şi mai nainte… Totuşi, apropiindu-se de casă, se-ntristă: «De unde zise ridicase vârtejul acela de nebunie?… Şi n-ar fi cu putinţă să mai pornească şi altă dată? Şi oare Nastasia va putea şterge, ca şi el, ou buretele, ziua de azi?»

Şi se ruga de noapte, şi de lună, şi de pacea adâncă din văzduh să se milostivească şi de Nastasia.

Şi-i părea că tăcerea şi văzduhul îl înţeleg.

19 3 5

NĂRAVURI

— A… nu! E absurd! Dar ceea ce e şi mai grav: e o încercare foarte primejdioasă. De data asta, hotărât, nu vei avea colaborarea mea. Pretinia merge numai până la un loc.

— Dar nu e vorba de pretinie, dragul meu. E vorba de interes. Parcă până azi pretinia ne-a unit cărările! Ce tresari? Eşti, poate, jignit? N-ai pentru ce îi temeiul cel mai puternic al colaborărilor e interesul comun, nu pretinia! Şi cel mai cinstit. E o socoteală limpede! Pe când pretinia, ca sentiment, e ceva foarte neguros. De unde ştiu eu din care straturi ale inconştientului se ridică?…

— Lasă prostiile, amice! Nu mai începe cu teoriile tale nesfârşite. Te previn, dragă: te afli în faţa unei primejdii, trebuie să-mi fii mulţămitor, iar nu să te refugiezi în teorii absurde.

— Dar nu e nicio primejdie. Suntem, dimpotrivă, în pragul celei mai mari biruinţe pe care am câştigat-o împreună. Ascultă, măi tâmpitule…

Şi Petre Ivănescu îşi apropie, a îmbind, scaunul de acela al prietenului său, Vasile Munteanu.

Şedeau de un ceas la măsuţa de marmură pătată, din colţul cel mai dosnic al cafenelei. Ceştile din care sorbiseră turceasca se uscaseră de mult, şi cu liniile, dungile, pârâiaşele lor puneau întregi probleme de dezlegat celor ce ştiau citi în cafea. Dar cei doi prieteni se uitau dispreţuitori la semnele viitorului. Nu se încurcau niciodată în fantazii care să-i depărteze de pământ. Când Ivănescu părea să deie astfel de semne, Vasile Munteanu îl aducea repede la realitate.

Atingându-şi umărul de umărul amicului său, Ivănescu începu să şoptească.

De patru ani erau prieteni nedespărţiţi. Viaţa li se izbise aproape de aceleaşi greutăţi: amândoi căzuseră deodată la bacalaureat: de câte două ori fiecare; amândoi răzbiseră cu înscrierile până în anul al treilea al Facultăţii

de drept. Doar că Munteanu dăduse două examene, pe când Ivănescu, numai unul. Şi alte deosebiri: Munteanu fusese doi ani într-un cămin, Ivănescu

— Mereu extern. Amândoi jucaseră câte un rol în adunările studenţeşti: Ivănescu – rol de orator, Munteanu

— Rol de organizator. Amândoi – tineri de viitor într-un partid politic, dar în partide adverse. Amândoi au naufragiat din universitate în reportajul gazetăresc, la două ziare de culori opuse, se-nţelege, şi începuseră a naviga cu succes în critica literară. Acum erau în mare ascensiune. De vreo doi ani se numărau în rândul celor câţiva recenzenţi literari şi cronicari artistici «rafinaţi».

Nu-şi dădeau sama cum au făcut trecerea de la reportajul gazetăresc la recenzia literară şi artistică. Nicio lectură deosebită nu-i pregătise pentru meseria asta. Niciun imbold lăuntric. Doar câte-o întâmplare…

Acum, în plină ascensiune a carierei, râdeau de multe ori, gândindu-se la începuturile lor de cronicari literari. Şi Ivănescu spunea cu plăcere:

— Eu cred că rugămintea lui Dan, când i-a apărut primul volum, m-a făcut cronicar. E adevărat că mă invitase la o cină cu şampanie. El mi-a spus: «Tu eşti gazetar. Fă-mi o recenzie.» Zadarnic am încercat să-i arăt că una e să faci reportaje politice, şi alta e să scrii cronici literare. N-a vrut să mă-nţăleagă. Şi a trebuit să mă execut.

Vasile Munteanu pune vina tot pe-o întâmplare ca aceasta. Dar el nu-i sincer. Începutul lui de cronicar e oarecum mai greu de mărturisit; el a iscălit o recenzie făcută de însuşi autorul cărţii şi a plasat-o în foiletonul ziarului la care lucra.

Dar începutul nu interesează. Asta e treaba viitorului… Lucrul principal e că cei doi prieteni, de la întâia recenzie a fiecăruia, au înţeles să-şi deie mâna şi să se ajute reciproc, cum se ajutaseră şi în reportajul politic.

«Un foarte adânc studiu a apărut, sub semnătura V. Munteanu, în ziarul X., asupra ultimului roman al lui X.Z.» «Domnul Petre Ivănescu, unul dintre cei mai talentaţi critici literari ai generaţiei actuale, publică o temeinică şi definitivă recenzie asupra noului volum al domnului Cutare.»

Astfel de notiţe apăreau sistematic în cele două gazete şi în câteva reviste mărunte. În recenzile ce le scriau nu uitau să facă mereu aluzie, – admirativ, de bună seamă, – unul la scrisul celuilalt. Aşa că începură să se (cum se zice) impuie…

Adevărat că, după primul succes neîntrevăzut, amândoi se puseseră pe lucru: citiseră critică literară. Aşa se făcură stăpâni pe câţiva termeni tehnici.

Dar citind, constatară că mare lucru nu pricep, şi atunci s-au înţeles să scrie aşa cum scrie tot omul care redactează o cronică artistică şi literară: să laude, sau să înjure. La asta se pricepeau din îndelungata îndeletnicire de reporteri ai situaţiilor politice”.

Discutau, uneori citeau împreună noutăţile literare. Nu pe oricare. Ci, cu predilecţie, pe acelea ce le erau recomandate de înşişi autorii lor. Construiră în scurtă vreme un întreg sistem. Un volum era prezentat de către amândoi, abia în câteva rânduri, la «bibliografie». Altul se bucura de câte un foileton în fiecare din cele două gazete de culori politice «opuse». A treia lucrare o recenzau şi în reviste. A patra era contestată de unul, şi lăudată de altul, începându-se o înverşunată polemică între cei doi prieteni. Se făcea zarvă mare. Interveneau şi alţi cronicari literari. Reclamă. A cincea era omorâtă în tăcere de către amândoi. Toate aceste atitudini erau luate după discuţii intime la această masă antediluviană, din colţul cafenelei, unde discutau ultimele cărţi apărute, le comentau şi uneori le citeau împreună.

Începuseră să ajungă temuţi, adulaţi, căutaţi. Se

impuseseră.

De la o vreme nici nu mai citeau cărţile recenzate, decât ici şi colo câteva pagini. Ba, uneori, când era vorba de un autor nou, citea numai unul lucrarea şi i-o. rezuma şi celuilalt. Pentru a. scrie o dare de seamă asupra unei cărţi de un autor cunoscut, era de ajuns să vadă cum se numesc personajele principale. Aşa se face că scriau foarte mult. Aproape nu era noutate literară asupra căreia să nu-şi spuie cuvântul, din ce în ce mai autorizat, bineînţeles.

Scriau uşor. Erau meşteri în a înşira fraze frumoase, elegante, care nu spuneau nimic. Critica lor era o critică de generalităţi, adică o «critică mare», cum spuneau admiratorii lor.

Cei doi prieteni nu credeau nimic din ce se spunea despre ei şi dispreţuiau pe toată lumea. De câte ori nu şi-au bătut joc de prostia oamenilor, la măsuţa lor din ungherul băgăoasei cafenele, comentând laudele altora la adresa lor!

Dar slăbiciunea lor din născare le pricinui curând un mare năcaz: un critic mai bătrân, pe care ascensiunea celor doi amici îl înăcrise rău, îi surprinse scriind despre un roman de al cărui cuprins nu aveau habar, dar îl declarau, de perfect acord, nul.

«Iată piraţii criticii literare! Tineri necăpătuiţi au luat condeiul fiindcă le-a fost ruşine de bâta ciobănească, sau de ciocanul muncitorului. Nu numai o lume neisprăvită şi nepregătită, ci de completă rea-credinţă… Cum să judeci o lucrare pe care n-ai citit-o, n-ai văzut-o? Sunt saltimbanci care pot fluiera din burtă. Aceşti noi Castori şi Polux scriu aşa. Nu e mirare astfel că dai de numele lor pretutindenea, în toate maculaturile tiparului. Mirare că se găseşte un public cititor care se orientează după scrisul lor, îşi face o judecată critică după opiniile lor literare, lipsite de orice temei. Aşa am ajuns la dezorientarea de azi a cititorului. Operele literare adevărate nu mai sunt încrestate de

nimeni. Cărţile clasicilor noştri nu se mai desfac. În schimb, au ajuns literaţi, în proză şi versuri, oameni fără niciun talent. Toţi gazetarii de meserie s-au schimbat în romancieri. Ei îşi fac reciproc o reclamă nebunească, publicul năvăleşte la cartea lăudată… Şi iată că cei ce o laudă nu şi-au luat osteneala să o citească cel puţin, dară încă să-i înţeleagă valoarea literară! Desigur, cazul pe care îl semnalez aici nu este unic în cariera lor şi a altor duzini de recenzenţi de azi… O să dau eu cuprinsul volumului necitit şi recenzat stupid de cei doi escroci ai criticii literare, pentru ca cititorii să-şi deie sama cu ce bandă de piraţi are a a face în subsolul „literar" al presei zilnice şi în o puzderie de reviste, pe care nu le citesc decât cei care le scriu…»

Şi bătrânul critic scrise, după o astfel de introducere, o recenzie în trei foiletoane succesive, după toate regulile «criticii clasice, începând cu Brandes şi Brunetière». Către sfârşit, nu se putu stăpâni să adauge: «Se afirmă cu stăruinţă, în cercurile bine informate, că aceşti domni (cronicarii literari şi artistici de *azi*, *n.a.*) adeseori iscălesc recenzile făcute de autorii respectivi, pe care îi mai şi încasează de câteva sutare, pentru a plasa autocritica elogioasă în ziare şi reviste. Dată fiind cutezanţa şi inconştienţa lor, de care am făcut dovada în rândurile de mai sus, nimic nu e de necrezut din ce se zvoneşte în legătură cu moravurile „literare" ale tinerei generaţii…»

După apariţia articolului, câteva zile în şir, pe cei doi amici nu-i, mai văzu nimeni în cafenea. Se întâlneau la Munteanu acasă. Nu-şi ascundeau gravitatea loviturii. Criticul, pe vremuri, fusese o autoritate care tăia şi spânzura. Apoi, nu aveau cum să se apere! Dacă ar fi fost vorba numai de părerile critice divergente de ale lor, repede ar fi sărit amândoi şi ar fi dovedit că «babalâcul» e un ramolit, că nu mai înţelege nimic. Dar să dai cuprinsul unei cărţi, ou totul străin de cel real! Nu, prea era lată!

Dovada era făcută, fără putinţă de apărare, că ei recenzaseră o carte pe care nu o citiseră.

Acasă la Munteanu se mirară mai întâi cum de-a ajuns bătrânul critic să citească acel volum. Ei ştiau, dimpreună cu celelalte duzini de recenzenţi artistici, că «babalâcul» nu mai citea de ani de zile nicio carte literară nouă, ca şi alţii de vârsta lui. Convingerea că nu-i supraveghează nimeni îi făcuse pe ei şi pe alţii cutezători, le uşurase cariera şi le ajutase să-şi facă o seamă de cititori care credeau în cuvântul lor.

Cei doi prieteni erau prea «deştepţi» să nu-şi deie sama că recenzile pentru ei erau mai mult o trecere de vreme, un mijloc de-a furniza cu uşurinţă materialul la care erau obligaţi ca redactori interni la gazetele lor.

Gândul că cineva i-a urmărit de mult şi i-a cântărit după adevărata lor valoare nu le plăcea. Se simţeau ruşinaţi, diminuaţi.

Se sfătuiau şi meditau mereu ce era de făcut. Articolul criticului făcuse vâlvă destul de mare. Confraţii care nu prea erau bucuroşi de ascensiunea celor doi prieteni se grăbiră să reproducă şi să comenteze articolul.

După două-trei zile de gândire şi de (sfat, hotărâră că e nevoie de o diversiune. Şi începură deodată, într-o serie de foiletoane, unul să laude, altul să atace un roman de curând apărut, în jurul căruia se discutase mult şi eu mari deosebiri de păreri.

Se încinse o polemică vehementă, aproape într-o duzină de publicaţii, săptămâni de-a rândul.

Astfel ţinta celor doi prieteni fu atinsă. Articolul vechiului critic – dat uitării, Ivănescu şi Munteanu îşi reluară locul în cafeneaua care duhnea a băgău şi a mortăciune.

Dar nu le ieşea de la inimă lovitura «babalâeului». Şi plănuiau mereu cum să se răzbune.

Aflară că ceea ce bănuiseră de la început era

adevărat: criticul nu citea nimic din noile lucrări literare. Le declarase pe cele dintâi apărute după război «maculatură», şi rămăsese la părerea asta. Romanul care prilejuise lovitura îl citise însă. Îl citise în manuscris. I-l adusese un bun prieten din tinereţe, om cu situaţie, fost ministru. îl scrisese fiul său; întâia >lui încercare literară! Şi fostul ministru îl rugase să-şi spuie sincer părerea. Criticul s-a executat. A aflat romanul bunişor: nu cuprindea nimic imorali. Înaintea ministrului l-a lăudat cu vorbe mari. îi promisese să-i facă şi o recenzie, prezentându-l cu simpatie publicului…

Când apăruseră dările de seamă false ale celor doi prieteni, ei ştiau că omul cu măciuca nu avea în bibliotecă niciun volum nou de literatură apărut în ultimii zece – cincisprezece ani.

— A fost s-avem noi ghinion, Ivănescule! zicea Munteanu de câte ori se opreau la acest punct întunecat din cariera lor.

Dar Ivănescu, mai mult decât Munteanu, fierbea la gândul răzbunării şi mereu propunea diferite căi de atac, pe care amicul mereu le respingea…

Într-o zi îi propuse lui Munteanu ceva cu adevărat cutezător şi primejdios. Dacă ar fi încercat şi nu le-ar fi reuşit, s-ar fi compromis cu desăvârşire… Ivănescu se îndesa în prietenul său şi-i şoptea necurmat, gesticu când mărunt şi argumentând ou creionul pe soioasa masă de marmoră din faţa lor. În sfârşit, Munteanu se lăsă convins. Subt o iscălitură nou-nouţă, apăru, – peste câteva zile, – într-un ziar, un articol intitulat Un m*ar*e *crit*ic, *ca*re *ar* f*i* p*ut*u*t aju*n*ge şi* u*n* m*ar*e *rom*a*ncier. A*rticolul era scris de Ivănescu, dar era publicat în alt ziar decât acela la care colabora de obicei. Lângă numele nou ce-şi luase, adăugase: «licenţiat al Facultăţii de litere». În articol se arăta că preacunoscutul critic scrisese în tinereţele lui foarte bune nuvele. Şi ce nuvele? Toate aveau croială de

roman, s-ar fi putut dezvolta în proporţii mari. El, licenţiatul, le-a descoperit în nişte reviste vechi, uitate de mult! Literatura română a suferit o pagubă imensă prin faptul că marele critic nu s-a ţinut şi de literatură. Şi aşa mai departe. Un articol ditirambic. Cita din nuvele…

A doua zi, Munteanu se prezentă cu articolul la bătrânul critic. Nu aflase de el, şi, dacă nu i l-ar fi dus Munteanu, nu ar fi luat niciodată cunoştinţă de el, căci, într-adevăr, nu mai citea nimic nou. Avuse dreptate Ivănescu spunând: «Dacă nu i-l duci şi nu-i iei un interviu în chestia asta, n-am făcut nimic».

Bătrânul nu-i cunoştea din vedere pe niciunul. Aşa că, prezentându-se, Munteanu nu «riscă nimic. El îi întinse ziarul şi aşteptă. Criticul îşi puse ochelarii şi citi cu uimire, apoi tot mai captivat şi mai emoţionat. La sfârşit, rămase gânditor, cu gazeta în poală. Au trecut aproape două decenii de când n-a mai scris nimeni un cuvânt de laudă şi de recunoştinţă pentru munca lui… Îi cădeau aşa de bine cuvintele astea calde… De, tânărul licenţiat se înşela. El n-a scris în viaţa lui nuvele. Poate a dat de-un nume asemănător. Dar ce-are a face! Lucrul de căpetenie e că se mai vorbeşte de el. Şi cu atâta entuziasm!

Îşi coborî privirea, recunoscătoare, asupra lui Munteanu. Bănuia că el a scris articolul.

— A, nu! Nu cunosc pe autor. Chiar voiam să vă întreb pe dumneavoastră. Eu am venit să vă iau un interviu… Aş voi să cunosc şi alte lucrări sau începuturi literare ale dumneavoastră… Dar mai întâi, vă rog, câteva lămuriri asupra celor descoperite de autorul acestui articol…

Şi porniră întrebările şablon…

Munteanu simţi încurcătura bătrânului. îi venea greu să mintă, neobişnuit, dar nu mai putea bate în retragere după ce citise articolul şi nu-l dezminţise…

Şi peste trei zile apăru cu litere mari într-o revistă:

De vorbă cu marele critic… Pier*derea unu*i *mar*e *lite*r*at.*

Autorul lui, iarăşi un nume nou, sesizat de articolul licenţiatului în litere, a avut norocul să stea de vorbă cu renumitul critic de pe vremuri, care i-a confirmat descoperirile licenţiatului şi a avut bunăvoinţa să-i mai declare următoarele:

Un articol pe trei coloane. Revista în care apăruse fu expediată «recomandat» criticului.

Cei doi prieteni aşteptară o săptămână, să vadă, nu va apărea vreo dezminţire a bătrânului? Dar nu apăru nimic. Dimpotrivă, informaţiile din articol şi revistă mai trecură şi în alte ziare, la rubrica informaţiilor literare.

După zece zile, Ivănescu spuse:

— Acum trebuie să-i dăm lovitura. Se va vedea cine e mai necinstit: noi, care am recenzat o carte necetită, sau dumnealui, care se dă drept autorul unei literaturi pe care n-a scris-o niciodată!

Dar Munteanu, foarte tăcut şi întunecat în zilele din urmă, se împotrivi.

— Ce?! Eşti nebun?! Să renunţăm la izbândă?!

— Izbânda o avem şi fără publicitate. E iun păcătos şi el, ca şi noi, asta e! E destul să ştim noi, pentru ce să mai ştie şi lumea?

Munteanu nu putea uita emoţia bătrânului când citise articolul lui Ivănescu.

— În sfârşit, babalâoul ne-a dat o lovitură pe care lumea a uitat-o de mult, adaose el. Dacă l-am descoperi noi acum, l-am lovi de moarte. E bătrân şi neputincios, iubite pretine. Pentru ce ne-am răzbuna pe-un bătrân?

Sfătuiau aşa dinaintea unei sticle eu vin. Ivănescu nu mai răspunse vreme îndelungată. Bău vreo trei pahare în tăcere, tot închinând ou vecinul.

— Fi-vom noi uşuratici şi niţel licheluţe, dar parcă tot avem un strop de suflet. Ai? Ce zici? Nu-i aşa? Prozit!

19 3 5

ÎN CABINETUL MEDICAL

Doctorul se ridică, îşi luă ochelarii, îşi zbici faţa eu o batistă ea zăpada, se obli din şale, îşi călări din nou sticlele pe nas, oftă uşurat şi zise:

— Nu aflu nimic deosebit, niciun organ bolnav, nicio anomalie, nicio neregularitate. Iată, de-un ceas te caut, şi te aflu perfect sănătos. Viguros chiar… De altfel, la vârsta de patruzeci de ani e firesc să-şi păstreze omul încă toate facultăţile. Înţeleg omul normal, care a dus un trai regullat, ca dumneata… Ei, ce mai aştepţi? îmbracă-te. Astfel de pacienţi nu aduc nimic în bucătăria doctorului.

Pacientul, un om voinic, cu mustaţa groasă, se îmbrăcă fără nicio vorbă, după ce, tot în tăcere, se lăsase a fi examinat.

— Ei, cred că de-acum eşti cu desăvârşire liniştit, zise doctorul, văzându-l îmbrăcat.

Era cel mai bun medic din oraş.

— Ba acum sunt şi mai neliniştit, zise cu gravitate clientul.

Doctorul, exagerând voit, făcu un pas înapoi de mirare:

— Vorbeşti serios, domnule?

— Foarte serios!

Din glasul străinului, din expresia feţei, din faptul că, în loc să plătească şi să plece, după ce se îmbrăcă, şezu iar pe scaun, doctorul înţelese că omul nu glumeşte. Începu să se neliniştească şi el; cuta dintre sprâncene i se adânci. îşi luă şi el un scaun.

— Iată despre ce este vorba, domnule doctor, începu pacientul. Poate trebuia să-ţi spun înainte de examinare. Dar, în fine! Am descoperit în mine o slăbiciune pe care mai nainte n-am avut-o. Am observat-o numaidecât, am urmărit-o, am încercat să scap de ea. Dar repede mi-am dat sama că ea creştea pe măsura încercărilor mele de-a o suprima. Mă simţeam din zi în zi mai neliniştit. îmi ziceam:

«Trebuie să-mi fie bolnav vreunul din principalele organe. O astfel de apariţie nouă, o tulburare ca asta trebuie să aibă un izvor!» Şi el, după mine, nu putea fi decât într-unul din organele mele, care se va fi-mbolnăvit. Ci dumneata, cel mai bun doctor din oraş, – anume am venit la cel mai bun, – îmi declari că sunt complet sănătos. Declaraţia asta mă-ntristează foarte mult!

— În loc să te bucure?!

— Nu! Binevoieşti a greşi! M-aş fi bucurat dacă-mi aflai un organ bolnav. Aşa, sănătos tun, cum mă declari, sunt nevoit să caut în altă /parte pricina slăbiciunii mele.

Medicul nu vorbi un răstimp. Trecu repede în revistă examinarea făcută şi se convinse că nu greşise. Nu aflase niciun organ bolnav.

— Ascultă, domnule, slăbiciunea de care te pl îngi, durerea ce o simţi e reală? întrebă deodată, foarte încordat, privindu-l fix.

— Cum înţălegi asta?

— Există ea cum ar exista oftica, paralizia, cancerul? O poate constata, o poate pipăi şi altul? O poate înregistra placa fotografică? Sau o poţi constata numai dumneata? Cu un cuvânt: Nu eşti un bolnav închipuit?

Clientul se ridică repede de pe scaun, dar, ca un automat, în clipa următoare, se reaşeză.

— Domnule doctor, eu sunt un om al realităţilor, un comerciant! N-am vreme să fantazez pentru a ajunge un bolnav închipuit!

— Ai fi dispus să-mi comunici şi mie slăbiciunea dumitale? continuă doctorul, simţind cum îi creşte încordarea pentru cazul pe care-l avea în faţă. Am dreptul să-ţi cer aceasta. Eu te-am examint, şi nu pot bănui nimic…

— Desigur, domnule doctor. Iată ce este… începu el, mişcându-se şi aşezându-se mai bine pe scaun. De vreo jumătate de an am ajuns grozav de milos. Mă înduioşez pentru orice fleac de suferinţă ce văd în jurul meu. Un

spectacol trist, un cerşetor, un bolnav, o înmormântare, sărăcia, munca grea a cuiva mă înduioşează până la lacrămi. Intră adânc în mine, şi greu le mai pot uita! Şi ceea ce mă neliniştеşte e că ajung nesimţitor pentru alte lucruri. Şi dac-ar fi numai simţăimântul milei, treacă-meargă, nu m-aş nelinişti, nu m-aş crede bolnav, ci aş zice: poate sunt un chemat al Domnului, – dacă mi-a dat unul din sămnele celor chemaţi, – deşi nu prea cred în Dumnezeu... Nenorocirea e că sensibilitatea asta mă distruge, mă opreşte de la trebiile mele, mă zăpăceşte, încât nu mai pot să-mi ţin în rânduială lucrurile. Imaginea lucrurilor triste e veşnic în jurul meu, iba chiar în mine. Uneori se deşteaptă un gând care-mi spune limpede, sentenţios şi poruncitor: «Suferinţa e singurul lucru de care merită să te ocupi în lume!». Şi creşte în mine o poftă nebună, sălbatică, să dau, să cinstesc ce am, să vindec suferinţa. Sunt clipe în care nu mai pot rezista. Mă gândesc şi-mi zic: «Cum să dai, mă?! N-ar fi şi o mare nedreptate, şi o mare nebunie?!» Aşa încerc să mă vindec de slăbiciunea mea. Şi, domnule doctor, trebuie să mărturisesc, reuşesc tot mai greu... Am ajuns la convingerea, din examinarea mea însumi, că aici nu poate fi vorba decât de o slăbiciune organică. Numai aceea începe uşor şi se agravează din zi în zi. Trebuie să fie bolnav vreun organ din mine. Dar, neştiind care e atins, de-aceea nu ţi-am putut spune, şi te-am rugat să-mi faci o cercetare generală.

Doctorul îl ascultase tot timpul cu interes încordat.

— Nu e o boală a vrunui organ, e o boală psihică ceea cernii descrii dumneata, zise la urmă, cu gravitate.

Pacientul zâmbi.

— Cum?! Dumneata, doctor, şi crezi în suflet, în psihic?

— De cred ori ba, e altă chestiune, care nu se pune acum. Adevărul e că sunt multe infirmităţi pe care ştiinţa

le trece între boalele sufleteşti. Nu participi la întruniri spiritiste? Nu eşti subt influenţa vreunei secte religioase? N-ai cetit cărţi în legătură cu ocultismul?

— Niciuna, nici alta, domnule doctor. E absurd! Eu să-mi pierd vremea cu astfel de prostii?! Dar e limpede: nu poate fi ce spui dumneata! Dacă boala mea ar fi de natură psihică, aş fi avut-o din copilărie, m-aş fi născut milos. Dar eu, dimpotrivă! Am fost, doctore, un om îndrăcit. N-am ştiut ce-i îndurarea până-nainte cu o jumătate de an.

Doctorul îl asculta cu tot mai multă încordare.

— Boala mea trebuie să fie pendentă de un organ. Un organ, ca tot ce e material, se poate uza. Pe când spiritul, – dacă există, – nu se uzează. Nu-i aşa, doctore? Altfel, cum s-ar putea vorbi despre spiritul nemuritor? De altă parte, e cu neputinţă ca până la patruzeci de ani să am un spirit cu anumite însuşiri, iar de la acest prag încoace, unul cu totul opus!… Te rog, mai cercetează-mă o dată, domnule doctor. Rădăcina bolii mele nu poate fi decât organică.

Doctorul nu-i răspunse; continuă să-l privească cu multă atenţie. Nu se înşela: o sclipire ciudată juca în ochii pacientului.

— Te-am examinat din fir în păr. N-ai nimic din ce se poate descoperi cu ochiul, cu auzul, cu pipăitul, cu razele X. Cu un cuvânt, organele nu arată suferinţă.

Ne va lumina, însă, o analiză a sângelui, şi doctorul ridică privirea spre rafturile închise sub sticlă, unde-şi avea aparatele medicale.

Clientul sări de pe scaun, ca aruncat de un resort puternic.

— A, nu! Asta nu!

Începu să umble repede prin sala de consultaţii, tulburat, cu privirile încruntate.

— Asta nu! mai bine mă dau rob slăbiciunii mele! îmi vând averea, o dau săracilor! Cel puţin, familia va avea un membru celebru! Biserica mă va pune între sfinţi! Nu,

analizei sângelui nu mă supun!

Râse sec. Mai mult rânji.

— Nu-nţăleg, zise doctorul. Dumneata vii la mine de bunăvoie, mă rogi să te cercetez încă o dată, şi-acum te opui unei analize a sângelui?! Cum explici dumneata această contrazicere?

Clientul se potoli deodată, şezu din nou pe scaun şi zise foarte liniştit:

— Explicaţia e firească: sângele nu e un organ, ca inima, ca rinichii, ca plămânii şi ca restul organelor.

— Dar ce este sângele, după părerea dumitale?

— Sângele e însăşi viaţa. Fără sânge şi circulaţia lui, viaţa omului e imposibilă.

— Foarte bine, zise doctorul. Admiţi, deci, că organele nu pot trăi şi funcţiona normal fără sânge?

— E limpede!

— Bun! Dar sângele însuşi nu poate fi bolnav? Şi, bolnav, nu poate îmbolnăvi toate organele prin care circulă şi pe care le nutreşte?

— Ei da, ei da! Aşa e! Dar pentru ce-mi spui dumneata mie aceste lucruri? strigă clientul, sărind iar de pe scaun, iritat, cu privirile tulburi.

— Pentru că poţi avea sângele infectat cu microbi primejdioşi, şi asta numai prin analiza sângelui se poate cunoaşte. Iar dumneata te împotriveşti acestei analize.

Clientul se apropie un pas de doctor, palid, mut, ameninţător:

— Ce doctor eşti dumneata? Nu-nţălegi de ce nu vreau s-audde analiza sângelui? De nimic nu m-am temut în viaţa mea decât de sânge stricat. De-aceea, pentru a mă tămădui, pentru a scăpa de slăbiciunea mea, nu de analiza sângelui e nevoie, ei de aflarea unui organ bolnav. Vino, caută, află unui!

Şi începu să se dezbrace din nou.

Medicul zise:

— Nu mai e nevoie să te dezbraci. îmi retrag cuvântul: nu niciun organ, ci toate-ţi sunt bolnave!

Străinul îl privi o clipă nedumerit. Apoi izbucni în râs şi strigă cu bucurie:

— Ai văzut?… Cum?! Toate?! întrebă apoi, neliniştit din nou. Unul, două? Poate inima, poate rinichii. Dar tot mai mult inima, cred. De-acolo şi slăbiciunea…

— Nu, toate! repetă doctorul, arătând la cap. Şi fără analiză…

— Toate? întrebă pacientul, apropiindu-se şi mai mult de doctor. Mă temeam de mult de una ca asta… în tinereţe, de ca omu'… Da tot nu credeam să mă fi pătruns aşa. Toate? Aşa s-a-ntins veninul?

— Sunt aproape sigur, domnule, deşi nu ţi-am văzut analiza. Eşti pe marginea prăpastiei. Ai venit în ultima clipă. Totuşi, nu e prea târziu. Dar e nevoie absolută de-o cură rapidă şi radicală. Începem chiar de azi.

Şi, foarte serios şi preocupat, doctorul se apropie de farmacia şi de instrumentele lui.

— Dezbracă-te!

Clientul sări ca o panteră în faţa lui:

— Cură rapidă? Cât de rapidă? Ai?

Şi, fără să clipească, îi arse două palme şi fugi pe uşă, lăsând privirea-i de nebun în ochii doctorului.

19 3 5

PENSIA

Într-o dimineaţă de pe la sfârşitul lui septembrie, intră în sat, cu bicicleta, un străin. Se opri lângă biserică, coborî de pe drăcia lui şi o răzimă de zidul sfinţit. În picioare, când se obli, păru nesfârşit de lung. Copiii se uitau la el, cu capul plecat pe umăr, ca la o prăjină ce poartă-n vârf o pălărie. Se adunară în grabă şi câteva cumetre din împrejurime. Cânii de prin curţi lătrară şi schelălăiră, izbindu-se-n portiţă, la trecerea lunganului. Văzându-l înconjurat de femeie şi de copii, se liniştiră.

Străinul se scutură de praf, întinse un braţ lung cât un răşchitor, îşi luă pălăria şi începu s-o şteargă cu o batistă mare, tivită cu negru.

Cumetrele prinseră să-l descoase.

— Vii de departe dumneata?

— Nu prea. De-aici din oraş.

— Ai vreo treabă la noi, ori ai poposit numai să te hodineşti?

— Am treabă aici, iar dacă nu aflu ce caut, am să merg mai departe.

Roata de femei se uita în cer. Pe unele mai tinere le bufnea râsul. Copiii se strânseră în jurul bicicletei. O priviră întâi cu sfială, dar totuşi cu încordare, cum se uită puii de găină în tufişul în care mişcă ceva, după pilda cloştii, care cercetează, şi ea, cu gâtul întins şi încordat. Apoi începură a o atinge cu degetele, cu palma, îmbulzindu-se. O răsturnară.

Străinul, din trei paşi, fu lângă bicicletă, o ridică, o cercetă, apoi o răzimă iarăşi de zid. Le făcu semn copiilor să o şteargă de-acolo, dar cei mai mulţi fugiseră cât ce văzuseră maşina răsturnată.

— Prăpădiţii! Nu mai au astâmpăr! zise o femeie mai în vârstă.

— Tu, văruţo, oare cum duce roata pe-un aşa om? Cum nu se răstoarnă?

— Cred că-şi târâie picioarele pe pământ.

— Cum să le târâie? Cu ele mână.

Până vorbiră aşa, singure, străinul se întoarse.

— Iată ce este, zise el. Am lipsă de-o casă cu chirie, pentru tatăl meu, învăţător şi pensionar. A murit de-o săptămână maica, şi el nu mai poate trăi în casa de la oraş, unde a stat cu chirie patruzeci de ani. Spune că-i prea pustie. I-ar trebui linişte şi oameni noi în jurul lui. Apoi, la oraş e şi prea scump. Cu pensia ce-o are ar vrea să cruţe. Aş putea găsi o casă de închiriat aici în sat? Mi-ar plăcea

să fie aproape de biserică. Tata e de şaptezeci de ani, e slab de picioare, dar de la biserică nu rămâne nicio duminică şi sărbătoare.

Cumetrele răspunseră împărţit:

— Cum să nu se găsească?!

— Cu greu se va afla!

Apoi, după o tăcere în care cele cu părerile împărţite se măsurară cu priviri ascuţite, străinul zise:

— Avem lipsă de-o cameră şi de-o bucătărie. Tata vine numai cu sora mea cea mai mare. E de patruzeci de ani şi e nemăritată. Două suflete. Şi oameni paşnici amândoi.

— Dac-or fi lungi ca dumnealui, nu încap în nicio casă din sat, spuse în taină, vecinei, o fetişcană, umflând-o râsul şi înlăorămându-şi privirile albastre.

— Poate s-a afla! Poate la Oana Şchiopului. Nu stă departe, şi-i femeie singură, văduvă. Are o casă cum cauţi dumneata, şi în curte mai are o cocioabă veche. Dumneaei acolo locuieşte, şi casa cea mare stă încuiată. I-au murit amândoi ficiorii în bătaie.

Femeia care vorbise era cea mai în vârstă dintre cumetre. Altele vorbiseră de alte case. Dar se învoiră repede că a Oanei Şchiopului ar fi mai potrivită.

Femeile mai tinere şi fetişcanele din roată n-aveau grijă de ce caută străinul. Se uitau la el, cu capul răsturnat pe umăr, se înghioldeau şi chicoteau. Pe trunchiul acela deşirat, care nu se mai isprăvea, capul părea nespus de mic şi de rotund.

— Parcă-i un măr domnesc, tu soro!

Străinul porni cu femeia care-i vorbise de Oana Şchiopului… îşi luă, de lângă zidul bisericii, bicicleta, şi roţile începură să se învârtă pe lângă el. Spiţele lustruite, de aluminiu, se depănau uşoare şi subţiri, strălucind la soare. Pâlcul de copii, cu capetele goale, măcina repede din picioruşele desculţe, cu ochii ţinta la ele. Câteva femei

veneau în urmă, povestind. Altele rămaseră în locul unde vorbiseră cu străinul şi, privind după grupul ce se depărta, chicoteau, vesele nevoie mare.

În curte la Oana Şchiopului cânele începu să latre furios, muşcând din portiţă.

— Oano, hăi! se auzi strigând de-afară.

Întru târziu, bătrâna ieşi din cocioabă şi puse palma streaşină la ochi.

— Da ce-i atâta lărmălaie? Nea, potaie! Ţibă de-aci!

Cânele tăcu şi se-napoie cu coada între vine, mârâind. Când văzu înaintea portiţei pe cineva care răsărea de-un cot deasupra gardului, iar prin grădele zări atâta lume, se înfrică.

— Da ce-i, pentru numele lui Dumnezeu? Ce căutaţi aici?

Bătrâna, de la moartea celor doi feciori, în război, se speria tare când vedea lume adunată.

— Nu-i nimic, mătuşo. Iată, am venit să căutăm o casă de închiriat, zise femeia care-l condusese pe străin.

— Tu eşti, Stano?

Bătrâna se uita mereu printre, grădelele gardului.

— Eu sunt, mătuşo.

— Şi de ce casă vorbeşti?

— D-apoi, de casa dumitale. Tot stă ea încuiată şi pustie. Dumnealui vrea să plătească bani buni, ca să locuiască aici tatăl său cu o soră.

Bătrâna părea că nu înţelege.

— D-apoi n-au casă?

— Vreau să se mute la sat. Spun că în oraş e prea scump.

— A fi! răspunse, de după gard, bătrâna.

— Dar hai, deschide, să intre dumnealui înăuntru.

Oana se gândi îndelung. îşi dezlipi fruntea de gard şi se apropie de portiţă. O ţinea mereu încuiată cu rătezul de lemn.

După ce descuie şi crăpă portiţa, se uită la străin cu mirare şi zise:

— D-apoi n-avem noi casă de dat!

Stana răzbătu înainte, intră în curte şi începu a-i şopti bătrânei la ureche.

După lungă şopoteală, Oana ridică ochii-i mici către

— D-apoi pe câtă vreme vreţi să luaţi casa?

— Cât va trăi bătrânul.

— Şi ce daţi arândă?

— Să vedem întâi casa.

Erau două camere, lipite pe jos cu lut. Într-una era un cuptor bătrânesc, un cămin eu vatră. Putea fi bucătărie. Odăile erau goale. După moartea feciorilor, bătrâna dăruise fetei, măritată într-alt sat, toate lucrurile şi ţesăturile. Camerele erau mari, văruite curat.

— Cum vezi, nu-i pat, nu-i masă, nu-i scaun, zise bătrâna.

— Avem noi ce ne trăbă, răspunse lunganul, care grijea mereu să nu se izbească de grinzi.

Se învoiră cu o sută de lei pe lună. Omul dădu arvună cincizeci de lei şi o lăsă pe bătrâna uitându-se mirată la banii din palmă.

— Aşadar, pe sâmbătă, mai zise el din portiţă.

Apoi încălecă pe bicicletă şi porni. Câţiva copii se luară după el. Le sfârâiau tălpile, dar străinul se tot duse.

Cumătră Stana rămase încă multă vreme în ograda Oanei. O tot îmbuna, spunându-i că n-a făcut rău. Ce? O sută de zloţi pe lună sunt de lepădat? Apoi, erau numai doi oameni. N-au vacă, n-au porc, n-au căţel. Nu vor încurca-o cu nimic. Va fi ca şi când în casă n-ar locui nimeni. Apoi, îşi mai făcea şi pomană. E un dascăl bătrân, care nu mai are cu ce trăi în oraş. E dintre domnii cei cu sula-n traistă şi cu acu-n pălărie. Şi o fată nemăritată, trecută de 40 de ani. O să fie şi pomană de sufletul celor răposaţi. Va fi bine, să n-aibă nicio grijă. – Dar dacă-s nişte păgâni? întrebă la urmă

bătrâna, cu gura căscată.

— Cum să fie păgâni?! N-ai auzit că bătrânul a fost dascăl? Ş-apoi, a căutat o casă anume aproape de biserică, fiindcă bătrânul e om tare bisericos.

— Aşa? Hm! Apoi, bine! O să dau banii fetei.

Sâmbătă următoare, înaintea porţii Oanei Şchiopului, se opriră două cară. Erau încărcate cu mobilă veche, cu lăzi şi cufere prăfuite. Se adunase lume multă în jurul lor. Numaidecât sosiră, într-o căruţă, şi oamenii: lunganul, un moşneag cu păiul şi mustaţa albe, adus de spate, şi o femeie în puterea vârstei, îmbrăcată într-o rochie cenuşie.

Cumetrele se miraseră data trecută de hxngan, dar acum nu-l mai luară în seamă. Nu le mai părea prea deşirat. Ochii tuturor a erau ţintă la bătrân, ale cărui faţă şi priviri răspândeau mare blândeţe. Blând şi cântător îi era şi glasul. Scoase din buzunar un săculeţ de hârtie şi începu să împartă gogoroane de zahăr, de toate culorile, copiilor şi fetişcanelor.

Cei doi ţărani care veniseră cu carăle, lunganul şi sora lui începură să descarce şi să ducă lucrurile în casă. Erau numai lucruri vechi, mese care se mişcau din încheieturi, scaune ale căror picioare se bălăbăneau, covoare şterse şi destrămate de lungă folosire, lădiţe cu lacăt şi multe cărţi. Lumea urmărea curioasă descărcatul şi cerceta, mai ales femeile, fiecare lucru în parte. Unele râdeau când vedeau desprinzându-se din grămadă vreo ruptură, dar cele mai multe priveau tăcute. Ca şi bărbaţii. Câţiva începură să ajute la descărcat, nerugaţi de nimeni. Intrară între ei şi câteva femei.

Sora lunganului lucra cu pleoapele plecate. Se silea să isprăvească repede. Parcă o frigeau privirile atâtor ochi care scormoneau sărăcia lor.

Bătrânul se aşează pe laviţa veche, ştirbă, de la portiţă, şi-ncepu să ştiricească de la băieţii de şcoală în care clasă sunt şi ce au învăţat. Unii răspundeau bucuroşi,

cu ochii ţintă la moşneag, alţii, speriaţi de întrebări, plecară capul şi, tot făcând câte-un pas înapoi, cu fereală, să nu se vadă, se-amestecară între oameni.

După ce isprăviră cu descărcatul şi aşezară lucrurile în casă, lunganul se aplecă, sărută mâna bătrânului, strânse dreapta surorii sale şi zise:

— Rămas bun, tuţule. A să mă reped eu în fiecare săptămână, să văd cum o duceţi pe-aici.

— Să fii sănătos! răspunse dascălul.

Porniră curând şi carăle care aduseseră avutul bătrânului.

Oamenii se împrăştiau cu gânduri bune despre chiriaşul Oanei Şchiopului.

— Cine ştie ce greutăţi, ce sărăcie l-a pus pe drumuri acum, la bătrâneţe!

— Păi, tot ne plângem noi că-i greu în lume! Da din satul nostru nime încă nu şi-a luat casa-n spate, să moară-ntre străini.

— Au şi domnii năcazurile lor! Se vede că tot omul e dator să-şi poarte crucea lui.

— Pare om bun, ca tot creştinul care-a tras în jug o viaţă-ntreagă.

Dintre femeile care se-ntorceau la casele lor, multe o văicăreau pe fata moşneagului.

— Se vede că-i femeie mâncată de lucru.

— De fetele de domn e mai rău, dacă rămân nemăritate, decât de-ale noastre.

— Rău e de oricine rămâne în viaţă singur cuc.

Într-o săptămână, satul întreg ştia cum trăiau, ce mâncau, ce vorbeau, când se sculau şi când se culcau bătrânul şi cu fata lui, rămasă nemăritată. Toată lumea era mulţumită: cei doi străini nu se deosebeau de ei.

Duceau acelaşi trai năcăjit. Pensionarul, cât era de bătrân, tăia demnele cu fierăstrăul ori cu săcurea. Fata aducea apă cu doniţele, de la fântâna din uliţă, ca oricare

femeie din sat. Ea spăla rufele, ea săpa şi plivea în grădină. Făcea în toată sara mămăligă. Laptele, pâinea – le cumpărau. Cumpărau şi ouă şi pui. Nu aveau decât şase găini şi un cocoş. Nicio coadă de purcel. La Crăciun nu tăiară porc.

După ce bătrânul începu a merge la biserică şi-l auziră cântând în strană, îi socotiră pe cei doi străini ca pe unii de-ai lor. Doi oameni năcăjiţi. Pensionarul avea glasul hodorogit de bătrâneţe, dar din unele întorsături se simţea că odată va fi fost cântăreţ vestit.

De la o vreme, oamenii îl îndrăgiră. Trăiau liniştiţi, nu cleveteau pe nimeni, deşi stăteau bucuros de vorbă cu toată lumea. Mai ales bătrânul stătea cu ceasurile pe laviţa veche de la portiţă şi povestea mereu cui voia să-l asculte. îi dădeau târcoale mai ales copiii, cărora le spunea istorioare pe care nu le aflau în cărţile lor de şcoală. Duminica le împărţea uneori gogoroane de zahăr celor ce ştiau să recite poezii frumoase.

— S-a-nvăţat calul la ham. Nu mai poate trăi fără şcolari, zicea vreun român, bucuros că-l vedea stând de vorbă cu copiii.

Oana Şchiopului era prea mulţumită. În fiecare lună bătrânul îi punea în palmă suta de lei, iar fată-sa, măritată în străini, se învăţase să o vadă pe mamă-sa în toată luna, nu ca mai nainte, când venea de două-trei ori pe an.

Oana îi vorbea de bine la tot satul. Creştini buni, se roagă în toată sara şi dimineaţa, dau o bucătură săracului, nu suduie, nu se ceartă. Oameni de omenie, ce mai vorbă lungă!

Aşa, liniştiţi şi trăind în pace, se scurseră doi ani. Lunganul venea pe roţile lui aproape în fiecare săptămână. Dar, mai rar, veniră şi tot felul de feţe străine: bărbaţi, femei, copii. Tuşa Oana numără de tot douăsprezece feţe.

— Sunt cu toţi copiii, nurorile şi nepoţii lui, spunea bătrâna vecinelor.

Oamenii se mirară, la început, de-aşa familie mare. Dar pe urmă nu-i mai luară în seamă, nu-şi mai bătură capul cu ei. Aveau cu toţii năcazurile lor. Iar străinii aceia nu le săreau în ochi în niciun chip. Trecuseră doi ani, şi nici nu ştiau cum îl cheamă pe bătrân. îi ziceau: «domnule învăţător», iar fetei – «doamnă».

După doi ani, în luna octombrie, se ţinură alegeri noi de deputaţi. Prin sat se perindară rânduri-rânduri de candidaţi cu cetele lor, vorbind cu înflăcărare despre «năcazurile poporului», de care «nime nu poartă nicio grijă». Mulţi asmuţeau lumea împotriva «domnilor», că huzuresc de bine, cu plăţi mari, în vreme ce ţăranul n-are, nici pentru sare şi tutun, banii de lipsă. Mai ales o ceată care venise mai pe urmă vărsă foc şi pară împotriva domnilor.

— De unde să se-ajungă banii pentru nevoile ţării, fraţilor, zbiera unul cu faţa roşie, ca racul, cu buza de deasupra crăpată, dacă sunt domni care iau cincizeci de mii de lei pe lună plată? Bani istorşi din sudoarea ţării, din sudoarea poporului! Cum n-or fi birurile mari dacă şi un boşorog bătrân, ca Munteanu dumneavoastră, capătă din vistieria statului pensie de cinci mii de lei pe lună?!

Ceata se duse pe-aci încolo. Românii se treziră întru

— De cine vorbea ăla, măi oameni buni? Că zicea «munteanu dumneavoastră»? Care muntean?

Mulţi ridicară din umeri.

— N-avem niciun muntean în sat, cu pensie. Ciungii şi şchiopii din război ştim noi cât capătă.

— Va fi o vorbă de-a lor, că ăştia parcă-s duşmanii lumii întregi.

Dar femeile care fură de faţă la adunare se-aprinseră de nelinişte. Şi, până sara, aflară că «munteanul» de care vorbea străinul cel mânios era dascălul pensionar, care locuia înoasa Oanei Şchiopului. O cumătră află, de la sluga învăţătorului în slujbă. Ea nu se mulţumi cu atâta, ci-l

întrebă chiar pe el.

— Da. Muntean îl cheamă pe domnul cel bătrân. N-aţi ştiut pân-acum? A slujit cincizeci de ani cu credinţă şi cu mult folos pentru luminarea poporului, şi a crescut o droaie de copii. Pe vremea războiului a avut mult de pătimit. Cum era mare cântăreţ, făcuse un cor din ficiori şi fete de la sate, şi cânta cu el şi la oraşe. Şi toţi erau încinşi cu brăcii tricolore.

Cumătra-l asculta ca pe spini, să isprăvească. Nu-i ardea de ce-i spunea învăţătorul.

— Şi-i adevărat că are pensie de cinci mii de lei pe lună? întrebă ea, înfiorată.

— Cine ţi-a spus? Nu ştiu, poate să aibă, după atâţia ani de serviciu.

— Au spus domnii aceia care-au fost la adunare.

— Va fi având. Da ce-i într-asta? întrebă învăţătorul, neînţelegând curiozitatea şi frământarea ce se desprindeau din ţinuta şi vorbele femeii.

Cumătră îşi luă ziua bună şi plecă grăbită.

Până sara află tot satul noutatea. Ştirea fu discutată şi judecată în taină, câteva zile, în fiecare casă. Cei mai mulţi nu o credeau.

Oamenii erau năcăjiţi de ani de-a rândul. Preţul vitelor scăzuse, al bucatelor de-asemenea, dările crescuseră, ca şi preţul lucrurilor pe care le cumpărau de la oraş. Vorbirile celor cu alegerile răscoliseră nevoile lor, cum ai răscoli un jăratec. Românii îşi încreţiră frunţile, iar femeile simţeau cum le umblă tot mai multe ace pe subt piele.

— Cinci mii de lei în fiecare lună, unui boşorog bătrân! Asta cât ar face la an, măi bărbate?

— Ar face-o avere! Da ce stai să crezi? Cine-a mai auzit de-o pensie aşa de mare? Ar fi, după preţurile de-acum, vreo şase părechi de boi la an!

— Mămulica mea! Doisprezece boi în curtea

bătrânului!

Subt alte acoperişuri, – unde cânta cocoşul, şi nu găina, – vorbeau altfel.

— Să-ţi tacă fleanca, tu muiere! Ce pensie? Mie, când oi fi bătrân şi neputincios, cine-mi dă pensie? Dac-oi agonisi ceva pentru bătrâneţe, bine, dacă nu, m-or ţinea copiii. Că aşa-i legea lăsată de Dumnezeu. Aşa şi cu dascălul cel bătrân: îl ţin copiii lui. Nu-l vezi pe ăla cu roata că vine în toată săptămâna? Poate i-o da şi ţara o fărâmă de pâine, că a fost om în slujba ţării, nu în slujba lui. Da cinci mii de lei, o păreche de junei buni la lună – nu mai vorbi, tu femeie, că te râd şi câinii.

În felurite chipuri fu frământată în familii vestea, câteva zile. Apoi Vorbăria năvăli în grabă la portiţe, în uliţe, pe la vecine.

Necredincioşii trebuiră să se deie în grabă bătuţi. Vestea nu era întărită numai de către învăţătorul cel tânăr, ci chiar de către pensionar. O cumătră cuteză şi-l întrebă. Moşneagul, nebănuind nimic, îi mărturisi că atâta are. Ba încă îi mai spusese că ajută şi azi trei feciori căsătoriţi, care câştigă nimica toată şi au casa plină de copii.

Mirare însă! După cum cumătră care auzise de la învăţătorul cel tânăr ce om a fost moşneagul în trecut n-a suflat o vorbă despre asta satului, tot aşa femeia de-acum nu. spuse nimănui că pensionarul ajută pe încă trei dintre feciorii lui. Ca şi cea dintâi, parcă nu auzise vorbele cele bune. Un singur lucru interesa pe toată lumea: pensia bătrânului. După cum uneori, aprinzând un chibrit şi punând flacăra într-un pâlc de iarbă uscată, flacăra fuge numai pe două-trei fire, până în cap, fără a se atinge de alte fire uscate, apoi se stinge, lăsând în urmă şperla ce se topeşte, aşa şi aici: luau foc numai firele care erau legate de pensia străinului.

Vorbăria din case, îndată ce ieşi în uliţă, lipsită de supravegherea celor mai cuminţi, se-nvolbură într-o

vâlvătaie şi un jăratec care învenină satul întreg şi-l schimbă în duşman al moşneagului pensionar.

Pe la portiţe, pe la vecine, la crâşmă, înaintea bisericii, oriunde se adunau sătenii la sfat, se puteau auzi vorbe ca acestea:

— Nu-i destul că domnii au plăţi mari până sunt în slujbe, mai capătă şi pensie când nu mai pot lucra! Bună tocmeală!

— Da nouă cine ne dă pensie, mă? Şi noi lucrăm până cădem pe brazdă! Ei cu condeiul în mână, la masă, noi cu sapa şi cu coasa!

— Da din ce le dă? Din dările plătite de noi! Se înmulţesc slujbaşii şi pensionarii, de-aceea cresc şi dările din an în an.

— Or fi ei unii care-ar trăbui să capete un ajutor la bătrâneţe. Dar ajutor, nu o avere în fiecare lună. Ăsta de la noi capătă în palmă, la lună, mai mult decât câştigăm noi, satul întreg, într-un an.

— Toţi care vin pe la noi cu alegerile se laudă că au la inimă năcazurile sătenilor. N-o să-i mai cred cât oi fi ş-oi trăi! Sunt înţăleşi cu toţii! Nici unii nu schimbă nimic din vechile rânduieli nedrepte. Corb la corb nu-şi scoate ochii, ştim noi asta din bătrâni!

— Dar ce va face moşul cu-atâţia bani, tu soro? Să-i înghită cu lingura, şi tot nu-i poate isprăvi într-o lună.

— Hm! vulpe bătrâna, dumnealui! Nu cumpără carne, când se taie la meserniţă, decât în zile mari. Trăieşte ca un sărântoc, cu fată-sa cu tot. Să nu ştie nime ce de bănet adună.

— Poate adună zestre fetei ăsteia stătute. Că pare mai mult un ficioroi decât o nevastă. Ce mai ştii! Poate că la domni tot sutele mărită slutele!

— Şi l-aţi văzut cât e de bisericos! Parcă n-ar avea nimic pe suflet!

— Da’ ce să aibă, văruţo! Nu e nebun cel ce mănâncă

şapte pite, ci cel ce i ledă.

— Săracan de mine! Cu plata lui pe-o lună mi-aş cumpăra două vaci.

— Ei, lasă şi tu vacile, Măriuţo, că n-ai avut în curte de când eşti, şi nu le ştii mulge.

— Apoi, eu, una, nu mai ştiu ce să mai zic: dar nu-l mai pot suferi pe bătrân să mormăie în biserică. Nici n-am să mă mai duc la închinat câtă vreme va cânta el în strană!

— Da cine ni l-a adus în sat? Cum de-a ales el chiar satul nostru?

— Prostia noastră! A auzit că la noi e mai ieftină viaţa. A venit să ne jupoaie pe noi la pui, la ouă şi la lapte. Proaste mai suntem şi noi dacă nu ştim să ne cerem preţul!

— Ba eu n-o mai pot suferi pe fata lui. De când a venit, umblă în aceeaşi rochie. Doar duminica de pune alta. Apoi asta-i curaită bătaie de joc, când are atâta bănet!

— Proastă mai trăbă să fie şi mătuşa Oana Şchiopului! auzi tu, să-i ţie cu o sută de lei pe lună, când bătrânul câştigă cinci mii!

— Eu nu i-aş da casă de locuit nici pentru o mie!

— Eu nu i-aş da nicicum! Când îi văd, parcă mi se face negru înaintea ochilor.

Bărbaţii, cei mai mulţi, dar mai ales femeile, se înrăiră. Fiecăruia i se părea că pensia bătrânului îi face lui o nedreptate.

Şi duşmănia împotriva pensionarului începu. Într-o bună zi moşneagul în zadar mai stătu, cu ceasurile, pe laviţa ştirbă de la portiţă: niciun bărbat nu mai veni să stea de vorbă cu el, nicio femeie. Câteva zile se mai adunară copiii în jurul lui, dar apoi o răriră şi ei. Veniră tot mai puţini, până când nu mai îndrăzni niciunul să se apropie. Treceau pe drum, venind de la şcoală, şi se uitau la bătrân pe subt pălăriuţe, cu părere de rău şi cu mirare.

Veni şi duminica în care moşul rămase cu bomboanele în punga de hârtie. Pensionarul se miră, se

uită speriat în jur, dar nu văzu decât priviri mânioase, sau zâmbete dispreţuitoare.

Stând la portiţă, rar om îi mai dădea bineţe.

Fata începu să se plângă că nu mai ajung banii; femeile scumpiseră foc tot ce cumpăra de la ele. Cereau două şi trei preţuri faţă de cele de la oraş. Şi multe nu mai voiau să-i vândă nimic, trebuia să umble tot satul pentru o păreche de pui.

— Oare ice să fie, tu fată? Am văzut şi eu o mare schimbare la oameni. Mă înconjură. Nu-mi mai dau bună ziua. Nici copiii nu mai vin.

— Nu ştiu, tuţule, dar au început să ne duşmănească cu toţii!

— Dumnezeu ştie ce le-a venit! Eu nu ştiu să le fi greşit cu nimica.

— Da cu ce să le greşim? Că noi ne vedem de năcazurile noastre.

Într-o zi veni fata Oanei Şchiopului, cea măritată în sat străin, şi se închise cu bătrâna în cocioaba cea veche. Rămaseră multă vreme înăuntru. Apoi ieşi bătrâna, singură, şi se duse la pensionar.

— Aş avea o vorbă cu dumneata.

— Spune, mătuşo!

— M-am gândit că eu te ţin de pomană pe dumneata.

— Cum de pomană?

— Păi, o sută de lei la lună, e ca şi de pomană.

— Mult nu-i, dar la sat e destul de mult.

— Dacă-i destul, să faci dumneata bine să-ţi afli altă casă. Că noi cu atâta nu mai putem.

Pensionarul tăcu un răstimp, apoi întrebă:

— Şi cât ai cere dumneata?

Mătuşa îşi împătură întâi buzele, subţiri şi vinete, apoi le despătură şi zise:

— Iaca, ne-am gândit să fie o mie de lei.

— Cum o mie?! îţi dau o mie şi două sute la an!

— Că nu pe an, ci pe lună o mie.

Moşneagului începu să-i tremure barba.

— Cu jumătate aflu şi la oraş, nu trebuia să vin aici.

— Dacă-i aşa, întoarce-te dumneata frumuşel de unde-ai venit.

Pensionarul simţi răutatea din glasul mătuşii. «Hm! se pare că toţi s-au legat împotriva mea», îşi zise el.

— Dar, mătuşă Oano, cum vii dumneata să-mi ceri de zece ori cât ţi-am plătit până acum? Nu crezi că e păcat?

— Pe ce-i al lui, omul poate cere cât vrea.

— Hm! N-am să-ţi pot plăti nici jumătate din ce mi-ai cerut.

— Nu vei putea? Ştim noi!

— Ce ştiţi?

— Ştim că poţi!

— Dacă puteam plăti cinci sute de lei la oraş, nu veneam aici. La o mie nici nu mă pot gândi!

— Nu te-i putea!

Bătrâna ieşise din hruba cea veche cu îndrumarea fetei să nu lase din mie. Şi nu voia să se deie bătută.

Dar pensionarul îi întoarse spatele şi nu-i mai spuse o vorbă.

Duminica următoare, când ajunse în biserică, lângă strană, strana era plină. Niciun scaun pe de laturi nu era gol. Ascultă mut liturghia, până la sfârşit, apoi se duse acasă.

— Nastasio, zise fetei, nu mai putem rămâne aici. Du-te în oraş şi spune-i lui Niculiţă să vie mâne cu două cară. Ne vom cuibări mai întâi la el. Apoi, vom vedea ce vom face.

Fata aştepta de mult vorba asta. Porni veselă şi întinerită.

Ziua următoare îşi încărcară sărăcia şi porniră. Uliţa era deşartă. Prin gardurile de grădele priveau femei. Ciudat lucru! Nu simţeau nicio bucurie. Părea că o gheară

nevăzută le strânge inima şi varsă în ea amărăciune. Priveau întins, cu gurile căscate.

19 3 6

ZI DE VARĂ

Moş Gavril, în capul gol, numai în cămaşă lungă, strânsă la mijloc de-o brăcie de lână ieşită la soare, în iţari de pânză aspră, desculţ, răstoarnă puţin capul, – cum face găina când simte uliul, – şi cată-n înălţimile albastre.

— Mare zăpuşeală va fi şi azi, măi rumâne!

Şi, după ce mai face câţiva paşi, se opreşte, clatină din cap şi adaugă:

— Mare! Da tot o să mai clocească trei-patru zile până va scoate pui. Parcă-i încuiat cerul, măi rumâne, măi!

Ridică de lângă tăietor o mătură de nuiele şi o duce de-o aşază sub şopronul nou, coperit cu ţiglă roşie.

Din măturoi n-au rămas decât cotoarele. Poate cineva l-a aruncat acolo, ştiind că i-a sosit sorocul să fie aruncat în foc.

Moş Gavril umblă încet, adus de şale, şi părul lung, alb, îi cade în şuviţe pe frunte, pe faţă. Se mai apără de el, da' mai mult îl lasă în voie. E rumen la faţă şi are ochi de un albastru ostenit, fumuriu. Când vorbeşte, îi place şi acum să tragă cu cel stâng, dar nu mai izbuteşte să-şi facă pontul ca în tinereţe.

Prin praful şi nisipul curţii, tălpile lui, ca de cizmă, lasă urme late.

Se apropie de podmolul de sub streaşina casei, după ce s-a mai chiorât o dată către soare, scoate din sân pipa cărămizie şi băşica de porc, umple «drăcia» şi-i dă foc.

În curte, în grădină, peste sat – linişte. Numai din când în când o taie cucurigat ostenit de cocoşi, semn de năduf, de «cloceală», cum zice moş Gavril.

Bătrânul pâcâie mulţumit. Şi-a isprăvit lucrul de dimineaţa: şi-a săturat viţeii şi purceii. Adevărat că pentru purcei lăsase noru-sa ciubărul plin de lătură. La viţei le

adusese el mohor tânăr din grădină.

Moş Gavril se cuibăreşte mai bine pe podmol, se razimă cu spatele de zidul ridicat de el, încă în vremea tinereţii, şi pare că abia acum se odihneşte bine. S-ar zice chiar c-a aţipit, dacă din colţul gurii nu s-ar desface, în răstimpuri rare, aţe de fum vineţiu.

S-a aşezat pe podmol, subt fereastra mică, pătrată, ce ocheşte în curte. Aşa cum mai nainte cercetase înălţimile cu ochiul, acum se scrânteşte, din când în când, cu urechea spre geam, şi ascultă.

— Mi s-a părut, măi rumâne, măi!

Aroma proaspătă a dimineţii s-a mistuit toată. Sub streaşină, la umbră, moş Gavril adulmecă valurile zilei de vară.

Se ridică încet şi, punându-şi palmele, ca două carapace, la tâmple, se năcăjeşte să vadă prin geam.

— Nu s-au trezit nici acum harnicii maică-sii. Da tot va trăbui să-i scol. E târziu, măi rumâne, măi!

După porunca noru-sii, trebuia să-i trezească de mult. «Scoală-i, tată, când vei gândi că noi am ajuns la moşie. Să nu-i văd ou urdori la ochi de-atâta somn! Se fac leneşi şi-o să ne scoată sufletul când vor. fi mari.» «Haida-hai!», făcuse moşul, în semn că poate pleca liniştită. «Să-i scoli şi să-i pui la treabă», adăugase şi tatăl.

Bătrânul intră uşor în casă, lăsând uşile crăpate, să nu facă larmă.

În odaia largă, în păcelul de lângă cuptor, cei doi copii nu simt nimic. Nu-i prea mare lumină, dar câteva muşte trezite nu-şi găsesc alt loc de odihnă decât gurile celor ce dorm întins.

— Ce spurcăciuni! zise moşul, cu ciudă, hâşâindu-le.

Muştele zboară, dar revin repede, şi se aşază în acelaşi loc.

— Prii! afurisitelor, face moşul. Toată lighioana are un rost în lume. Da muştele ce rost vor avea, măi rumâne,

măi! Iată, să nu deie pace unor copilaşi!

Văzându-le obrăznicia şi-auzindu-le bâzâitul tot mai mult deasupra capetelor copiilor, moş Gavril caută o năframă subţire şi-acopere căpşoarele bălane.

— Poate că tot e prea devreme să-i trezesc.

Însă, la atingerea năfrămii, copila, Nicuţa, gâdilată, îşi încurcă mânuţele în văl, trăgându-l şi de pe obrazul lui Gavrilaş.

Moşul sare în ajutor, dar îi prea târziu: amândoi au deschis ochi somnoroşi, Nicuţa – albaştri ca cicorile, Gavrilaş – negri înlăcrămaţi.

Copila nu împlinise încă trei ani. Bunicul o ia uşurel în braţe şi-i netezeşte părul cârlionţat şi încâlcit.

— Hopa! face moşul, săltând-o puţin în stas, şi lăsând-o, ca pe o pană, pe nisipul moale.

Gavrilaş nu se grăbeşte să se coboare din păcel. Un ochi i se îngreuiază iar a somn, e-aproape închis.

— Să nu faci aşa, că rămâi chior, măi rumâne, măi! zice bătrânul, şi-l saltă repede din pat. Uită-te la Nicuţa, ce fată harnică-i! Nici nu-i pasă că s-a sculat.

Copila îşi opreşte un căscat, şi cicorile albastre încep să râdă.

— Moşule, mie nu mi-i somn defel.

— Ce somn! Copiilor harnici, pe vremea asta, li-i foame, nu somn. Ia să-ncepeţi a vă spăla, că de-mbrăcat sunteţi îmbrăcaţi.

Au numai cămăşuţele pe ei. Gavrilaş se repede, îşi umflă orbrajii cu apă rece, şi, tot slobozind în pumni, dă pe ochi şi pe obraz.

— Dar urechile, viteazule? Vrai să se-adune pământ, să crească grâu?

Copilul mai suge o dată bine ţâţul verde al urciorului, dar obrajii nu i se mai umflă nici pe jumătate ca întâia oară.

Nicuţa se sfieşte de apă rece. Pe ea o spală moşul,

până se obişnuieşte puţin. Apoi se repede, ia şi ea apă în gură şi începe să se spele. O pufneşte de câteva ori râsul, stropeşte cu apă în toate părţile, şi iar suge ţâţul urciorului.

— Doamne, tu copilă, că pe mare hărnicie eşti pornită! Când începi cu lucru, nu-l mai isprăveşti. Griji, că dai de negru! Vin-acum, să te şteargă moşul!

— Da Gaviaş s-a şters?

— Mi se pare că el a şi ajuns la blidul cu lapte. Haida repede, dacă vrai să-ţi mai rămâie şi ţie.

Fetiţa nu suferă ştergarul aspru din pânză de cânepă curată. Nu numai că-i aspru, dă-i pare ei că şi miroase-a acru.

— Ai nasul prea gingaş. O să te facem o domnişoară, zice moşul, în vreme ce ţine cu putere capul copilei, să nu-l scape.

— Da Gaviaş mâncă?

— Să ne grăbim, că poate să fi apucat fără ocinaşi. Ştii tu ce păgân e dumnealui…

Dar copilul nu mănâncă. Laptele nu e în blid, ci într-o oală de pământ, pe vatra focului, caldă încă.

Nicuţa se ţine bine la *Tatăl nostru*, mai slăbuţ la *Născătoare*, iar când moşul cu Gavrilaş intră în *Cred într-unul*, copila nu mai bombăne, ci-ncepe să se uite mereu la blidul gol de pe măsuţa joasă.

Moş Gavril descopere sfertul de mămăligă aurie, taie cu aţa o felie, o pune în blidul înflorat vânt!, toarnă lapte, dumică.

— Ei, vedeţi-vă de-acum de treabă, şoldanilor! Da frumos şi cu rânduială! Nu vă grăbiţi, nu înghiţiţi cu noduri, că lăcomia nu-i bună, numa la porcul din coteţ.

Şi moşul, păşind încet, iese din tindă, caută ceva prin curte, pe podmol. Pe urmă îşi aduce aminte că pipa e în sân, şi intră iar. Nu-i arsă decât pe jumătate. Scotoceşte-n cenuşă, saltă în palmă un ochi de jar şi-l nimereşte în

drăcia roşie.

Copiii au mâncat cu poftă. Le mai toarnă lapte, mai pune mămăligă. Nicuţa e supărată: ultima lingură, cu dumicatul din fundul blidului, i-o suflă Gavrilaş.

— Dumicatul ăsta e al Nicuţii. Asta-i lege. Nu ţi-am spus să nu fii lacom, măi rumâne, măi? A mai fost odată în lume un copil pe care-l trăgea lăcomia ca o vâltoare, şi s-a înecat c-un bulz de brânză, pe care i-l smulsese soru-sii. Şi-a dat capul pe spate şi-a rămas cu ochii holbaţi. Până să vie mumă-sa să-i deie după cap, gata a fost. Şi-au trăbuit să-l îngroape ca pe toţi morţii.

— Dacă i-a fulat cocoloşul… zice Nicuţa, cu cicorile ţintă la bătrân.

— Vezi bine! Da' nu de mult şi o copilă a păţit-o. Mumă-sa o lăsase lângă vatră, să grijească să nu deie-n foc fiertura de găină. Şi copilei tare-i mai plăceau labele de găină. Şi, cu lingura, a-nceput să le caute în oala ce clocotea. A prins una cu mâna, i-a alunecat şi-a voit s-o scoată. S-a opărit, ca vai de ea; palmai s-a-nroşit şi s-a umflat, pe urmă a copt, şi era să-i cadă degetele. Mi se pare că vreo două i-au şi căzut, de-a rămas chilavă.

— Dac-a vlut să ieie din oală… zice, pe gânduri, Nicuţa.

— Da. A ascultat de ghiavolul lăcomiei. Că la toate lucrurile rele, numa ghiavolu-i îndeamnă pe copii. Acuma, eu am văzut odată pe ghiavolul lăcomiei. Nu-i cât un ied de mare. Da ce spun eu cât un ied! Nu-i mai mare ca un mâţ.

— Io nu l-am văzut niciodată, moşule, zice Gavrilaş. Unde l-ai văzut? În podul casei?

— Da' de unde în podul casei! Că noi avem cruce pe casă, şi n-avem copii lăcomoşi. Da l-am văzut ţinându-se după pârlitul de Cuţuli, ţiganul care-ngroapă vitele moarte şi mai taie din ele pe furiş, să-şi facă de mâncare. Ba şi mâţă moartă mâncă.

— Bee! face Nicuţa cu mirare şi scârbă. Să mânce

mâţă moaltă!

— Şi cal mort, izbucneşte Gavrilaş, că zice nenea Niculiţă:

Zi, ţigane, să-ţi dau carne, l-a murit vin. cal în vale, şi mă duc, să ţi-l aduc, şi te fac ca pe-un butuc.

— Iaca, el ştie povestea! zice moşul. Da cine nu se mulţămeşte cu cât i se dă, o păţeşte la fel.

Copiii tac o clipă, pe gânduri.

— Da brânză mu ne dai, moşule? întreabă cu sfială Gavrilaş.

Bătrânul se uită cu grijă pe la picioarele copiilor, sub măsuţă.

— Da ce cauţi, moşule? întreabă copila.

— Ia, mă – uit după ghiavolu-acela în chip de mâţă. Mi se pare că-i dă târcoale lui Gavrilaş.

Copiii se bagă amândoi sub masă.

Până când se ridică, moşul şi presară câteva fărâme de brânză în blid.

— Ei, mâncaţi şi isprăviţi odată. Da ştiţi voi din ce se face brânză?

— Din lapte, se grăbeşte copilul.

— Din lapte, vezi bine că din lapte! Dă din ce fel de lapte, măi rumâne, măi?

Nicuţa zâmbeşte a neîncredere, uitându-se la bătrân.

— Din lapte de oaie, moşule, zice Gavrilaş.

— Lapte tale! râde copila.

— Ştiu că nu din lapte de capră, că pe la noi nu sunt capre, măi rumâne, măi! Da cum îl strânge de-l face tare?

— Mama zice că bagă cheag.

Nicuţa priveşte, nenorocită, înainte. Nu mai înţelege nimic.

— Cheag, da. Iar cheagul e ca aluatul ce-l bagi în pită. Adecă-l pui în făină muiată în apă şi se face aluat şi dospeşte, apoi îl bagi în cuptor şi se face pâne.

— Da cheagul ce-i, moşule? întreabă copilul.

— Păi nu ţi-am spus? Se face din rânză de miel, şi-i ca aluatul.

Copila râde, cu capul bălai dat pe spate. Acum înţelege că moşul glumeşte…

Din curte şi din grădina şurii două găini încep să cotcodăcească deodată, şi cocoşul le ţine isonul, gros, cu falâ.

Nicuţa a şters-o din tindă şi aleargă prin curte de-i sfârâie călcâiele. În grădina şurii, în căpiţa care a mai rămas din gireada de paie de astă-toamnă, ştie ea un cuibar din care aduce în toată dimineaţa câte un ou. Soarele îi aprinde buclele aurii, şi-o scaldă-n lumină şi-n căldură. Cămăşuţa-i albă pare mai albă. Ea alunecă uşor prin aerul limpede al dimineţii, parcă plutind pe subt frăgarii din grădina şurii. De sub streaşina gardului, din ţărâna răcoroasă, cânele o vede alergând, şi dă din coadă, cu botul întins pe labele de dinainte. Nicuţa intră în caierul de lumină care-nvăluie căpiţa de paie, dispare şi se iveşte repede, cu ochii strălucind de bucurie, ţinând în mână oul cald. Aleargă şi strigă:

— Încă unul, moşule! încă unul, moşule!

Moşul îi primeşte avântul în poala cămăşii lungi.

— Ei, bată-te să te bată! Harnică fată! Abia sculată şi iat-o câştigată. Da cu ăsta câte ouă ai acum, Nicuţo, în oală?

— Tiişpece, zice repede copila.

— Cum, treisprezece?! apoi de-o săptămână tot aşa spui.

— Nouă! răspunde fata.

Gavrilaş râde.

— Nouă, şi ieri ai avut douăzeci!

Nicuţa nu se supără. Moşul iar o învaţă să numere. Până la cinci, treaba merge fără greş. De aci în sus, – comedie întreagă! – chiar folosindu-se de degetele subţirele şi trandafirii de la cele două mâni. Iar peste zece,

nu i s-a fixat în cap, până acum, decât numărul treisprezece.

Gavrilaş îşi dă capul pe spate şi începe:

— Unu, doi, trii…

Şi nu se mai opreşte. El ştie număra până la sută, cu puţine încurcături.

— Ho, sucală, ho! Ce te-ai repezit aşa? Da' tu crezi că Nicuţa, când a fi ca ţine de mare, n-a şti şi pân' la două sute?

Copila se lipeşte, mângâiată, de bunicul.

— Tu, când ai fost ca ea, nu ştiai nici până la cinci. Să ştii tu de la mine, măi rumâne, măi, că ficiorii sunt mai grei de cap ca fetele.

S-aude alt cotcodăcit, rar şi-ndepărtat. Cocoşul răspunde de undeva de prin grădină.

— Asta-i Boboşa, moşule! Iar a fi ouat în spinii Chivei…

Trag toţi trei cu urechea. Moşul nu aude decât cocoşul.

— Da parc-ai spus c-ai luat şi cuibarul de-acolo, măi rumâne, măi.

Copilul a şi plecat. Nicuţa cată-n urma lui cu părere de rău. N-a cutezat pân-acum să treacă gardul şi să se apropie de grămada de spini din grădina vecinului, deşi a văzut şi ea, adeseori, pe Boboşa venind dintr-acolo, tot cotcodăcind şi oprindu-se într-un picior, să privească în urmă.

Gavrilaş aduce oul călduţ şi-l dă moşului.

— Măi băiete, ştii tu de bună seamă că găina noastră ouă acolo?

— Da, cum au!

— Ai văzut-o şi-acum?

— Pân' am ajuns eu, a-nceput s-o fugare cocoşul nostru prin grădină. Că pe toate le fugăre, moşule, când se scoală de pe ou.

— N-ai văzut-o cu ochii tăi venind de la vecinul?

— Azi mu, d-am văzut-o de câteva ori!

— Da dacă ouă acolo o găină a vecinei, şi noi îi mâncăm ouăle?

Nicuţa ia oul din mâna bătrânului şi-l priveşte.

— E de la Boboşa, moşule, că eu îl cunosc.

— Nu mai spune! Aşa copilă pricepută are moşul? Da de pe ce-l cunoşti?

— E mai ioşu la coajă.

— Auzi tu, cuminţenia pământului!

— Nicuţa ştie, c-a văzut şi ea când vine găina din spini, zice copilul, mulţumit şi recunoscător că soru-sa îi vine în ajutor.

— Prăpădită găină! Să nu-şi găsească ea un cuib la noi! I-am tot spus mumă-tii s-o caute şi s-o lase-nchisă dimineaţa, s-o slobod eu, după ce va fi ouat. Da' de unde! Ea n-are vreme să le-aleagă. Le dă drumul la toate deodată.

— Ar fi bine să le slobozi dumneata, moşule, zice copilul.

— Apoi da, că eu m-oi apuca să caut găinile de ou! Asta-i treabă muierească, măi rumâne, măi! Da' pentru ce ziceam s-o caute mumă-ta pe Boboşa, şi, dacă e cu ou, s-o lase închisă? Pentru că, iară, ar putea să nu fie oul ei, acela din spini, şi tu, din copil cinstit, să te schimbi în hoţ. Iar noi să mâncăm ouă de furat. Şi din rumâni să ne facem altă aia. Acum să ne vedem de treabă, că sfântul soare a fi către amiazi!

Clăteşte moşul blidul, cu apă rece, îl pune moşul în blidar şi ies toţi trei în curte.

Mai are de urcat împăratul cerului până la hodina amiezii! Moşul vede dintr-o ochire şi-i pare bine. Tot i-a sculat de dimineaţă pe copii! Ştie el că are şi noru-sa dreptate, că, dacă dorm copiii prea mult, se fac leneşi şi urduroşi.

Fiecare-şi ştie treaba lui: moşul ia secera de subt o streaşină, Gavrilaş – o coşarcă de nuiele, Nicuţa – o traistă mare, toată înverzită.

Când trec pe lângă coteţul purceilor, aceia îi simt, grohăiesc rar, somnoroşi, şi un rât bălan se iveşte în troacă.

— Îs sătui acum, şi nu le pasă, zice moşul.

Copila ar vrea să puie degetul pe rârul fraged al purcelului, dar nu cutează. Apropierea prea mare i-a trezit însă pe godaci. Se aude un măcinat des de picioare pe podeala de stejar, şi în gura troacei se ivesc şase părechi de nări tinere, unele negre, altele bălţate. Şi-ntr-o clipă toţi încep să ceară, guiţând.

— Porcu-i tot porc! zice moşul. Sătui de un ceas, să fie de două, şi iar ar mânca.

Dar purceii se liniştesc îndată ce moşul şi copiii trec de coteţ.

Uşa grajdului e deschisă. Copiii intră să scarpine bărbiile moi ale celor doi viţeluşi, moşul – să vadă ce-au mâncat boturile lor fragede din ce le-a dat de dimineaţă.

Viţeluşii zac pe paiele stropite cu fire verzi de mohor. În ieslea mică – nimic.

— Harnici dumnealor! zice moş Gavril, vesel.

Viţeii întind capetele printre leţele închisorii şi mugesc scurt, numai din grumaji. Copiii zâmbesc şi-ncep să-i scarpide sub grumajii întinşi.

— Moşule, al meu a mai crescut de ieri, zice copilul, vesel.

— Şi-a meu! adaugă Nicuţa. Al meu e mai male!

— Mai, da pân’ la urmă vor creşte pe-o formă de mari amândoi, să fie păreche bună. Cine ştie dacă n-om mărita-o pe Nicuţa cu ei!

Şi moşul îşi mângâie nepoata pe părul bălan.

— Vezi că ei nu zgheară ca purceii, zice Gavrilaş.

— Vită curată, măi rumâne, măi! Că şi Domnu’ nostru

Iisus Hristos în iesle de vită curată s-a născut. Maica Precesta n-a aflat hodină unde să se-aline şi să nască, numa-n ieslea boilor. Porcul şi calul ar mânca mereu, oaia behăie de te-asurzeşte, da boul şi vaca rumegă de nici nu s-aude.

Viţeii. rămân cu căpşoarele întinse după cei doi copii, care urmează pe moş în grădină.

E o zi de vară de pe la mijlocul lui august. Grădina-i. mare cât un hotar. Au aici de toate: porumb semănat, luncă mare pentru fân şi otavă, şi pomăt: meri, peri, dar mai cu seamă pruni, de vreo trei feluri.

Doi nuci uriaşi îşi îmbie umbra deasă, plină de răcoare, şi aroma tare. În soarele de vară, coroana lor, plină şi bogată, luminează metalic. Merii – crăcănoşi, bătrâni cei mai mulţi; perii – drepţi, înalţi şi zvelţi; – nu-şi mai păstrează întreaga podoabă de frunze verzi. Unele s-au pătat, altele-au căzut, mai ales de la merii dulci, de la cei văratici şi de la perii de Sântămărie. Mai stăpânul, mai stăpâna, de cele mai multe ori Gavrilaş, doborau cu leaţa lungă fructele pârguite.

Printre pomi, iarba cotoroasă şi buruienoasă fusese cosită de mult, şi acum se-nfiripă, rară, otava. Dar mai la vale, în luncă, creşte deasă ca peria, verde şi fragedă, şi răspândeşte o mireasmă fragedă şi răcoroasă. La umbra gardului de nuiele, străjuit de sălcii mari, roua nopţii mai stăruie încă. Şi unde ajunge raza soarelui, sclipesc picuri de diamante.

Porumbul nu fusese semănat des, anume, pentru a putea creşte în voie mohorul pentru viţei şi vaci şi buruienile pentru porci. Acum moş Gavril nu s-ar vedea nici călare din porumb. Copiilor le trece pe alocuri şi mohorul peste cap, ca şi ştirul şi loboda. Pe fiecare fir – câte doi-trei tulăi, unii aproape de fript, după cum arăta mătasa din vârf, ce începea să se usuce, să se înnegrească. Dar cei mai mulţi au încă mătase fină, blondă, aproape

albă, care miroase de-o vrăjeşte pe Nicuţa. Ea mereu îşi lipeşte nasul, mic şi subţire, de umezeala lor.

Ici şi colo, prin porumbişte, luminează bostanii aproape aurii, cu puţine feţe verzi încă. Şi fire de cânepă de sămânţă, drepte, puternice, grele de ciorchine, îi îmbată, cu miresme, pe bătrân şi pe nepot. Nicuţa zice că «miloase a ulzică», şi nu prea crede că nu-i buruiana care ustură când o atingi.

Au intrat toţi trei în porumbişte ea în pădure. Cu nările dilatate, copiii miroasă adânc. De când tot rup buruieni la purcei şi adună mohorul secerat de bătrân, ei au ajuns să cunoască mireasma celor mai multe.

Simt şi deosebesc şi mireasma pământului – când e după ploaie, când e secetă, dimineaţa, în miezul zilei, sau când se răspândeşte răcoarea însărării.

Vreme îndelungată, nu mai vorbeşte niciunul din cei trei. Moş Gavril seceră vârtos mohorul, care-i stă în faţă ca un părete; copiii adună pâlcurile rămase în urma bătrânului şi le duc la margine. Când l-au răzbit pe moşneag, râd în pumni şi aleargă să rupă lobodă şi ştir, şi frunze de napi, pentru porci.

Sunt aprinşi la faţă şi ochii le sclipesc veseli. Mânuţele li se înverzesc de sucul buruienilor. Muncesc cu inimă şi cu o seriozitate gravă.

Deasupra, cerul se aprinde din clipă în clipă. Umbra porumbului nu mai dă răcoare. Valuri nevăzute, pornite din ochiul de argint al soarelui, vin tot mai dese şi pătrund în munca celor trei.

Bătrânul, din când în când, se obleşte din şale şi-şi şterge obrajii, asudaţi şi plini de ţepe, cu mâneca largă a cămăşii. Nicuţa îşi ridică poalele şi îşi zvântă şi ea obrajii ca para focului. Mai tare se ţine Gavrilaş, care duce braţe mari de mohor la margine.

Traista cea lungă e îndesată cu buruieni: coşarca e plină de mohor, şi alte hâlmuri de verdeaţă stau împrejur.

O mierlă galbenă, rătăcită în prunişte, fluieră ca-n pustiu. Nu ştie că sunt lucrători în grădină. Copilul vrea să se apropie, s-o vadă de-aproape, dar pasărea de aur îl simte şi zboară-n sălciile înalte.

Moş Gavril se obleşte pentru ultima oară, se zbiceşte, după obicei, şi zice:

— Destul pentru azi, măi rumâne, măi!

Priveşte şi vede cu mirare prefăcută că nu mai e nimic din tot ce-a secerat el.

— Oi fi secerat eu vânt, ori ce?

Copiii îl privesc cu ochii plini de voie bună.

— Ori au dat tătarii pe-aici!

Nepoţii râd şi se alătură de bătrân, care-i mângâie pe colia părului.

— Ei, mumă-ta şi tată-tău cred că numai ei sunt harnici! Dar iată, nici noi nu stăm cu mânile-n sân. Mari grămezi! Putem sătura desară şi boii.

Duc nutreţul în şură, la umbră. De zece ori vine moşul cu Gavrilaş, şi-ntre ei – coşarca; de zece ori Nicuţa îşi îndeasă traista, încât merge strâmbă şi mai mult o târăşte după ea.

În şură, la umbră, răsuflă toţi trei şi sunt mulţumiţi, în coperişul de paie fierbe ciripit de pui de vrabie. Cuiburile sunt stup de ciocuri mici gălbenatece.

Gavrilaş şi Nicuţa îşi scrântesc grumajii, de cât se tot uită în înălţimi, încântaţi. Cum ar vrea să aibă nişte pui!

Dar moşul nu se mai încumetă să se urce pe şura cea lungă, iar copilul încă nu cutează.

Şi ciripesc de te-asurzesc!

— Lasă-i să se bucure şi ei, zice moşul. E plăcut să ţii în mână un pui de pasăre, da la urmă, ce faci cu el? Tot în gura mâţei ajunge. Lasă-i să crească, să zboare şi ei în lumea lui Dumnezeu.

— Vrăbiile mâncă grâul, moşule? întreabă Gavrilaş.

— Mâncă şi ele ce le dă Dumnezeu. Dar iarna unde-i

grâul? Şi tot nu mor de foame! Că tatăl din cer se-ngrijeşte de toată lumea. Şi n-am văzut încă pe nimeni sărac din pricină că vrăbiile au tăbărât pe holda lui.

Nicuţa întinde mâna şi strigă din răsputeri:

— Uite! Uite! Se vede ciocul!

Nu unul, ci mai multe ciocuri cu zăbale galbene se arată la marginea unui cuib.

— Iacă, aşteaptă şi ei pe muica lor, să le deie de mâncare. Toată vietatea, până-i mică, are nevoie de ajutorul părinţilor. Şi viţelul, şi purcelul, şi pasărea.

— Da goangele, bunicule? întreabă nepotul, prinzând o mămăruţă ce se grăbea amarnic, cu picioruşele ei de aţă.

— Şi ele.

— D-apoi cum? Le dă să sugă? Că ele n-au ţâţe.

Moş Gavril se gândi o vreme. Oare ce fac gângăniile cu puii lor, până sunt mici?. Deodată păru că se luminează.

— Nu le lăptează, ci le pun la căldură, unde bate soarele, de cresc la soare. Apoi le-nvaţă cum să se urce pe buruieni să le sugă mâzga ori să le mânce frunzele.

— Am văzut mămăruţe în nisipul de lângă gard, unele mai mari, altele mai mici, zice copilul.

— Şi eu, şi eu! se grăbeşte Nicuţa.

Deodată liniştea e frântă de un cârâit prelung, înfricat, al cocoşului.

— Uliul! Răpede, – Gavrilaş!

Copilul se-aruncă spre portiţa care dă în curte, zbierând la uliu, pe care nici nu-l vede încă. Aleargă şi Nicuţa, strigând şi ea. După ei – moşul, mai încet. Caută în zarea joasă, şi nu vede nimic. Răstoarnă capul pe un umăr şi, în naltul cerului, vede plutind, în acelaşi loc, pe duşmanul găinilor.

În curte, copiii, cu mâna streaşină, să nu-i orbească lumina, se chiorăsc şi ei în înălţimi.

— Tâlharul! Nu se clinteşte din locul lui de pândă! zice bătrânul.

— Oare vede el de-acolo găina, moşule? întreabă nepotul.

— Dacă l-au putut vedea găinile! Are ochi de fulger, măi rumâne, măi! Şi iată-l, nu e mic, e hârău, bată-l Precesta!

Găinile încep să iasă câte una, ca plouate, dintre buruienile de pe lângă gard, dintre vârfurile de lemne rămase din iarnă, negre acum şi uscate scrum. Cocoşul se plimbă rar, le cheamă, zbârnâie din aripa întinsă, rotindu-se în jurul vreuneia, şi, rar, îşi mai dă capul într-o dungă, să privească sus.

— Şi pasărea, ca şi omul: cât ce simte că unul mai tare i-a luat apărarea, nu-i mai pasă de primejdie.

Răpitoarea pluteşte mereu, cu aripile întinse, în înălţimi. Uneori seninul o îneacă, apoi iar se vede.

Moş Gavril se trage spre podmol, sub streaşina casei, scoate pipa din sân şi-şi vede de treabă.

Copiii s-au furişat iar în grădină. Vreme îndelungată se uită la un muşuroi de furnici, unde e forfotă mare. Duc saci mici, albi, în gură, sunt grăbite, şi unele se bat, altele poartă, în cleştile nevăzute, tovarăşe moarte.

Gavrilaş, c-un băţ în mână, scormone, din când în când, un muşuroi. Nicuţa îl opreşte mereu.

— Nu le stătea casă, mă!

— Da, că iar şi-o fac ele la loc! Uite câtu-s de multe! Oare moşu le poate număra?

— Poate, răspunde copila.

— Da’ cum să poată, că, uite, nu stau pe loc nicio clipită.

— Ba moşul poate!

Şi, înverşunaţi, pornesc spre curte să-l întrebe pe bătrân. Da văd în iarbă alte gângănii, şi se opresc. Pe unele le prind şi le privesc mirându-se, de altele, cum e lăcusta săritoare, li-e frică.

Deodată, lui Gavrilaş îi vine ceva în minte.

— Tu, Nicuţo!

— Ce-i?

— Hai să vedem, nu găsim porumb de fript?

— Las, că ne dă moşu, dacă se face.

— Da dumnealui nu caută.

Şi Nicuţa îl însoţeşte în porumbişte.

Băiatul încearcă trei, patru. Boabele încă nu-s crescute, nu-s în lapte. îi pare rău că a scobit cu unghia frunzele, şi acum încearcă să acopere locul gol. îi ajută şi Nicuţa. Sunt cam înfricaţi amândoi.

— Aşa-i că nu se vede? zice copilul.

— Că, de se vede, ne dă el moşu!

Bătrânul le spusese: «Cine scobeşte porumbul crud, îl dă pe ciocul gaiţelor şi al ciorilor».

Pornit odată pe răzvrătire, Gavrilaş o ia de mână pe copilă, o duce subt un măr cu mere dulci, scoate din buruieni o leaţă lungă şi începe să izbească în pom.

Cad vreo două, şi-s gustoase la mâncare.

— Mai idoboală, Gaviaş!

— Las pe mine! Da să nu mă spui!

— Nu te spun!

Îşi adună vreo câteva şi în sân, pun leaţa la loc şi pleacă ronţăind.

Moş Gavril aţâţă foc în vatră. Trebuie să fiarbă apă, să opăre buruieni purceilor, pentru amiazi. Suflă în foc şi tuşeşte, că s-aţâţă încet, dar fumul nu se ridică în aerul clocit, ci pluteşte în laturi.

El strigă din uşa tinzii:

— Măi Gavrilaş, măi! Aduceţi şi tăiaţi buruienile, măi!

Copiii, din grădină, aud; isprăvesc cu merele întâi, apoi aduc buruienile şi le taie, c-o bardă mică, pe un scăunaş cu trei picioare.

Nicuţa taie cu un cuţit. Ei i-i frică să ţie cu o mână mănunchiul de buruieni, iar cu cealaltă să izbească cu barda. O cam umileşte frica asta, dar moşul o îmbună:

— Fetele nu taie cu barda. Ele se învaţă cu cuţitul, să ştie tăia tăieţei.

Acum e uşor, că taie lobodă şi ştir şi mohor. Da-n cap de primăvară, când erau numai urzici, grase şi pline de mâzgă! Adevărat că le ajuta şi bătrânul, ba el făcea aproape întreaga treabă. Moş Gavril ţinea însă mult la urzici. Opărite bine, cu tărâţe, dădeau cel dintâi rând de slănină dulce, cel de lângă şoric, trandafiriu, moale

— Cum să nu adunăm urzici, măi rumâne, măi?! Că slănina vă place, şi cea de lângă şoric şi mai tare. Dar asta din urzici se pune, că-i întâia grăsime a porcului, după ce-a ieşit din iarnă slab ca un ogar.

Copiii au isprăvit de tăiat buruienile. Mireasma tare, de verdeaţă, de must, i-a pătruns, şi-o simt mereu în vârful nărilor şi le place. Moşul alege firele ce-au scăpat netăiate şi le dă lui Gavrilaş. Nicuţa caută altele.

— Trăbă mărunţite bine. Ţie ţi-ar plăcea să dai în mămăligă peste fire de paie?

Adevărata aromă a buruienilor nu se simte însă, până ce moşul nu presară câţiva pumni de tărâţe şi nu le opăre cu apă clocotită. Le mestecă şi se face un cir.

Se pare că mirosul a ajuns până la coteţ. Purceii încep să guiţe. Moşul toarnă acum apă rece şi lungeşte cirul.

— N-a tras de-amiazi, moşule, zice copilul.

— N-ai tu grijă. Până le vărsăm în troacă, s-a duce şi sasul să-şi tragă clopotul.

În sat mai sunt şi nişte saşi – o mână de saşi. Dar au biserică mare, veche, cu turn, şi-n turn – trei clopote. Pe cel mijlociu îl trag dimineaţa, la amiazi şi sara, – nici saşii nu mai ştiu de ce. E de bună seamă o datină, de pe când încă nu se făcuseră protestanţi.

Sunetul clopotului se răspândeşte peste sat, când cei doi copii vin cu braţul încărcat de mohor pentru viţei.

Ei zâmbesc veseli spre bătrân.

— Trage! zice Gavrilaş.

— D-apoi ce să facă, dacă-i soarele în crucea amiezii? Sasul cunoaşte după ceas, rumânul după soare.

Apoi ceasul se mai strică uneori, se mai opreşte, da sfântul soare nu s-a pomenit să greşească-n drumul lui, ori să se oprească.

După ce saturară şi viţeii şi-i adăpară, cei trei se duseră în tindă să mănânce de amiazi.

Amiaza e mai săracă decât prânzul şi cina. N-au nicio fiertură. Mămăliga s-a răcit. Dar, cu brânză şi cu ceapă, e bună. Moşul mai aduce şi câte o crestătură de slănină, pe care o mănâncă cu pâne. În tindă e răcoare, în casa dinainte – şi mai bine, în vreme ce în ogradă dogoreşte.

Totuşi, Nicuţa nu prea vrea să se culce. Bătrânul şi Gavrilaş şed pe laviţă, Nicuţa e în păcel, dar spune mereu că nu i-i somn.

— Şi ce-om minţi desară, când va întreba mumă-ta dacă ai dormit de-amiazi?

— D-apoi!

— Şi ce ne-om face dacă-i rămânea pitică?

— E!

— Iată, Gavrilaş a crescut mărişor, că el, pân-a fost mic, a durmit de-amiazi.

— Şi eu am dulmit ieri.

— Ieri a fost ieri.

Gavrilaş se uită cu înţeles la bunicul, şi zice:

— Oare să mă culc şi eu, bunicule?

— Nu ţi-a strica!

Copilul se lungeşte pe laviţă, cu capul pe piciorul bătrânului. Nicuţa se uită chiorâş din păcel. îi vine să plângă. Ştie că cei doi o înşală.

— Ba eu! şi se ridică într-un cot.

— Parcă cineva poate adurmi cu sila! Somnul vine de voie bună, când vine. Da’ nu s-apropie de copilul supărat. Eu ştiu, că-s păţit, zice moşul. Da’ nici nu vă spun să

durmiţi. Tot mai bine e să vă spun mai departe povestea de ieri. Mai cunoaşteţi şi voi ce se petrece în lume şi-n ţară. Unde ne-am oprit, Gavrilaş?

— Când a ajuns fata babii la cuptor.

— Ba la fântână, zice Nicuţa.

Bătrânul se gândeşte şi înţelege că dreptatea-i de partea copilului. Semn că Nicuţa adormise mai devreme.

— Ei, la fântână să fie! Şi aşa, ruptă de sete, cu tălpile fripte de drum, că ardea praful ca jarul, fata cea rea, a babii, vede în zări, departe, că se ridică la margine de drum o cumpănă de fântână, înaltă şi subţire ca un elrlig. I se uscase cerul gurii, de sete, şi obrajii i se făcuseră pământii.

O rupse la fugă să ajungă mai în grabă la fântână, dar n-o ţinură picioarele. Căzu în praful fierbinte, cu gura căscată, se ridică cu iia şi catrinţa murdare, şi merse mai departe, ostenită de moarte. Soarele, de sus, o prididea cu foc în creştetul capului. Uneori adia o boare aprinsă, care-i usca şi mai tare gâtlejul. Limba începuse să i se umfle în gură. Nu mai putea vorbi, ci numai bolborosea. Şi îşi zicea în gândul ei rău: «De ce să fie mai bună decât mine soru-mea maşteră? Era-nsetată, ca şi mine, şi a întâmpinat-o în drum fântână răcoritoare. Dar iată că izvorul vieţii mi se arată şi mie. Nici nu mai e departe. Ajung acuşi, şi o să beau, o să-mi sting focul ce mă prăpădeşte.» Ea nu voia să se gândească ce-a făcut soru-sa şi ce a făcut ea când a trecut pe lângă fântână. Că soru-sa, la chemarea fântânii, s-a oprit, a curăţat-o de glod, dar ea n-a voit să se murdărească pe mână şi pe haine. Şi aşa, în pustietatea drumului, fata babii, cea rea şi leneşă, se târa istovită. Ar fi plâns, dar nu mai avea lacrămi; ar fi strigat după ajutor, dar nu mai avea glas; ar fi fugit, dar nu mai avea puteri.

Iar fântâna cu cumpănă părea că se tot îndepărtează, în loc să se apropie. Colo târziu, după ojina cea bună, ea stătea îngenuncheată lângă fântână, ţinându-se cu mâna

de blana de margine şi încercând să se ridice în picioare, să prindă vadra atârnată de cumpănă, să scoată viaţa din fântână.

Gemea cu glasul stins, gemea din fundul pieptului, şi abia târziu putu apuca găleata.

Dar din fântână scoase numai cir negru şi greu mirositor. Cu toată setea, îi fu scârbă să bea.

În şoapte scurte începu să blăstăme fântâna.

«Nu mă blăstăma pe mine, fată mare, că nu-s eu vinovată. La trecerea pe-aici te-am rugat să zăboveşti puţin, să mă cureţi de noroi. Da' tu mi-ai răspuns că nu de-aceea te-ai îmbrăcat de sărbătoare şi ţi-ai spălat faţa şi mâinile, ca să te umpli de noroi. După fapta ta eşti pedepsită.»

Rea la inimă şi pestriţă la maţe, fata babii căpătă puteri şi blăstămă tot mai tare, când din fântână începu să crească un balaur, ou şapte capete, sunând groaznic din solzi şi şuierând din limbi.

Fata babii o rupse la fugă, cu sufletul la gură…

Moşul, povestind, trăgea cu ochiul spre păcel. Copila, după ce oftase de câteva ori, adormise. Gavrilaş mai ridica din când în când pleoapa, apoi se linişti şi el şi începu să respire adânc şi regulat.

Nu peste mult parcă aţipise, uşurel de tot, şi bătrânul… Da' n-a fost decât o părere de câteva clipe. El pune o perină sub capul copilului şi iese tiptil în tinda, de acolo în curte şi intră în grădină.

Pe o vreme ca asta se furişează prin grădini copiii mai mari; vin în sat cu vacile pe care le sug şi de amiazi viţeii, cei cruzi. Se strecoară ca lăcustele prin garduri, şi numa ce te trezeşti cu ei în vârful perilor, ori bătând de jos, cu leaţa. Nu prea au vreme, să caute dacă-s coapte ori ba poamele, şi fac destulă pagubă. Că şi cânii, care au rămas paznicii curţilor, dorm somn greu pe-o toropeală ca asta.

De când încep să cadă umbrele, cei doi nepoţi, treziţi

de mult, au voie de la moşul să caute pe sub meri şi peri poamele căzute. Fiecare adună pentru bătrân, pentru mama şi tata, pe cele mai coapte. Rar se lăcomesc să îmbuce ei câte una.

Copila se urzică uneori, Gavrilaş o alină, bate cu un băţ urzica vinovată şi caută mai departe.

Moşul morfoleşte în gingii vreo pară mai moale, la umbra deasă a nucului.

Când răcoarea începe să se strecoare în grădină, toţi trei s-apucă de munca lor de dimineaţă. Moşul chibzuieşte cât mohor mai trebuie să secere. Mohor mai puţin, dar buruieni mai multe, căci odată cu însărarea vor veni, alergând şi grohotind, cele trei scroafe şi mascurul, luaţi în turmă azi-dimineaţă. Le trebuie şi lor lături cu buruieni opărite.

Totuşi isprăvesc devreme, pe la ojina cea bună.

Acum ies toţi trei la portiţă, unde e umbră şi răcoare. Copiii se joacă, iar bătrânul îşi aprinde pipa şi coilbăieşte, cu ochii împăienjeniţi, cu gândul risipit.

...Dar ce se vede colo departe, pe drum, negru şi mişcându-se ca o corabie în huzdoapele rămase din tina primăverii? De, caii se văd bine, dar ce trag oare după ei? Moş Gavril mai pune palma streaşină, strânge din ochi, şi parcă s-ar dumiri: o căruţă de la oraş, cu coviltirul ridicat.

Vezi bine că e căruţă! O văd şi copiii şi o urmăresc cu mare băgare de seamă.

— Cine să fie? întreabă moşul.

Copiii se lipesc de bătrân.

— Cine ştie cine-o mai fi! Poate după dări să umble. Poate vreo comisie de la solgăbirău. Da bună vreme şi-au ales, n-am ce zice! Nu vor afla pui de bărbat acasă.

În vremea asta, căruţa se tot apropie. Cel ce mână caii e zdrenţos, dar îmbrăcat nemţeşte. Caii sunt slabi, abia mai trag după ei corabia aceea. Da’ nu se vede cine-i înăuntru...

Iat-o aproape, iat-o că se opreşte drept la poarta în care şade moşul.

Din ea se coboară trei domni, se scutură, se desţepenesc şi pornesc spre portiţa moşului.

Copiii sunt la spatele bunicului acum şi se ţin strâns cu mâinile de cămaşa lui aspră, de pânză. Apoi, când văd că cei trei străini nu glumesc, ci vin aici, fug în curte, izbind portiţa.

— Staţi pe loc, măi rumâne, măi! Nu vă mâncă nime, n-aveţi grijă.

— Da' de unde să-i mâncăm, că şi noi avem copii, zice unul.

— Să vi-i ţie Dumnezeu, spune moşul, mişcându-se pe laviţă şi neştiind ce să facă: să mai şadă, sau să se ridice?

— Bună ziua, moşule! Şăzi numa liniştit şi te hodineşte.

— Mulţămim dumilor-voastre.

— Sunt nepoţii dumitale?

— Da, nepoţi.

— Să-ţi trăiască!

— Să v-audă Dumnezeu!

— Frumoşi şi sănătoşi copii.

— Cum dă Dumnezeu…

— Ba, c-am văzut noi şi staibi şi amărâţi, dacă nu-i grijesc părinţii.

— Da sunteţi doftori dumneavoastră?

— Nu, da umblăm prin sate.

— Cu *jucuţia*?

— Nu suntem de la percepţie, nici de la avocaţi. Iacă, umblăm şi noi să cunoaştem satele şi oamenii.

— Apoi, nepotrivită vreme v-aţi ales. Că oamenii sunt toţi la lucru, cu purcel, cu viţel – vorba ceea.

Copiii, auzind vorbă aşezată, scot întâi capetele prin deschizătura portiţii, apoi râd amândoi.

Nicuţa priveşte la ei, cu un deget uitat în gură.

Unul dintre domni scoate o pungă cu bomboane şi le dă din ea copiilor, care se lasă îmbiaţi.

— Ia, Nicuţa, că-s gogoroane de zahăr. Şi zi mulţam.

— Mândri copii! zice altul din cei trei.

— Da, moşule, începe unul care se vedea căpetenie, cum o mai duceţi dumneavoastră pe-aici?

— Cum dă Dumnezeu, şi mai bine şi mai rău. Da' nu ne putem plânge. Bucatele vor fi bune în anul ăsta. Şi fân s-a făcut destul.

— Şi în sat cum merg treburile?

— Cum să meargă? Cum au mers de cându-i lumea, şi mai bine şi mai rău.

— Da cu primăria cum sunteţi mulţămiţi?

Moşul ridică din umeri.

— Asta or mai şti-o alţii, că eu de-acuma nu mai am treabă pe-acolo. Da' cum să fie mulţămiţi? Pe toată lumea nici Dumnezeu sfântul nu o poate mulţămi. Că unuia-i place popa, altuia preuteasa, – vorba ceea. Dacă-i omul harnic, oriunde-l pui e la locul lui şi face ispravă. Dacă-i un terchea-berchea, degeaba mai face umbră pământului.

— Cei trei se privesc cu înţeles, şi cel care pare mai de frunte între ei, întreabă:

— Da, moşule, în satul ăsta cam cu cine ţin oamenii?

Bătrânul îi priveşte nedumerit.

— Cu cine să ţie? Cu Dumnezeu drăguţu!

— Apoi da, cu Dumnezeu trăbă să ţinem cu toţii. Da în lume nu trăim cu Dumnezeu, ci cu oamenii.

— Asta-i adevărat! Vorba ceea: Până la Dumnezeu te mâncă sfinţii.

Cei trei râd şi capătă curaj.

— Apoi, vezi, de sfinţii ăştia am vrea noi să aflăm câte ceva. Că ştii dumneata că unii sfinţi aduc căldură, alţii – îngheţ...

Moş Gavril râcâie în băşica de porc, după tutun. Unul din cei trei se grăbeşte să-l îmbie cu o ţigară.

— Eu… cu pipa, mulţămesc! Trăbă să mai deie ceva.

Unul scoate dintr-un buzunar un pachet cu tutun de pipă.

Moşul se imiră:

— Şi dumneata eu pipa?

— Nu duhănesc, moşule, ci, iac-aşa, mai port şi eu câte un pachet, pentru câte un om de omenie.

Moşul se gândeşte. Nu ia tutunul îmbiat.

— Poate vei găsi vreun sărântoc. Noi, mulţămim lui Dumnezeu, avem din ce trăi.

Cei trei rămân opăriţi.

— Da, moşule, noi ne grăbim. Uite, n-am aflat bărbat în sat. Am vrea să ştim: cu cine ţine satul?

— D-apoi v-am spus: cu Dumnezeu drăguţu şi, dacă mai pot zice o vorbă, cu cel ce vine îndată după Dumnezeu.

— Şi cine vine după Dumnezeu? E vreun om?

— Apoi om e, de bună seamă, da mare om.

Cei trei se privesc cu înţeles, şi veseli. Sunt siguri că o să spuie un nume care-i şi pe limba lor, şi despre care sunt încredinţaţi că şopteşte ţara întreagă.

— Om mare! Şi cine să fie? întreabă cel care pare căpetenia.

— Împăratu, cin să fie! zice moş Gavril, după ce-şi aprinde pipa. Împăratu e din veci unsul lui Dumnezeu. Aşa spune la cartea sfântă. Şi aşa şi trăbă să fie.

Străinii îşi pleacă frunţile. Unul zice în ungureşte:

— E tâmpit. N-o să căpătăm de la el nicio informaţie.

— Da, moşule, să vorbim româneşte, că vedem noi că te faci a nu pricepe.

— Să vorbim, că doar rumâni suntem.

— Cu cine a votat mai pe urmă satul ăsta? Cu care partid?

— Olio! Sunteţi de ăia cu alegerile? Mă miram eu cine să-şi piardă vremea într-o zi de lucru ca asta! Apoi, dacă chiar ţineţi să ştiţi, satul nostru n-a votat cu nime.

— Se poate?

— Iaca, s-a putut! Că nişte domni ca dumneavoastră le-au făgăduit oamenilor să-i ducă cu motomobile de elea mari. Şi unde nu a dat Dumnezeu o zăpadă şi-o viforniţă de n-au mai putut răzbate până în sat. Şi aşa, oamenii au rămas la hodina şi treaba lor.

Unul dintre străini, după ce schimbă o privire de zădărnicie cu cei trei, deschide o geantă şi dă o mână de tipărituri bătrânului.

— Mulţămim. Nu ştiu ceti, da ştie ficiorul şi nora.

— Vezi să nu înveliţi slănină în ele. E scris acolo lucru bun pentru plugar, spune unul care până acum abia de şi-a deschis gura.

— Şi la slănină vor fi bune mai târziu, că văd că nu-s scrise pe amândouă feţele.

Străinii pleacă repede, şi trăsura, cu caii hodiniţi, porneşte în fugă, şi îndată iese din sat, că uliţa lui moş Gavril e chiar la marginea satului.

Nepoţii, în vremea asta, au supt toate gogoroanele de zahăr, şi acum lise-ncleie degetele.

— Prii! Iată că apune soarele şi încă n-am aţâţat focul, măi rumâne, măi! Iute după găteje!

Copiii aduc în tindă vreascuri, moşul face focul, pune ceaunul cu apă şi se apucă să taie el buruienile pentru porci.

Ştie că nu se mai poate încrede în nepoţi. Tot mereu, – când unul, când celălalt, când amândoi deodată, – aleargă la portiţă, să vadă: nu vine muma şi tata de la hotar?

Bătrânul se supără.

— Parcă vă trăbă ţâţă, aşa sunteţi de nerăbdători! Las, că vin ei, când trăbă să vină, măi rumâne, măi…

Sara, după cină, când moşul şi nepoţii dorm de mult, bărbatul, cu ţigara între degete, la lumina slabă a lămpii, se trudeşte să silabisească cu glas tare una din foile lăsate

de străini:

— Tică-ticăloşii de la gu-uu-vern duc ţ-a-ţara de rup, de râp, de râpă. P-ar-parti-parti-dul n-os-nosnostru pripri-prie-priete-nul popoporului…

— Da lasă-i în sărăcie, Gheorghe, şi vino şi te culcă. Nu vezi c-a răsărit găinuşa? Şi mâne iar plecăm cu noaptea-n cap…

Gheorghe împătureşte foaia şi o pune la grindă, aruncă şi călcă mucul de ţigară, stinge lampa din tindă şi iese în pridvor. El cu nevastă-sa dorm afară, din primăvară.

Pe cer ard, albe, puzderie de stele. Din când în când, câte una alunecă din tărie şi se cufundă în hău. Răcoarea se strecoară din necuprins şi mângâie vietăţile. Vitele rumegă în curte, şi, uneori suflă greu, la vreo mişcare.

Pace şi linişte adâncă scoboară peste sat şi peste curtea lui moş Gavril. Pe adierile rare ale boarei, vine, din grădină, mireasmă de verdeaţă şi de porumb în pârgă. Uneori, se desluşeşte un oftat. Şi nu poţi desluşi de oftează noaptea stăpână, sau pământul…

19 3 6

CUPRINS

6 Părinţi
12 Adăpost de-o noapte
Pentru pace
Într-o gară
38 Zavati
Singurătate
61 Anunţul
Într-un picur de apă
„Umbra unui om
86 Diavolul
96 Pustiul
Jupâneasa Clara
121 Frământări
12 Solia de la miazăzi

139 Dactilografa 163 Moştenirea
171 Corvoada
192 Vizita 212 Ochiul dracului
223 Pe drumuri
229 Chefurile lui Martini
243... într-o zi de primăvară
250... Slăbiciunea părintelui Grigore
259 Nedumeriri
267 Protectorul
273 Cura de slăbire
280 Un om exact
288 Capcana
296 Bărbat de încredere
302 «Bolnavul»
307 în misiune
315 Urmările unui anunţ
325 Sâmbătă sara
343 în delegaţie
349 Dăscăliţa
374 întâia ceartă
382 Năravuri
394 În cabinetul medical
402 Pensia
420 Zi de vară

Redactor responsabil: GHEORGHE PIENESCU Tehnoredactor: IONEL GHEORGHIU

Dat la cules 05.08.1964. Bun de tipar 16.12.1964. Apărut 1965. Tiraj 12.165 ex. h legate. Hârtie scris I A de 63 gim. Format 540 X 840116. Coli. ed. 17, 69. Coli tipar 28, 50. A. nr. 7084/1964. C.Z. pentru bibliotecile mari 8R. C.Z. pentru bibliotecile mici 8R-O.

Tiparul executat sub comanda nr. 40.698 Ia Combinatul Poligrafic „Casa Scânteii", Piaţa Scânteii, nr. 1, Bucureşti – R.P.R